

**PŘÍRUČKA
PRO ŠKOLENÍ**

Školení o základních právech pro policisty

Příručka pro policejní školitele

Mnoho informací o Agentuře Evropské unie pro základní práva je k dispozici na internetu. Lze je získat prostřednictvím internetových stránek FRA (fra.europa.eu).

***Europe Direct je služba, která vám pomůže odpovědět
na otázky týkající se Evropské unie.***

Bezplatná telefonní linka (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(*): Informace jsou poskytovány zdarma, stejně jako většina telefonních hovorů (někteří operátoři, telefonní automaty nebo hotely však mohou telefonické spojení zpoplatnit).

Fotografie (na obálce a uvnitř): © Shutterstock

FRA – Agentura Evropské unie pro základní práva

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vídeň – Rakousko
Tel. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

Lucemburk, Úřad pro publikace Evropské Unie, 2018

Print ISBN 978-92-9491-787-4   doi:10.2811/7939   TK-03-13-052-CS-C
PDF ISBN 978-92-9491-798-0   doi:10.2811/64181   TK-03-13-052-CS-N

© Agentura Evropské unie pro základní práva, 2016

Reprodukce povolena pod podmínkou uvedení zdroje, mimo komerční účely. V případě použití nebo reprodukce zde uvedených fotografií je nutné žádat o svolení přímo držitele autorských práv.

Školení o základních právech pro policisty

Příručka pro policejní školitele

Předmluva

Odborná příprava policistů je prvním a nejdůležitějším krokem k utváření účinnější profesionálnější policejní práce v budoucnosti. Školení o lidských právech účastníkům pomáhá proaktivně dodržovat a chránit základní práva. Zajišťuje, že je použití síly prováděno v souladu se zásadami zákonnosti, nutnosti a přiměřenosti, které jsou zásadní pro rozvoj spravedlivé společnosti. Takové školení tedy policistům umožní plnit úlohu, kterou pro ně stanoví cestovní mapa Evropské unie pro práci v oblasti práva, svobody a bezpečnosti.

Cílem příručky pro školení je pomoci vybudovat důvěrný vztah mezi policií a společností jako celkem v celé její rozmanitosti. Zaměřuje se proto na práva na nediskriminaci, důstojnost a život. Série průzkumů a projektů agentury Evropské unie pro základní práva (FRA) podtrhly souvislost mezi důvěrou v orgány a požíváním základních práv. Je-li nastolena důvěra, zvyšuje se počet ohlášených trestných činů, více trestných činů je tedy řešeno a oběti se dočkají spravedlnosti. Zajištěním základních práv všech občanů policisté v celé společnosti navodí důvěru, což pozitivně působí na lepší ohlašování trestné činnosti a přispěje to k účinnějšímu boji proti ní. Obětem se tak dostane více spravedlnosti a sníží se společenské napětí.

Agentura vypracovala tuto *Příručku pro školení o základních právech pro policisty* v úzké spolupráci se Sdružením evropských policejních akademií, Evropskou policejní akademií a jejich sítěmi vnitrostátních policejních akademií s cílem vybudovat takovou důvěru a zlepšit zavádění společných standardů policejní práce, které se řídí zásadami základních práv. Naším záměrem je posílit profesionalitu a efektivitu policie v celé Evropské unii tím, že dáme policejním školitelům k dispozici praktický nástroj, který pomáhá začleňovat základní práva do vzdělávání policistů.

Michael O'Flaherty
ředitel agentury FRA

Zkratky

CAT	Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání
CEDAW	Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen
CEPOL	Agentura Evropské unie pro vzdělávání a výcvik v oblasti prosazování práva
CJEU	Soudní dvůr Evropské unie
CRC	Úmluva o právech dítěte
CRPD	Úmluva o právech osob se zdravotním postižením
ECRI	Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (obvykle nazývaná jako Evropská úmluva o lidských právech)
FRA	Agentura Evropské unie pro základní práva
ICCPR	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
ICERD	Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace
ICESCR	Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech
ILGA Europe	Mezinárodní asociace leseb, gayů, bisexuálů, transsexuálů a intersexuálů v Evropě
LGBT	Lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientované osoby
NGO	nevládní organizace
NHRI	Vnitrostátní instituce pro lidská práva
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
ODIHR	Úřad OBSE pro demokratické instituce a lidská práva
OOS	Organizace občanské společnosti
OSN	Organizace spojených národů
SEPA	Sdružení evropských policejních akademií
UDHR	Všeobecná deklarace lidských práv

Slovníček pojmů

Deklarace	Politický nástroj pro vyjádření všeobecných zásad vydaný mezinárodní organizací, který sám o sobě není právě závazný, ale může mít významnou morální anebo politickou váhu.
Lidská práva	Termín označující práva zaručená mezinárodními právy v oblasti lidských práv.
„Měkké“ právo	Právně nezávazné normy, které jsou však přesto vlivné jako morální/politické normy, například deklarace.
Podpis/podepsat	Vyjádření záměru právně se zavázat ke smlouvě na základě následné ratifikace. Smlouva je „otevřena k podpisu“ po svém schválení jednajícími stranami.
Ratifikace/ratifikovat	Proces, kterým se stát stává právně vázaný smlouvou/úmluvou/paktem. Ratifikace obvykle vyžaduje schválení příslušným zákonodárcem.
„Tvrdé“ právo	Právně závazné normy, například úmluvy a smlouvy.
Úmluva/smlouva/pakt/ listina	Právně závazná mezinárodní dohoda mezi státy. Aby byly úmluva, smlouva nebo pakt pro stát závazné, musí je dotčený stát ratifikovat nebo k nim přistoupit.
Základní práva	Termín často používaný pro označení práv zaručených v rámci ústavního práva.

Obsah

PŘEDMLUVA	3
ÚVOD	9
JAK PŘÍRUČKU POUŽÍVAT?	13
MODUL 1: ZÁKLADY LIDSKÝCH PRÁV	
Úvod	23
Aktivita: Porozumění základům lidských práv	24
Materiály pro účastníky – Základní myšlenky a pojmy v oblasti lidských práv.....	26
Poznámky pro školitele	27
1. Co jsou to lidská práva?.....	27
2. Jaké známe druhy lidských práv?.....	28
3. Jaká je úloha lidských práv?	29
4. Jaké povinnosti existují v souvislosti s lidskými právy?	30
5. Jak jsou lidská práva zakotvena v právních předpisech a jak jsou sledována?.....	33
Doplňující materiály	37
MODUL 2: POLICEJNÍ PRÁCE Z POHLEDU LIDSKÝCH PRÁV	
Úvod	47
Aktivita: Policejní práce z pohledu lidských práv	48
Materiál pro účastníky 1 – Diskuze na téma policie a lidská práva	51
Materiál pro účastníky 2 – Praktické příklady lidských práv	52
Poznámky pro školitele	53
1. Klíčové pojmy	53
2. Materiály pro účastníky – Otázky a odpovědi	53
a. Materiál pro účastníky 1 – Otázky a odpovědi.....	55
b. Materiál pro účastníky 2 – Otázky a odpovědi.....	60
Doplňující materiály	62
Rozšířené aktivity	66
Rozšířená aktivita 1: Individuální rozhovory na švédské policejní akademii	66
Rozšířená aktivita 2: Vzdělávání o lidských právech pro německé policisty na historických místech, kde byly spáchány nacistické zločiny. Práce policie dnes a v minulosti.....	68

MODUL 3: ANALÝZA LIDSKÝCH PRÁV – POVINNOST DODRŽOVAT A CHRÁNIT

Úvod	73
Aktivita: Analýza lidských práv – povinnost dodržovat práva a chránit je	74
Materiál pro účastníky 1 – Lidskoprávní analýza – povinnost dodržovat práva.....	77
Materiál pro účastníky 2 – Lidskoprávní analýza – povinnost chránit.....	80
Poznámky pro školitele.....	83
1. Klíčové pojmy	83
a. Co je porušení lidských práv?.....	83
b. Co se v souvislosti s lidskými právy rozumí nezbytností a přiměřeností?.....	84
2. Návod pro aktivitu: lidskoprávní analýza.....	85
a. Materiál pro účastníky 1 – povinnost dodržovat práva.....	88
b. Materiál pro účastníky 2 – povinnost práva chránit.....	94
Doplňující materiály	99
Rozšířené aktivity	108
Rozšířená aktivita 1: Školení využívající modelových situací na rakouských policejních akademiích....	108
Rozšířená aktivita 2: Školení využívající modelových situací pro německou státní policii v Severním Porýní-Vestfálsku	111

MODUL 4: ZÁKAZ MUČENÍ A NELIDSKÉHO ČI PONIŽUJÍCÍHO ZACHÁZENÍ ANEBU TRESTU

Úvod	115
Aktivity – 1. verze: Podmínky, které napomáhají, nebo brání špatnému zacházení.....	116
Aktivity – 2. verze: Hraní rolí a případové studie týkající se špatného zacházení	116
Materiál pro účastníky – 1. verze aktivity: Podmínky, které napomáhají, nebo brání špatnému zacházení.....	119
Materiál pro účastníky – 2. verze aktivity: Hraní rolí a případové studie A a B týkající se špatného zacházení.....	121
Poznámky pro školitele.....	123
1. Klíčové pojmy.....	123
2. Co je nelidské či ponižující zacházení nebo trestání?.....	124
3. 1. verze aktivity: Podmínky, které napomáhají, nebo brání špatnému zacházení	125
a. Milgramův experiment	126
b. Stanfordský vězeňský experiment.....	126
4. 2. verze aktivity: Hraní rolí a případové studie A a B týkající se špatného zacházení	127
Doplňující materiály.....	129

MODUL 5: ROZMANITOST, ROVNOST A ZÁKAZ DISKRIMINACE

Úvod	137
1. verze aktivity 1: Levá ruka / pravá ruka	138
2. verze aktivity 1: Více identit	142
Materiál pro účastníky – 2. verze aktivity 1: Více identit	145
Aktivita 2: Hraní rolí – žádosti o zaměstnání	146
Materiál pro účastníky – aktivita 2: Hraní rolí – žádosti o zaměstnání	149
Aktivita 3: Lidskoprávní analýza – zákaz diskriminace	150
Materiál pro účastníky – aktivita 3: Lidskoprávní analýza – zákaz diskriminace	152
Poznámky pro školitele	155
1. Klíčové pojmy	155
a. Rozmanitost a identita	155
b. Rovnost a zákaz diskriminace: základní pojmy	158
c. Diskriminace a profilování	161
2. Analytické schéma – zákaz diskriminace	162
Materiál pro účastníky – aktivita 3: Lidskoprávní analýza – zákaz diskriminace	164
Doplňující materiály	169

MODUL 6: LIDSKÁ PRÁVA POLICISTŮ

Úvod	177
Aktivita 1: Zkušenosti s lidskými právy	178
Aktivita 2: Případová studie – diskriminace na pracovišti	180
Materiál pro účastníky – aktivita 2: Případová studie – diskriminace na pracovišti	182
Poznámky pro školitele	184
1. Klíčové pojmy	184
a. Mají policisté lidská práva?	184
b. Výzvy pro lidská práva policistů	186
c. Která lidská práva mají pro policisty zvláštní význam?	188
2. Návod pro aktivitu: lidskoprávní analýza	190

PŘÍLOHY

Příloha 1: Programy seminářů	195
Příloha 2: Základní pokyny pro školitele	202
Příloha 3: Příprava případových studií – tipy	206
Příloha 4: Soubor postupů	211

Úvod

Deklarace OSN o vzdělávání a školení v oblasti lidských práv, článek 11

Organizace spojených národů a mezinárodní a regionální organizace by měly svým civilním a vojenským zaměstnancům a také policii poskytovat vzdělávání a odbornou přípravu v oblasti lidských práv.

Tato příručka je koncipována tak, aby policejním akademiím spíše pomáhala se začleňováním lidských práv do vzdělávání policistů, než aby bylo toto téma ponecháno pouze na volitelných předmětech. Soustředí se především na ta práva, která pomáhají budovat důvěru v práci policie v různorodých společnostech, a to právo na nediskriminaci, důstojnost a život. Vychází ze znalostí a důkazů, které Agentura Evropské unie pro základní práva (FRA) získala na základě zapojení zúčastněných subjektů a výsledků výzkumů, a institucím členských států tak přináší praktický nástroj pro školení. Příručka účastníky školení provede krok za krokem důsledky běžných životních situací pro lidská práva a poskytne jim potřebné prostředky pro analýzu a řešení situací, jimž mohou jednoho dne sami čelit.

Příručka se snaží zajistit, aby na základní práva bylo nahlíženo jako na nástroj pro posílení efektivity a profesionality policie. Profesionální policejní práce založená na lidských právech je klíčovým zdrojem legitimity policie a posiluje efektivitu její práce. Pokud policie zajišťuje, že občané mohou požívat svých základních práv a svobod, získá tím jednak respekt a důvěru veřejnosti, ale také maximalizuje efektivitu své práce. Celkovým cílem příručky je tedy pomoci navodit vztah mezi policií a společností v celé její rozmanitosti založený na důvěře.

Série průzkumů a projektů agentury FRA poukázala na souvislost mezi důvěrou v orgány a požíváním základních práv. Jeden z celounijních průzkumů agentury FRA (EU-MIDIS), který oslovil 23 500 osob z řad imigrantů a příslušníků etnických menšin ve 27 členských státech EU, například odhalil pozoruhodné množství neohlášených trestných činů. Z osob, které se staly obětí rasistických útoků nebo výhrůžek, 65 % incident policii neoznámilo a více než polovina z nich (55 %) uvedla, že tak neučinili kvůli „nedostatku důvěry“ v policii. Nedostatečné oznamování může vytvořit nerealistický obraz trestné činnosti, což může policii ztěžovat ochranu veřejnosti a ohrožovat základní práva obětí. Ochranou základních práv všech občanů si policisté vybudují důvěru napříč společností, což přinese nárůst oznamování trestné činnosti, účinnější boj proti ní, větší spravedlnost obětem a snížení sociálního napětí.

Francouzská Deklarace práv člověka a občana, článek 12

K zaručení práv člověka a občana jsou zapotřebí veřejné složky. Tyto složky jsou tedy zřizovány ku prospěchu všech a ne ke zvláštnímu využití těm, jimž jsou svěřeny.

Tato příručka pro školení vychází ze čtyř zásad: komplexní a pozitivní přístup k lidským právům; policejní práce prováděná z hlediska lidských práv, dodržování požadavku na ochranu a respekt; praktický přístup k analýze konkrétních situací a zaměření na ztotožnění se s lidskými právy.

První zásada pomáhá vyjasnit, že policie je v první řadě složkou, která má pomáhat naplňovat lidská práva, jež jsou základem jakékoli demokratické a spravedlivé společnosti. Lidská a základní práva se vztahují i na policisty, a to v nich vyvolává pocit odpovědnosti. Tato základní poselství obvykle překvapí účastníky, kteří typicky očekávají, že za svou práci budou čelit kritice. Obávají se, že na ně udeří „morální hůl lidských práv“, a tato obava může vyvolat defenzivní postoj, který je pro školení kontraproduktivní. Klíčovým prvkem a cílem školicího kurzu je tedy překonat možnou skepsi a vybudovat pozitivní přístup k lidským právům.

Druhá zásada odráží skutečnost, že v mnoha zemích Evropské unie (EU) se na policii čím dál víc pohlíží jako na poskytovatele služeb veřejnosti – jako na organizaci, která brání lidská práva. Policisté se však každý den pohybují v citlivé a nelehké situaci, kdy se snaží vybalancovat své dvojí povinnosti na ochranu a dodržování lidských práv, například když zasahují za účelem ochránit osoby před mučením nebo špatným zacházením v případech domácího násilí. Policejní práce na ochranu lidských práv musí kupříkladu striktně uplatňovat přiměřené prostředky, zejména dojde-li na použití síly. To představuje největší výzvu pro policejní práci založenou na lidských právech – ochrana lidských práv pomocí co nejméně důrazných prostředků.

Příručka zavádí soubor praktických nástrojů pro analýzu, které by měly pomoci objasnit, jak této výzvě v každodenní policejní práci čelit. Účastníky provede krok za krokem prozkoumáním konkrétních situací souvisejících s policejní prací z hlediska lidských práv, a pomůže jim tak analyzovat a řešit situace, s nimiž by se v budoucnosti mohli setkat.

A nakonec příručka dává jasně najevo, že základní práva nelze zredukovat pouze na zákonné normy. Přestože jsou tyto normy klíčové, hlubší pochopení lidských práv zákony přesahuje. Vyžaduje také příslušné dovednosti a přístup. Je velmi důležité vidět, jak policista interaguje se společností, jak uvažuje a jaké postoje zaujímá při rozhodování. Ztotožnění se s lidskými právy prostřednictvím vzdělávání je složitý proces s mnoha aspekty, který je však klíčový pro rozhodnutí, jež musí policisté mnohdy činit ve zlomcích sekund.

Tato příručka pro školení byla vypracována na podporu cestovní mapy EU v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí známé pod názvem Stockholmský program¹, který usiluje jednak o zajištění bezpečnosti a posílení policejní spolupráce za podpory opravdové evropské kultury v oblasti justice a vymáhání práva, a jednak o ochranu základních práv fyzických osob². Zdůrazňuje, že pro dosažení těchto cílů je zapotřebí odborná příprava.

Evropská komise vydala sdělení o zřízení evropského systému vzdělávání a výcviku v oblasti prosazování práva³. Několik specializovaných agentur EU v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí zahrnuje odbornou přípravu do svých mandátů. Agentura Evropské unie pro

vzdělávání a výcvik v oblasti prosazování práva (CEPOL) je agentura EU pro policejní vzdělávání, zatímco Agentura Evropské unie pro spolupráci a vzdělávání a výcvik v oblasti prosazování práva (EUROPOL) poskytuje pokročilé vzdělávání a výcvik. Agentura Frontex vytváří společné hlavní osnovy a standardy odborné přípravy pro výcvikové akademie pohraniční stráže EU.

Tato příručka agentury FRA práci zmíněných agentur doplňuje. FRA uplatňuje hledisko základních práv při sběru a analýze údajů, což může poskytnout užitečné důkazy pro formulování operativních reakcí agentur například tím, že zdůrazní hledisko obětí.

„Lidská práva jsou přirozeným právem každého z nás. Není tomu však kvůli tomu, kde jsme se narodili, nýbrž kvůli tomu, že jsme se narodili. Máme lidská práva, protože jsme lidské bytosti. A lidskými bytostmi nepřestáváme být ani tehdy, nemáme-li pas, vízum nebo povolení k pobytu.“

Michael O'Flaherty, ředitel agentury FRA

---

1. Evropská Rada (2010), Stockholmský Program: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:CS:PDF>.

2. Pojmy „základní“ a „lidská“ práva jsou v této příručce použity zaměnitelně.

3. COM/2013/0172, sdělení o zřízení evropského systému vzdělávání a výcviku v oblasti prosazování práva ze dne 27. března 2013. „Mezi tyto znalosti by měly patřit zásady efektivní spolupráce při prosazování zákona, základní práva, [...]“.

s. 6, dostupné na adrese: <http://www.ipex.eu/IPEXL-WEB/dossier/document/COM20130172.do>.

Jak příručku používat?

Příručka obsahuje základní prvky praktického školicího programu o policii a lidských právech zaměřeného na studenta. Bude třeba, aby školitelé tyto materiály doplnili dalšími zdroji, pokud se budou chtít podrobněji zaměřit na určitou problematiku.

Z těchto šesti modulů a navrhovaných aktivit pro školení by se mělo vybírat na základě specifických podmínek a situace během školení (čas, který je k dispozici, cíloví posluchači, kontext dané země). V první řadě je potřeba posoudit cílové posluchače a stanovit cíl: jaké povědomí, postoje a zkušenosti účastníci mají? Čeho by mělo být dosaženo?

Poznámky pro školitele v každém modulu vysvětlují klíčové body a představují základ pro úspěšné pokrytí obsahu modulu. Uvedené jsou i další zdroje informací.

Příručku je nutné upravit podle specifického kontextu jednotlivých zemí. Většina uváděných soudních případů pochází od Evropského soudu pro lidská práva, a jsou tedy relevantní pro všechny evropské země, ale je třeba doplnit materiály specifické pro jednotlivé státy, policejní předpisy a vnitrostátní právní předpisy.

Volitelné plány kombinace modulů pro seminář v délce trvání dva a půl dne nebo tři dny naleznete v příloze 1.

Struktura příručky

Příručku tvoří šest modulů, které se zabývají klíčovými prvky přístupu policejní práce k lidským právům, a dále šest příloh s dalšími materiály.

- Modul 1: Základy lidských práv
- Modul 2: Policejní práce z pohledu lidských práv
- Modul 3: Analýza lidských práv – povinnost dodržovat a chránit
- Modul 4: Zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení anebo trestu
- Modul 5: Rozmanitost, rovnost a zákaz diskriminace
- Modul 6: Lidská práva policistů
- Přílohy obsahují: programy seminářů, základní pokyny pro školitele, přípravu případových studií – tipy, soubor postupů

Struktura modulů

Každý modul se skládá ze tří částí:

- **Představení a popis vzdělávací aktivity či aktivit:** cíle (znalosti, postoje, dovednosti), požadavky (čas, materiály, podmínky) a popis aktivity a materiály pro účastníky.
- **Poznámky pro školitele:** podrobné informace k realizaci vzdělávací aktivity včetně tipů pro školení.
- **Doplňující materiály:** další informace, které lze použít k doplnění vzdělávací aktivity a poznámek pro školitele.

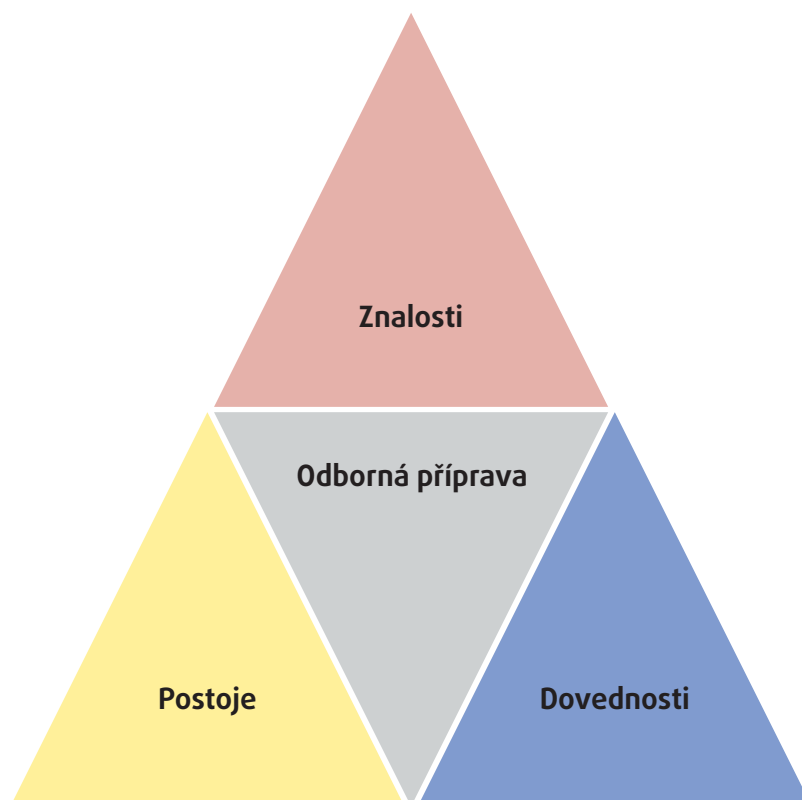
V některých modulech tato sekce obsahuje také další aktivity, které lze použít během prodloužených školení, a to zejména osvědčené postupy z některých policejních akademií v Evropě. Mají obecně větší záběr a mohou posloužit jako inspirace pro začlenění témat souvisejících s lidskými právy do osnov policejních akademií.

Vzdělávání a policejní práce v souvislosti s lidskými právy – trojúhelník vzdělávání o lidských právech⁴

Ve složité oblasti lidských práv neexistují žádné předem připravené odpovědi, nedá se řídit žádnými zaškrtačovacími seznamy. Policisté musí svou práci a své kroky formovat v souladu s pokyny pro lidská práva a musí se přitom vypořádat s náročným úkolem využívat svoji diskrétnost a vyvažovat vnímané protichůdné zájmy v každé konkrétní situaci. V tomto úsilí jim pomohou tři rozměry znalostí, dovedností a postojů. Vzdělávací aktivity v každém modulu jsou navrženy na základě trojúhelníku vzdělávání v oblasti lidských práv:

Kýženými výsledky školení policistů v oblasti lidských práv mohou být následující klíčové kompetence:

4. „Trojúhelník vzdělávání o lidských právech“ je zavedený pojem, který kombinuje znalosti (teorie) s dovednostmi a postoji (praxe) a lze ho nalézt v nejrůznějších publikacích o vzdělávání v oblasti lidských práv, například v: *Human rights, education and global responsibilities* (1992); *Understanding Human Rights, Manual on human rights education* (2006); *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, na základě Suntinger, W. (2005), který je též spoluautorem této příručky; aktualizováno na základě OBSE/ODIHR, *Guidelines on Human Rights Education for Law Enforcement Officials*, září 2012.

Znalosti – účastníci by měli porozumět fungování lidských práv ve společnosti, (historickému) vývoji lidských práv, pochopit zásady lidských práv (zejména zásadu nezbytnosti a přiměřenosti, zásadu zákazu diskriminace, povinnosti státu v souvislosti s dodržováním a ochranou lidských práv, univerzální charakter a nedělitelnost lidských práv), základní prvky systému ochrany lidských práv, obsah norem v oblasti lidských práv, které se týkají jejich práce (včetně absolutního zákazu mučení), znát významné mezinárodní dokumenty o lidských právech, organizace a instituce, které chrání lidská práva, cíle a povahu policejní práce založené na lidských právech v demokratických společnostech.

Dovednosti – účastníci by měli být schopni: uplatnit zásady lidských práv v praxi (zejména zásadu nezbytnosti a přiměřenosti), profesionálně komunikovat s komunitou a externími zúčastněnými subjekty, včetně menšinových komunit, vymyslet a předložit přesvědčivý argument, analyzovat situace v reálném životě z pohledu lidských práv a také určit porušování lidských práv, uplatňovat dovednosti pro řízení/vyřešení konfliktů, vypořádat se s kritikou, uvažovat o své vlastní identitě, diskutovat o otázkách lidských práv, rozmanitosti a policejní práci, uplatňovat analýzu lidských práv ve svém vlastním prostředí a také v organizačních složkách a postupech.

Postoje – účastníci by měli umět: respektovat sebe i ostatní na základě důstojnosti všech lidí, být odhodlaní ctít rovnost na základě pohlaví, rasového původu, barvy, etnického nebo sociálního původu, genetických rysů, jazyka, náboženství nebo přesvědčení, politického či jakéhokoli jiného názoru, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, narození, postižení, věku nebo sexuální orientace atd., uvědomovat si vlastní zodpovědnost, být empatictí vůči ostatním a zejména vůči menšinám, mít otevřenou mysl, vážit si externích zúčastněných subjektů a spolupracovat s nimi, včetně komunit a monitorovacích institucí, otevřeně uvažovat, být připraveni poučit se z chyb, být připraveni vypořádat se s kritikou, akceptovat rozmanitost ve společnosti a její důsledky pro policejní práci.

Tip pro školení: Aby bylo školení užitečné

Výzkumy v oblasti sociálních věd ukázaly, že školení o lidských právech mají jen omezený dopad, pokud jsou prováděna izolovaně. Školení je třeba zakomponovat do širšího strukturálního a organizačního celku. Lidská práva musí být viditelně uznávána jako velmi důležitá součást vnitřních rozhodovacích procesů, jako jsou výběr zaměstnanců, kariéerní postup, komunikační a informační strategie, řídicí a vedoucí funkce a disciplinární řízení. Převládající organizační nastavení může podryvat cíle školení o lidských právech. Je-li školení využíváno současně s dalšími strukturálními opatřeními v kultuře organizace, bude jeho dopad mnohem větší.

Zdroj: Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva (OHCHR – Office of the High Commissioner for Human Rights) (2011).

Sestavování příručky

Za účelem lepšího naplánování práce na poli vzdělávání a odborné přípravy v oblasti lidských práv provedla FRA konzultace s více než 80 subjekty/institucemi – včetně Evropské komise, vnitrostátních institucí pro lidská práva, mezinárodních a vnitrostátních subjektů pro vzdělávání a odbornou přípravu v oblasti lidských práv a nevládních organizací – a to kombinací metodiky online dotazníků, telefonních rozhovorů a osobních setkání a seminářů. Těchto konzultací se zúčastnilo: 19 policejních akademií (z Belgie, Dánska, Francie, Irska,

Kypru, Litvy, Lotyšska, Maďarska, Malty, Německa, Nizozemska, Polska, Rakouska, Řecka, Slovinska, Španělska, Spojeného království a Švédska), mezinárodní organizace zabývající se policejní prací a lidskými právy, jako například Rada Evropy a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) a její Úřad pro demokratické instituce a lidská práva (ODIHR), dále specializované orgány s mandátem v oblasti policejní práce a policejního výcviku, například Sdružení evropských policejních akademií (SEPA), Agentura Evropské unie pro vzdělávání a výcvik v oblasti prosazování práva (CEPOL), Evropský policejní úřad (Europol), Mezinárodní organizace kriminální policie (Interpol) a agentura *National Police Improvement Agency* se sídlem ve Spojeném království, které se podílely na přípravném semináři a zdůraznily potřebu cíleného školení o základních právech.

Dotazovaní zdůrazňovali, že školení o lidských právech hraje v policejním vzdělávání napříč EU různou úlohu. Pro zvýšení jeho prestiže je třeba překonat určité problémy. Školení policistů o lidských právech může mít neformální povahu a může být dobrovolné. Konzultované subjekty poukazovaly na nedostatečnou výměnu osvědčených postupů v oblasti školení o lidských právech mezi policejními akademiemi členských států EU a na nízkou úroveň spolupráce s externími poskytovateli školení o lidských právech, jako jsou nevládní organizace nebo vnitrostátní instituce pro lidská práva. Vyjadřovaly se také v tom smyslu, že školení o lidských právech pro policisty ne vždy urovnává vnímaný střet zájmů mezi zodpovědnými činiteli (policí) a držiteli práv (členy společnosti).

FRA najala dva poradce pro lidská práva a zkušené policejní školitele, Gudrun Rabussay-Schwaldovou a Waltera Sungingera, aby vypracovali tuto příručku pro školení, kterou FRA následně přezkoumala.

Pracovní verzi příručky v květnu roku 2011 přezkoumala řada odborníků na lidská práva a policejní vzdělávání. Rádi bychom jim poděkovali za jejich cenný přínos: Anja Bienertová, ředitelka programu Policie a lidská práva v *Amnesty International*, Nizozemsko; Michiel Holthackers, SEPA, Policejní akademie Nizozemsko; Karl-Heinz Grundböck, mluvčí rakouského ministerstva vnitra; Andre Konze, plukovník na policejní akademii v Severním Porýní-Vestfálsku v Německu; Reinhard Kreissl, kriminální sociolog v rakouském Institutu pro sociologii práva a kriminologie; Marina Narvaezová, poradkyně pro protiteroristické záležitosti, OBSE/Úřad pro demokratické instituce a lidská práva (ODIHR); Cristina Sgangaová, nezávislá konzultantka a policejní školitelka pro lidská práva, a Murat Yıldız, školicí poradce v jednotce pro strategické policejní záležitosti organizace OBSE. V druhé fázi zajištění kvality testovalo 12 školitelů z členských států EU (Belgie, Bulharsko, Francie, Litva, Německo, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Slovensko, Spojené království a Švédsko) a z Chorvatska moduly z pracovní verze příručky během pilotního školení. Vážíme si také odborného přínosu pana Suntingera v podobě analytických schémat, poznámek a textů, které byly pro účely této příručky upraveny z jeho prací. Příručka využívá cvičení upravená ze školení a cvičení o rozmanitosti od *Anti-Defamation League* s názvem *A World of Difference's*, která poskytli: pan Suntinger; paní Rabussay-Schwaldová; Rafael Behr; Günther Berghofer, velitel rakouské policie; Gamal Turawa, konzultant a školitel v oblasti podpory rozdílnosti z Metropolitní policejní služby města Londýn, Spojené království; a tipy pro školení poskytli Thomas Greis z rakouské policejní akademie, Andre Konze, plukovník na policejní akademii v německém Severním Porýní-Vestfálsku; Maria Knutssonová, vedoucí profesorka švédské národní policejní akademie; Remo Pusca z rakouské policejní akademie a Oliver van

Wrochen, vedoucí studijního centra v Památníku koncentračního tábora Neuengamme, a Ulrike Pastoorová.

Chtěli bychom upřímně poděkovat bývalému řediteli sdružení SEPA panu Maurici Petitovi, který lidská práva zařadil na program sdružení SEPA a propojil vnitrostátní policejní akademie s agenturou FRA. Další poděkování bychom rádi směřovali policejní akademii v Lyonu, École Nationale Supérieure de la Police (ENSPI), na níž Jean-Marie Fiquet uspořádal pilotní školení.

Ve třetí fázi použili školitelé, kteří se na koncepci nebo přípravě příručky nepodíleli, tuto příručku během společného školení CEPOL-FRA v Bramshillu ve Spojeném království v září roku 2011. Děkujeme Agentuře Evropské unie pro vzdělávání a výcvik v oblasti prosazování práva (Cepol) za uspořádání tohoto školení, jež bylo prvním v řadě společných školení CEPOL-FRA.

Během tohoto postupu poskytla FRA platformu pro výměnu informací, sdílení postupů a pro potřeby hlasového školení. Pro usnadnění tohoto sdílení znalostí obsahuje příručka devět školicích cvičení o lidských právech, která se v současné době využívají na policejních akademiích po celé EU: z Rakouska, tři příklady z Německa, ze Skotska, Švédska, Spojeného království a také asociace ILGA-Europe a OBSE/ODIHR.

Kromě zapojení zúčastněných stran provedli odborníci agentury FRA na právní záležitosti a společenské vědy významný související výzkum, jehož zjištění podtrhují potřebu cíleného a na míru přizpůsobeného policejního vzdělávání, které uvádí do rovnováhy bezpečnostní obavy a zásady zákazu diskriminace. Aby splnily potřeby rozmanitých společností, musí být současné policejní koncepce v EU založeny na navázání vztahu důvěry se všemi součástmi společnosti stejným způsobem. Prosazování lidských práv je nezbytným předpokladem pro navození této důvěry a zároveň od policie vyžaduje, aby zaujala proaktivnější úlohu zaměřenou na služby.

Pro tuto policejní práci byly důležité následující publikace agentury FRA:

Základní práva na jižních námořních hranicích Evropy (*Fundamental rights at Europe's southern sea borders*, 2013)

Tato zpráva agentury FRA se zabývá podmínkami na jižních námořních hranicích Evropy v souvislosti s nezákladnějšími právy osob: právem na život a právem nebýt poslán zpět do země, kde hrozí mučení, pronásledování nebo nelidské zacházení. Zaměřuje se na ostrahu námořních hranic a proces vyloďení a také na všeobecné otázky, jako je politika EU, školení a operace koordinované agenturou Frontex, a zkoumá praxi v členských státech EU, v nichž byl proveden průzkum – v Itálii, na Kypru, Maltě, v Řecku a ve Španělsku.

Zmapováním problémů se základními právy na jižních námořních hranicích EU a určením slibných postupů chce tato zpráva poskytnout doporučení tvůrcům politik v EU a také odborníkům z praxe na úrovni EU i členských států.

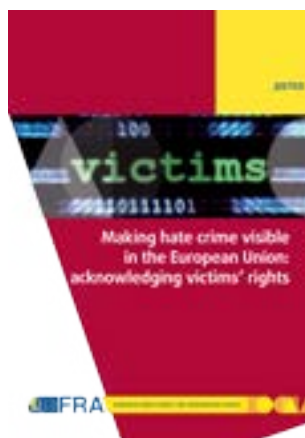
Zpráva EU-MIDIS Zaměřeno na údaje č. 6: Menšiny jako oběti trestných činů (*EU-MIDIS Data in Focus 6: Minorities as Victims of Crime*, 2012)

Zpráva EU-MIDIS Zaměřeno na údaje č. 6 předkládá údaje o zkušenostech respondentů s viktimizací v pěti druzích trestných činů: krádež automobilu nebo věcí z automobilu, vloupání nebo pokus o vloupání, krádež osobního majetku bez použití síly nebo vyhrožování (osobní krádež), útok nebo vyhrožování a závažné obtěžování. Průměrná míra trestní viktimizace u všech skupin dotazovaných v průzkumu EU-MIDIS činila 24 %. Jinými slovy, každý čtvrtý člověk z menšinové skupiny uvedl, že se během posledních 12 měsíců před

průzkumem stal nejméně jednou obětí trestného činu. „Viditelnější“ menšinové skupiny, tedy takové, které jsou viditelně odlišné od většinové společnosti, uváděly v průzkumu EU-MIDIS vyšší míru viktimizace než imigranti nebo menšiny podobající se většinové populaci. Tyto výsledky však skrývají výrazné rozdíly v závislosti na členském státě EU, kde žijí typické skupiny respondentů, například „Romové“ nebo „Afričané ze subsaharské Afriky“.

Ukázat zločiny z nenávisti v Evropské unii: uznávání práv obětí (*Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights*, 2012)

Průzkum agentury FRA ukazuje, že diskriminace a intolerance v Evropské unii přetrvávají navzdory úsilí členských států o jejich vymýcení. Verbální a fyzické útoky a vraždy motivované předsudky cílí na společnost v EU v celé její rozmanitosti, od viditelnějších menšin až po osoby s postižením. Pachatelé těchto „zločinů z nenávisti“, což je nepřesné označení pro tuto znepokojující realitu, pochází z celé společnosti. Jejich trestné činy způsobují obětem, rodinám a společnosti jako celku nevyčísitelnou škodu, a o to naléhavěji je potřeba zvážit, jak nejlépe

reagovat. Záměrem této zprávy agentury FRA je pomoci EU a jejím členským státům řešit porušování základních práv jednak jejich zviditelněním a také pohnáním pachatelů k odpovědnosti. Je tedy třeba podporovat oběti a svědky, aby tyto trestné činy oznamovali, a zvyšovat jejich důvěru v to, že se jimi bude systém trestního soudnictví zabývat rozhodně a účinně.

Zpráva Zaměřeno na údaje č. 4: Policejní kontroly a menšiny (2010)

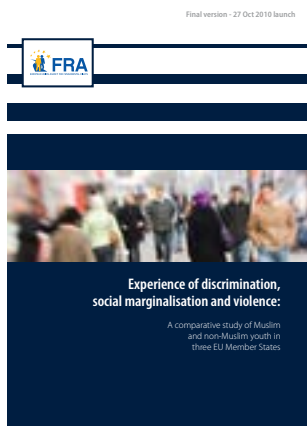
EU-MIDIS, první celounijní průzkum, který se dotazoval imigrantů a etnických menšin na jejich zkušenosti s diskriminací a trestní viktimizací v každodenním životě, zjistil, že policie kontroluje menšiny častěji než většinovou společnost žijící ve stejných oblastech v Belgii, Francii, Maďarsku, Německu, Řecku a Španělsku. Menšinové skupiny, které vnímaly, že je policie kontroluje častěji kvůli jejich etnickému nebo přistěhovaleckému původu, policii důvěřují méně než menšiny, které mají za to, že kontrola nesouvisela s jejich menšinovým původem.

Pro efektivnější činnost policie. Pochopení a prevence diskriminačního etnického profilování: průvodce (2010)

Je-li rozhodnutí kontrolovat jednotlivce založeno pouze na rasovém původu, etniku nebo náboženském vyznání dotčené osoby, jedná se o diskriminační etnické profilování. V důsledku těchto postupů může docházet k odcizování určitých komunit v EU, a policejní činnost je pak méně účinná. Záměrem průvodce agentury FRA je pomoci policii řešit diskriminační etnické profilování a předcházet mu a sloužit jako nástroj pro efektivnější policejní práci.

Zkušenosti s diskriminací, sociální marginalizací a násilím: srovnávací studie mezi muslimskou a nemuslimskou mládeží (*Experiences of discrimination, social marginalisation and violence: A comparative study of Muslim and non-Muslim youth, 2010*)

Sociální marginalizace a diskriminace mají závažné důsledky pro jakoukoli společnost. Oběma je třeba věnovat prioritní pozornost, jelikož přímo souvisejí s násilným chováním mladých lidí. Tento výzkum odhaluje vysokou míru překrývání mezi třemi členskými státy EU (Francií, Španělskem a Spojeným královstvím), pokud jde o vysvětlující faktory pro násilné postoje nebo násilné činy páchané mladými lidmi. Mezi hlavní faktory spojované s násilným chováním patří mužské pohlaví, příslušnost ke skupině mladých výtržníků / ke gangu, osobní zkušenost s diskriminací a sociální marginalizace.

Vezmeme-li v úvahu tyto aspekty, náboženství nebo vyznání nehrají pro vysvětlení násilného chování žádnou roli. Tato zjištění vycházejí z průzkumu provedeného agenturou FRA v letech 2008/2009 mezi 3 000 nezletilými ve věku 12–18 let ve Francii, Spojeném království a Španělsku – tedy třech členských státech, které všechny zažily teroristické útoky spojované s radikálním islámem nebo příměstské nepokoje související s mladými imigranty převážně z muslimských poměrů.

MODUL 1: ZÁKLADY LIDSKÝCH PRÁV

Úvod	23
Aktivita: Porozumění základům lidských práv	24
Materiály pro účastníky – Základní myšlenky a pojmy v oblasti lidských práv.....	26
Poznámky pro školitele	27
1. Co jsou to lidská práva?.....	27
2. Jaké známe druhy lidských práv?.....	28
3. Jaká je úloha lidských práv?	29
4. Jaké povinnosti existují v souvislosti s lidskými právy?	30
5. Jak jsou lidská práva zakotvena v právních předpisech a jak jsou sledována?	33
Doplňující materiály	37

Základy lidských práv

Úvod

Tento modul představuje všeobecné pojmy a charakteristiky lidských práv. Zabývá se jak jejich morálními a historickými kořeny, tak jejich dnešní moderní podobou a uplatňováním v praxi. Zkoumá používané právní nástroje a terminologii a také organizace a nástroje, které lidská práva chrání a prosazují.

Zdůrazňuje několik klíčových aspektů lidských práv, včetně základního zastřešujícího pojmu lidské důstojnosti a vyjmenovává konkrétní práva, která pod něj spadají. Vysvětluje dvojí odpovědnost dodržovat a chránit lidská práva: „dodržovat“ znamená zápornou povinnost vyvarovat se opatření, které by omezilo lidská práva, a „chránit“ představuje pozitivní povinnost podniknout kroky k tomu, aby bylo možné se lidským právům těšit.

Tato aktivita je navržena tak, aby vyvolala všeobecnou diskusi o úloze a účelu lidských práv v dnešních společnostech předtím, než se v pozdějších modulech bude příručka soustředit na specifické aspekty lidských práv související s prací policistů. Otázky k diskusi začínají neformálním přístupem k lidským právům. Následují otázky, které mají za úkol podnítit diskusi o lidské důstojnosti a zvláštních právech, účelu lidských práv a povinnostech, jež z těchto práv plynou.

Otázky vyvolávají základní otázky o zásadách, organizaci a fungování společnosti a státu a mohou vzbudit živou debatu.

Aktivita: Porozumění základům lidských práv

Účel:

Tato aktivita slouží k rozšíření porozumění základům lidských práv ze strany účastníků, včetně klíčových pojmů a jak fungují.

Cíle:

Znalosti

- porozumět základní myšlence a funkcím lidských práv,
- porozumět klíčovým pojmům v oblasti lidských práv a souvisejícím povinnostem,
- uvedení do vývoje lidských práv v čase,
- obeznámit se s nejvýznamnějšími mezinárodními dokumenty o lidských právech a s druhy mechanismů ochrany.

Postoj

- uznat základní hodnotu lidských práv včetně jejich právního a politického významu a skutečnost, že představují základ mírové společnosti a přispívají ke spravedlivému životu pro všechny

Dovednosti

- rozpoznat lidská práva související s policejní prací

Požadavky:

- čas: 40–60 minut,
- materiály:
  - materiály k rozdělení účastníkům s otázkami k diskusi,
  - volitelně: powerpointové prezentace a projektor,
- prostory: místnost pro společnou práci a dvě místnosti pro pracovní skupiny,
- velikost skupiny: nanejvýš 20–25 osob.

Popis aktivity: Porozumění základům lidských práv

- 1 Představte účel a cíle aktivity.
- 2 Rozdějte materiály – základní myšlenky a pojmy v oblasti lidských práv.
- 3 Rozdělte účastníky do skupin po 4–6 lidech a požádejte je, aby každá skupina diskutovala o jednom až dvou tvrzeních. Skupiny mají na práci 30–45 minut podle počtu tvrzení, o nichž mají diskutovat. Zajistěte, aby skupiny jmenovaly zpravodaje, který přednese výsledky před všemi účastníky.
- 4 Zodpovězte otázky, které se objeví během skupinové práce.
- 5 Požádejte skupiny, aby svou práci prezentovaly přede všemi účastníky.
- 6 Uspořádejte všeobecnou diskuzi o výstupech s reflexí o tom, co se účastníci naučili.
- 7 Shrňte hlavní body a poskytněte individuální vyjádření, podle potřeby při tom vycházejte z informací v poznámkách pro školitele.

Materiály pro účastníky – Základní myšlenky a pojmy v oblasti lidských práv

Otázky k diskusi:

- 1. „Jak chcete, aby lidé jednali s vámi, tak jedněte vy s nimi.“**
  - Jaký je vztah mezi tímto zlatým pravidlem a lidskými právy? V čem vnímáte společný základ nebo rozpory?
  - Domníváte se, že lidská práva jsou všeobecně platná?
- 2. „Myšlenka lidských práv je stejně jednoduchá jako silná: jednat s lidmi důstojně.“**

John Ruggie, zvláštní zpravodaj OSN pro podnikání a lidská práva, Obecné zásady OSN v oblasti podnikání a lidských práv.

  - Souhlasíte s tímto tvrzením? Vysvětlete, proč s ním souhlasíte, nebo nesouhlasíte.
  - Znáte nějaká další krátká tvrzení, která vyjadřují základní myšlenku lidských práv?
- 3. „Uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv všech členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě.“**

Všeobecná deklarace lidských práv OSN, 1948.

  - Souhlasíte s tímto tvrzením? Vysvětlete, proč s ním souhlasíte, nebo nesouhlasíte.
  - Napadají vás nějaké další „základy“ svobody, spravedlnosti a míru?
- 4. „Účelem každého politického společenství je zachování přirozených a nezadatelných práv člověka. Tato práva jsou: svoboda, vlastnictví, bezpečnost a právo na odpor proti útlaču.“**

Francouzská Deklarace práv člověka a občana, článek 2, 1789.

  - Je tato koncepce účelu státu platná i v dnešní době?
  - Jaké další účely státu vás napadnou?
- 5. „O právech se v dnešní době mluví až příliš. Lidé zapomněli na povinnosti vůči sobě navzájem a vůči společnosti.“**
  - Souhlasíte s tímto tvrzením? Vysvětlete, proč s ním souhlasíte, nebo nesouhlasíte.
  - Jaký je vztah mezi právy a povinnostmi?

Poznámky pro školitele

Poznámky pro školitele poskytují užitečné informace pro doplnění otázek v materiálech pro účastníky a pro vedení diskuzí během školení o základech lidských práv, a to v následujícím uspořádání:

1. Co jsou to lidská práva?
2. Jaké známe druhy lidských práv?
3. Jaká je úloha lidských práv?
4. Jaké povinnosti existují v souvislosti s lidskými právy?
5. Jak jsou lidská práva zakotvena v právních předpisech a jak jsou sledována?

1. Co jsou to lidská práva?

Všeobecná deklarace lidských práv, článek 1

Všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovni, co do důstojnosti a práv. Jsou obdařeni rozumem a svědomím a měli by se k sobě navzájem chovat v duchu bratrství.

Po staletí se základními zásadami v pozadí lidských práv zabývaly nejrůznější filozofie a náboženství po celém světě. Jednou z ústředních filozofických otázek v pozadí lidských práv je:

Jak bychom se k sobě navzájem měli chovat?

Zlaté pravidlo je starodávná morální zásada, která na tuto otázku odpovídá a již se řídí lidské chování. „Jak chcete, aby lidé jednali s vámi, tak jedněte vy s nimi.“ Různé formulace tohoto zlatého pravidla nalezneme v nejvýznamnějších světových náboženstvích a morálních systémech.

Lidská práva jsou v mnoha ohledech moderní a podrobnější formulací zlatého pravidla. Zásady lidských práv jsou založené na myšlence, že lidským bytostem je dána přirozená důstojnost. Tuto důstojnost tedy nesmí nikdo narušovat. Každý se také musí chovat tak, aby chránil lidskou důstojnost ostatních i svoji. Kromě důstojnosti zahrnují lidská práva také myšlenku svobody, spravedlnosti, rovnosti a solidarity.

Tip pro školení: Uplatnění zlatého pravidla

Diskuze o zlatém pravidlu v kontextu lidských práv může vynést na povrch citlivá témata a náročné otázky, zejména v souvislosti s náboženstvím. Pokuste se předvídat a připravit se na takové připomínky a otázky, abyste je mohli klidně a profesionálně vyřešit.

2. Jaké známe druhy lidských práv?

Preambule Všeobecné deklarace lidských práv

[...] uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv všech členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě.

Lidská práva lze vyjádřit prostřednictvím hodnot, zákonů a politik. Lidská důstojnost, svoboda, rovnost a solidarita jsou pojmy, které tvoří základ lidských práv (článek 1 Všeobecné deklarace lidských práv). Tyto pojmy se promítají v řadě konkrétních lidských práv zakotvených v ústavách států a v regionálních a mezinárodních lidskoprávních nástrojích.

Lidská práva se vztahují na mnoho oblastí života a často je třídíme do následujících kategorií:

Občanská a politická práva

- právo na život
- zákaz mučení
- zákaz otroctví
- právo na osobní svobodu a bezpečnost
- právo na spravedlivý proces
- právo na soukromý a rodinný život
- svoboda svědomí a náboženského vyznání
- svoboda projevu
- svoboda sdružování a shromažďování
- svoboda pohybu
- právo volit
- rovný přístup k veřejným službám
- právo založit politickou stranu
- petiční právo
- právo vlastnit majetek (částečně považováno též za ekonomické a sociální právo)

Hospodářská, sociální a kulturní práva

- právo pracovat a svobodně si zvolit zaměstnání
- právo na spravedlivé a příznivé pracovní podmínky
- právo zakládat odborové svazy
- právo na sociální zabezpečení
- právo na přiměřenou životní úroveň
- právo na zdraví
- právo na vzdělání
- právo účastnit se kulturního života a využívat přínosů vědeckého pokroku

Solidární/kolektivní práva

- právo osob na sebeurčení
- práva menšin a původních obyvatel
- právo na rozvoj

Rovnost a zákaz diskriminace

- právo na rovnost a nediskriminaci je jednak podstatným právem a také zásadou, podle níž mají být zaručena všechna lidská práva bez jakékoli diskriminace.

Tip pro školení: Představení celé škály lidských práv

Při diskuzích o různých kategoriích lidských práv je užitečné představit celou škálu těchto práv. Tím, že se zaměříte na celé spektrum, mohou účastníci lépe vnímat, jak se na ně, jako na nositele práv vztahují určitá konkrétní práva, například ekonomická a sociální. Zdůrazní to také, že lidská práva tvoří pilíř moderní společnosti, ale některé marginalizované skupiny se dosud netěší všem lidským právům.

3. Jaká je úloha lidských práv?

„Myšlenka lidských práv je stejně jednoduchá jako silná: jednat s lidmi důstojně.“

John Ruggie, zvláštní zpravodaj OSN pro podnikání a lidská práva, dokument OSN A/HRC. Obecné zásady OSN v oblasti podnikání a lidských práv.

„Lidská práva jsou ta základní práva, která umožňují lidským bytostem utvářet své životy v souladu se svobodou, rovností a respektem k lidské důstojnosti.“

Manfred Nowak, bývalý zvláštní zpravodaj OSN pro mučení (2003), Introduction to the International Human Rights Regime, Leiden, Boston, Martinus Nijhoff Publishers, s. 1.

Lidská práva v sobě zahrnují práva i povinnosti a vytváří prostředí, v němž mohou všichni lidé důstojně žít. Lidská práva propůjčují jednotlivcům a státům různá práva a povinnosti.

Jednotlivcům lidská práva:

- pomáhají vytvářet podmínky pro naplnění jejich základních potřeb,
- zajišťují klíčové lidské hodnoty, jako je život, duševní a tělesná integrita, svoboda, bezpečnost, důstojnost a rovnost vůči zneužívání ze strany státu a jiných lidí,
- přinášejí ochranu proti vyloučení a marginalizaci a pomáhají je napravovat prostřednictvím přístupu k sociálním službám, jako je vzdělávání a zdravotní péče,
- poskytují vyrovnávací mechanismus a nástroj pro řešení sporů tam, kde se střetávají oprávněné zájmy (práva a svoboda jednotlivce končí tam, kde začínají práva a svoboda jiného člověka),
- pomáhají dospět ke konkrétním zákonným a morálním úsudkům v těžkých životních situacích.

Lidská práva z pohledu státu:

- pomáhají regulovat, jak stát a společnost spolupracují s lidmi, tím, že poskytují základní pravidla pro fungování států a společností,
- upřesňují povinnost státu respektovat a chránit jednotlivce,

- pomáhají státy vést při vytváření zákonů k regulaci aktivit jednotlivce a kolektivu a zavádět příslušné neustranné soudní orgány, aby rozhodovaly (právní) spory a prosazovaly zákony,
- utvářejí základ pro svobodu, spravedlnost a mír ve společnosti.

Lidská práva z pohledu policistů:

- pomáhají policistům rozhodnout se, co je přípustné nebo zakázané,
- pomáhají utvářet vnitřní policejní organizační strukturu,
- upřesňují povinnosti policistů jakožto představitelů státu respektovat a chránit jednotlivce,
- zabezpečují klíčové lidské hodnoty policistů, kteří jsou také nositeli práv.

Aby bylo možné lidská práva plně uplatňovat, musí jednotlivci práva dodržovat a státy mají povinnost práva dodržovat i chránit. Povinnost dodržovat práva a chránit je, je zásadní pro systém lidských práv.

Tip pro školení: Řešení otázek a problémů, které mohou vyvstat

- Co je to důstojnost?
- Příklady situací, kdy je/není snadné s někým jednat důstojně.
- Faktory, které zvyšují nebo snižují důstojnost
- Jsou lidská práva odpovědí na odvěkou otázku, jak bychom se k sobě měli chovat?
- „Lidská práva jsou pouze západním konceptem. Jiné kultury mají jiné hodnoty. Neměli bychom své koncepty vnucovat ostatním.“
- Jaké jsou základní lidské potřeby?
- Jaká je úloha státu?
- „Pokud jedinec neplní své povinnosti vůči společnosti, neměla by ho společnost na oplátku zbavit práv?“

4. Jaké povinnosti existují v souvislosti s lidskými právy?

Listina základních práv Evropské unie, článek 1

Lidská důstojnost je nedotknutelná. Musí být respektována a chráněna.

Povinnosti jednotlivců

Jednotlivci musí navzájem dodržovat svá práva. Svoboda a práva jedince končí tam, kde začínají svoboda a práva jiného člověka. Všechna lidská práva bez ohledu na kategorii jsou nedělitelná a vzájemně provázaná, což znamená, že naplnění jednoho práva je základním předpokladem nebo nástrojem k naplnění dalších práv. Tento koncept se vztahuje také na povinnosti státu.

Povinnosti státu

Státy nesmějí lidská práva nepřiměřeně omezovat (povinnost dodržovat práva) a musí je aktivně zabezpečit (povinnost ochrany). Lidé jsou nositeli práv a stát, včetně soudní, výkonné a zákonodárné moci, je zodpovědným činitelem. Kdyby neexistovala povinnost dodržovat a chránit, práva zařazovaná do kategorií v rámci těchto poznámek pro školitele by postrádala smysl.

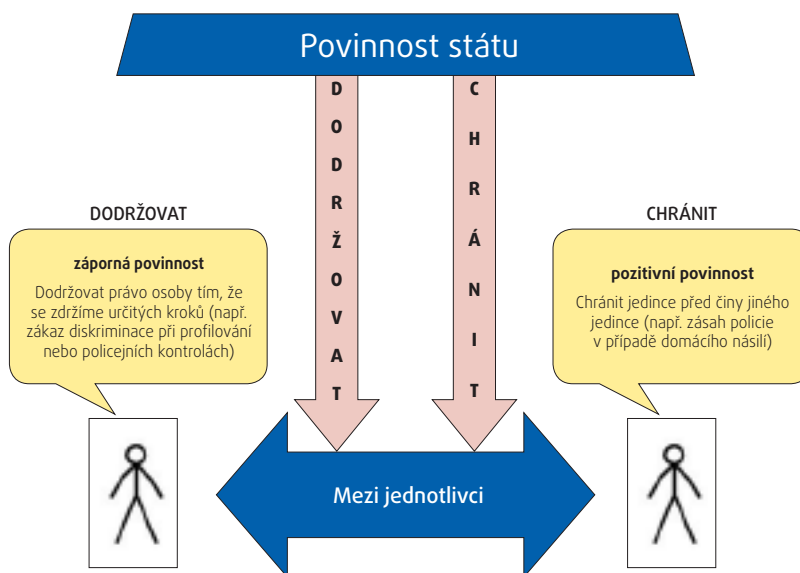
Veškeré složky státní moci mají tyto dvě základní povinnosti:*

- **Povinnost dodržovat práva:** stát nesmí učinit nezákonné a nepřiměřené kroky. Neopodstatněné zásahy do lidských práv znamenají jejich porušení.
- **Povinnost chránit:** Stát je povinen učinit správní, legislativní nebo justiční kroky k ochraně lidských práv, aby zajistil, že lidé mohou svá práva naplno využívat. Neschopnost tyto kroky učinit je porušením lidských práv.

*Pozn.: Systém OSN pro lidská práva vytvořil tzv. třídu povinností dodržovat, chránit a naplňovat. Pro zjednodušení tento systém v příručce v souvislosti s policií nepoužíváme.

Povinnosti policie

Povinnost dodržovat lidská práva a chránit je se vztahuje také na policisty, jelikož se jedná o úřední činitele jmenované státem.

Povinnost policistů dodržovat práva

Policisté mají povinnost dodržovat lidská práva. Znamená to, že nesmějí svévolně nebo bezdůvodně zasahovat do lidských práv jednotlivců.

Dodržování lidských práv: nezbytnost a přiměřenost

Při zatýkání podezřelého zasahuje policista do lidského práva dotčené osoby na osobní svobodu a bezpečnost zakotveného v článku 5 Evropské úmluvy o lidských právech (EÚLP). Zásah do tohoto lidského práva může být odůvodněný ochranou práv ostatních nebo prosazováním práva. Avšak pokud policista jedná bez odůvodněného právního základu či zákonného cíle nebo nedodrží zásadu nezbytnosti a přiměřenosti, porušuje lidské právo podezřelé osoby na svobodu zaručené zmiňovaným článkem.

Tabulka 1.1: Povinnost dodržovat práva: příklady z policejní praxe

Lidská práva a související povinnost je dodržovat	
V případě práva na...	Policie by se měla vyvarovat...
život	<ul style="list-style-type: none"> • použití nadměrné síly s tragickými následky
zákaz mučení a jiného špatného zacházení	<ul style="list-style-type: none"> • použití síly při výslechu • použití nadměrné síly při střetu s fyzickým odporem
osobní svobodu a bezpečnost	<ul style="list-style-type: none"> • zatčení nebo zadržení osoby bez právního důvodu
soukromý život	<ul style="list-style-type: none"> • vstupu do soukromého obydlí bez řádného odůvodnění, jakým je například povolení k prohlídce
pokojné shromáždění	<ul style="list-style-type: none"> • zákazu pokojného shromáždění bez řádného odůvodnění • použití nadměrné síly při řízení nebo rozpuštění demonstrace

Zdroj: FRA, 2013.

Povinnost policistů chránit

Policisté mají také povinnost chránit lidská práva, na jejímž základě se od nich vyžaduje provedení konkrétních opatření na organizační a operační úrovni pro zabezpečení lidských práv. Znamená to povinnost chránit lidská práva před všemi hrozbami, a to i ve vztazích mezi jedinci, na tzv. „horizontální úrovni“. Například v případě domácího násilí je policie povinna učinit konkrétní opatření na ochranu práva na život a práva na tělesnou integritu a bezpečnost oběti. Pokud se policii nepodaří ochránit ohroženou osobu bez řádného odůvodnění, můžeme hovořit až o porušení lidských práv. Tato povinnost vyžaduje, aby policie řádně vyšetřila jakékoli tvrzení, že bylo porušeno právo na život nebo tělesnou integritu, bez ohledu na to, kdo je pachatelem.

Tabulka 1.2: Povinnost chránit práva: příklady z policejní praxe

Lidská práva a související povinnost je chránit	
V případě práva na...	by policie měla...
život	• učinit odpovídající kroky v případě věrohodného ohrožení života a tělesné integrity
zákaz mučení a jiného špatného zacházení	• učinit odpovídající kroky v případě domácího násilí
osobní svobodu a spravedlivý proces	• informovat zadrženou osobu o důvodech zatčení a obviněních proti ní
pokojné shromáždění	• formovat organizační opatření a činit odpovídající operační kroky pro ochranu pokojných protestujících před útoky ostatních
účinnou nápravu	• okamžitě a nestranně vyšetřit obvinění z porušení lidských práv

Zdroj: FRA, 2013.

Stejně jako u již tradičně silného zaměření na občanská a politická práva si je veřejnost mnohem více vědoma záporné povinnosti státu dodržovat lidská práva, tedy omezení činnosti státu, kontroly státních složek moci, nezasahování, než jeho pozitivní povinnosti chránit.

5. Jak jsou lidská práva zakotvena v právních předpisech a jak jsou sledována?

„Vnitrostátní instituce pro lidská práva hrají významnou úlohu v oblasti lidských práv na vnitrostátní úrovni, například prostřednictvím sledování dodržování předpisů, provádění výzkumu, zahajování preventivních opatření a zvyšování povědomí.“

FRA (2010), *National Human Rights Institutions in the EU Member States: Strengthening the fundamental rights architecture in the EU I*, Lucemburk, Úřad pro publikace Evropské unie (Úřad pro publikace), s. 7.

„Vnitrostátní instituce pro lidská práva také fungují jako centra v rámci států, protože propojují subjekty, jako jsou vládní agentury, s občanskou společností. Navazováním těchto spojení přispívají vnitrostátní instituce pro lidská práva ke zmenšování nedostatků v provádění mezi mezinárodními normami a konkrétními opatřeními. Vnitrostátní instituce pro lidská práva také zajišťují uplatňování nedělitelnosti a vzájemné provázanosti celého spektra lidských práv v praxi.“

FRA (2010), *National Human Rights Institutions in the EU Member States: Strengthening the fundamental rights architecture in the EU I*, Úřad pro publikace, s. 8.

Zákony hrají v oblasti lidských práv klíčovou úlohu. Lidská práva byla nejprve zakotvena na vnitrostátní úrovni a od druhé světové války byla systematicky zahrnována do mezinárodních právních předpisů. Mezinárodní smlouvy o lidských právech obvykle obsahují článek, který stanoví povinnosti států v oblasti lidských práv. Judikatura mezinárodních orgánů pro lidská práva, včetně Evropského soudu pro lidská práva (ESLP), pomáhá tato práva lépe specifikovat. Rozvojem Organizace spojených národů (OSN) a také na regionální úrovni vznikl komplexní soubor mezinárodních lidskoprávních norem, které se vztahují na mnoho oblastí života.

Lidskoprávní normy na regionální evropské úrovni jsou pro tento modul školení obzvláště důležité. Patří sem smlouvy OSN i evropské smlouvy, jež existují vedle sebe a jsou stejně platné pro ty evropské státy, které je ratifikovaly. V souladu se zavedenou zásadou

mezinárodního práva se v případě, že se na určitou situaci dá uplatnit více norem, použijí ty normy, které jsou pro daného jedince nejvýhodnější.

Zde uvádíme dva seznamy některých mezinárodních smluv a dalších lidskoprávních nástrojů obsahujících lidskoprávní normy. První z nich je obecného významu a druhý je důležitější pro policejní práci:

Příslušné mezinárodní lidskoprávní nástroje – všeobecné

- Všeobecná deklarace lidských práv (1948),
- Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (1965),
- Mezinárodní pakt OSN o občanských a politických právech (1966),
- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (1966),
- Úmluva OSN o odstranění všech forem diskriminace žen (1979),
- Úmluva OSN o právech dítěte (1989),
- Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením (2006),
- Evropská úmluva o lidských právech (1950),
- Evropská sociální charta (1961),
- Listina základních práv Evropské unie (2000).

Příslušné mezinárodní lidskoprávní nástroje – významné pro policii

- Úmluva OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (1984),
- Opční protokol k Úmluvě OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (2002),
- Mezinárodní úmluva na ochranu všech osob před nuceným zmizením (2006),
- Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (1987),
- Kodex OSN o chování příslušníků orgánů činných v trestním řízení (1979),
- Deklarace OSN o základních zásadách spravedlnosti pro oběti zločinů a zneužívání moci (1985),
- Základní zásady OSN pro použití síly a střelných zbraní příslušníky orgánů činných v trestním řízení (1990),
- Deklarace Rady Evropy o policii (1979),
- Evropský kodex policejní etiky Rady Evropy (2001).

Lidskoprávní mechanismy

Na vnitrostátní, evropské i mezinárodní úrovni fungují mechanismy, které pomáhají monitorovat a regulovat lidská práva.

Ochrana lidských práv začíná na vnitrostátní úrovni. Pouze v případě, kdy vnitrostátní systémy nefungují řádně nebo nefungují jako prostředek k nápravě porušování lidských práv, nastupují mezinárodní mechanismy pro ochranu lidských práv.

Existuje také několik mezinárodních mechanismů pro prosazování a ochranu lidských práv. Tyto mechanismy mají rostoucí vliv na zákony a postupy uvnitř států. Jejich judikatura a doporučení vedly v mnoha evropských zemích k právním a institucionálním reformám, a to včetně reformy policie.

Existují také mechanismy na celosvětové úrovni, například všeobecný pravidelný přezkum, pomocí něhož Rada OSN pro lidská práva každé čtyři roky hodnotí dodržování lidských práv v jednotlivých členských státech OSN.

Následuje výčet lidskoprávních mechanismů na vnitrostátní, evropské a mezinárodní úrovni, včetně orgánů souvisejících s policií:

Lidskoprávní mechanismy na vnitrostátní úrovni

- policie, pro její specifickou úlohu viz modul 2,
- soudy, včetně ústavních soudů,
- veřejní ochránci práv nebo vnitrostátní výbory pro lidská práva,
- parlament, včetně parlamentních orgánů speciálně pověřených monitorováním lidských práv,
- nástroje pro sledování míst zadržování, včetně vnitrostátních mechanismů prevence v souladu s opčním protokolem Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání,
- vnitrostátní orgány pro rovnost a zákaz diskriminace,
- nevládní organizace,
- média,
- odborové svazy,
- profesní skupiny.

Lidskoprávní mechanismy na evropské úrovni

- Soudní dvůr Evropské unie (CJEU),
- Evropský soud pro lidská práva (ESLP),
- Evropský výbor Rady Evropy pro zabránění mučení,
- Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti (ECRI),
- nevládní organizace.

Lidskoprávní mechanismy na mezinárodní úrovni

- Výbor OSN pro lidská práva,
- Rada OSN pro lidská práva,
- Výbor proti mučení,
- Podvýbor pro předcházení mučení,
- Vnitrostátní mechanismy prevence,
- Výbor pro odstranění rasové diskriminace,
- Výbor pro odstranění diskriminace žen,
- nevládní organizace.

Evropské policejní orgány

- Evropská jednotka pro soudní spolupráci (Eurojust),
- Evropská agentura pro pohraniční a pobřežní stráž (Frontex),
- Agentura Evropské unie pro vzdělávání a výcvik v oblasti prosazování práva (CEPOL),
- Evropský policejní úřad (Europol).

Doplňující materiály

Tato sekce se zabývá filozofickými kořeny a vývojem lidských práv a následně přináší více informací o současných lidskoprávních mechanismech. Na úvod se rozvádí diskuze na téma zlatého pravidla v poznámkách pro školitele v tomto modulu a doplňuje se popis vývoje lidských práv od jejich počátků v období evropského osvícenství až po modernější historii. Následuje diskuze o jednom z nejkontroverznějších lidskoprávních témat, o jejich univerzálním charakteru, a školitelům jsou poskytnuty podklady a argumenty, které podporují pojetí univerzálnosti.

Druhá část se věnuje praktickým informacím. Podrobně informuje o současných lidskoprávních mechanismech na evropské i mezinárodní úrovni. Popisuje také klíčové subjekty z řad nevládních organizací a policejní orgány v Evropě.

Zlaté pravidlo a vývoj lidských práv

Zlaté pravidlo se objevuje napříč mnoha různými kulturními kontexty:

- „Nečiňme to, co nám vadí u druhých.“ (Thalés z Milétu)
- „Člověk se nemá vůči druhým chovat způsobem, který je mu samému proti mysli. To je jádro vší morálky“ (hinduismus)
- „Co nechceš, aby ti jiní činili, nikomu nečiň. To je celá Tóra, všechno ostatní je jen komentář.“ (judaismus)
- „Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň ty jim.“ (křesťanství)
- „Žádný z vás není věřící, pokud si nepřeje pro svého bratra to, co si přeje pro sebe samého.“ (islám)
- „Neubližuj druhým tím, co ubližuje tobě samému.“ (buddhismus)
- „Nedělej druhým, co nechceš, aby dělali Tobě.“ (Konfucius)
- „Jednej vždy tak, aby se maxima tvé vůle mohla stát principem všeobecného zákonodárství.“ (Immanuel Kant)

Evropské osvícenství a lidská práva

Filozofové v období evropského osvícenství vycházeli z řecké antické filozofie a zabývali se absolutní svobodou lidí v „přirozeném stavu“. Jak by po nich mohla jakákoli státní instituce oprávněně požadovat, aby se chovali určitým způsobem? O napětí mezi nátlakem (státu) a svobodou (člověka) přemítalo mnoho myslitelů evropského osvícenství. Slovy učence Johna Locka (1632–1749): „Bez omezující vládní moci by pro nás bylo uvádění naší svrchovanosti do praxe „nejisté“ z důvodu chybějících záruk, že druzí budou dodržovat morální hranice vyžadované naším postavením racionálních, nezávislých, a tedy svrchovaných bytostí.“ Locke se však domnívá, že existuje zřejmý způsob, jakým můžeme zajistit své základní zájmy, a to tak, že postoupíme některé naše pravomoci lidem, které speciálně pověříme ochranou těchto zájmů, a propůjčíme jim autoritu k tomu, aby zajistili naši ochranu. „Autorita, kterou svěřujeme těmto zástupcům bude legitimní pouze do té chvíle, dokud budou jednat v dobré víře

a naším jménem.“¹ Tato teorie sociální smlouvy poskytuje morální základ pro moderní liberální stát včetně státního zřízení, které propůjčuje pravomoci policii. Locke také nastínil, co je zapotřebí k „ochraně života, svobody a majetku“: zákonodárná, soudní a výkonná moc. V pozdější době Charles de Montesquieu (1689–1755) vypracoval základní koncepci rozdělení státní moci a Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) zdůrazňoval demokratické prvky státu. To pomohlo položit teoretické základy moderního státu a podnítilo proces revoluce nejprve ve Spojených státech (1776) a poté ve Francii (1789) a následně i ve většině evropských zemí.

Tento proces pokračuje až do moderních dějin. Lidská práva se vyvíjela jako součást politické etiky, přičemž diskuze se soustředily okolo legitimacy státu a způsobu, jakým využívá moc, včetně fyzické síly, k omezování svobody jednotlivců.

Sociální hnutí vycházela ze souvisejících morálních a politických tvrzení a inspirovala revolucionáře k tomu, aby svrhli absolutistické a utlačovatelské režimy. Po úspěšných revolucích byla lidská práva začleněna do vnitrostátních právních předpisů a především do ústav států. Tento proces kodifikace posílil a legitimizoval morální tvrzení a použití fyzické síly ze strany státu.

Jasným příkladem toho vývoje je hnutí za práva žen. Na počátku stály Mary Wollstonecraftová se svojí *Obranou práv ženy* (1792) a francouzská revolucionářka Olympe de Gougesová s *Deklarací práv ženy a občanky* (1793) a po dlouhou dobu a neustále se v historii promítaly morální/politické nároky do zákonů a jejich uplatňování.

Jako další příklad můžeme uvést hnutí proti diskriminaci leseb, gayů, bisexuálně a transsexuálně orientovaných osob (LGBT), která na státy tlačí, aby přijaly opatření na ochranu zranitelných nebo marginalizovaných osob ve společnosti, a zabývají se tématy, jako jsou sňatky osob stejného pohlaví nebo diskriminace v přístupu k zaměstnání nebo bydlení.

Především ve světle tohoto vývoje je nutné připomenout, že znalost zákona sama o sobě není dostačující pro uplatňování lidských práv v praxi. Udržitelné dosažení lidských práv vyžaduje odpovídající morální postoj, který se opírá nejen o vnější tresty, ale také o vnitřní přesvědčení.

Při utváření lidských práv, jak je známe dnes, hrály roli i jiné faktory než společenská a revoluční hnutí. Například rozsudky mezinárodních lidskoprávních soudů od 80. let 20. století poskytují vodítko pro uplatňování lidskoprávních zákonů. Rozsudky soudů se zabývaly četnými lidskými právy, například v souvislosti s právem na život (vyhrožování smrtí neznámými osobami), zákazem mučení a jiného špatného zacházení (násilí rodičů páchané na dětech), nebo svobodou shromažďování (ochrana demonstrací před protestními akcemi).

Problémy lidských práv vyplývající z občanských válek, zejména v bývalé Jugoslávii, také vyzdvihly nebezpečí nadměrných zásahů ze strany státu a zneužívání skupiny občanů jinou skupinou, kdy policie mnohdy nečinně přihlížela.

Rada Evropy sehrála vůdčí úlohu z hlediska podpory pochopení lidských práv v policejním kontextu prostřednictvím série iniciativ v 90. letech, které zahrnovaly seminář na téma lidská práva a policie konaný v roce 1995 a následné zavedení programu s názvem „Policie a lidská práva 1997–2000“.

1. Kleinig, J. (2008), *Ethics and criminal justice: an introduction*, New York, Cambridge University Press, s. 10.

„Generace“ lidských práv

Lidská práva se postupem času vyvinula v komplexní soubor práv pokrývající řadu oblastí. V návaznosti na tento historický vývoj se lidská práva často rozdělují na „tři generace“:

- první generace: občanská a politická práva,
- druhá generace: hospodářská, sociální a kulturní práva,
- třetí generace: solidarita a kolektivní práva.

Zaměříme-li se na určité lidskoprávní nástroje zavedené a vytvořené na evropské i mezinárodní úrovni, pomůže nám to tyto tři generace lidských práv lépe pochopit:

- Nejstarší a nejznámější smlouva o lidských právech v Evropě, Evropská úmluva o lidských právech z roku 1950, zahrnuje pouze občanská a politická práva (první generace), zatímco její mladší sestra, Evropská sociální charta z roku 1961, pokrývá práva hospodářská a sociální (druhá generace).
- Dvě nejdůležitější úmluvy OSN mezi nimi jasně rozlišují: Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (první generace) a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (druhá generace).
- Listina základních práv Evropské unie je prvním právně závazným nástrojem, který výslovně obsahuje všechny rozměry lidských práv, což odráží, že se jedná o poměrně mladý právní nástroj.

Některé zásady a ochrany se časem vetkaly do struktury těchto tří generací lidských práv. Zahrnují zásadu nedělitelnosti a vzájemné závislosti demokracie, hospodářského rozvoje, ochrany práv žen, dětí a menšin. Společně tyto tři generace práv ztělesňují celostní přístup k lidským právům.²

Univerzálnost versus kulturní relativismus

„Někteří cizinci nesdílí naše hodnoty, a to ani hodnoty lidských práv. Podívejte se, jak zacházejí se ženami.“ nebo „Řekněme si to na rovinu. Lidská práva mají kořeny na Západě, jiné kultury je nemají.“

Podobná tvrzení se velmi často objevují během policejních školení. Souvisejí s otázkou univerzálnosti lidských práv, která je jedním z nejožehavějších témat v této oblasti.

V podobných diskuzích se osvědčily následující body:

- „Univerzální charakter těchto práv je nezpochybnitelný,“ uvedly členské státy OSN přítomné na druhé Světové konferenci o lidských právech v roce 1993. Toto tvrzení o univerzálnosti bylo výsledkem dlouhých debat zejména mezi západními a asijskými vládními představiteli. Ve stejném dokumentu se však také dodává: „Je třeba uvědomovat si význam vnitrostátních a regionálních zvláštností a různých historických, kulturních a náboženských poměrů, avšak povinností států je chránit všechna lidská práva a základní svobody bez ohledu na své politické, ekonomické a kulturní uspořádání.“

Vídeňská deklarace a akční plán, 1993, bod 5.

- Co to znamená? Znamená to, že všeobecná práva musí být vykládána a uplatňována ve specifickém historickém a kulturním kontextu. S podobným přístupem se setkáváme na evropské úrovni. Evropský soud pro lidská práva při aplikaci Evropské úmluvy o lidských právech na konkrétní případy ponechává státům, jak to sám nazývá, určitý prostor pro uvážení v souladu s jejich specifickými podmínkami.
- **Zlaté pravidlo**, které v určité podobě existuje napříč různými

2. Valné shromáždění Organizace spojených národů (OSN) (1993), Vídeňská deklarace a akční plán, UN Doc. A/CONF.157/23, 12. července 1993.

Čínská dynastie Suej zrušila mučení v 6. století z téměř stejných důvodů, jako tomu bylo v Evropě v době osvícenství – o více než tisíc let později.

Hersch, J. (ed.) (1969), *Birthright of man: a selection of texts*, Paříž, UNESCO.

Muslimský mughalský vládce Akbar z Indie představil během své vlády v letech 1556–1605 sekulární myšlenky a svobodu náboženství. Podporoval náboženskou toleranci a stanovil jako povinnost, že „žádný člověk nesmí být obtěžován na základě náboženství a že kdokoli může přestoupit na jakoukoli víru, která je mu blízká“.

Sen, A. (2006), *Identity and Violence: The Illusion of Destiny*, New York, Londýn, Norton & Company, s. 64.

kulturami, poskytuje silný základ pro předpoklad, že určité základní hodnoty a morální nároky jsou univerzální.

- **Lidskoprávní hodnoty nalezneme v různých kulturních poměrech.** Čím dál více důkazů pro to nachází i historický a antropologický výzkum. Organizace UNESCO vydala v roce 1969 sbírku dokumentů z celého světa zabývajících se otázkou lidských práv, kterou sestavila filozofka Jeanne Herschová, s názvem: *Birthright of man*.³

Lidskoprávní subjekty a mechanismy

Nevládní organizace

Nevládní organizace, například Amnesty International, hrají klíčovou úlohu při ochraně a prosazování lidských práv. Jejich aktivismus významným způsobem přispívá ke zvyšování povědomí a lepšímu oznamování případů porušování lidských práv a k reformním postupům.

Evropské lidskoprávní mechanismy

Soudní dvůr Evropské unie

Postavení Soudního dvora EU se od vstupu Lisabonské smlouvy v platnost v roce 2008 výrazně změnilo. Na základě Lisabonské smlouvy se Listina základních práv Evropské unie stala právně závaznou pro EU a její členské státy při provádění právních předpisů EU. Soudní dvůr EU vydává rozsudky týkající se souladu s právem EU a nyní se může také zabývat dodržováním Listiny základních práv, jestliže jsou vyčerpány vnitrostátní zákonné opravné prostředky. Rada EU zřídila pracovní skupinu pro základní práva a volný pohyb osob, která se zabývá mimo jiné přistoupením EU k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv (EÚLP).

Evropský soud pro lidská práva (ESLP)

Evropský soud pro lidská práva (ESLP) je nejstarším a nejvlivnějším mezinárodním lidskoprávním mechanismem v Evropě. Jeho úkolem je dohlížet na provádění EÚLP. Ti, kdo se domnívají, že stát, který je smluvní stranou EÚLP, porušil jejich lidská práva, mohou u soudu, jenž byl zřízen ve Štrasburku v roce 1959 a naplno začal fungovat v roce 1998, podat stížnost. Přestože je mnoho žádostí prohlášeno za nepřijatelné, soud řeší velké množství případů. V roce 2010 bylo ke slyšení postoupeno 61 300 takovýchto žádostí. V témže roce ESLP zároveň vydal 2 607 rozsudků a zhruba v polovině z nich shledal porušení práv. V současné době čeká na vynesení rozsudku přibližně 200 000 žádostí.⁴

Státy mohou také podávat žaloby na jiné státy. Rozhodnutí ESLP jsou pro stát závazná a jeho judikatura silně ovlivnila právo a praxi v Evropě. Rozsudky soudu měly největší dopad na právní předpisy a praxi související s policií a obecněji na výkon spravedlnosti. Soud významně přispěl k současnému chápání lidských práv. Jeho rozsudky jsou prvním záchytným bodem, chceme-li zjistit, jak se určité lidskoprávní ustanovení vykládá v evropském kontextu. Případové studie v této příručce tedy vycházejí z praxe ESLP.

Další informace viz: www.echr.coe.int/echr/homepage_EN.

Případy soudu naleznete na adrese: www.echr.coe.int/ECHR/EN/hudoc.

3. Hersch, J. (ed.) (1969), *Birthright of man: a selection of texts*, Paříž, UNESCO.

4. Pro více informací o statistických údajích navštivte internetové stránky ESLP: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=>

Evropský výbor Rady Evropy pro zabránění mučení

Úkolem výboru pro zabránění mučení, který byl zřízen Evropskou úmluvou o zabránění mučení, je navštěvovat místa v Evropě sloužící k zadržování osob a posuzovat, jak je zacházeno s osobami, které byly zbaveny svobody. Mezi tato místa patří věznice, nápravná zařízení pro mladistvé, policejní stanice, centra pro zadržování imigrantů, psychiatrické kliniky a domovy sociální péče. Delegace výboru pro zabránění mučení mají neomezený přístup na místa sloužící k zadržování osob a právo svobodně a bez omezení se v nich pohybovat. Dělají s osobami zbavenými svobody rozhovory v soukromí a mají povolení komunikovat svobodně s kýmkoli, kdo může poskytnout informace. Po takové návštěvě výbor vypracuje zprávu o svých zjištěních a vydá orgánům doporučení s cílem posílit ochranu zadržovaných proti mučení a jinému špatnému zacházení. Jeho zprávy jsou se souhlasem dotčeného státu zveřejňovány. Výbor významně přispěl ke zvyšování povědomí o problematice lidských práv v zadržovacích zařízeních a zasadil se o reformy v mnoha zemích.

Pro více informací včetně zpráv výboru navštivte: <http://www.cpt.coe.int/en/>.

Rada Evropy, Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti (ECRI)

Komise ECRI sleduje z hlediska ochrany lidských práv problematiku rasismu, diskriminace na základě etnického původu, státní příslušnosti, barvy pleti, náboženství a jazyka a také xenofobie, antisemitismu a nesnášenlivosti. Byla zřízena rozhodnutím v roce 1993 a skládá se z nezávislých odborníků. Její mandát zahrnuje monitorování jednotlivých zemí, všeobecná politická doporučení a informační a komunikační činnosti vůči občanské společnosti. ECRI vypracovává zprávy a vydává doporučení členským státům Rady Evropy. Oblasti policejní práce se komise ECRI věnovala v souvislosti s monitorováním zemí a ve všeobecném politickém doporučení č. 11.

Další informace viz: www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/default_en.asp.

Mezinárodní lidskoprávní mechanismy

Výbor OSN pro lidská práva

Výbor pro lidská práva je orgánem OSN složeným z nezávislých odborníků, který monitoruje provádění Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (ICCPR). Jeho hlavním úkolem je zkoumat zprávy smluvních států paktu o uplatňování práv, které jsou povinny pravidelně předkládat. Výbor ve svých závěrečných zjištěních smluvnímu státu předkládá své obavy a svá doporučení. Posuzuje také jednotlivé stížnosti údajných porušení Mezinárodního paktu o občanských a politických právech ze strany státu a vydává (nezávazná) rozhodnutí. Výbor pro lidská práva je, stejně jako ESLP v Evropě, hlavním zdrojem informací o tom, co ustanovení OSN o lidských právech konkrétně znamenají. Kromě konkrétních případů výbor vydává také svůj výklad obsahu lidskoprávních ustanovení v podobě obecných připomínek.

Další informace viz: www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/.

Rada OSN pro lidská práva

Rada OSN pro lidská práva je orgán ustavený na základě Charty OSN, který odpovídá za prosazování a ochranu lidských práv po celém světě a za řešení případů závažného a systematického porušování lidských práv. Radu tvoří 47 členských států OSN, které jsou voleny Valným shromážděním OSN každé tři roky. Rada pro lidská práva provádí všeobecný pravidelný přezkum, který slouží ke zhodnocení situace v oblasti lidských práv ve všech členských státech OSN ve čtyřletých cyklech. Pod Radou pro lidská práva operují také Zvláštní postupy OSN (zvláštní zpravodajové, zvláštní zástupci, nezávislí odborníci a pracovní skupiny), jejichž úkolem je monitorovat, zkoumat a zveřejňovat zprávy o tematických otázkách nebo situacích v oblasti lidských práv v konkrétních zemích.

Další informace viz: www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/HRCIndex.aspx.

Výbor proti mučení

Výbor proti mučení je orgán OSN složený z nezávislých odborníků. Monitoruje provádění Úmluvy OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Jeho funkce jsou podobné funkcím Rady pro lidská práva. Kromě toho je v jeho pravomoci zkoumat do hloubky situace v zemích prostřednictvím svého postupu šetření. Jeho praxe včetně judikatury je důležitá pro pochopení skutečného významu mučení a jiného špatného zacházení.

Další informace viz: www2.ohchr.org/english/bodies/cat/index.htm.

Podvýbor pro předcházení mučení

Podvýbor pro předcházení mučení byl zřízen Opčním protokolem k Úmluvě OSN proti mučení (OPCAT). Má podobnou úlohu jako Výbor pro zabránění mučení, a sice navštěvovat evropská zadržovací zařízení a posuzovat, jak je zacházeno s osobami, které byly zbaveny svobody, a vypracovávat zprávy a doporučení státům, jak mají zlepšit ochranu proti mučení.

Vnitrostátní mechanismy prevence

Opční protokol státy zavazuje ke zřízení vnitrostátních mechanismů prevence, které ve srovnání s Výborem pro zabránění mučení představují významnou přidanou hodnotu. Jak naznačuje již název, jsou zřizovány na vnitrostátní úrovni a mají v podstatě stejnou funkci jako Podvýbor pro předcházení mučení. Konkrétně v oblasti policejní práce jsou vnitrostátní mechanismy prevence nejdůležitější monitorovací institucí.

Pro více informací o Opčním protokolu k Úmluvě OSN proti mučení navštivte: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/OPCAT/Pages/OPCATIndex.aspx>

Sdružení pro prevenci mučení: www.apt.ch/en/.

FRA (2010), *National Human Rights Institutions in the EU Member States: Strengthening the fundamental rights architecture in the EU I*, Úřad pro publikace, k dispozici na adrese: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/816-NHRI_en.pdf.

Výbor pro odstranění rasové diskriminace

Výbor pro odstranění rasové diskriminace je orgánem OSN tvořeným nezávislými odborníky, který monitoruje provádění Úmluvy pro odstranění všech forem rasové diskriminace. Má podobné funkce jako Rada pro lidská práva.

Další informace viz: www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/index.htm.

Výbor pro odstranění diskriminace žen

Výbor pro odstranění diskriminace žen je orgánem OSN tvořeným nezávislými odborníky, který monitoruje provádění Úmluvy pro odstranění všech forem diskriminace žen. Má podobné funkce jako Rada pro lidská práva. V rámci svého postupu šetření má také pravomoc provádět v zemích hloubkové přezkumy.

Další informace viz: www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/.

Další literatura

OSN, Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva (OHCHR) (2002), *Human Rights and Law Enforcement: A Trainer's Guide on Human Rights for the Police*, New York a Ženeva, Organizace spojených národů, s. 25–35, k dispozici na adrese: www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Addzen.pdf.

Evropské policejní orgány

Evropský policejní úřad (Europol)

Europol⁵ pomáhá vnitrostátním donucovacím orgánům v zemích EU-28 v boji proti závažným formám organizovaného zločinu a zároveň usiluje o zajištění dodržování lidských práv. Europol pořádá odborné školicí kurzy pro policisty, například na témata obchodování s lidmi, kybernetické kriminality, boje proti sexuálnímu vykořisťování dětí na internetu, která mají všechna významný lidskoprávní rozměr. Hlavní úkolem Europolu je zavádět vyšetřovací standardy a podporovat operační spolupráci vnitrostátních donucovacích orgánů.

Agentura Evropské unie pro vzdělávání a výcvik v oblasti prosazování práva (CEPOL)

CEPOL⁶ se zaměřuje na podporu přeshraniční spolupráce v boji proti trestné činnosti, podporu veřejné bezpečnosti a práva a pořádku a to prostřednictvím sdružování policistů ze všech evropských policejních složek do sítí, pořádáním školicích aktivit a prostřednictvím výsledků výzkumu. CEPOL je agentura EU pověřená pracovat obzvláště v oblasti policejního vzdělávání. Roční pracovní program na rok 2011⁷ zmiňuje hlavní oblasti vzdělávacích aktivit zahrnující školení o etice, Stockholmský program⁸ a pokyny EU na pětileté období pro členské státy týkající se spravedlnosti a vnitřních věcí. CEPOL vypracovává společné hlavní osnovy, které mají pro členské státy EU poradní charakter. V současné době vypracovává další osnovy o obchodování s lidmi, domácím násilím a etice.

Evropská agentura pro pohraniční a pobřežní stráž (Frontex)

Frontex⁹ je specializovaná nezávislá agentura EU, jejímž úkolem je koordinovat operativní spolupráci mezi členskými státy v oblasti ochrany hranic. Frontex doplňuje vnitrostátní systémy správy hranic členských států EU a koordinuje společné operace členských států a dalších partnerů za účelem posilování bezpečnosti na vnějších hranicích. Agentura Frontex navrhuje tyto společné operace na základě analýzy rizik sestavené ze sebraných zpravodajských informací. Mandát agentury Frontex, stejně jako je tomu u akademie CEPOL, vyžaduje, aby vytvářela společné hlavní osnovy a společné standardy školení pohraničních stráží. Agentura Frontex provádí výzkum o technických a netechnických (například etických)

5. Více informací o Europolu naleznete zde: www.europol.europa.eu/.

6. Rada Evropské unie (2005), rozhodnutí Rady ze dne 20. září 2005 (2005/681/SVV) o zřízení Evropské policejní akademie (Cepol) a o zrušení rozhodnutí 2000/820/SVV, Úř. věst. L 256, 2005.

7. Více informací o Evropské policejní akademii naleznete na: www.cepol.europa.eu/.

8. Evropská Rada (2010), Stockholmský program – otevřená a bezpečná Evropa, která slouží svým občanům a chrání je, Úř. věst. C 115, 2010.

9. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1168/2011 ze dne 25. října 2011, kterým se mění nařízení Rady (ES) č. 2007/2004 o zřízení Evropské agentury pro řízení operativní spolupráce na vnějších hranicích členských států Evropské unie, Úř. věst. L 349, 2004. Více informací o agentuře Frontex naleznete na adrese: www.frontex.europa.eu/.

záležitostech souvisejících s hranicemi. Frontex má také rozšířenou úlohu při koordinaci společných návratových operací dobrovolné i vynucené povahy.

Evropská jednotka pro soudní spolupráci (Eurojust)

Cílem Evropské jednotky pro soudní spolupráci EU, Eurojust,¹⁰ je pomáhat zajistit bezpečnost v prostoru svobody, spravedlnosti a bezpečnosti, a to především v souvislosti s přeshraniční a organizovanou trestnou činností. Eurojust poskytuje vzdělávání soudců.

Další literatura

On-line článek Dánského institutu pro lidská práva s názvem „*Are human rights universal?*“ k dispozici na adrese: www.humanrights.dk/human+rights/history+and+documents/are+human+rights+universal-c7-.

Evropské vzdělávací a výzkumné středisko pro lidská práva a demokracii, Graz (2013), „*Introduction to the system of human rights*“, v: Bendek, W. (ed.), *Understanding Human Rights – Manual on Human Rights Education*, 3. vydání, s. 29–36, k dispozici na adrese: www.etc-graz.at/typo3/index.php?id=818.

Organizace spojených národů (OSN), OHCHR (1997), *Human Rights and Law Enforcement: A Trainer's Guide on Human Rights for the Police*, v *Professional training series no. 5*, United Nations High Commissioner for Human Rights, New York a Ženeva, Organizace spojených národů, s. 13–28, včetně vzorových slidů, k dispozici na adrese: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Add2en.pdf>.

Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), Úřad pro demokratické instituce a lidská práva (ODIHR) (2012), *Guidelines on Human Rights Education for Law Enforcement Officials*, Varšava, OBSE/ODIHR, k dispozici na adrese: www.osce.org/odihr/93968.

---

¹⁰ Více informací o jednotce Eurojust naleznete na adrese: www.eurojust.europa.eu/.

MODUL 2: POLICEJNÍ PRÁCE Z POHLEDU LIDSKÝCH PRÁV

Úvod	47
Aktivita: Policejní práce z pohledu lidských práv	48
Materiál pro účastníky 1 – Diskuze na téma policie a lidská práva	51
Materiál pro účastníky 2 – Praktické příklady lidských práv.....	52
Poznámky pro školitele	53
1. Klíčové pojmy	53
2. Materiály pro účastníky – Otázky a odpovědi	53
a. Materiál pro účastníky 1 – Otázky a odpovědi	55
b. Materiál pro účastníky 2 – Otázky a odpovědi.....	60
Doplňující materiály	62
Rozšířené aktivity	66
Rozšířená aktivita 1: Individuální rozhovory na švédské policejní akademii	66
Rozšířená aktivita 2: Vzdělávání o lidských právech pro německé policisty na historických místech, kde byly spáchány nacistické zločiny. Práce policie dnes a v minulost	68

Policejní práce z pohledu lidských práv

Úvod

Policisté až příliš často považují lidská práva za překážku ve své práci spíše než za její základ. Tento negativní postoj může vyplavat na povrch na začátku školení. Lze ho změnit diskuzí, která zdůrazní význam dvojí úlohy policejní práce, a sice dodržovat lidská práva a chránit je. Jedná se o dvojí povinnost neprovádět opatření, která by nepřiměřeně zasahovala do lidských práv, a učinit veškerá možná a vhodná opatření k ochraně těchto práv.

Na policii se v uplynulých desetiletích stále častěji pohlíží jako na poskytovatele služeb, a ne jako na složku síly. Tento pohled je zakotven v širším pojetí demokratického státu založeném na právním státu a podpořeném hlediskem lidských práv, které prosazuje tradiční cíle policejní práce, jako je udržování veřejného pořádku a boj proti trestné činnosti.

Klíčovými prvky policejní práce založené na lidských právech v demokratických společnostech jsou zvláštní úloha policie vzhledem k jejímu monopolnímu postavení při používání síly, profesionalita, požadavek přísné zákonnosti, vnitřní a vnější odpovědnost, transparentnost a vztah s veřejností založený na důvěře.

Aktivita: Policejní práce z pohledu lidských práv

Účel:

Policisté mnohdy považují lidská práva za překážku ve své práci spíše než za její základ. Pro překonání tohoto odporu se doporučuje na začátku školicího modulu vyjasnit úlohy a cíle policejní práce a úlohu policie jako instituce, která dodržuje a chrání lidská práva.

Cíle:

Znalosti

- Pochopit úlohu policie ve vztahu k základním právům v demokratické společnosti.
- Porozumět povinnostem státu v souvislosti s lidskými právy.

Postoj

- Akceptovat lidská práva jako základ a hlavní cíl práce policie a nepovažovat je za omezení.
- Uznat lidská práva jako elementární součást každodenní policejní práce.

Dovednosti

- Naučit se identifikovat vhodné kroky k ochraně a dodržování lidských práv v policejní práci.

Požadavky:

- čas: 30-45 minut,
- materiály:
  - materiál pro účastníky 1 pro verzi aktivity 1 nebo materiál z pro verzi aktivity 2 s otázkami k diskuzi,
  - tabule na vypsání otázek,
  - volitelně: powerpointové prezentace a projektor,
- prostory: zasedací místnost a dvě pracovní skupiny,
- velikost skupiny: nanejvýš 20-25 osob.

Popis 1. verze aktivity: Diskuze na téma policie a lidská práva¹

- ❶ Rozdejte účastníkům materiál č. 1 s otázkami k diskuzi / napište jednu nebo více otázek na tabuli.
- ❷ Požádejte účastníky, aby otázku/otázky přibližně 5 minut samostatně vypracovávali.
- ❸ Požádejte účastníky, aby utvořili diskuzní skupiny po 3–4 lidech a během přibližně 10 minut porovnali a prodiskutovali své odpovědi. Ujistěte se, že skupiny:
  - dobře pochopily zadaný úkol,
  - jmenovaly zpravodaje, který přednese výsledky před všemi účastníky.
- ❹ Zodpovězte otázky, které se objeví během skupinové práce.
- ❺ Požádejte skupiny, aby svou práci prezentovaly přede všemi účastníky (asi 5 minut na skupinu).
- ❻ Uspořádejte všeobecnou diskuzi o výstupech s reflexí o tom, co se účastníci naučili (asi 20–30 minut).
- ❼ Shrňte hlavní body na tabuli a poskytněte individuální vyjádření, podle potřeby při tom vycházejte z informací v poznámkách pro školitele.

1. Tato aktivita byla převzata a uzpůsobena z publikace Suntinger, W. (2005), *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, Vídeň, Bundesministerium für Inneres, s 110.

Popis 2. verze aktivity: Praktické příklady

- ❶ Představte účel a cíle aktivity.
- ❷ Rozdějte jedné polovině účastníků materiál 2 s otázkou 1 a druhé polovině materiál 2 s otázkou 2.
- ❸ Požádejte účastníky, aby své otázky 5–10 minut samostatně vypracovávali.
- ❹ Rozdělte účastníky do malých diskuzních skupin po 4 až 5 lidech a požádejte je, aby společně našli tři vhodné příklady pro otázku 1 a 2 (asi 15 minut). Ujistěte se, že skupiny:
  - dobře pochopily zadaný úkol,
  - jmenovaly zpravodaje, který přednese výsledky před všemi účastníky.
- ❺ Poradte účastníkům, pokud během skupinové práce vyvstanou otázky o tom, jak s úkolem naložit.
- ❻ Požádejte skupiny, aby své příklady prezentovaly přede všemi účastníky.
- ❼ Uspořádejte všeobecnou diskusi o výstupech s reflexí o tom, co se účastníci naučili.
- ❽ Shrňte hlavní body a poskytněte informace o tom, proč se lidská práva dají vnímat buď jako překážka, nebo jako základ policejní práce. Podle potřeby při tom vycházejte z informací v poznámkách pro školitele. Upozorněte na možné důsledky vnímání lidských práv jedním nebo druhým způsobem. Může být užitečné pracovat s rozporem mezi překážkou a základní funkcí.

Materiál pro účastníky 1 – Diskuze na téma policie a lidská práva

Otázky k diskuzi:

1. Je vražda porušením lidských práv?
2. Které organizace/instituce mají za úkol chránit lidská práva?
3. Jaká je úloha policie ve vztahu k lidským právům?
4. „Neexistuje rozpor mezi lidskými právy a policejní prací. Prací policie je chránit lidská práva.“ Souhlasíte s tímto tvrzením? Proč? Proč ne?

Materiál pro účastníky 2 – Praktické příklady lidských práv

Otázky k diskusi:

1. Najděte praktické příklady (na základě zkušeností ze své každodenní práce) toho, v čem jsou lidská práva překážkou pro vaši práci.

2. Najděte praktické příklady (na základě zkušeností ze své každodenní práce) toho, v čem jsou lidská práva pro vaši práci užitečná nebo v čem tvoří její základ.

Poznámky pro školitele

V poznámkách pro školitele naleznete informace, které lze použít pro vedení aktivit a diskuzí během školení v rámci tohoto modulu. Jejich struktura je následující:

1. Klíčové pojmy

2. Materiály pro účastníky – Otázky a odpovědi:

- a. Materiál pro účastníky 1 – **Otázky a odpovědi**
- b. Materiál pro účastníky 2 – **Otázky a odpovědi**

1. Klíčové pojmy

Modul 2 vychází z klíčových témat modulů 1 a 3, a to zejména povinnosti států dodržovat a chránit lidská práva. Modul 2 poskytuje doplňující informace k těmto povinnostem tím, že se zaměřuje na lidská práva a policejní práci.

Pro připomenutí znovu uvádíme povinnosti policie:

Povinnost dodržovat práva: stát nesmí činit nezákonné a nepřiměřené kroky. Neopodstatněné zásahy do lidských práv znamenají jejich porušení.

Povinnost chránit: Stát je povinen učinit správné, legislativní nebo justiční kroky k ochraně lidských práv, aby zajistil, že lidé mohou svá práva naplno využívat. Neschopnost tyto kroky učinit je porušením lidských práv.

Více informací o povinnosti dodržovat práva a chránit je naleznete v modulu 1 a 3.

2. Materiály pro účastníky – Otázky a odpovědi

Na otázky v tomto materiálu neexistuje jediná správná odpověď. Na lidská práva a policejní práci se dá pohlížet z mnoha úhlů a mnoha myšlenkovými proudy. Tyto poznámky pro školitele jsou koncipované tak, aby podnítily diskuzi a fungovaly jako pokyny pro přístup k uvedeným otázkám. Poznámky neobsahují vyčerpávající seznam odpovědí.

Tip pro školení: Připomenout účastníkům, že lidská práva se uplatňují jinak na jednotlivce a jinak na státy

Lidská práva státy zavazují dodržovat a chránit lidská práva osob. Lidská práva u fyzických osob v sobě jednak zahrnují povinnost státu chránit a dodržovat práva každého jednotlivce a také fungují jako pokyny k tomu, jak by se lidé k sobě navzájem měli chovat.

Z čistě právního hlediska tedy k porušení lidských práv může dojít pouze v důsledku opatření nebo opomenutí státu vůči jednotlivcům. Skutky jednoho člověka vůči jinému, například vražda, porušují zákon, avšak nikoli lidská práva. Opatření nebo opomenutí státu jako takové, které vede k vraždě, má jiné dopady na lidská práva než ta samá vražda spáchaná fyzickou osobou.

Materiál pro účastníky 1 – Otázky a odpovědi

Otázka 1: Je vražda porušením lidských práv?

Tato otázka pomůže vyjasnit základní problematiku povinností státu, a tedy i úlohy policie, pokud jde o lidská práva. Při diskusi o této otázce se mohou objevit různá tvrzení.

- Veřejný činitel, který spáchá vraždu, také porušuje lidská práva, jelikož nesplnil povinnost státu dodržovat právo na život. Jestliže veřejný činitel, například policista, použije sílu, a tento skutek vede k úmrtí, je povinností státu provést nestranné a nezávislé vyšetřování okolností.
- Evropský soud pro lidská práva (ESLP) v několika případech shledal, že veřejný činitel použil nadměrnou sílu a porušil tím lidská práva.
- Je-li však síla použita v sebeobraně, je přiměřená a v souladu se zásadami nezbytnosti a přiměřenosti, pak smrt v důsledku použití této síly nepředstavuje porušení lidských práv. (Více informací o zásadách nezbytnosti a přiměřenosti viz modul 3.)
- Pokud stát nedokáže přijmout odpovídající kroky, aby zabránil vraždě osoby, která je jinou osobou ohrožena na životě, pak tato neschopnost státu konat / jeho opomenutí představuje porušení povinnosti státu chránit právo na život.
- Fyzická osoba, která vraždí, spáchá trestný čin. Neporušuje žádné lidské právo.

Otázka 2: Které organizace/instituce mají za úkol chránit lidská práva?

Existuje mnoho organizací a institucí na vnitrostátní, evropské i mezinárodní úrovni, jejichž úkolem je chránit lidská práva, a některé z nich jsou spojené s policií.

Na vnitrostátní úrovni

- policie,
- soudy, včetně ústavních soudů,
- veřejní ochránci práv nebo vnitrostátní výbory či instituty pro lidská práva,
- parlament, včetně parlamentních orgánů speciálně pověřených monitorováním lidských práv,
- vnitrostátní orgány pro rovnost a zákaz diskriminace,
- nevládní organizace.

Na evropské úrovni

- Soudní dvůr Evropské unie,
- Evropský soud pro lidská práva (ESLP),
- Evropský výbor Rady Evropy pro zabránění mučení,
- Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti (ECRI),
- nevládní organizace.

Evropské policejní orgány

- Evropská jednotka pro soudní spolupráci (Eurojust),
- Evropská agentura pro pohraniční a pobřežní stráž (Frontex),
- Agentura Evropské unie pro vzdělávání a výcvik v oblasti prosazování práva (CEPOL),
- Evropský policejní úřad (Europol).

Na mezinárodní úrovni

- Rada OSN pro lidská práva,
- Výbor OSN pro lidská práva,
- Výbor OSN proti mučení,
- Výbor OSN pro odstranění rasové diskriminace,
- Výbor OSN pro odstranění diskriminace žen,
- nevládní organizace.

Otázka 3: Jaká je úloha policie ve vztahu k lidským právům?

Evropský kodex policejní etiky, Výbor ministrů Rady Evropy, Rec(2001)10

Preamble

[...] přesvědčen, že důvěra veřejnosti v policii je úzce spjata s jejím postojem a chováním vůči veřejnosti, a to především v souvislosti s dodržováním lidské důstojnosti a základních práv a svobod [...]

Policisté jako státní úředníci

Policisté mají v demokratické společnosti zvláštní postavení vzhledem k tomu, že stát jim propůjčuje pravomoc použít v případě potřeby sílu. Lidská práva jsou pro kroky policie a použití síly významně omezující a policisty přísně zavazují k zásadám zákonnosti, přiměřenosti a nezbytnosti. Tato omezení pomáhají zajistit, že když policie koná, dodržuje lidská práva a usiluje o použití co nejméně důrazných prostředků pro dosažení svého cíle.

Policisté musí lidská práva nejen dodržovat, ale musí je také aktivně chránit, například zatčením podezřelého za účelem ochrany práv druhých. Tato policejní povinnost chránit činí z lidských práv základ policejní práce.

Všeobecná deklarace lidských práv, článek 28

Každý má právo na to, aby vládl takový sociální a mezinárodní řád, ve kterém by práva a svobody stanovené v této deklaraci byly plně uplatňovány.

Policie hraje ústřední úlohu při zajišťování podmínek potřebných pro uplatňování lidských práv. Patří sem udržování veřejného pořádku, prosazování práva, prevence a odhalování trestné činnosti, pomoc a služba veřejnosti.

Policisté jako orgán prosazující právo

Jako státním úředníkům je policistům svěřena pravomoc používat v případě potřeby sílu k prosazování zákonů a odhalování trestné činnosti a boj proti ní. Pro policisty jakožto orgán prosazující právo nemá žádný zákon větší prioritu než ochrana lidských práv. Je dobře zavedenou právní zásadou, že všechny zákony by měly být vykládány a prováděny v přísném souladu s lidskoprávními normami. Když policie předejde trestné činnosti nebo ji odhalí, chrání lidská práva, například právo vlastnit majetek, právo na život, tělesnou a duševní integritu, osobní svobodu a bezpečnost.

Policisté jako poskytovatelé služeb

V minulosti se na policisty pohlíželo především jako na složku síly a nástroj státní moci. Tento pohled se vyvíjel a policisté jsou nyní často vnímáni jako státní úředníci, kteří poskytují službu komunitě. Jako poskytovatelé služeb policisté nejen dodržují lidská práva tím, že odhalují trestnou činnost a bojují proti ní, ale soustředí se také na předcházení zločinům a porušování lidských práv. Vládní instituce jako policie pracují s nestátními subjekty, například komunitami, na odhalování a řešení trestných činů a pořádkových problémů. Státní úředníci včetně policie se proto zapojují do komunit, aby lépe sloužili veřejnosti. Takové vnímání policie vede k většímu zaměření na prevenci trestné činnosti než na její odhalování a boj proti ní a také na úsilí bojovat proti základním příčinám trestné činnosti.

Vnímání policie jako poskytovatele služeb je také jasnou součástí mezinárodních dokumentů o lidských právech, jako jsou Deklarace o policii Rady Evropy (1979), Evropský kodex policejní etiky (2001) a Etický kodex OSN o chování příslušníků orgánů činných v trestním řízení (1979). Příručky Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) s názvem „*Guidebook on Democratic Policing*“ (2006), „*Good Practices in Building Police-Public Partnerships*“ (2008) a „*Guidebook on Police and Roma Sinti: Good Practices in Building Trust and Understanding*“ (2010)² poskytují podrobné pokyny, jak provádět příslušné reformy.

Otázka 4: Neexistuje rozpor mezi lidskými právy a policejní prací. Práci policie je chránit lidská práva. Souhlasíte s tímto tvrzením? Proč? Proč ne?

Veřejnost je v názorech na vztah mezi policií a lidskými právy nejednotná. Někteří policii považují za ochránce lidských práv, zatímco jiní ji mohou vnímat jako jejich možné ohrožení.

Veřejnost si je dobře vědoma, že policie může lidská práva porušovat, například použitím nadměrné síly. Pozitivní vliv policejní práce na lidská práva není tak silně vrytý do veřejného povědomí. Při odpovědi na tuto otázku mohou vyvstat různé náměty k diskusi.

Policejní práce a lidská práva – nejsou v rozporu: „Lidská práva jsou cílem policejní práce.“

- Policie významným způsobem přispívá k ochraně lidských práv. Lidská práva jsou základem a cílem policejní práce.
- Trvalého míru ve společnosti lze dosáhnout pouze tehdy, jsou-li dodržována a chráněna lidská práva; to je v zájmu všech. Policie je klíčem k zachování míru ve společnosti. Odhalováním a předcházením trestné činnosti pomáhá chránit lidská práva a zajišťovat jejich dodržování.

2. OBSE (2010), *Guidebook Police and Roma and Sinti: Good Practices in Building Trust and Understanding*, k dispozici na adrese: <http://www.osce.org/odihr/67843?download=true>.

- Lidská práva posilují efektivitu policejní práce tím, že stanoví přísné zásady zákonnosti, nezbytnosti a přiměřenosti. Tyto zásady utvářejí důvěru ve stát a posilují právní stát.
- Policejní práce založená na lidských právech pomáhá posilovat úspěšný výkon spravedlnosti, a to zajišťováním lepšího dodržování lidských práv v okamžiku, kdy policie shromažďuje důkazy, které jsou následně použity během soudních řízení. Dodržování lidských práv pomáhá zajistit, aby důkazy nebyly prohlášeny za nepřijatelné kvůli nesprávnému postupu (viz modul 4).

Policejní práce a lidská práva – jsou v rozporu: „Lidská práva jsou pro policejní práci jen překážkou.“

- Lidská práva vycházejí z lidské důstojnosti a každý na ně má nárok. Lidská práva zločince mohou být do určité míry omezena. Uvěznění obvykle omezuje právo nejen na osobní svobodu, ale také na rodinu a soukromí prostřednictvím omezení v podobě návštěvní doby, využití telefonu nebo obecných pravidel věznic. Úplné odpírání práv zločinci by však podřývalo samotnou myšlenku lidských práv, která chrání minimální lidskost a důstojnost za všech okolností.
- Pokud lidská práva vnímáme pouze jako překážku pro policejní práci, ukazuje to na nedostatečné pochopení prospěšného vlivu lidských práv na spravedlivou, poklidnou a inkluzivní společnost, a to jak pro jednotlivce, tak pro policii. Ukáže-li se, že posluchači lidská práva vnímají negativně, dbejte na to, aby proběhla důkladná diskuze o funkcích lidských práv a také o úloze policie při jejich ochraně.
- U závažných případů, jako je zneužívání dětí, může být pro některé účastníky obtížné pochopit, proč by mělo být s údajným zneužívajícím zacházeno s respektem a důstojně, a je dost možné, že se tento názor během školení objeví. Takto emocionálně vypjaté argumenty představují pro školitele zvlášť velkou výzvu. Než bude školitel reagovat na rozumové úrovni přednesením argumentů, měl by se nejprve jasně vypořádat s emocionálním aspektem. V tomto případě by měl uznat, že je těžké zacházet důstojně s osobami, které spáchaly strašné činy. Poté může představit a prodiskutovat výše uvedené základní argumenty. Školitel by měl udělat vše pro to, aby upevnil poselství, že lidská práva se neudělují selektivně – že jsou nedělitelná a nezczitelná. O právech pachatelů je následně možné diskutovat na základě myšlenky: „proč vůbec mají nějaká práva a jak jsou jim omezována“.

Doporučujeme směřovat diskuzi ke všeobecnému odrazování (povinnost státu předcházet trestné činnosti ve vztahu k celé společnosti) a konkrétnímu odrazování (povinnost státu zaměřit se na konkrétního pachatele – jak zabránit opakování trestného činu). Z většiny důkazů je patrné, že rozsáhlé trestání neslouží ani k odrazování od větší trestné činnosti, ani ke snižování recidivy pachatele.³

Další významné související otázky zahrnují prostor policie pro uvážení a schopnost policie budovat si důvěru a spolupracovat s veřejností.

Prostor policie pro uvážení

Na policejní práci je obtížné zejména vyvažovat střety zájmů a používání přiměřených opatření za současného plnění povinnosti dodržovat a chránit práva. Zásah policie do lidských práv podezřelého musí být co nejomezenější a v souladu se zásadou nezbytnosti a přiměřenosti. Zároveň však musí policie účinně ochránit ohroženou

3. Porovnejte například práce Heinz, W., University of Constance, Německo, týkající se mládeže; Dünkel, F., University of Greifswald, Německo; Jehle/Heinz/Sutterer (2003), *Legalbewährung nach strafrechtlichen Sanktionen*, Bundesministerium der Justiz, Berlin.

osobu. Tato rovnováha staví policisty při výkonu práce do emočně stresujících a vypjatých situací.

Policejní práce založená na lidských právech sdílí řadu základních vlastností s jinými přístupy, například s demokratickou policejní prací, jak ji popisuje příručka OBSE s názvem „*Guidebook on Democratic Policing*“.⁴

Pro mnoho lidí jsou policisté nejviditelnějšími představiteli státu a těmi, s kým občané nejčastěji přijdou do styku. Představují proto „vládu v akci“.⁵ Policie tedy může mít vliv na celkové názory a pohledy veřejnosti na vládu jako celek a její kroky mohou posilovat nebo oslabovat podporu potřebnou pro udržení fungující demokracie.⁶

Přestože zákony určují rámec a poskytují vodítko pro výkon policejních povinností, stále zbývá určitá operativní nezávislost a prostor pro vlastní uvážení. Zákony nikdy nemohou upravovat každou jednotlivou situaci, s níž může být policista konfrontován, jako například jaké auto zastavit nebo jak reagovat na neslušné nebo provokativní chování. Prostor pro vlastní uvážení umožňuje policistům individuálně přizpůsobit reakci podle konkrétní situace a zohlednit přitom všechny příslušné faktory daného případu. Tento prostor pro vlastní uvážení však od policistů také vyžaduje, aby projevovali odpovídající postoje a uplatňovali silný smysl pro zodpovědnost.

Vhodné využití prostoru pro vlastní uvážení je obzvláště složité, protože policie musí často konat v komplikovaných, nejasných a emočně vypjatých situacích, jako jsou rozepře nebo násilné skutky. Policie je volána tam, kde se něco zlého stane nebo kde nastane problém. Musí se rozhodnout na místě v daném okamžiku, často během několika vteřin a bez přípravy. Oproti tomu policejní vedení a soudci analyzují a přezkoumávají opatření policie po této události, kdy znají její výsledek a mají odpovídající čas situaci zanalyzovat. Tyto dva pohledy se budou nutně lišit a ti, kdo budou později události analyzovat, již nikdy nedokážou danou skutečnost pochopit v celé její dynamice v reálném čase.⁷

Právě při upřesňování prostoru policie pro vlastní uvážení, zejména ve stresujících situacích, jsou etické a lidskoprávní zásady obzvláště důležité, nikoli jako znalost, ale jako vnitřní postoj. Z pohledu lidských práv je nejdůležitější zásada rovného zacházení a zásada přiměřenosti, včetně uvažování o méně důrazném opatření nebo zabránění újmy v důsledku policejního opatření, která by jasně převážila nad jeho užitekem.

Důvěra a partnerství s veřejností: klíčové pro policejní práci

Policie je instituce, která by měla přispívat k vnímání pocitu osobní a veřejné bezpečnosti. Policie musí brát pocitu nejistoty veřejnosti vážně, reagovat na jejich hlavní příčiny, řešit různé potřeby a zájmy a řídit obavy. Policie si musí budovat důvěru u komunit. Je to důležitá úloha, která ovlivňuje její způsob komunikace a spolupráce s obyvateli. Vezměte si například přítomnost policie ve veřejném prostoru. Taková přítomnost může u veřejnosti vzbuzovat pocit bezpečnosti a ochrany. Může však také vyvolat atmosféru strachu a nejistoty – „něco je asi špatně, jsme v nebezpečí“, a to zejména v případech, že jsou policisté plně ozbrojeni. Vzhledem k tomu, že policie reprezentuje stát tím nejviditelnějším způsobem, důvěra v policii se rovná důvěře ve stát. Bez této důvěry nebude veřejnost chtít oznamovat trestnou činnost ani polici poskytovat informace, které potřebuje, aby mohla efektivně pracovat. Nedostatek důvěry zažívají často marginalizované osoby ve společnosti.

4. OBSE (2008), *Guidebook on Democratic Policing*.

5. Tamtéž, s. 43.

6. Dánsko, Danish Institute for Human Rights (1999), *Police and human rights, manual for police training*, s. 12, k dispozici na adrese: <http://www.humanrights.dk/files/pdf/Engelsk/International/macedonia.pdf>.

7. Bourdieu, P. (1990), *The Logic of Practice*, Stanford, Stanford University Press, s. 81–82.

Materiál pro účastníky 2 – Otázky a odpovědi

Odpovědi v materiálu pro účastníky z závisí na zkušenostech účastníků, a nelze tedy poskytnout žádné konkrétní odpovědi. Místo toho jsou uvedena určitá témata, která mohou účastníky povzbudit, aby vymysleli příklady nebo pomohli školiteli vést hromadnou diskusi.

Tip pro školení: Povzbudit účastníky, aby uvedli konkrétní příklady z praxe

Využití příkladů z praxe spíše než obecných tvrzení může přinést plodnější diskusi a pomoci účastníkům lépe se ztotožnit s cíli aktivity školení a lépe je pochopit.

Otázka 1: Najděte praktické příklady (na základě zkušeností ze své každodenní práce) toho, v čem jsou podle vás lidská práva překážkou pro vaši práci.

- Příklad odpovědi: „Účastnil jsem se protestů, které se zvrhly v násilnosti. Měli jsme udržet linii a nebylo nám dovoleno jít po těch, kdo házeli láhve, nadávali nám nebo na nás plivali.“

Následující pobídky mohou pomoci získat konkrétní příklady:

- před zatčením, během něj nebo po něm,
- zvládnutí demonstrace,
- výslech podezřelého,
- zastavení nebo zabránění trestné činnosti.

„Podle jejich (policistů) argumentace se nerovnováha moci přesunula od státu k částem společnosti, jako jsou členové sítí organizovaného zločinu a teroristických skupin, kteří jsou si vědomi svých práv a snaží se „zneužívat“ systém ke svému prospěchu (například protahování soudních řízení, podávání stížností, odvolávání se k vyšším instancím atd.). Z tohoto úhlu pohledu brání lidská práva efektivnímu provádění policejní práce. Policisté navíc cítí, že tyto části společnosti mají větší svobodu konat než samotná policie. Má se za to, že nastala situace jako v knize „Hlava XXII“, v níž systém lidských práv vytvořený k ochraně „slabých“ jednotlivců ve skutečnosti oslabuje stát, což má za následek vnímaný zřetelný rozpor mezi bezpečností na jedné straně a lidskými právy na straně druhé.“

Osse, A. (2006), Understanding policing, a resource for human rights activists, k dispozici na adrese: https://www.amnesty.nl/content/uploads/2017/01/book_1_o.pdf?x54649.

Otázka 2: Najděte praktické příklady (na základě zkušeností ze své každodenní práce) toho, v čem jsou lidská práva pro vaši práci užitečná nebo v čem tvoří její základ.

- Příklad odpovědi: „Jednou jsem byl nucen zasáhnout do násilného střetu mezi mužem a jeho ženou. Použil jsem techniku zmírňujících zásahů, které mi pomohly situaci uklidnit.“

Následující pobídky mohou pomoci získat konkrétní příklady:

- ospravedlnění důvodů k zatčení nebo zadržení nebo jejich vysvětlení,
- přítomnost u soudu,
- zastavení nebo zabránění trestné činnosti,
- rozhodnutí o tom, jak v dané situaci zasáhnout.

„Ústředním návrhem této zprávy je, aby základním cílem policejní práce byla [...] ochrana a obhajoba lidských práv pro všechny. Naše konzultace ukázaly na jasnou shodu napříč komunitami v Severním Irsku, že lidé chtějí, aby policie chránila jejich lidská práva před zásahy ostatních a zároveň při výkonu této své povinnosti dodržovala jejich lidská práva.“

Independent Commission on Policing for Northern Ireland (1999), *A new beginning: policing in Northern Ireland*, s. 18.

„Cílem našich opatření je chránit a dodržovat lidská práva a tím navozovat největší možnou důvěru všech lidí v jejich svobodu a bezpečnost.“

Austrian Police (2009), *Guiding Principles of a human rights based understanding of police, Principle 1.*

Doplňující materiály

Úloha policie v demokratické společnosti – od složky síly k poskytovateli služeb

„Pokrok směrem k demokratické policejní práci učiníme tehdy, když nastane posun od „přístupu založeného na kontrole k přístupu více zaměřenému na služby“, přičemž hlavním zájmem prosazování práva nadále bude aktivní předcházení trestné činnosti.“

OBSE (2008), *Guidebook on Democratic Policing*, Vídeň, bod 2, k dispozici na adrese: <http://www.osce.org/spmu/23804>.

Evropský kodex policejní etiky, Rada Evropy

Článek 12

Policie je organizovaná tak, aby získala respekt veřejnosti jakožto profesionální zastánce práva a poskytovatel služeb veřejnosti.

Narůstá tendence považovat policii za poskytovatele služeb komunitě. Je to zřejmé z reformy policie v posledních desetiletích v některých zemích, a to včetně policejních organizací založených na tradičním pojetí síly. Tento pohled zohledňuje klíčové vlastnosti poskytování služeb, jako je komunitní policejní práce, interakce s veřejností a struktury odpovědnosti.

Některé faktory, které poháněly změnu k přístupu k policejní práci zaměřenému na služby:

- Přejít od autoritářských k demokratickým zřízením států ve střední a východní Evropě vedl k přehodnocení základních státních funkcí, policii nevyjímaje, z pohledu lidských práv.
- V demokratických státech západní Evropy v posledních desetiletích narůstaly obavy veřejnosti ze špatného zacházení ze strany policie. Tato situace vedla k reformám, které zdůrazňovaly úlohu policie jako veřejné služby, například otevření se veřejnosti a struktury odpovědnosti. Druhý zmiňovaný příklad zahrnoval instituce sledování policie, jako jsou vnitrostátní mechanismy a Evropský výbor pro zabránění mučení.
- Obecně lze říci, že lidskoprávní hledisko na mezinárodní úrovni posiluje. Vychází z myšlenky zodpovědného státu, jehož hlavní úlohou je poskytovat služby svým občanům. Tato myšlenka je silně zakořeněná v evropské filozofii, zejména v podobě teorie společenské smlouvy. Její hlavní myšlenkou je fakt, že bychom unikli tomu takzvanému „přirozenému stavu“, lidé se dobrovolně vzdávají své přirozené svobody a svěřují ji do rukou státu. Stát na oplátku chrání jejich přirozená práva a má vůči svým občanům odpovědnost.
- Policejní organizace zaujaly přístup zaměřený na spotřebitele, který se soustředí na potřeby „zákazníků“ a „klientů“ a je provázaný s lidskoprávními zásadami: bez ohledu na klienta policejní práce má dotčená osoba nárok na profesionální a uctivé zacházení.

- Budování důvěry se čím dál více považuje za základní předpoklad pro efektivní a úspěšnou policejní práci. Bez této důvěry nebude veřejnost chtít oznamovat trestnou činnost ani polici poskytovat potřebné informace.⁸ Budování důvěry mezi komunitami a policií vyžaduje dlouhodobý institucionalizovaný dialog. Tuto důvěru pomáhá budovat přístup k policejní práci zaměřený na služby.

Základní vlastnosti policejní práce založené na lidských právech v demokratických společnostech

Pravomoc používat sílu je jednou z určujících vlastností policejní práce. Policie je oprávněna využívat sílu jako nástroj k plnění svých úkolů. Tento monopol na používání síly staví policii do zvláště citlivé a mocné pozice v rámci státu a možnost jejího zneužití je neustále reálná.

Dvojitá úloha policie – povinnost státu dodržovat a chránit lidská práva

Tyto povinnosti jsou mnohdy vzájemně provázané a je třeba je zvažovat jednu oproti druhé. Například v případě domácího násilí musí policie zasáhnout do práv pachatele, aby mohla chránit práva oběti, tedy pachatele zatknout nebo mu zabránit ve vstupu do obydlí nebo v přiblížení se k oběti.

Zákonnost, nezbytnost a přiměřenost

Práci policie vymezují jasné, přesné a dostupné zákony. Zvláště přísné předpisy a dohled platí pro použití síly. Použití síly je dovoleno pouze jako krajní možnost, jsou-li všechny ostatní možnosti buď vyčerpány, nebo shledány jako neúčinné. Použití síly a všechna další policejní opatření jsou přísně vázána zásadami nezbytnosti a přiměřenosti.

Tip pro školení: Tváří v tvář „realitě“

Při diskuzi o otázce, co je z hlediska lidských práv přiměřeným opatřením, budete často konfrontováni s následujícím tvrzením: „Oni (vysoce postavení policisté a nevládní organizace) vůbec netuší, jakým situacím na ulici čelíme. Je snadné soudit z tepla své kanceláře. Lidská práva jsou krásná teorie, ale realita tam venku je jiná.“

Následující body vám pomohou se touto námitkou konstruktivně zabírat:

- Uznejte rozdíly mezi logikou praxe a logikou analýzy (předchozí) praxe, jak je uvedeno výše. Ukážete tak, že skutečně rozumíte tomu, co účastníci říkají. Uznání tohoto rozdílu však neznamená, že přezkoumání minulých kroků je nelegitimní nebo nemůže být provedeno odpovídajícím způsobem.
- Zdůrazněte, že policisté by si měli být vědomi svého zvláštního postavení moci vzhledem ke svému monopolu na použití síly a možnosti jejího zneužití a souvisejících citlivých politických otázek.
- Zdůrazněte jejich odpovědnost vůči veřejnosti. Soustředte se na myšlenku policie jako poskytovatele služeb a koncipujte její pravomoci jako důvěru veřejnosti na základě společenské smlouvy.

Odpovědnost

„Zatímco občané policii dobrovolně udělují souhlas s uplatňováním monopolu síly [...], demokratické policejní služby mají povinnost nechat své pravomoci kontrolovat a dohlížet na ně veřejností prostřednictvím procesu odpovědnosti.“

OBSE (2008), *Guidebook on Democratic Policing*, Vídeň, bod 80, k dispozici na adrese: <http://www.osce.org/spmu/23804>.

8. Dánsko, Danish Institute for Human Rights (1999), *Police and human rights, manual for police training*, s. 14, k dispozici na adrese: <http://www.humanrights.dk/files/pdf/Engelsk/International/macedonia.pdf>.

Úloha policie má mnoho aspektů: jedná se o poskytovatele služeb a nejviditelnější projev vlády, má monopol na použití síly a prostor pro uvážení při plnění úlohy, která vyžaduje rozhodování na místě v potenciálně složitých situacích. Tyto rozličné aspekty vyžadují, aby policisté vykazovali vysokou míru profesionality a byli odpovědní za své činy.

Policejní struktury odpovědnosti spočívají ve vnější a vnitřní kontrole a mechanismech dohledu:

- Vnější mechanismy v rámci demokratického systému jsou: soudnictví, zákonodárné orgány, například parlamentní výbory pro lidská práva, instituce veřejných ochránců práv nebo komise pro lidská práva, rady pro občanské stížnosti, vnitrostátní mechanismy prevence zřízené v souladu s Opčním protokolem OSN k Úmluvě proti mučení, vnitrostátní orgány pro rovnost a zákaz diskriminace, nevládní organizace a média.
- Existují také mezinárodní lidskoprávní orgány na úrovni OSN a evropské úrovni. Pravděpodobně největší vliv na práci policie v Evropě mají Evropský soud pro lidská práva a Evropský výbor pro zabránění mučení.
- Vnější mechanismy kontroly a přezkumu doplňují vnitřní mechanismy, které zahrnují vnitřní mechanismy pro stížnosti a vyšetřování, vnitřní hodnocení a přezkum operací s cílem poskytnout zpětnou vazbu v podobě relevantních výsledků a odpovědnost vedení.

Transparentnost

Odpovědnost přispívá k transparentnosti policejní práce, což je další klíčový prvek demokratické policejní práce. Hlavní zjištění vnějších mechanismů by měla být zveřejňována, což policejnímu systému pomůže otevřít se. Transparentnost také znamená, že policie musí zodpovědně pracovat s médii a brát přitom v potaz ochranu údajů a presumpci nevinu. Transparentnost zahrnuje veřejné šíření zpráv, včetně statistik trestné činnosti, a výsledků vnitřních šetření a také zřizování komunikačních struktur s komunitami.

Profesionalita a efektivita

Zajistit, aby lidská práva byla kritériem policejní práce, vyžaduje jednak profesionalitu a jednak snahu o jejich posilování. Profesionální shromažďování informací a důkazů zmírňuje pokušení získávat přiznání pod nátlakem, a tím přispívá k dodržování zákazu mučení a nelidského zacházení. Účinný výslech podezřelého, při němž policista individuálně přizpůsobuje taktiku jednotlivcům a přitom přísně dodržuje zásady lidských práv, vyžaduje znalosti práva a sociologie a také nejrůznější dovednosti z oblasti rétoriky, psychologie a analytiky. Dodržování lidskoprávních norem, profesních standardů a schopnost technické policejní práce jsou navzájem provázané dovednosti. U policisty, který nedisponuje schopnostmi technické policejní práce, je vyšší pravděpodobnost, že se bude v zájmu dosažení výsledků chovat špatně. Stejně tak policista, který pro dosažení výsledků spoléhá na nevhodné chování, si nevybuduje potřebné technické policejní dovednosti, aby se stal schopným odborníkem. Lidská práva před policisty staví výzvy, jelikož vyžadují používání osvědčených technických dovedností za účelem dosažení dobrých výsledků. „Umění policejní práce“ můžeme vnímat jako snahu o dosažení cílů nejméně důrazným způsobem.

Důvěra

Důvěra veřejnosti je nezbytným předpokladem pro efektivní práci policie. Policie nemůže efektivně pracovat, pokud určité složky obyvatelstva necítí, že je policie chrání a respektuje.

Je nutné, aby se police angažovala v budování důvěry a zaváděla vhodné komunikační struktury s veřejností. Opatření k nastolení transparentnosti a odpovědnosti policie přispívají k budování důvěry. Programy pro aktivní komunikaci s obyvatelstvem zahrnují nastolování institucionalizovaného dialogu s komunitami, jako jsou například fóra otevřené diskuze, komunitní poradní výbory a dny otevřených dveří. Komunitní přístup k policejní práci může podnítit zavedení příslušných komunikačních struktur. Pro navození a udržení důvěry je samozřejmě velmi důležité jasné přijetí lidských práv a jednání v souladu s nimi. Zásada zákazu diskriminace je zvláště důležitá ve vztazích s marginalizovanými skupinami.⁹

Další literatura

Crawshaw, R. (2009), *Police and human rights. A manual for teachers and resource persons and for participants in human rights programmes*, 2. přepracované vydání, Boston, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, s. 19–24.

Organizace spojených národů (OSN), *Human Rights and Law Enforcement: A manual on human rights training of the police*, povšimněte si argumentů na s. 16, k dispozici na adrese: www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Addzen.pdf.

Osse, A. (2006), *Understanding policing, a resource for human rights activists*, Amsterdam, Amnesty International, s. 41–49, k dispozici na adrese: https://www.amnesty.nl/content/uploads/2017/01/book_1_o.pdf?x54649.

9. FRA (Agentura Evropské unie pro základní práva) (2010), Zpráva EU-MIDIS Zaměřeno na údaje č. 4: Policejní kontroly a menšiny, k dispozici na adrese: <http://fra.europa.eu/en/publication/2010/eu-midis-data-focus-report-4-police-stops-and-minorities>.

Rozšířené aktivity

Rozšířená aktivita 1: *Individuální rozhovory na švédské policejní akademii*

Účel:

Švédská policejní akademie využívá individuálních rozhovorů jako intenzivnějšího přístupu ke zvyšování povědomí o úloze policie. Rozhovory jsou prováděny s osobami, které mají zkušenost s policií, a kladou důraz na to, jak jiní lidé vnímají vzájemnou komunikaci policie s jednotlivci. Policii to také pomáhá zamyslet se nad tím, jak je úloha policie vnímána, a uvědomit si její dopad na veřejnost.

Cíle:

Znalosti

- Zkonkretizovat koncept lidských práv a lidské důstojnosti při kontaktu s osobami, které jsou mnohdy považovány za „protivníky“ policie. Jedná se například o marginalizované nebo sociálně vyloučené osoby nebo příslušníky mládežnických gangů.
- Dozvědět se o úloze policie z pohledu lidských práv na základě osobních zkušeností.

Postoj

- Naučit se vyvarovat nepřátelských projevů, pohrdání a cynismu.
- Pociťit hodnotu rozmanitosti.
- Vzbudit emocionální pochopení, že sociálně vyloučené osoby, osoby kritické k policii nebo osoby porušující zákon mají právo být respektovány jako lidské bytosti i v konfliktních a stresových situacích.
- Utvořit návyk nahlížet na úlohu policie zvenčí, z pohledu zranitelných skupin nebo skupin, které je obtížné oslovit.
- Uznat, že osoby, na něž se často pohlíží jako na „protivníky“, mají cenné (a rozsáhlé) znalosti a názory, které mohou být pro policii užitečné.

Dovednosti

- Usnadnit komunikační dovednosti.

Požadavky:

- čas: přibližně 4 dny: úvod – přibližně půl dne; rozhovor a písemná dokumentace – přibližně 2 dny; návazná reflexe – přibližně 1 den,
- vzorový rozhovor,
- orientační otázky pro daný rozhovor,
- tabule,
- velikost skupiny: 12–24 osob.

Popis rozšířené aktivity 1:
*Individuální rozhovory na
 švédské policejní akademii
 Interviste personali presso
 l'accademia di polizia
 svedese*

Studentům je přidělena osoba, která měla co do činění s policií a pochází ze skupiny často vnímané jako „protivníci“ policie – ze skupiny marginalizovaných nebo sociálně vyloučených osob, osob podezřelých ze spáchání trestného činu, mladých výtržníků nebo osob z odlišných etnických poměrů. Mají za úkol vést rozhovor.

Studenti s určitou přípravou vedou tyto konverzace. Tato sezení doplněná o proces individuální a skupinové reflexe představují praktický základ pro rozvíjení teoretického pojetí úlohy policie z hlediska lidských práv. Studenti navíc prostřednictvím opatrné a empatické komunikace získají nový pohled na práci policie.

Tip pro školení: Prohloubit vzájemné porozumění

„Rozhovory zcela jasně zvýšily vzájemné porozumění mezi studenty a jejich „protějšky“. Navíc se zdá, že došlo k uzdravujícímu účinku v případech, kdy „protějšky“ měly zkušenost s ponižováním, bezmocí a nedostatkem důvěry ve vztahu k policii.“

ČINNOST AGENTURY FRA

Jak vzniká násilí

FRA ve třech členských státech, Francii, Spojeném království a Španělsku, analyzovala zkušenosti s diskriminací a sociální marginalizací a jejich vliv na postoje vůči násilí. Provedla rozhovory s 3 000 muslimy i nemuslimy z řad mladých lidí a dětí a zjistila, že u mladých lidí ve věku 12 až 18 let, které mají zkušenost se sociální marginalizací a diskriminací, je větší šance, že se u nich projeví sklony k fyzickému nebo psychickému násilí, než je tomu u osob, které se s marginalizací nesetkaly. Neobjevily se žádné náznaky toho, že by u mladých muslimů byla větší nebo menší pravděpodobnost páchat násilí než u nemuslimů. Tato zjištění silně naznačují, že sociální marginalizaci a diskriminaci je třeba přednostně věnovat pozornost s ohledem na jejich dopad na predispozici mladých lidí k násilí. Podle stejné zprávy mladí lidé vyjadřovali celkový nedostatek důvěry v autority a formální místní, vnitrostátní a mezinárodní instituce, včetně orgánů činných v trestním řízení, jako jsou policie a soudy. Nejméně důvěry si vysloužili politici, a to na místní i vnitrostátní úrovni.

FRA (2010), Zkušenosti s diskriminací, sociální marginalizací a násilím: srovnávací studie mezi muslimskou a nemuslimskou mládeží ve třech členských státech EU, Belgie, s. 62, k dispozici na adrese: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/experience-discrimination-social-marginalisation-and-violence-comparative-study>.

*Rozšířená aktivita 2:
Vzdělávání o lidských
právech pro německé
policisty na historických
místech, kde byly spáchány
nacistické zločiny. Práce
policie dnes a v minulosti*

Účel:

Německá policie provádí školení o lidských právech v bývalém nacistickém koncentračním táboře Neuengamme s cílem pracovat na úloze policie. Historický pohled na úlohu policie v době nacistického režimu přispívá k většímu povědomí o práci policie dnes a o nutnosti policejní práce založené na lidských právech.

Cíle:

Znalosti

- Získat přehled o příčinách změn policejní síly během přechodu od demokratického k totalitnímu státu.
- Identifikovat struktury v nacistických policejních složkách v porovnání s policejními strukturami v demokratické společnosti.

Postoj

- Zaměřit se na rozsáhlé pravomoci nacistických policejních sil, a tím rozvíjet povědomí o tom, jak může neomezená moc státních institucí ohrožovat lidská práva.
- Získat povědomí o mechanismech diskriminace, zbavení práv a vyloučení.
- Zamyslet se nad současnými oblastmi napětí mezi policií a lidskými právy.

Požadavky:

- čas: zapotřebí je alespoň 2,5 dne pro smysluplné propojení těchto složitých otázek,
- tabule a videoprojektor,
- video a audio prezentace,
- písemné a fotografické dokumenty pro skupinovou práci,
- provokativní podněty pro vyvolání kontroverzních diskuzí,
- velikost skupiny: 12–24 osob.

Popis rozšířené aktivity 2:
Vzdělávání o lidských právech pro německé policisty na historických místech, kde byly spáchány nacistické zločiny. Práce policie dnes a v minulosti

Školitelé provedou tří až čtyřhodinový úvod v policejním školicím institutu, během něhož uvedou současný význam získání historického pohledu na nacistický režim. Během dvoudenního pobytu v památníku Neuengamme se školení soustředí na policii v době národního socialismu a o současných problémech se diskutuje ve světle těchto historických událostí. Toto propojení umožní kriticky se zamyslet nad policií a jejími mechanismy a také chováním jednotlivce v rámci instituce. Cílem semináře je rovněž podpořit porozumění tomu, jak se policejní síly a jejich úloha ve společnosti mění v různých společnostech. Dále se soustředí také na osoby v systému, které mohou sloužit jako pozitivní vzory.

Pochopit lidskoprávní hodnoty současných demokratických společností, které vyvstaly v reakci na nacistické zločiny a další porušování lidských práv, umožní účastníkům analyzovat a rozlišovat mezi totalitními a demokratickými strukturami.

Tip pro školení: Zvyšování povědomí

Základní nutnost zvažování bezpečnostních zájmů vůči občanským svobodám v policejní práci je nezávislá na vnitrostátním kontextu. Studování historie nacistického Německa může zvýšit povědomí lidí o významu lidských práv v dnešní době a o tom, jak se instituce v různých politických zřízeních mění.

MODUL 3: ANALÝZA LIDSKÝCH PRÁV – POVINNOST DODRŽOVAT A CHRÁNIT

Úvod	73
Aktivita: Analýza lidských práv – povinnost dodržovat práva a chránit je	74
Materiál pro účastníky 1 – Lidskoprávní analýza – povinnost dodržovat práva	77
Materiál pro účastníky 2 – Lidskoprávní analýza – povinnost chránit.....	80
Poznámky pro školitele	83
1. Klíčové pojmy	83
a. Co je porušení lidských práv?	83
b. Co se v souvislosti s lidskými právy rozumí nezbytností a přiměřeností?.....	84
2. Návod pro aktivitu: lidskoprávní analýza	85
a. Materiál pro účastníky 1 – povinnost dodržovat práva....	88
b. Materiál pro účastníky 2 – povinnost práva chránit.....	94
Doplňující materiály	99
Rozšířené aktivity	108
Rozšířená aktivita 1: Školení využívající modelových situací na rakouských policejních akademiích	108
Rozšířená aktivita 2: Školení využívající modelových situací pro německou státní policii v Severním Porýní-Vestfálsku	111

Lidskoprávní analýza – povinnost dodržovat práva a chránit je

Úvod

V tomto modulu naleznete rámce pro analýzu konkrétních situací souvisejících s policejní prací z hlediska lidských práv.

Tento strukturovaný přístup krok za krokem zjednodušuje analýzu potenciálních porušení lidských práv, odhalení selhání povinnosti práva chránit a dodržovat.

Uplatňování těchto lidskoprávních analýz je základním prvkem policejní práce založené na lidských právech. V podstatě se jedná o zjednodušenou verzi analýzy prováděné soudy. Aby se vyjasnil význam uplatňování lidských práv v praxi, provede modul účastníky případovými studiemi získanými z práce mezinárodních lidskoprávních orgánů, zejména Evropského soudu pro lidská práva (ESLP).

Jedná se o mocné analytické nástroje. Obeznamují policisty s příslušnou právní analýzou a pomáhají jim plnit povinnosti zodpovědných činitelů a nárokovat svá práva nositelů práv. Uvádějí „ušlechtilé“ zásady do praxe, a tím fungují jako nástroj pro převedení všeobecných cílů policejní práce, a sice dodržovat lidská práva a chránit je, do konkrétních pokynů, které tuto práci usnadňují. Analýza lidských práv v reálných situacích také pomáhá uvést do souladu postoje a lidská práva a zdokonaluje policejní dovednosti založené na lidských právech, což na oplátku policistům umožňuje lépe se s lidskými právy ztotožnit.

Tento modul se nejprve zabývá pojmem porušování lidských práv a poté jsou představena dvě analytická schémata založená na povinnosti dodržovat práva a chránit je. Vše je analyzováno postupně, včetně čtyř případových studií a jejich analýz. Celkovým cílem je systematické začlenění lidskoprávního hlediska do policejní práce a myšlení policistů. Doplňující materiály obsahují více informací o klíčových pojmech tohoto modulu. Příručka také pro lepší pochopení zahrnuje další zjištění soudů ke čtyřem zkoumaným případům.

Aktivita: Analýza lidských práv – povinnost dodržovat práva a chránit je

Účel:

Školitelé jsou během této aktivity často konfrontováni s následující otázkou: „Je [...] porušením lidských práv?“ Účastník poté popíše osobní zkušenost a chce ji posoudit z pohledu lidských práv. Odpověď mnohdy není zcela jednoznačná. Přejde na to...

Zde představená analytická schémata nepřinášejí hotové odpovědi. Namísto toho pomáhají vést policisty k tomu, aby kladli ty správné otázky. Poskytují kontrolní seznam „správných otázek“, aby bylo možné určit nejdůležitější aspekty těchto situací a následně před samotným rozhodnutím zvážit a bilancovat zájmy. Umožňují policistům rozplést mnohdy velmi ožehavé otázky okolo možných porušení lidských práv a určit v jednotlivých případech, zda konkrétní opomenutí představuje či nepředstavuje porušení.

Cíle:

Znalosti

- Získat podrobnější poznatky o úloze policie v souvislosti s lidskými právy.

Postoj

- Akceptovat celkový význam zásad nezbytnosti a přiměřenosti.
- Uvědomit si význam ztotožnění se se zásadami lidských práv.

Dovednosti

- Umět v konkrétních policejních situacích uplatňovat lidskoprávní normy s použitím analytických nástrojů.
- Umět určit aspekty, které odlišují odůvodněný zásah do lidského práva od jeho porušování.
- Umět určit kroky, které musí policie učinit k ochraně lidských práv.

Požadavky:

- čas: 90–120 minut,
- materiály:
  - materiály pro účastníky 1 a 2 obsahující případové studie a lidskoprávní analytický nástroj týkající se povinností dodržovat práva a chránit je (podle požadavku),
  - tabule,
  - volitelně: powerpointové prezentace a projektor,
- prostory: místnost pro společnou práci a dvě místnosti pro pracovní skupiny,
- velikost skupiny: nanejvýš 20–25 osob.

Popis aktivity: Analýza lidských práv – povinnost dodržovat práva a chránit je

- ❶ Představte účel a cíle aktivity.
- ❷ Rozdějte a stručně představte analytické schéma (materiály pro účastníky 1 a 2), při tom vycházejte z reálných situací ze života účastníků nebo z příspěvků zprostředkovatele týkajících se reálných situací (asi 15–20 minut).
- ❸ Rozdělte účastníky do skupiny po 4–6 lidech a rozdějte jim materiály s případovými studiemi. Každé skupině přiřadte jeden případ (asi 25–35 minut).
- ❹ Ujistěte se, že skupiny:
  - dobře pochopily zadaný úkol,
  - jmenovaly zpravodaje, který přednese výsledky před všemi účastníky.
- ❺ Zodpovězte otázky, které se objeví během skupinové práce.
- ❻ Požádejte skupiny, aby svou práci prezentovaly přede všemi účastníky (asi 30 minut na případ).
- ❼ Uspořádejte všeobecnou diskusi o výstupech s reflexí o tom, co se účastníci naučili.
- ❽ Shrňte hlavní body a v případě potřeby poskytněte individuální vyjádření.

Materiál pro účastníky 1 – Lidskoprávní analýza – povinnost dodržovat práva

Případová studie A: Zatčení a zadržení

Pan L. je postižený, nevidomý na jedno oko a na druhém oku má závažně poškozený zrak. Za pomoci svého vodícího psa si šel na poštu zkontrolovat poštovní schránky. Našel své schránky otevřené a prázdné. Pan L. si stěžoval poštovním úředníkům, což vedlo ke sporu. Jeden z pracovníků pošty zavolal policii a tvrdil, že je pan L. opilý a chová se agresivně. Policisté přijeli na pobočku a pana L. zatkli.

Domnívali se, že pan L. je pod vlivem alkoholu, a proto ho odvezli na protialkoholní záchytnou stanici, tedy do zařízení, kam se podle vnitrostátních právních předpisů umísťuje osoba pod vlivem alkoholu na dobu nepřesahující 24 hodin. Lékař záchytné stanice posoudil pana L. jako „mírně opilého“ a rozhodl, že to je důvod pro jeho umístění na stanici na šest hodin. Před tímto vyšetřením, během něj, ani po něm nebyly provedeny žádné krevní ani dechové zkoušky. Po šesti a půl hodinách bylo panu L. umožněno protialkoholní záchytnou stanici opustit, ale musel zaplatit poplatek za převoz a umístění na stanici. Pan L. toto zacházení považoval za nezákonné opatření státních úředníků.

Otázky k diskuzi:

1. Které/á lidské/á právo/a se vztahují na danou situaci?
2. Zasáhl stát do těchto lidských práv? Jak?
3. Došlo k porušení lidských práv?
  - Existuje vnitrostátní právní základ pro opatření státu?
  - Sleduje se opatřením legitimní cíl?
  - Je zásah státu nezbytný a přiměřený cíli?
4. Zamyslete se nad alternativními způsoby vyřešení této situace. Jaké další možnosti mohla policie zvážit?

Materiál pro účastníky 1 – Lidskoprávní analýza – povinnost dodržovat práva (pokračování)

Případová studie B: Použití síly proti podezřelým teroristům

Vládní orgány státu A měly silné podezření, že tři muži plánují teroristický útok na armádu na území X. Vláda se rozhodla, že nechá podezřelé teroristy na území X vstoupit pod policejním dohledem. Stát A vyslal zvláštní jednotky na pomoc místní policii na území X. Policie měla představu, kdy a kde má k útoku dojít. Očekávalo se, že podezřelí teroristé použijí bombu v autě, kterou lze na dálku ovládat a ve velmi krátkém čase odpálit.

Den poté přijeli podezřelí na území X a zaparkovali auto na parkovišti. Čtyři příslušníci zvláštních sil v utajení je sledovali a auto zvenčí prohlédli. Měli silné podezření, že se uvnitř auta nachází bomba. Příslušníci se rozhodli zatknout tři podezřelé ve chvíli, kdy se k autu vrátili. Když se vraceli, policisté na ně zavolali, ale žádný z nich nevypadal, že se vzdává. Naopak, jejich prudké pohyby naznačovaly, že by bombu mohli skutečně odpálit. Všichni tři podezřelí byli zastřeleni.

Ukázalo se však, že nebyli ozbrojeni a že v autě ani nebyly výbušniny. V jiném autě, které si jeden z podezřelých pronajal na jiném místě, však byly nalezeny součásti k výrobě časované bomby.

Otázky k diskuzi:

1. Která lidská práva se vztahují na danou situaci?
2. Zasáhl stát do těchto práv? Jak?
3. Jak byste zhodnotili kroky příslušníků zvláštních sil?
4. Jak byste zhodnotili celkovou operaci proti podezřelým teroristům?
5. Došlo k porušení lidských práv?
6. Zamyslete se nad alternativními způsoby vyřešení této situace. Jaké další možnosti mohla policie zvážit, aby se vyhnula použití smrtící síly?

Materiál pro účastníky 1 – Lidskoprávní analýza – povinnost dodržovat práva (pokračování)

Lidskoprávní analýza – povinnost dodržovat práva

ČÁST 1: RELEVANTNÍ LIDSKÁ PRÁVA / ZÁSAH STÁTU

1.1. Která lidská práva se vztahují na danou situaci?

1.2. Zasáhl stát do těchto lidských práv? Jak?

ČÁST 2: ODŮVODNĚNÝ ZÁSAH, NEBO PORUŠENÍ?

2.1. Existuje vnitrostátní právní základ pro opatření státu?

2.2. Sleduje se opatřením legitimní cíl?

2.3. Je zásah státu nezbytný a přiměřený cíli?

- Je toto opatření vhodné pro dosažení legitimního cíle?
- Je nutné („naléhavá společenská potřeba“)?
- Jde o nejméně omezující opatření? Existují nějaké další alternativy?

Materiál pro účastníky 2 – Lidskoprávní analýza – povinnost chránit

Případová studie C: Zvládnutí demonstrace a protidemonstrace

V malé vesnici vedla asociace lékařů kampaň proti potratům. Lékařská asociace naplánovala demonstraci a v souladu s vnitrostátními právními předpisy o ní předem uvědomila policii. Policie neměla žádné námitky a povolila účastníkům využít veřejnou komunikaci pro účely demonstrace. Policie však později zakázala dvě další plánované demonstrace zastánců potratů, protože byly naplánovány na stejný čas a místo jako demonstrace lékařů proti potratům.

Organizátoři demonstrace proti potratům se přesto obávali incidentů a postup konzultovali s místními orgány ve snaze změnit trasu pochodu. Policejní zástupci poukázali na to, že na původně plánované trase již byli rozmístěni policisté a že navrhovaná nová trasa není vhodná pro kontrolu davu. Policie neodmítla poskytnout ochranu, ale uvedla, že bez ohledu na trasu by bylo nemožné zabránit odpůrcům demonstrace v házení vajec a narušování pochodu i plánované mše.

Velký počet zastánců potratů, kteří policii předem neinformovali, se shromáždil před kostelem a za pomoci megafonů a házením vajec a drny trávy narušovali pochod lékařů. Policie protidemonstraci nerozpustila.

Ve chvíli, kdy hrozilo fyzické násilí, utvořily zvláštní pořádkové jednotky, které stály opodál bez zasahování, kordon mezi prot sobě stojícími skupinami a umožnily průvodu návrat do kostela.

Otázky k diskuzi:

1. Která lidská práva se vztahují na danou situaci?
2. Jaké jsou související povinnosti státu?
3. Jak byste zhodnotili policejní operaci?
4. Zasáhl stát do lidských práv vztahujících se na tuto situaci? Jak?
5. Došlo k porušení lidských práv?
6. Zamyslete se nad alternativními způsoby vyřešení této situace. Jaké další možnosti mohla policie zvážit?

Materiál pro účastníky 2 – Lidskoprávní analýza – povinnost chránit práva

(pokračování)

Případová studie D: Násilí páchané na ženách

Pan O. opakovaně násilně napadal svoji ženu a její matku. Po několika letech si orgány povšimly násilného a výhrůžného chování pana O. a to na základě několika případů bití, hádky, během níž pan O. sedmkrát bodl paní O., a případu, kdy pan O. najel do obou žen svým autem. Po každém z útoků prohlédli ženy lékaři a nahlásili četná zranění, včetně krvácení, podlitin, otoků, odřenin a škrábanců. U obou žen vystavili lékaři potvrzení, že utrpěly život ohrožující zranění: paní O. v důsledku zvláště agresivního bití a útoku nožem a její matka z incidentu s vozidlem.

Pan O. byl obviněn ze spáchání tří trestných činů, a sice vyhrožování smrtí, spáchané těžké újmy na zdraví s přitěžujícími okolnostmi a pokusu o vraždu. Byl dvakrát vzat do vyšetřovací vazby a propuštěn během řízení.

V reakci na vytrvalý tlak a vyhrožování smrtí paní O. a její matka stáhly během všech těchto řízení svoji stížnost. Vnitrostátní soudy následně některé případy ukončily, ale pokračovaly v řízení v souvislosti s incidentem s vozidlem. Pan O. byl usvědčen a odsouzen ke třem měsícům odnětí svobody, což bylo poté zmírněno na pokutu. Za útok nožem mu byla vyměřena mírná pokuta.

Paní O. a její matka dvakrát podaly stížnost k orgánům pověřeným trestním řízením v souvislosti s vyhrožováním a obtěžováním ze strany pana O. Uvedly, že jejich životy jsou bezprostředně ohroženy, a požádaly orgány, aby přijaly okamžité opatření, například v podobě zadržení pana O. V reakci na tyto žádosti o ochranu byl pan O. vyslechnut, byl s ním sepsán protokol, ale následně byl propuštěn.

Paní O. a její matka se nakonec rozhodly odstěhovat do jiného města, avšak během cesty ve stěhovací dodávce přijel pan O. a donutil dodávku zastavit. Otevřel dveře spolucestujícího a zastřelil matku paní O. Zemřela na místě.

Materiál pro účastníky 2 – Lidskoprávní analýza – povinnost chránit práva (pokračování)

Otázky k diskuzi:

1. Která lidská práva se vztahují na danou situaci?
2. Jaké jsou související povinnosti státu?
3. Jak byste posoudili reakci orgánů na tyto násilné incidenty?
4. Zasáhl stát do lidských práv vztahujících se na tuto situaci? Jak?
5. Došlo k porušení lidských práv?
6. Zamyslete se nad alternativními způsoby vyřešení této situace. Jaké další možnosti mohla policie zvážit?

Lidskoprávní analýza – povinnost chránit

ČÁST 1: RELEVANTNÍ LIDSKÁ PRÁVA / JAKÉ OPATŘENÍ STÁTU SE POŽADUJE

1.1. Která lidská práva se vztahují na danou situaci?

1.2. Je stát povinen učinit konkrétní opatření k ochraně příslušných lidských práv?

ČÁST 2: PŘEDSTAVUJE NEČINNOST/OPOMENUTÍ ZE STRANY STÁTU PORUŠENÍ LIDSKÝCH PRÁV?

2.1. Pokrývají vnitrostátní právní předpisy dostatečně příslušné lidské právo / lidská práva?

2.2. Učinil stát přiměřená a vhodná opatření k ochraně příslušného lidského práva / lidských práv?

2.3. Jsou kroky státu v souladu s procesními normami?

Poznámky pro školitele¹

Tyto poznámky obsahují analytický rámec pro dva materiály pro účastníky zahrnuté do tohoto modulu, a to v této struktuře:

1. Klíčové pojmy

- Co je porušení lidských práv?
- Co se v souvislosti s lidskými právy rozumí nezbytností a přiměřeností?

2. Návod pro aktivitu: lidskoprávní analýza

- Materiál pro účastníky 1 – povinnost dodržovat práva
- Materiál pro účastníky 2 – povinnost práva chránit

1. Klíčové pojmy

a. Co je porušení lidských práv?

Povinnost státu dodržovat lidská práva (materiál pro účastníky 1):

Porušení lidských práv nastane tehdy, jestliže opatření státu omezují nebo narušují lidské právo a toto narušení není odůvodněné. K tomuto porušení dochází prostřednictvím opatření státu.

Povinnost státu chránit lidská práva (materiál pro účastníky 2):

K porušení lidských práv dojde, jestliže stát bez odůvodnění nedokáže učinit příslušné kroky k ochraně lidských práv. K tomuto porušení dochází prostřednictvím opomenutí státu.

Rozlišujeme mezi **zásahem** do lidských práv a **porušením** lidských práv. Ne každý zásah do lidského práva je zároveň jeho porušením.

Policie může zasáhnout do lidských práv pachatelů trestných činů, aby ochránila oběti. Zásah se stává porušením ve chvíli, kdy opatření/opomenutí není založeno na právním základě nebo pokud je opatření/opomenutí svévolné nebo nepřiměřené.*

Za určitých okolností lze do lidských práv zasáhnout (nebo do nich musí být zasazeno) nebo musí být omezena, protože svoboda a práva jedince končí tam, kde začínají svoboda a práva jiného člověka. Některé právní dokumenty strukturují lidská práva takovým způsobem, aby bylo možné do nich za určitých okolností zasáhnout nebo je omezit.

Zda opatření/opomenutí představuje porušení lidských práv záleží na mnoha faktorech vztahujících se ke konkrétní situaci a je třeba to posuzovat případ od případu. Oba zde předkládané materiály pro účastníky to mohou pomoci určit.

Porušení lidských práv nastane tehdy, jestliže povinnosti státu v souvislosti s konkrétními lidskými právy nejsou splněny.

*Výjimka: Mučení a nelidské nebo ponižující zacházení nebo trestání (článek 3 EÚLP) je absolutně zakázáno a není za žádných okolností možné z tohoto slevit. (Viz modul 4).

1. „Poznámky pro školitele“ v modulu 3 a „doplňující materiály“ včetně analytických schémat jsou upravenou verzí publikace Suntinger, W. (2005), *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, Bundesministerium für Inneres, Vídeň, s. 49–76.

b. Co se v souvislosti s lidskými právy rozumí nezbytností a přiměřeností?

Zásady nezbytnosti a přiměřenosti se používají k určení, zda je opatření, které zasahuje do lidských práv, nezbytné pro dosažení cíle a zda jsou použita opatření přiměřená sledovanému cíli.

Pro stanovení nezbytnosti a přiměřenosti je třeba zvážit:

- **Přiměřenost opatření:** Opatření musí být přísně v rámci toho, co vyžadují okolnosti a co je potřebné pro dosažení cíle. Mělo by být přijato nejméně zasahující a poškozující, avšak stále účinné opatření. Zbytečná či nadměrná opatření jsou nepřiměřená a měli bychom se jim vyhýbat.
- **Vhodnost opatření:** Zvolené opatření musí odpovídat zamýšlenému cíli. Opatření, která to nesplňují, lze považovat za neefektivní a nepřiměřená.
- **Výsledky opatření:** Očekávané výsledky opatření a jeho zásah do lidských práv je třeba zvážit vůči významnosti cíle. Je také třeba zvážit zásah nebo újmu, kterou by mohla způsobit nečinnost. Převažuje-li zcela jasně újma způsobená opatřením nad jeho užitek, je třeba se takovému opatření vyhnout.

K určení, zda je opatření zapotřebí, se často používá myšlenka „naléhavé společenské potřeby“. V demokratické společnosti je určitá práva možné omezit pouze tehdy, existuje-li naléhavá společenská potřeba.

Základní myšlenku přiměřenosti lze shrnout frázemi jako „nejít s kanonem na vrabce“ nebo „operovat skalpelem a ne řeznickým nožem“. Je třeba vytvořit řádný **vztah mezi použitými prostředky a sledovanými cíli**. Účel **nesvětí** prostředky. Je důležité dosáhnout těchto cílů co nejméně omezujícími prostředky.

Zásady nezbytnosti a přiměřenosti jsou složité, ale lze je redukovat na jednoduchou mravní zásadu, zlaté pravidlo, které se vztahuje na všechna lidská práva: „Jak chcete, aby lidé jednali s vámi, tak jedněte vy s nimi.“ Svázání zásady nezbytnosti a přiměřenosti se zlatým pravidlem může pomoci vyvolat empatii a citlivost vůči osobám, jichž se týká policejní zásah.

Konat podle požadavků zásady nezbytnosti a přiměřenosti je největší výzvou policejní práce, a to zejména ve stresujících či dokonce nebezpečných situacích. Pro policisty je klíčové, aby se se zásadou nezbytnosti a přiměřenosti vnitřně ztotožnili, čehož lze nejlépe dosáhnout uplatňováním lidskoprávních pojetí v každodenní práci a neustálým vyhodnocováním vlastních znalostí, dovedností a postojů k lidským právům.

Tip pro školení: Jak pracovat s aktivitami zaměřenými na případové studie

- **Popisy případových studií:** Někdy mohou mít účastníci pocit, že popis případových studií obsahuje příliš málo informací, aby se daly vyvodit příslušné závěry. Případové studie představují pouze stručný popis modelové situace, jelikož klíčové výsledky učení závisí na **postupu kladení příslušných analytických otázek**. Cesta, která vede k závěru, je nejméně stejně důležitá jako výsledek sám.
- **Diskuze o případových studiích:** Diskuze by měla být strukturovaná a zároveň dávat prostor „kreativním odpovědím“ účastníků. Podporování různých úhlů pohledu poskytuje dobrý základ pro diskuzi o otázkách a zájmech, které případ zahrnuje.

Je důležité, abyste jako školitel na vnitrostátní úrovni zvolili případy, které jsou vhodné právě pro kontext vašeho školení. Pro potřeby vašeho školení se mohou více hodit jiné případy ESLP nebo vnitrostátní případy. Pokyny pro vyhledání případů ESLP naleznete v příloze této příručky.

Zodpovědný činitel – musí plnit povinnost dodržovat a chránit lidská práva druhých.

Nositelé práv – musí si být vědomi svých vlastních lidských práv, aby je mohli nárokovat.

2. Návod pro aktivitu: lidskoprávní analýza

Oba materiály k rozdělení poskytují policistům podrobný „navigační nástroj“, který je podobný analytickému přístupu používanému soudy. Pomáhají rozvíjet schopnost policistů plnit povinnosti (jakožto zodpovědní činitelé) a nárokovat svá práva (jakožto nositelé práv).

Cílem jednotlivých materiálů pro účastníky je:

- poskytnout rámec pro uvedení zásad základních práv do praxe, a to sestavením všeobecných zásad do praktických pokynů,
- představit nástroj pro konstruktivní využívání lidských práv a zodpovědět praktické lidskoprávní otázky,
- naučit se nestranně vyvažovat střet zájmů poskytnutím souboru „správných otázek“, které mohou být položeny k určení nejdůležitějších aspektů lidských práv v určité situaci a zvážení zájmů dotčených osob,
- nastítnit metodu pro podporu ztotožnění se s lidskými právy rozvojem pozitivního postoje a souboru dovedností, které pomáhají lidská práva uplatňovat,
- dát policistům k dispozici nástroj pro rozpoznání a analýzu situací s podobným přístupem, jaký zaujímají soudy nebo nevládní organizace, a zároveň jim poskytnout způsob, jak určit, zda jsou dodržována jejich práva.

Tip pro školení: Využití policejní praxe při představování lidskoprávního hlediska

Mnoho policistů analyzuje konkrétní situace z pohledu vnitrostátního obecného práva, například trestního zákoníku a zákona o policii a policejních předpisů. Při pozorování konkrétních situací nebo zasahování do nich společně uvažují o otázkách jako:

- Jaký právní předpis je použitelný pro tuto situaci?
- Jaké mám možnosti na základě platných právních předpisů?
- Chová se, například, protestující dostatečně násilně nebo agresivně, aby to bylo důvodem k zatčení podle konkrétního právního předpisu?

Mnoho policistů má již k dispozici analytické dovednosti potřebné pro zaujetí lidskoprávního hlediska. Analýza z tohoto hlediska znamená použití lidskoprávních norem, jak jsou zakotvené v ústavních nebo mezinárodních lidskoprávních nástrojích, a převod situací do řeči lidských práv. Cílem je pochopit, zda určité opatření nebo opomenutí představuje porušení lidských práv. Toto hledisko přináší odstup od obecného práva a posuzuje situaci z širší oblasti lidskoprávních předpisů.

a. Materiál pro účastníky 1: povinnost dodržovat práva

Tato analýza se vztahuje na případové studie v materiálu pro účastníky 1.

Tento materiál představuje rámec pro analýzu povinnosti dodržovat práva a skládá se ze dvou částí:

Část 1 – zásah: Zhodnocení, zda situace spadá do oblasti působnosti lidského práva a zda opatření státu do tohoto práva zasahuje.

Část 2 – porušení: Zhodnocení, zda je tento zásah odůvodněný nebo představuje porušení lidských práv.

Obě části obsahují otázky užitečné pro řízení situací souvisejících s lidskými právy a rozklíčování jejich spletitosti do srozumitelných celků.

ČÁST 1: RELEVANTNÍ LIDSKÁ PRÁVA / ZÁSAH STÁTU

1.1. Která lidská práva se vztahují na danou situaci?

K určení, která lidská práva se situace týkají a jsou pro ni platná, je zapotřebí určitých znalostí, které lze získat zodpovězením následujících otázek:

- Která lidská práva jsou zaručena vnitrostátními a mezinárodními dokumenty?
- Jaká je oblast působnosti lidskoprávní normy? Vzhledem k tomu, že lidská práva jsou formulována obecně, určuje oblast působnosti lidskoprávních norem judikatura.

1.2. Zasahuje do příslušných lidských práv nějaké opatření státu?

Pro tuto odpověď je třeba se zaměřit na intenzitu nebo povahu opatření státu. Obecně lze za zásah státu považovat tato opatření:

- tresty na základě zákazu určitého chování prostřednictvím trestního nebo správního zákoníku, například pokuty a vazba/uvěznění,
- policejní opatření na základě trestního práva nebo policejních předpisů, jako je zatčení, osobní prohlídka, domovní prohlídka, kontrola identity,
- jakýkoli úkon nebo použití nezbytné a fyzické síly ze strany policie.

Policejní opatření vzhledem ke své potenciálně omezující povaze mají blízko k zasahování do některého z lidských práv.

ČÁST 2: ODŮVODNĚNÝ ZÁSAH, NEBO PORUŠENÍ?

Klíčovou otázkou v části 2 je: existují nějaké opodstatněné důvody pro zásah do lidského práva? Analytické otázky v části 2 se snaží zjistit důvody, které vedou k určitému opatření, a to zejména s ohledem na zásadu nezbytnosti a přiměřenosti. Z odpovědí lze určit, zda je zásah do lidských práv opodstatněný. Zásah:

- **je opodstatněný**, pokud lze na všechny následující otázky odpovědět „ANO”,
- **není opodstatněný** a je považován za porušení lidských práv, pokud je odpověď na jednu nebo více otázek „NE”.

Část 2 se vztahuje pouze na určitá lidská práva. Neexistuje ospravedlnění pro zásah do absolutních lidských práv, jako je například zákaz mučení (článek 3 EÚLP). Jakýkoli zásah do absolutního lidského práva je zároveň jeho porušením.

2.1. Existuje vnitrostátní právní základ pro opatření státu?

Při odpovědi na tuto otázku je třeba vzít v úvahu příslušné zákony související s opatřením státu a jeho zásahem do dotčeného lidského práva či práv.

Je to z toho důvodu, že jakýkoli zásah do lidského práva musí být založen na právním ustanovení, což pramení ze základních zásad právního státu a zákonnosti.

2.2. Sleduje se opatřením legitimní cíl/zájem?

Jakýkoli zásah do lidského práva musí sledovat legitimní cíl nebo zájem. Může sem mimo jiné patřit:

- bezpečnosti státu,
- územní celistvost nebo veřejná bezpečnost,
- předcházení nepokojů nebo trestné činnosti,
- ochrana zdraví nebo morálních zásad,
- ochrana pověsti druhých.

Posouzení zákona/zákonů a lidského práva / lidských práv významných pro situaci pomůže určit, zda existuje legitimní cíl nebo záměr. Tuto informaci vám pomůže získat odpověď na otázky v části 1 a prvním oddíle části 2.

2.3. Je zásah státu nezbytný a přiměřený vzhledem k zamýšlenému cíli?

Aby byl zásah státu odůvodněný, musí být opatření představující zásah nezbytné a přiměřené vzhledem k jeho důvodu a sledovat legitimní cíl. Zásah musí být přísně v mezích toho, co je nezbytné pro dosažení požadovaného výsledku.

Pro určení nezbytnosti a přiměřenosti zodpovězte následující otázky:

- Je toto opatření vhodné pro dosažení legitimního cíle?

Při odpovědi na tuto otázku se zamyslete, zda je opatření vhodné a efektivní. Neefektivní opatření nejsou přiměřená.

- Je nutné („naléhavá společenská potřeba“)? Jde o nejméně omezující opatření? Existují nějaké jiné možnosti?

Nadměrná opatření nejsou přiměřená.

Materiál pro účastníky 1 – povinnost dodržovat práva

Případová studie A: Zatčení a zadržení – právo na svobodu a bezpečnost

Tato analýza vychází z rozsudku
ESLP ze dne 4. dubna 2000, *Witold
Litwa v. Polsko*, č. 26629/95.

ČÁST 1: Relevantní lidská práva / zásah státu

1.1. Která lidská práva se vztahují na danou situaci?

Evropská úmluva o lidských právech, článek 5 Právo na svobodu a bezpečnost

1. Každý má právo na svobodu a osobní bezpečnost. Nikdo nesmí být zbaven svobody kromě následujících případů, pokud se tak stane v souladu s řízením stanoveným zákonem: [...]
e) zákonné držení osob, aby se zabránilo šíření nakažlivé nemoci, nebo osob duševně nemocných, alkoholiků, narkomanů nebo tuláků; [...]

1.2. Zasahuje do příslušných lidských práv nějaké opatření státu?

Jakékoli zatčení policií je považováno za zásah do práva na svobodu a bezpečnost.

Evropský soud pro lidská práva ve svém rozsudku ve věci *Witold Litwa v. Polsko* (bod 46) shledal, že umístění pana L proti jeho vůli na protialkoholní záchytnou stanici zcela jasně představovalo „zbavení osobní svobody“ ve smyslu čl. 5 odst. 1 EÚLP.

ČÁST 2: ODŮVODNĚNÝ ZÁSAH, NEBO PORUŠENÍ?

2.1. Existuje právní základ pro opatření státu?

Důležitou otázkou je, zda existuje vhodný právní základ pro zatčení osoby, jejíž jednání a chování pod vlivem alkoholu představuje ohrožení veřejnosti nebo osoby samotné.

Podle polských vnitrostátních právních předpisů: „Osoby pod vlivem alkoholu, které se chovají agresivně na veřejném místě nebo na pracovišti, nacházejí se ve stavu ohrožujícím život nebo zdraví, nebo samy ohrožují život nebo zdraví druhých, mohou být převezeny na protialkoholní záchytnou stanici nebo do veřejného zdravotnického zařízení, případně do místa svého bydliště.“² V tomto případě policie při zatýkání stěžovatele a jeho umístění v protialkoholní záchytné stanici postupovala podle vnitrostátního zákona.

Vnitrostátní právo musí být také v souladu s ustanoveními čl. 5 odst. 1 písm. a)–f) EÚLP. Na příslušné vnitrostátní právní předpisy se vztahuje odst. 1 písm. e):

Polský zákon ze dne 26. října 1982 o osvětě týkající se střízlivosti a boji proti alkoholismu

Odst. 1 písm. e): Zákonné držení osob, aby se zabránilo šíření nakažlivé nemoci, nebo osob duševně nemocných, **alkoholiků**, narkomanů nebo tuláků.

2. Článek 40 polského zákona ze dne 26. října 1982 o osvětě pro střízlivost a boji proti alkoholismu.

Na základě tohoto odstavce dospěl ESLP k závěru, že zadržení stěžovatele spadalo do působnosti čl. 5 odst. 1 písm. e) EÚLP. (*Witold Litwa v. Polsko*, viz pozn. pod čarou 3, bod 64). Zadržení stěžovatele mělo také právní základ ve vnitrostátním právu. (bod 74)

2.2. Sleduje se opatřením legitimní cíl/zájem?

Při zatýkání jsou legitimními cíli ochrana veřejnosti nebo zdraví a osobní bezpečnosti dotčených osob.

2.3. Je zásah státu nezbytný a přiměřený cíli?

Přestože cíl může být legitimní, je i tak důležité ověřit, zda-li jsou prostředky použité pro jeho dosažení nezbytné a přiměřené.

- Je toto opatření vhodné pro dosažení legitimního cíle?
- Je nutné („naléhavá společenská potřeba“)? Jde o nejméně omezující opatření? Existují nějaké jiné možnosti?

Tyto dvě otázky, které mají pomoci určit nezbytnost a přiměřenost, lze v uvedeném případě zodpovědět společně.

„Soud opakuje, že nezbytným prvkem „zákonosti“ zadržení ve smyslu čl. 5 odst. 1 písm. e) je neexistence svévolného charakteru. Zadržení osoby je natolik závažným opatřením, že je odůvodněné pouze v případě, kdy jiná, méně závažná opatření byla zvážena a vyhodnocena jako nedostatečná pro zajištění individuálního nebo veřejného zájmu, který může vyžadovat zadržení dotčené osoby. Znamená to, že nestačí, aby ke zbavení osobní svobody došlo v souladu s vnitrostátním právem, ale že musí být také nezbytné za daných okolností.“ (bod 78)

Zatčení pana L bylo posouzeno jako svévolné a jako porušení čl. 5 odst. 1 písm. e) EÚLP, protože:

- existovaly závažné pochybnosti, zda pan L. skutečně představoval takovou hrozbu pro svou osobní bezpečnost nebo pro bezpečnost veřejnosti, aby to odůvodnilo zbavení osobní svobody, a
- policie nezhodnotila méně důrazné opatření pro zajištění veřejného pořádku, přestože vnitrostátní právo popisuje alternativní a méně omezující přístupy.

Shrnutí

Analýza ukazuje, že zatčení a zadržení pana L. představovalo zásah do jeho lidských práv ve smyslu článku 5 EÚLP vzhledem k tomu, že každé zatčení je považováno za zásah do lidských práv. Při posuzování nezbytnosti a přiměřenosti zatčení analýza ukazuje, že bylo považováno za svévolné a tedy za porušení lidských práv pana L. ve smyslu čl. 5 odst. 1 písm. e) EÚLP.

Tato analýza vychází z rozsudku ESLP ze dne 27. září 1995, *Mc Cann a další v. Spojené království*, č. 18984/91.

„Musí podrobit zbavení života co nejdůkladnějšímu zkoumání, je-li záměrně použita smrtící síla, přičemž je třeba vzít v úvahu nejen úkony státních subjektů, ale také další souvislosti včetně plánování a kontroly zkoumaných úkonů. [tučné písmo doplněno]“
Rozsudek ESLP ze dne 27. září 1995, *Mc Cann a další v. Spojené království*, č. 18984/91.

Případová studie B: Použití smrtící síly proti podezřelým teroristům – právo na život

ČÁST 1: Relevantní lidská práva / zásah státu

1.1. Která lidská práva se vztahují na danou situaci?

Je třeba zdůraznit, že článek 2 EÚLP, stejně jako jiná lidská práva, obsahuje ustanovení, která povolují zásah do práva v závislosti na okolnostech.

Evropská úmluva o lidských právech Článek 2: Právo na život

2. Zbavení života se nebude považovat za způsobené v rozporu s tímto článkem, jestliže bude vyplývat z použití síly, které není víc než zcela nezbytné, při:

- (a) obraně každé osoby proti nezákonnému násilí;
- (b) provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené;
- (c) zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury.

1.2. Zasáhl stát do těchto lidských práv? Jak?

Ztráta života představuje nezvratnou újmu dotčené osobě a jejím rodinným příslušníkům. Cíle zásahu do práva na život proto musí být velmi významné a naprosto nezbytné. Jakýkoli zásah do práva na život musí být důkladně posouzen s cílem určit, zda je naprosto nezbytný. Otázky v části 2 mohou pomoci stanovit tuto nezbytnost.

ČÁST 2: ODŮVODNĚNÝ ZÁSAH, NEBO PORUŠENÍ?

2.1. Existuje právní základ pro opatření státu?

Lze předpokládat, že policejní opatření se zakládají na právních ustanoveních obsažených ve vnitrostátní ústavě a vnitrostátních právních předpisech o policejních složkách a použití síly. Také lze předpokládat, že tyto vnitrostátní právní nástroje, a tedy i policejní opatření, jsou v souladu s cíli a záměry EÚLP.

2.2. Sleduje se opatřením legitimní cíl?

Rozhodnutí použít smrtící sílu se zakládalo na předpokladu, že bylo nezbytné kvůli ochraně civilistů a policistů před domnělou bombou. Při analýze skutečností případu vzaly orgány v potaz několik faktorů jako dřívější teroristické útoky na území X, trestní záznamy podezřelých teroristů a informace získané sledovacími jednotkami. Dospěly k závěru, že existuje velké riziko, že domnělá bomba by mohla zabít nebo těžce zranit významný počet civilistů na území X.

V souladu s čl. 2 odst. 2 písm. a) EÚLP je zásah do práva na život v „obraně každé osoby proti nezákonnému násilí“ ve zcela nezbytných případech přijatelný.

Policejní ochrana v tomto případě tedy představuje legitimní cíl.

2.3. Je zásah státu nezbytný a přiměřený cíli?

Na rozdíl od případové studie A je nutná otázka o nezbytnosti a přiměřenosti v tomto případě zodpovědět každou zvlášť.

- Je toto opatření vhodné k dosažení legitimního cíle?

Použití smrtící síly bylo dobře načasované a ukončilo očekávané bezprostřední riziko výbuchu bomby.

- Je nutné („naléhavá společenská potřeba“)? Jde o nejméně omezující opatření? Existují nějaké jiné možnosti?

Podezřelí teroristé byli zastřeleni zblízka po tom, co podle vojáka A a B výhružnými pohyby rukou naznačovali, že odpálí bombu (Mc Cann, bod 196). Následně však bylo zjištěno, že podezřelí nebyli ozbrojeni. Neměli odpalovací zařízení a ani v autě nebyla bomba.

V rozsudku ve věci *Mc Cann a další v. Spojené království* ESLP uznal, že „vojáci se skutečně domnívali, že vzhledem k informacím, které obdrželi, [...] bylo nezbytné podezřelé zastřelit, aby jim zabránili v odpálení bomby a způsobení vážných ztrát na životech. [...] S ohledem na dilema, před nímž v souvislosti s okolnostmi orgány stály, nebyly reakce vojáků samy o sobě porušením článku 2. (bod 200).

Jak je uvedeno v části 1 této vzorové analýzy, ESLP „musí podrobit zbavení života co nejdůkladnějšímu zkoumání, je-li záměrně použita smrtící síla“, což znamená, že je třeba vzít v úvahu nejen úkony dotčených vojáků, ale také úkony provedené příslušnými organizacemi před operací a během ní. Byly tedy vysloveny pochybnosti, „zda byla protiteroristická operace jako celek řízena a organizována způsobem, který dodržoval požadavky článku 2, a zda informace a pokyny udělené vojákům, které ve výsledku vedly k nevyhnutelnému použití smrtící síly, vzaly odpovídajícím způsobem v úvahu právo na život dotčených tří podezřelých.“ (bod 201)

„Shrnuto, s ohledem na rozhodnutí nebránit podezřelým osobám v cestování na [území X], na selhání orgánů v tom smyslu, že nevzaly dostatečně v úvahu možnost, že jejich úsudek může být alespoň do určité míry chybný, a na automatické uchýlení se ke smrtící síle, kdy vojáci zahájili palbu, není ESLP přesvědčen, že zabití dotčených tří teroristů představovalo využití síly nezbytně nutné pro obranu osob před nezákonným násilím ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm. a) EÚLP [pozměněno].“ (bod 213)

Soud proto shledal, že došlo k porušení článku 2 EÚLP. K porušení nedošlo samotnou střelbou provedenou vojáky, ale celkovým naplánováním a provedením operace, jelikož mohla být přijata méně důrazná opatření.

Shrnutí

Analýza ukazuje, že použití smrtící síly proti podezřelým představovalo zásah do jejich lidského práva na život ve smyslu článku 2 EÚLP. Bylo shledáno, že vojáci kvůli předpokladu, že existovalo bezprostřední nebezpečí a hrozila ztráta života, zasáhli do práva na život, avšak neporušili ho. Celkové naplánování a provedení operace bylo ovšem shledáno za porušení článku 2, protože bylo možné přednostně využít alternativního méně důrazného opatření.

b. Materiál pro účastníky 2: povinnost chránit

Tato analýza se vztahuje na případové studie v materiálu pro účastníky 2.

Tento materiál představuje rámec pro analýzu povinnosti chránit práva a skládá se ze dvou částí:

Část 1 – je vyžadováno opatření státu Zhodnocení, zda situace spadá do oblasti působnosti lidského práva a zda je stát povinen přijmout opatření na jeho ochranu.

Část 2 – porušení: Zhodnocení, zda opomenutí státu nebo jeho neschopnost chránit je odůvodněná nebo zda se jedná o porušení lidských práv.

Stejně jako materiál pro účastníky 1 je i materiál pro účastníky 2 rozdělen do dvou částí. Obě části obsahují otázky užitečné pro řízení situací souvisejících s lidskými právy a rozklíčování jejich splotitosti do srozumitelných celků.

ČÁST 1: RELEVANTNÍ LIDSKÁ PRÁVA / JAKÉ OPATŘENÍ STÁTU SE POŽADUJE

Klíčová otázka části 1 zní: měl by stát učinit opatření na ochranu příslušného lidského práva?

Pokud je odpovědí na všechny otázky v části 1 „ANO“, pak:

- se na danou situaci vztahuje jedno nebo více lidských práv,
- došlo k opomenutí ze strany státu nebo jeho selhání při ochraně příslušného lidského práva / lidských práv, přestože existuje povinnost státu. [Pozn.: neznámá to nutně, že došlo k jeho porušení. Porušení pomáhá určit část 2].

1.1. Která lidská práva se vztahují na danou situaci?

Stejně jako v případě materiálu pro účastníky 1 o povinnosti práva dodržovat je třeba určit dotčené a pro situaci příslušné lidské právo / lidská práva. Zjistíte je zodpovězením následujících otázek:

- Která lidská práva zaručují mezinárodní dokumenty?
- Jaká je přesná oblast působnosti lidskoprávní normy? Vzhledem k tomu, že lidská práva jsou formulována obecně, určuje oblast působnosti lidskoprávních norem judikatura.

Určení oblasti působnosti lidského práva má klíčový význam, jelikož pomáhá objasnit povinnost státu.

1.2. Je stát povinen učinit konkrétní opatření k ochraně příslušných lidských práv?

Tato otázka se přímo dotýká konkrétních povinností státu při ochraně lidských práv v konkrétní situaci. Příklady povinností souvisejících s lidskými právy:

- přijímat zákony pro řešení případů domácího násilí (zákaz nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestání),
- chránit demonstranty před útoky protidemonstrantů (právo na svobodu shromažďování),
- poskytnutí policejní ochrany v případech závažné hrozby (právo na život).

Jednotlivci mají právo na ochranu ze strany státu před zneužíváním a před omezováním ze strany jiných fyzických osob. Stát má povinnost být aktivní v poskytování ochrany, a může tak učinit prostřednictvím

legislativních, správních, soudních a praktických opatření. Jedním z nejdůležitějších bodů této povinnosti v souvislosti s policejní prací je ochrana lidských práv před útoky ze strany druhých osob.

ČÁST 2: PŘEDSTAVUJE NEČINNOST/OPOMENUTÍ ZE STRANY STÁTU PORUŠENÍ LIDSKÝCH PRÁV?

Analýza uvedená v části 2 pomáhá určit, zda je opomenutí/selhání státu porušením lidských práv. Základní otázka zní: existují důvody, které dostatečně odůvodňují nečinnost/opomenutí státu v souvislosti se základním právem?

Nečinnost státu se považuje za porušení lidských práv v případě, že odpověď na jednu nebo více otázek v části 2 je „NE“.

2.1. Pokrývají vnitrostátní právní předpisy dostatečně příslušné lidské právo / lidská práva?

Stejně jako u materiálu pro účastníky 1 je pro odpověď na tuto otázku třeba vzít v úvahu příslušné zákony a vnitrostátní právní ustanovení a také to, zda zákon poskytuje odpovídající ochranu lidských práv, či nikoli.

2.2. Učinil stát přiměřená a vhodná opatření k ochraně příslušného lidského práva / lidských práv?

V této fázi se zájmy vyvažují v souladu se zásadou přiměřenosti.

Na jedné straně je třeba zvážit zájem dotčeného jednotlivce:

- Co dotčenou osobu ohrožuje?
- Do jaké míry je tato osoba ohrožena?
- Které/á její právo/a je/jsou ohroženo/a?

Na druhé straně je třeba zohlednit schopnost státu zajistit ochranu:

- Jaké informace má / by měl mít stát v souvislosti s konkrétním rizikem/hrozbou pro dotčenou osobu?
- Jakou schopnost ochrany má / by měl mít stát, aby na tyto hrozby mohl reagovat?
- Jaké jsou vhodné prostředky pro poskytnutí ochrany?
- Učinil stát veškerá přiměřená a vhodná opatření?

Stát je povinen učinit všechna přiměřená opatření, kterými by mohl zabránit dané události.

2.3. Jsou kroky státu v souladu s procesními normami?

Vyšetřovací postupy musí být rychlé, nestranné a nezávislé. Trest pro pachatele musí být přiměřený a musí být nabídnuta adekvátní kompenzace. Pokud nejsou tyto standardy splněny, dochází k porušení příslušného práva spolu s právem na účinnou právní ochranu. (Více informací viz modul 4 o zákazu mučení).

Materiál pro účastníky 2 – povinnost práva chránit

Případová studie C: Zvládnutí demonstrace a protidemonstrace – právo na svobodu shromažďování

Tato analýza vychází z rozsudku ESLP ze dne 21. června 1988, *Plattform Ärzte für das Leben v. Rakousko*, č. 10126/82.

ČÁST 1: RELEVANTNÍ LIDSKÁ PRÁVA / JAKÉ OPATŘENÍ STÁTU SE POŽADUJE

1.1. Která lidská práva se vztahují na danou situaci?

Evropská úmluva o lidských právech

Čl. 11 odst. 1: Právo na svobodu shromažďování

Každý má právo na svobodu pokojného shromažďování a na svobodu sdružování se s jinými, včetně práva zakládat na obranu svých zájmů odbory nebo vstupovat do nich.

1.2. Je stát povinen učinit konkrétní opatření k ochraně příslušných lidských práv?

S ohledem na svobodu shromažďování ESLP od státu vyžaduje, aby chránil demonstranty před těmi, kdo chtějí do demonstrace zasahovat nebo ji narušovat.

V tomto případě existuje povinnost státu v souladu s článkem 11 EÚLP chránit demonstranty před útoky druhých.

Otázkou je, zda policie udělala pro ochranu svobody shromažďování maximum. Neschopnost rozptýlit velký počet protidemonstrantů, kteří se bez předchozího ohlášení shromáždili před kostelem a narušovali pochod, se považuje za takové opomenutí.

Část 2 pomůže posoudit, zda je toto opomenutí také porušením lidských práv.

ČÁST 2: PŘEDSTAVUJE NEČINNOST/OPOMENUTÍ ZE STRANY STÁTU PORUŠENÍ LIDSKÝCH PRÁV?

2.1. Pokrývají vnitrostátní právní předpisy dostatečně příslušné lidské právo / lidská práva?

Ano. Ve věci *Plattform Ärzte für das Leben v. Rakousko* ESLP shledal, že „v souladu s články 284 a 285 trestního zákoníku se za trestný čin považuje, pokud kdokoli rozpustí setkání, které nebylo zakázáno, brání mu nebo jej narušuje, a na protidemonstrace se vztahují také články 6 a 13 a čl. 14 odst. 2 zákona o shromažďování, které svěřují orgánům pravomoc v určitých případech zakázat, ukončit nebo za použití síly rozpustit shromáždění. (bod 33)

2.2. Učinil stát přiměřená a vhodná opatření k ochraně příslušného lidského práva / lidských práv?

Stát má povinnost použít přiměřená a vhodná opatření k ochraně práva na svobodu shromažďování, avšak tuto povinnost nelze vykládat jako záruku, že nedojde k žádným výtržnostem. Na státu je, aby stanovil, jaká taktika se použije.

„Soud nemusí posuzovat výhodnost nebo účinnost taktiky, kterou policie pro tyto příležitosti zvolila, ale jen stanovit, zda příslušné orgány prokazatelně selhaly v přijetí nezbytných opatření.“ (bod 36)

Soud stanovil, že na ochranu demonstrantů měla být přijata přiměřená a vhodná opatření. Policie tedy přijala přiměřená a vhodná opatření s ohledem na svoji povinnost chránit ve smyslu článku 11.

Shrnutí

Analýza tohoto případu ukazuje, že stát má v souladu s článkem 11 EÚLP povinnost chránit demonstranty před útoky druhých. Policie se tím, že nedokázala rozpustit velký neočekávaný dav protidemonstrantů, dopustila opomenutí, avšak toto opomenutí nepředstavovalo porušení článku 11 EÚLP, jelikož policie učinila přiměřená a vhodná opatření ke splnění svých povinností ve smyslu tohoto článku.

Tato analýza vychází z rozsudku ESLP ze dne 9. června 2009, *Opuz v. Turecko*, č. 33401/02. Vysvětlení pro odůvodnění soudu jsou převzata převážně ze shrnutí rozsudku vydaného v tiskové zprávě.

Případová studie D: Násilí páchané na ženách – právo na život a zákaz mučení a diskriminace

ČÁST 1: RELEVANTNÍ LIDSKÁ PRÁVA / JAKÉ OPATŘENÍ STÁTU SE POŽADUJE

1.1. Která lidská práva se vztahují na danou situaci?

K nedostatečné ochraně matky paní O., která vedla k její smrti:

Evropská úmluva o lidských právech Článek 2: Právo na život

1. Právo každého na život je chráněno zákonem.

K nedostatečné ochraně paní O. a její matky proti útokům a výhrůžkám pana O.:

Evropská úmluva o lidských právech Článek 3: Zákaz mučení

Nikdo nesmí být mučen ani podroben nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.

K všeobecnému nedostatku ochrany ze strany orgánů, který dopadá zejména na ženy, a proto je posuzován v rámci zásady zákazu diskriminace:

Evropská úmluva o lidských právech Článek 14: Zákaz diskriminace

Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.

1.2. Je stát povinen učinit konkrétní opatření k ochraně příslušných lidských práv?

S ohledem na článek 2 o právu na život má stát povinnost posoudit jakoukoli reálnou a bezprostřední hrozbu pro právo dotčené osoby na život, a to bez ohledu na pohlaví, rasu, barvu pleti, náboženství, politické nebo jiné přesvědčení, národnostní nebo sociální původ. Stát má tedy povinnost učinit vše, o čem lze přiměřeně předpokládat, že to zabrání smrti.

S ohledem na článek 3 musí stát před takovými formami špatného zacházení, jako tomu bylo ve věci *Opuz v. Turecko*, poskytnout ochranu v podobě účinného zadržení. (bod 161) Povinnost chránit proti špatnému zacházení se vztahuje také na nejzranitelnější členy společnosti, kteří mají nárok na stejnou ochranu zákonem, policií a soudním systémem.

ČÁST 2: PŘEDSTAVUJE NEČINNOST PORUŠENÍ LIDSKÝCH PRÁV?**2.1. Pokrývají vnitrostátní právní předpisy dostatečně příslušné lidské právo / lidská práva?**

Až do roku 1998 nestanovovaly vnitrostátní předpisy vztahující se na tento případ zvláštní správní a policejní opatření na ochranu zranitelných osob proti domácímu násilí. V lednu 1998 vstoupil v platnost vnitrostátní zákon, který vytvořil základ pro ochranu osob ohrožených domácím násilím.

K útokům ve věci *Opuz v. Turecko* došlo mezi lety 1995 a 2002. Před přijetím zákona o domácím násilí v roce 1998 stát nesplnil svou povinnost v souvislosti s odpovídajícími právními předpisy o domácím násilí. Vzhledem k tomu, že mezi lety 1995 a 1998 neexistovaly vnitrostátní právní předpisy na ochranu před domácím násilím, útoky na paní O. a její matku v tomto období byly způsobilé pro posouzení v souladu s EÚLP, a představovaly tedy porušení článku 3 této úmluvy.

Od ledna 1998 vstoupil v platnost příslušný zákon, avšak orgány ještě účinně neuplatnily opatření a tresty s cílem ochránit paní O. před domácím násilím. Zbytek této analýzy pomůže posoudit útoky, k nimž došlo mezi lety 1998 a 2002.

2.2. Učinil stát přiměřená a vhodná opatření k ochraně příslušného lidského práva / lidských práv?**Evropská úmluva o lidských právech, články 2 a 3:**

Pan O. se již v minulosti choval násilně a měl záznam v trestním rejstříku kvůli jednání vůči své ženě a její matce. Neustále ohrožoval jejich zdraví a bezpečnost. Vzhledem k dostupným informacím bylo nejen možné, ale dokonce se dalo předpokládat, že násilné chování pana O. bude pokračovat a stupňovat se.

Soud proto dospěl k závěru, že vnitrostátní orgány nesplnily povinnost náležitě péče při zabránění násilí proti paní O. a její matce, a to zejména tím, že nedokázaly stíhat trestnou činnost a uplatnit další vhodná preventivní opatření proti panu O. (bod 199)

Tím, že nezabránilo panu O. v zabití matky paní O., porušily vnitrostátní orgány článek 2 o právu na život. Ve světle ohrožení matky paní O. mohly orgány přijmout přiměřená a vhodná ochranná opatření, aby tomuto výsledku zabránilo.

ESLP dále dospěl k závěru, že byl porušen článek 3, jelikož orgány nedokázaly přijmout účinná opatření pro odvrácení hrozby a na ochranu paní O. před fyzickými útoky ze strany jejího manžela.

Evropská úmluva o lidských právech, článek 14:

Případ paní O. a její matky vzbuzuje obavy obecnější povahy. Tolerance takového domácího násilí a neschopnost jej účinně vyřešit, porušují právo žen na rovnou ochranu podle práva.

ESLP shledal, že došlo i k porušení článku 14 EÚLP: „S ohledem na své zjištění výše, že obecná a diskriminující soudní pasivita v [země případové studie], přestože neúmyslná, měla dopad především na ženy, má soud za to, že násilí, které stěžovatelka a její matka utrpěly, lze považovat za násilí na základě pohlaví, a to je jednou z podob diskriminace žen.“ (bod 200)

Shrnutí

Analýza tohoto případu ukazuje, že stát má povinnost chránit osoby před domácím násilím s cílem jednak chránit právo na život (článek 2 EÚLP) a také účinně odrazovat od špatného zacházení (článek 3 EÚLP). Stát má též povinnost zavést a uplatňovat systém, který oběti dostatečně ochrání a trestá domácí násilí, a to i v situacích, kdy oběti své stížnosti stáhnou. Analýza také odhalila, že to, co bylo považováno za pasivitu orgánů v zemi případové studie, se dotýkalo zejména žen, což bylo interpretováno jako podílení se na násilí na základě pohlaví, tedy formě diskriminace žen (článek 14 EÚLP).

2.3. Jsou kroky státu v souladu s procesními normami?

I přesto, že oběti stáhly své stížnosti, měl legislativní rámec vyšetřovacím orgánům umožnit pokračovat v trestním stíhání pana O., protože jeho násilné chování neustále ohrožovalo tělesnou integritu dotčených žen a nadále bylo dostatečně závažné, aby vyžadovalo trestní stíhání. Čím závažnější je trestný čin nebo hrozba dalších útoků, tím spíše by mělo trestní stíhání v zájmu veřejnosti pokračovat ve vyšetřování, a to i pokud oběti své stížnosti stáhnou.

V tomto případě stát nedokázal zavést a účinně uplatnit systém na potrestání všech podob domácího násilí a dostatečnou ochranu obětí. (bod 169)

Doplňující materiály

Tento oddíl uvádí podrobné informace o klíčových analytických koncepcích představených v tomto modulu. V návaznosti na tuto podrobnější diskuzi jsou zkoumány nálezy soudu u uvedených čtyř případových studií s cílem obohatit diskuzi při školení.

Zásah do relativních základních práv

Některá lidská práva jsou **absolutní** a nelze je bezdůvodně omezovat nebo porušovat. Jedná se například o zákaz mučení. Jiná jsou strukturovaná, aby bylo možné do nich za určitých podmínek zasáhnout nebo je omezit. Jedná se o **relativní lidská práva**, která mohou (musí) být za určitých okolností omezena na základě tvrzení, že svobody/práva jednotlivce končí tam, kde začínají svobody/práva druhé osoby.

Zásah do relativních práv musí být zákonem odůvodněný a musí vycházet ze zásad nezbytnosti a přiměřenosti. Listina základních práv Evropské unie toto odůvodnění uvádí následujícím způsobem:

Listina základních práv EU Čl. 52 odst. 1: Rozsah a výklad práv a zásad

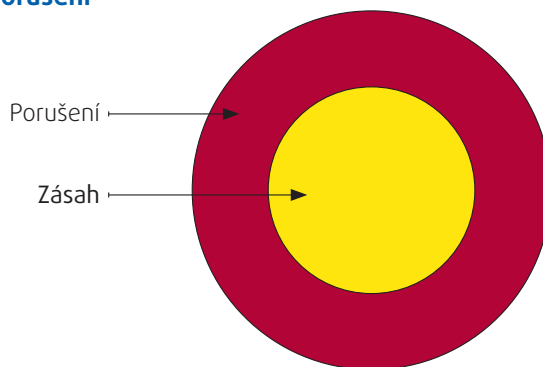
Každé omezení výkonu práv a svobod uznaných touto listinou musí být stanoveno zákonem a respektovat podstatu těchto práv a svobod. Při dodržení zásady proporcionality mohou být omezení zavedena pouze tehdy, pokud jsou nezbytná a pokud skutečně odpovídají cílům obecného zájmu, které uznává Unie, nebo potřebě ochrany práv a svobod druhého.

Článek 8 EÚLP o právu na soukromý a rodinný život uvádí konkrétní příklad:

Evropská úmluva o lidských právech Článek 8: Právo na respektování soukromého a rodinného života

1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.
2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

Zásah vs. porušení

Vnější kruh představuje lidské právo, vnitřní pak klíčové jádro práva, které je vždy třeba chránit. První šipka představuje opatření, které do práva zasahuje, a druhá opatření, které přesahuje zásah a zasahuje až do klíčového jádra. Zatčení například zasahuje do článku 5 EÚLP o svobodě a bezpečnosti, avšak nemusí nutně znamenat porušení práv podezřelého, pokud má oporu v zákoně a dodržuje zásadu nezbytnosti a přiměřenosti.

Zásah policie a lidská práva

Při zkoumání myšlenky policejního narušení lidských práv a zásahu do nich uvádějí poznámky pro školitele, že „policejní opatření vzhledem ke své potenciálně omezující povaze mají blízko k zasahování do některého z lidských práv“. Zde je seznam několika příkladů policejních zásahů do různých lidských práv. Může být užitečným zdrojem pro určení, která práva jsou ve hře v jednotlivých scénářích.

Tabulka 3.1: Příklady policejních zásahů do konkrétních lidských práv

Základní práva	Zásah policie
Právo na život (článek 2 EÚLP, článek 2 Listiny EU)	<ul style="list-style-type: none"> Jakékoli použití smrtící síly ze strany policie (viz případová studie B)
Zákaz mučení (článek 3 EÚLP, článek 4 Listiny EU)	<ul style="list-style-type: none"> Mučení (viz modul 4)
Právo na svobodu a osobní bezpečnost (článek 5 EÚLP, článek 6 Listiny EU)	<ul style="list-style-type: none"> Jakékoli formální zatčení Omezení fyzického pohybu po určitou dobu (viz případová studie A)
Právo na spravedlivý proces (článek 6 EÚLP, články 47 a 48 Listiny EU)	<ul style="list-style-type: none"> Jakýkoli trest na základě trestního nebo správního zákoníku Policejní vyšetřování
Právo na soukromý a rodinný život, domov a korespondenci včetně ochrany údajů (článek 8 EÚLP, články 7 a 8 Listiny EU)	<ul style="list-style-type: none"> Kontrola totožnosti Odebrání průkazu totožnosti Zastavení a prohlídka Prohlídka soukromých prostor Zákaz pachatelům domácího násilí přiblížit se k oběti nebo vstoupit do společného obydlí Odposlouchávání komunikace nebo sledování prostřednictvím videa Zpracování osobních údajů, vytěžování dat
Právo na svobodu shromažďování a sdružování (článek 11 EÚLP, článek 12 Listiny EU)	<ul style="list-style-type: none"> Zákaz demonstrací ze strany policejních orgánů Rozpuštění demonstrace Zákaz politických stran nebo sdružení

Právní stát a zákonnost

Zásahy do lidských práv musejí mít oporu v zákoně. To pramení ze základních zásad právního státu a zákonnosti. Pojem právní stát se rozumí, že stát/policie musí konat v souladu se zákonem a že existují platné mechanismy pro zpochybnění zákonnosti státního opatření nebo opomenutí. Zásada zákonnosti představuje základní ochranu před svévolností opatření ze strany státu. Právní stát a zákonnost jsou ústředními pilíři systému lidských práv a právního systému obecně.

Zásahy do lidských práv musí splňovat určité požadavky. Rozsah a míra podrobnosti, do jaké jsou zásahy právně stanoveny, závisí na tom, o které konkrétní právo jde. Některá práva mohou být za určitých okolností právně omezena (například článek 8 EÚLP o právu na soukromý a rodinný život nebo článek 11 EÚLP o svobodě shromažďování), zatímco jiná mohou být právně omezována pouze ve velmi omezené míře (článek 5 EÚLP o právu na svobodu a osobní bezpečnost) nebo v některých případech nesmí být omezována vůbec (článek 3 EÚLP o zákazu mučení).

Názorný příklad: omezení práva na osobní svobodu je přijatelné pouze za omezených podmínek vyjmenovaných v článku 5 EÚLP.

Evropská úmluva o lidských právech Článek 5: Právo na svobodu a bezpečnost

- [...] (a) zákonné uvěznění po odsouzení příslušným soudem;
- (b) zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby proto, že se nepodobila rozhodnutí vydanému soudem podle zákona, nebo proto, aby bylo zaručeno splnění povinnosti stanovené zákonem;
- (c) zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby za účelem předvedení před příslušný soudní orgán pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu nebo jsou-li oprávněné důvody k domněnce, že je nutné zabránit jí ve spáchání trestného činu nebo v útěku po jeho spáchání;
- (d) jiné zbavení svobody nezletilého na základě zákonného rozhodnutí pro účely výchovného dohledu nebo jeho zákonné zbavení svobody pro účely jeho předvedení před příslušný orgán;
- (e) zákonné držení osob, aby se zabránilo šíření nakažlivé nemoci, nebo osob duševně nemocných, alkoholiků, narkomanů nebo tuláků;
- (f) zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby, aby se zabránilo jejímu nepovolenému vstupu na území, nebo osoby, proti níž probíhá řízení o vyhoštění nebo vydání.

Nezbytnost a přiměřenost

Zásady nezbytnosti a přiměřenosti jsou často ústředními prvky lidskoprávní analýzy. Představují také základní zásady profesionální policejní práce a pod různými termíny jsou obsažené i ve vnitrostátních právních předpisech o policii, které jsou (částečně) staršího data než předpisy v oblasti lidských práv.

Pochopení zásad nezbytnosti a přiměřenosti je pro policii obzvláště důležité, jelikož musí jednat efektivně a odpovídajícím způsobem uplatňovat správná opatření ke zvládnutí nebezpečí a hrozeb pro druhé i pro ně samotné. V případě, že policie použije sílu, a to zejména smrtící sílu, je zvláště důležité důkladně přezkoumat hlavní body ke zvážení nezbytnosti a přiměřenosti. Dodržování zásady přiměřenosti je jednou z hlavních výzev policejní práce: rozmýšlení různých možností, zvažování různých souvisejících zájmů, určení nejméně důrazných opatření a stanovení správného opatření, které má být přijato. Obzvláště obtížné je to ve stresujících nebo nebezpečných situacích, kde se vše děje v rychlém sledu.

Se zásadou přiměřenosti je třeba se vnitřně ztotožnit. Musí se stát druhou přirozeností. Vnitřní ztotožnění vyžaduje praktické použití lidskoprávních teorií a učení ve všech třech rozměrech: znalosti, dovednosti a postoj.

Pohledy na nezbytnost a přiměřenost

Ex ante: Tento okamžik lidskoprávní analýzy se zaměřuje na okamžik provedení policejního opatření. Znamená to, že při provádění lidskoprávní analýzy se musíme zeptat, zda bylo opatření důvodné a přiměřené v okamžiku, kdy bylo provedeno, a to i přesto, že se později ukáže, že policejní předpoklady nebo informace například o určitých nebezpečích, byly chybné.

Organizační nedbalost: Posouzení přiměřenosti zahrnuje větší časový úsek než jen poslední fázi policejní operace, při níž musí policisté konat/reagovat v souvislosti se skutečným nebo vnímaným nebezpečím. Zvažuje se také vhodnost celé operace, tedy její plánování a provedení.

Materiál pro účastníky 1: Povinnost dodržovat práva

Případová studie A: Zatčení a zadržení – právo na osobní svobodu

Právo na svobodu a osobní bezpečnost zakotvené v článku 5 EÚLP bylo hlavním lidským právem, jehož se týkala případová studie A vycházející z věci *Witold Litwa v. Poland*.

Při určování, zda existuje právní základ pro opatření státu...

„Soud připomíná, že čl. 5 odst. 1 úmluvy obsahuje seznam přípustných důvodů pro zbavení svobody a tento seznam je vyčerpávající. Žádné zbavení svobody tedy není zákonné, spadá-li do některého z odůvodnění uvedených v čl. 5 písm. a) až f).“ (*Witold Litwa v. Polsko*, viz pozn. pod čarou 3, bod 49)

„Soud podotýká, že slovo „alkoholik“ ve svém běžném použití označuje osobu závislou na alkoholu. Nutno však podotknout, že v čl. 5 odst. 1 úmluvy se tento pojem vyskytuje v kontextu, který obsahuje označení dalších několika kategorií osob, tedy osob šířících nakažlivé nemoci, osob duševně nemocných, narkomanů a tuláků. Všechny tyto osoby spojuje skutečnost, že mohou být zbaveny svobody, aby jim buď bylo poskytnuto lékařské ošetření, nebo kvůli kritériím stanoveným sociální politikou, nebo jak ze zdravotních, tak ze sociálních důvodů. Je proto legitimní z tohoto kontextu vyvodit, že převažujícím důvodem, proč úmluva umožňuje, aby byly osoby uvedené v čl. 5 odst. 1 písm. e) zbaveny svobody, je skutečnost, že představují nebezpečí pro veřejnou bezpečnost a také že jejich vlastní zájmy mohou vyžadovat toto jejich zadržení.“ (Tamtéž, bod 60)

„[...] Soud má za to, že v souladu s čl. 5 odst. 1 písm. e) úmluvy mohou být osoby, které nejsou lékařsky diagnostikovány jako „alkoholici“, avšak jejichž jednání a chování pod vlivem alkoholu ohrožuje veřejný pořádek nebo je samotné, vzaty do vazby za účelem ochrany veřejnosti a svých vlastních zájmů, jako je zdraví nebo osobní bezpečnost.“ (Tamtéž, bod 61)

„Neznamená to však, že čl. 5 odst. 1 písm. e) úmluvy lze interpretovat jako povolení k zadržení jednotlivce pouze na základě požití alkoholu. Soud se však domnívá, že ve znění článku 5 není obsaženo nic, co by naznačovalo, že toto ustanovení brání státu v použití příslušného opatření na jednotlivce alkoholika s cílem omezit škodu, kterou alkoholem způsobuje sobě a veřejnosti, nebo s cílem zabránit nebezpečnému chování po konzumaci alkoholu. V tomto bodě má soud za to, že neexistuje pochyb, že škodlivá konzumace alkoholu představuje nebezpečí pro společnost a že osoba, která je pod jeho vlivem může být nebezpečná sobě i ostatním, bez ohledu na to, zda je nebo není na alkoholu závislá.“ (Tamtéž, bod 62)

„Soud znovu opakuje, že v souladu s článkem 5 úmluvy musí být jakékoli omezení svobody „zákonné“, což zahrnuje požadavek, že musí být provedeno „v souladu s řízením stanoveným zákonem“. Úmluva v této souvislosti v podstatě odkazuje na vnitrostátní právní předpisy a stanoví povinnost splnit jejich hmotněprávní a procesní ustanovení.“ (Tamtéž, bod 72)

V tomto případě se jasně ukázalo, že policie při zatýkání pana L. a jeho odvezení do protialkoholní záchytné stanice postupovala v souladu s vnitrostátními právními předpisy, které stanoví, že:

„osoby pod vlivem alkoholu, které se chovají agresivně na veřejném místě nebo na pracovišti, nacházejí se ve stavu ohrožujícím život nebo zdraví, nebo samy ohrožují život nebo zdraví druhých, mohou být odvezeny na protialkoholní záchytnou stanici nebo do veřejného zdravotnického zařízení, případně do místa svého bydliště.“

Čl. 40 polského zákona ze dne 26. října 1982 o osvětě pro střízlivost a boji proti alkoholismu.

Při určování, zda je zásah státu nezbytný a přiměřený cíli...

„[...] soud vyjadřuje závažné pochybnosti, zda lze říci, že stěžovatel se pod vlivem alkoholu choval tak, že byl hrozbou pro veřejnost nebo pro sebe, nebo zda jeho vlastní zdraví, pohoda nebo osobní bezpečnost byly ohroženy. Pochybnosti soudu umocňuje poměrně triviální faktický základ pro zadržení a skutečnost, že stěžovatel je téměř nevidomý.“

Witold Litwa v. Polsko, viz pozn. pod čarou 3, bod 77.

Vnitrostátní právní předpis platný pro tento případ „stanoví různá opatření, která lze použít proti osobě pod vlivem alkoholu, z nichž umístění v protialkoholní záchytné stanici je nejextrémnější. V souladu s tímto oddílem nemusí být osoba pod vlivem alkoholu nutně zbavena svobody, protože může být policií odvezena do zařízení veřejné péče nebo do místa svého bydliště.“ (Tamtéž, bod 79)

Jak je uvedeno v poznámkách pro školitele, vzhledem k tomu, že nebyla zvažena žádná taková opatření, došlo k porušení čl. 5 odst. 1 písm. e) EÚLP.

Případová studie B: Použití smrtící síly proti podezřelým teroristům – právo na život

Analýza případové studie B odhalila, že hlavním lidským právem, o něž se jednalo, bylo právo na život zakotvené v článku 2 EÚLP.

Při určování, zda se opatřením sledoval legitimní cíl...

„Obdržené informace postavily orgány před zásadní dilema: na jedné straně se od nich vyžadovalo, aby plnily svoji povinnost ochránit životy obyvatel Gibraltaru, včetně svého vlastního vojenského personálu, a na druhé straně, aby se až v krajním případě uchýlily k použití smrtící síly proti podezřelým s ohledem na povinnosti vyplývající z vnitrostátních i mezinárodních právních předpisů.

Mc Cann a další v. Spojené království, viz pozn. pod čarou 8, bod 192.

Při určování, zda byl zásah státu nezbytný a přiměřený cíli...

„Orgány čelily aktivní jednotce IRA [pozn. Irská republikánská armáda] tvořené dvěma osobami, které byly odsouzeny za bombové útoky, a známému odborníkovi na výbušniny. Soudě podle dřívějších činů IRA ukázala, že jí jsou lhostejné životy lidí, a to včetně vlastních členů.“ (*Mc Cann*, bod 193)

„Vojáci, kteří provedli střelbu (A, B, C a D), byli svými nadřízenými informováni, že na místě je bomba v autě, kterou může kterýkoli ze tří podezřelých odpálit rádiem ovládaným zřízením, které mohli mít schované u sebe. Dále byli informováni, že zařízení by mohlo být aktivováno stisknutím tlačítka, že ve střetu budou pravděpodobně chtít bobu odpálit a způsobí tím značné ztráty na životech a vážná zranění. Také měli být ozbrojeni a bránit se zatčení.“ (Tamtéž, bod 195)

„Opatření, k nimž přistoupili na základě uposlechnutí příkazu nadřízených, tedy považovali za absolutně nezbytná pro ochranu nevinných životů. Soud má za to, že použití síly ze strany státních subjektů při sledování jednoho z cílů uvedených v čl. 2 odst. 2 může být v rámci tohoto ustanovení odůvodněno, protože se zakládá na upřímném přesvědčení, a to z dobrých důvodů, že je v danou chvíli opodstatněné, avšak následně se ukáže jako nesprávné. Opačný výklad by představoval neúměrnou zátěž pro stát a jeho donucovací subjekty při plnění jejich povinností, a to možná na úkor jejich vlastních životů nebo životů druhých osob.“

„Orgány byly vázány svojí povinností dodržovat právo na život podezřelých a měly co nejdůkladněji posoudit dostupné informace před jejich předáním vojákům, jejichž použití zbraní automaticky znamenalo střelbu za účelem zabití.“ (Tamtéž, bod 211)

„Reflexivní činnost vojáků v tomto klíčovém ohledu postrádala opatrnost při použití zbraní, která se očekává od donucovacích subjektů v demokratických společnostech, a to i když mají co do činění s nebezpečnými podezřelými teroristy. Toto selhání orgánů naznačuje nedostatek náležité pozornosti při řízení a organizaci zatýkácí operace.“ (Tamtéž, bod 212)

Materiál pro účastníky 2: Povinnost chránit lidská práva³

Případová studie C: Zvládnutí demonstrace a protidemonstrace – právo na svobodu shromažďování

Analýza případové studie C odhalila, že hlavním lidským právem, o které šlo, bylo právo na svobodu shromažďování zakotvené v článku 11 EÚLP.

„Demonstrace může rozčilovat nebo urážet osoby, které s propagovanými myšlenkami nebo názory nesouhlasí. Účastníci však musí mít možnost uspořádat demonstraci beze strachu, že budou čelit fyzickému násilí ze strany odpůrců. Takový strach by mohl odrazovat sdružení a jiné skupiny podporující společné myšlenky nebo zájmy od otevřeného vyjadřování svých názorů k velmi kontroverzním otázkám, které se dotýkají komunity. V demokratickém uspořádání nemůže právo na protidemonstraci přerůst ve znemožnění výkonu práva demonstrovat.

Skutečná a účinná svoboda pokojného shromažďování se proto nemůže omezit na pouhou povinnost státu nezasahovat. Čistě negativní koncepce by nebyla slučitelná s cílem a záměrem článku 11.“

Plattform Ärzte für das Leben v. Rakousko, pozn. pod čarou 14, bod 32.

Při určování, zda stát učinil přiměřená a vhodná opatření k ochraně příslušného lidského práva / lidských práv...

„Povinností smluvních států je přijmout přiměřená a vhodná opatření, aby umožnily pokojný průběh zákonných demonstrací, avšak nemohou to stoprocentně zaručit a mají velký prostor pro uvážení při výběru prostředků, které mají být použity.“ (Tamtéž, bod 34)

Uvádíme několik důvodů, proč ESLP shledal, že policie přijala přiměřená a vhodná opatření k ochraně demonstrijících:

„Zprvé je třeba poznamenat, že demonstrace naplánovaná zastánci potratů, která se měla konat ve stejný čas a na stejném místě jako demonstrace Platformy, nebyla povolena. Dále pak byl podél původně naplánované trasy rozmístěn velký počet policistů v uniformách i v civilu a policejní představitelé žádající organizaci neodmítli ochranu ani ve chvíli, kdy se rozhodla změnit trasu, a to navzdory výhradám policie. A konečně, nedošlo k žádným škodám ani závažným střetům. Protidemonstranti vykřikovali hesla, mávali plakáty a házeli vejce nebo trsy trávy, což nebránilo pochodu ani mši pod širým nebem, aby dospěly ke zdárnému konci. Zvláštní pořádkové jednotky byly rozmístěny mezi oběma skupinami ve chvíli, kdy se rozpoležení změnilo natolik, že hrozilo propuknutí násilí.“ (Tamtéž, bod 37)

3. de Schutter, O. (2010), *International Human Rights Law*, Cambridge et al., Cambridge University Press, s. 365.

Případová studie D: Násilí páchané na ženách – právo na život

Analýza případové studie D, *Opuz v. Turecko*, odhalila, že hlavním lidským právem, o které šlo, bylo právo na život zakotvené v článku 2 EÚLP.

„Soud znovu opakuje, že první věta čl. 2 odst. 1 státu přikazuje nejen vyhnout se nesmyslnému a nezákonnému zbavení života, ale také učinit příslušné kroky pro ochranu životů osob, které jsou v jeho jurisdikci. To zahrnuje prvořadou povinnost státu zabezpečit právo na život tím, že zavede účinná trestněprávní ustanovení k odrazování od páchaní trestné činnosti vůči osobám, přičemž tato ustanovení budou podpořena systémem pro vymáhání práva za účelem předcházení, potlačování a trestání jejich porušení. Za vhodných okolností se také vztahuje na pozitivní povinnost orgánů učinit preventivní operativní opatření na ochranu jednotlivce, jehož život je v ohrožení, před trestnými činy druhého jednotlivce.“

Opuz v. Turecko, viz pozn. pod čarou 19, bod 128.

„Při opakovaném přerušování trestního stíhání pana O. se orgány odkazovaly výlučně na potřebu nezasahovat do něčeho, co nazývaly „rodinnou záležitostí“. Orgány zjevně nevzaly v úvahu motivy, které stály za stažením stížností, a to i přes výpovědi paní O. a její matky před orgány činnými v trestním řízení, že tak musí učinit kvůli výhrůžkám smrti a nátlaku ze strany pana O. Je také pozoruhodné, že oběti své stížnosti stáhly, když byl pan O. na svobodě nebo po jeho propuštění z vazby.“ (Tamtéž, bod 143)

Při určování, zda stát učinil přiměřená a vhodná opatření k ochraně příslušného lidského práva / lidských práv...

„S ohledem na obtížnou policejní práci v moderní společnosti, nepředvídatelné lidské chování a operativní volby, které je třeba činit v souvislosti s prioritami a zdroji, je nutné oblast působnosti pozitivní povinnosti vykládat způsobem, který orgány nesmyslně nebo nepřiměřeně nezatěžuje. Proto ne každé údajné ohrožení života musí pro orgány znamenat povinnost ve smyslu úmluvy, aby učinily operativní opatření, a zabránily tak realizaci tohoto ohrožení. Aby vznikla pozitivní povinnost, musí být stanoveno, že orgány v danou chvíli věděly nebo měly vědět o reálném a bezprostředním ohrožení života určené osoby v důsledku trestných činů třetí strany a že nedokázaly v rámci svých pravomocí učinit opatření, o nichž se lze rozumně domnívat, že mohly tomuto ohrožení zabránit.“ (Tamtéž, bod 129)

Místní orgány mohly vskutku nařídit ochranná opatření nebo vydat příkaz zakazující panu O. kontaktovat matku paní O., komunikovat s ní nebo se k ní přiblížit či vstoupit na vymezená území. V reakci na opakované žádosti matky paní O. o ochranu orgány naopak zůstaly pasivní, kromě vyslechnutí pana O. a jeho následného propuštění. Systém trestního práva navíc v tomto případě neměl žádný odrazující účinek.

Rozšířené aktivity

Rozšířená aktivita 1: *Školení využívající modelových situací na rakouských policejních akademiích*

Účel:

Policejní akademie v Rakousku používají školení využívající modelových situací, aby účastníkům pomohly vnitřně se ztotožnit se zásadou přiměřenosti. Účastníci sehraji krátké modelové situace (zastavení auta, domácí násilí, zastavení a prohlídka atd.) a následně uvažují o své schopnosti uplatnit lidskoprávní normy v praxi, a to zejména zásadu přiměřenosti v souladu s úlohou policistů coby ochránců lidských práv a poskytovatelů služeb.

Cíle:

Znalosti

- Pochopit zásadu přiměřenosti v rámci lidskoprávní analýzy a znát příslušné otázky, které se k ní váží.
- Porozumět, co se myslí zaujetím lidskoprávního hlediska a jeho sladění s úlohou policie v demokratické společnosti.

Postoj

- Zamyslet se nad vlastním vnímáním a chováním v reakci na náročnou situaci, což vede k uvědomělejšímu a vědomějším způsobu uvažování o vlastních motivech k akci a reakci.
- Zažít situaci z jiného perspektivy (jako pachatel, oběť).
- Empaticky analyzovat protějšek s cílem být schopni situaci lépe zvládnout.
- Ocenit využití zpětné vazby a osobního uvažování jako nástroje k soustavnému učení v profesionálním prostředí.

Dovednosti

- Utvářet komunikační dovednost v náročných situacích.
- Použít lidskoprávní analýzu při konání v konkrétní situaci.
- Trénovat využití síly přiměřeným způsobem bez ohledu na výzvy, které před nás protějšky staví.

Požadavky:

- čas: celý kurz trvá několik dnů:
- přibližně 2 dny na úvod,
- přibližně jeden den diskuzí o materiálu k nastudování využívaném jako poznámky pro školitele,
- 1 den na každou modelovou situaci (včetně zamyšlení) – odvíjí se od velikosti skupiny.

Pomůcky:

- technické vybavení pro natočení modelových situací na video a jejich přehrání celé skupině,
- soubor pokynů popisujících úlohu policie,
- poznámky pro školitele / materiály k nastudování,
- velikost skupiny: 20–25 osob.

Rozšířená aktivita 1
Popis: Školení využívající modelových situací na rakouských policejních akademiích

- 1 **Úvod:** Zamyslete se nad úlohou policie, cíli policejní práce a zásadami policejní práce v souvislosti se školením využívajícím modelových situací.
- 2 **Modelové situace:** Připravte modelové situace. Školitelé hrají hlavní role protějšků a vedou modelovou situaci požadovaným směrem. Účastníci je podporují tím, že se ujmou dalších rolí zúčastněných osob. Účastníci, kteří hrají role policistů, se musí se situacemi vypořádat a nalézt vhodná řešení. Po každé modelové situaci proběhne na místě analýza pod dozorem školitelů.
- 3 **Zpětná vazba na video a reflexe:** Po odehrání modelových situací všemi účastníky se všichni znovu shromáždí. Každá modelová situace byla nahrána na video a to se ve skupině promítá. Účastníci jsou znovu požádáni o zpětnou vazbu a mají příležitost poučit se z podrobné analýzy svých kroků. Modelové situace se převádějí na aspekty související s lidskými právy.

Tip pro školení: Uplatnění školení využívajícího modelových situací

Školení využívající modelových situací má za cíl spojit teorii a praxi (v oblasti lidských práv). Jedině tak si studenti uvědomí své povinnosti týkající se zabránění možnému budoucímu zneužití moci a porušování lidských práv. Právě v situacích, kdy jsou studenti konfrontováni s modelovými situacemi, v nichž se musí vypořádat s nespolupracujícími a agresivními protějšky, začnou situaci a její propojení s lidskými právy skutečně chápat.

Rozšířená aktivita 2:
*Školení využívající
modelových situací
pro německou státní
policii v Severním
Porýní-Vestfálsku*

Účel:

Praxe policejního školení v Německu je podobná jako v Rakousku. Lidskoprávní školení založené na modelových situacích a hraní rolí má za cíl zamyslet se nad současnou policejní situací. Oproti Rakousku se však v Německu úlohy obětí nebo pachatelů ujímají profesionální externisté – herci, zatímco účastníci sehrávají pouze úlohu policistů. Je tomu tak v reakci na obavy, že role obětí nebo pachatelů by mohly vést ke stigmatizaci účastníků a přesáhnout rámec školení. Připravené scénáře pro herce určují průběh akce, kterou pak účastníci zpětně hodnotí.

Požadavky:

- čas: přibližně 2 hodiny na každou modelovou situaci zahrnující dvě osoby (včetně pokynů a zpětné vazby),
- teoretická příprava probíhá v období několika týdnů před výukou založenou na hraní rolí.

Pomůcky:

- uspořádání modelové situace (co nejrealističtější), prostory, rekvizity atd.,
- velikost skupiny: 12 osob (zaměřeno na policejní rekruty).

Rozšířená aktivita 2
Popis: Školení využívající
modelových situací
pro německou státní
policii v Severním
Porýní-Vestfálsku

- 1 **Teoretické znalosti:** Po dobu několika týdnů získávají účastníci teoretický základ v příslušných oblastech, na jejichž procvičení se hraní rolí zaměřuje.
- 2 **Hraní rolí:** Scénáře jsou koncipovány jako reálné situace a odehrávají se na místě odpovídajícím účelu. Profesionálové, tedy herci externisté, hrají úlohu protějšků a řídí se připraveným scénářem, který obsahuje různé úrovně stupňování. Dva účastníci hrají policisty, kteří musí danou situaci zvládnout.
- 3 **Zpětná vazba:** Bezprostředně po sehrání modelové situace dotčení dva policisté poskytnou zpětnou vazbu o dosažených výsledcích a o tom, jak se v dané situaci cítili. Herci potom poskytnou zpětnou vazbu ze svého úhlu pohledu. Následně ostatní účastníci, kteří scénku sledovali, doplní své poznatky. Na konec své závěry předloží školitelé. Poté začne nová scénka.

Tip pro školení: Úvahy o možných situacích z reálného života

Je velmi důležité, aby scénáře a scénky co nejrealističtěji odrážely možné situace z reálného života. Spolupráce s profesionálními externími herci, které účastníci neznají, účinně simuluje interakci policie a společnosti. Přípravy na hraní rolí a úvahy po jejich odehrání jsou stejně důležité.

MODUL 4: ZÁKAZ MUČENÍ A NELIDSKÉHO ČI PONIŽUJÍCÍHO ZACHÁZENÍ ANEBU TRESTU

Úvod	115
Aktivity – 1. verze: Podmínky, které napomáhají, nebo brání špatnému zacházení, a 2. verze: Hraní rolí a případové studie týkající se špatného zacházení	116
Materiál pro účastníky – 1. verze aktivity 2: Podmínky, které napomáhají, nebo brání špatnému zacházení	119
Materiál pro účastníky – 2. verze aktivity: Hraní rolí a případové studie A a B týkající se špatného zacházení	121
Poznámky pro školitele	123
1. Klíčové pojmy	123
2. Co je nelidské či ponižující zacházení nebo trestání?	124
3. 1. verze aktivity: Podmínky, které napomáhají, nebo brání špatnému zacházení	125
a. Milgramův experiment	126
b. Stanfordský vězeňský experiment	126
4. 2. verze aktivity: Hraní rolí a případové studie A a B týkající se špatného zacházení	127
Doplňující materiály	129

Zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání

Úvod

Tento modul se věnuje tématu zákazu mučení a nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání a jeho vztahu k lidským právům a policejní práci. Právo nebýt podrobován mučení a špatnému zacházení je absolutní, a to znamená, že se nesmí žádným způsobem porušovat. To má zvláštní význam pro policejní práci, protože policisté mají na rozdíl od jiných osob povoleno v případě potřeby použít sílu nebo omezit určitá práva, například při zatýkání nebo výslechu podezřelých. Takovéto situace mohou vyvolávat otázky týkající se zákazu mučení a špatného zacházení.

Cílem modulu je analyzovat složité právní, etické a systémové vrstvy tohoto tématu a pomoci tak policistům porozumět, jak a proč k mučení a špatnému zacházení v různých situacích dochází. Tato znalost jim může usnadnit situaci, pokud jde o účinnější předcházení a ochranu před porušováním uvedeného zákazu, k němuž může vést jejich vlastní jednání nebo jednání ostatních.

V zájmu klidnějšího posouzení této otázky, která může být emocionálně vypjatá, a překonání důrazu na osobní vinu a moralizování modul nejprve zkoumá systémové nebo situační faktory, které podporují nesprávné postupy policie, nebo jim naopak brání. Analýza takovýchto vnějších vlivů přispívá k diferencovanému pohledu na nesprávné policejní postupy.

Cílem tohoto modulu je také předat informace o definici mučení, absolutním zákazu mučení a rozdílu mezi oprávněným zacházením a nelidským nebo ponižujícím zacházením. Dále se modul zabývá souvislostí mezi zákazem mučení a nelidského a ponižujícího zacházení a zásadami nezbytnosti a přiměřenosti, nesprávnými policejními postupy a jejich důsledky.

Aktivity – 1. verze: **Podmínky, které napomáhají, nebo brání špatnému zacházení, a** 2. verze: **Hraní rolí a případové studie týkající se špatného zacházení**

Účel:

Právo nebyť podrobován mučení a jinému špatnému zacházení je jedním z nejzákladnějších lidských práv a určitým způsobem s ním souvisí velká část diskuzí o porušování lidských práv, které se týkají policie. Tato otázka je „klasickým“ tématem policejního vzdělávání, a je třeba ji důkladně probrat. Má totiž důležité a vzájemně provázané právní, etické a společenskovední aspekty.

Cíle:

Znalosti

- Rozumět právnímu pojmu mučení a jiného krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání.
- Znat konkrétní povinnosti policie, pokud jde o dodržování, ochranu a naplňování tohoto lidského práva.
- Znat systémové podmínky / situační síly, které obvykle: napomáhají nesprávným postupům, brání nesprávným postupům.

Postoj

- Zastávat odůvodněné stanovisko odmítající mučení a jiné špatné zacházení jako legitimní nástroje policejní práce.

Dovednosti

- Být schopen diskutovat s ostatními policisty o etických dilematech spojených s touto citlivou oblastí.

Požadavky:

- čas: 70–100 minut,
- materiály:
  - materiály pro účastníky 1 a 2 s otázkami k diskuzi, hraním rolí a případovými studiemi,
  - volitelně: powerpointové prezentace a projektor,
- prostory: místnost pro společnou práci a dvě místnosti pro pracovní skupiny,
- velikost skupiny:
  - 1. verze – nanejvýš 20–25 osob: na střední až vyšší úrovni řízení,
  - 2. verze – nanejvýš 15–30 osob: různé perspektivy podle velikosti skupiny.

Popis 1. verze aktivity – **Podmínky, které napomáhají, nebo brání špatnému zacházení**

- 1 Představte účel a cíle aktivity.
- 2 Vysvětlete a stručně prodiskutujte definici mučení a jiného špatného zacházení a jeho právní, etické a společenskovední aspekty (asi 15–20 minut).
- 3 Rozdejte materiál pro účastníky pro 1. verzi aktivity modulu 4.
- 4 Rozdělte účastníky do skupin po čtyřech až pěti osobách a diskutujte o tvrzeních (asi 30 minut).
- 5 Zodpovězte otázky, které se objeví během skupinové práce.
- 6 Požádejte skupiny, aby svou práci prezentovaly přede všemi účastníky.
- 7 Shrňte hlavní body a poskytněte individuální vyjádření, podle potřeby při tom vycházejte z informací v poznámkách pro školitele.

Popis 2. verze aktivity¹ – Hraní rolí a případové studie týkající se špatného zacházení

- ❶ Představte hraní rolí a rozdejte materiály pro účastníky (5 minut).
- ❷ Vytvořte šest pracovních skupin (každá skupina reprezentuje jednu perspektivu: rodičů oběti, rodičů podezřelého, právníka podezřelého, policejního ředitele, zástupce policejních odborů zastupujícího policistu, který odmítl uposlechnout rozkaz policejního ředitele, nevládní organizace v oblasti lidských práv) a jmenujte jednoho zástupce z každé skupiny. Tento zástupce hraje příslušnou postavu v televizní debatě. Pracovní skupina zástupci pomáhá při přípravě argumentů podle jeho role v debatě: Jaké je jeho hledisko? Podporuje, nebo nepodporuje reakci policie (asi 20 minut)?
- ❸ Debata u kulatého stolu. Účastníky debaty jsou:
  - rodiče oběti, rodiče podezřelého, právník podezřelého, policejní ředitel, zástupce policejních odborů (zastupující policistu, který odmítl uposlechnout rozkaz policejního ředitele), nevládní organizace v oblasti lidských práv.
  - V případě potřeby lze doplnit další/jiné perspektivy. Školitel televizní debatu moderuje (asi 20 minut).
- ❹ Zhodnoťte hraní rolí, při tom se zabývejte otázkami položenými v materiálu pro účastníky (asi 20 minut).
- ❺ Požádejte účastníky, aby individuálně posoudili případové studie A a B (asi 5–10 minut).
- ❻ Diskutujte o hraní rolí a obou případových studiích, požádejte účastníky, aby v nich našli podobnosti a rozdíly, a to s důrazem na porozumění tomu, jak může za různých okolností docházet k mučení / špatnému zacházení.
- ❼ Diskutujte o hraní rolí a obou případových studiích a o argumentaci, z níž vychází absolutní povaha zákazu mučení.
- ❽ Shrňte hlavní body a v případě potřeby poskytněte individuální vyjádření, podle potřeby při tom vycházejte z informací v poznámkách pro školitele (asi 25 minut).

---

1. Toto cvičení vytvořili rakouský policejní velitel Günther Berghofer a Gudrun Rabussay-Schwaldová, která je spoluautorkou této příručky.

Materiál pro účastníky – 1. verze aktivity²: Podmínky, které napomáhají, nebo brání špatnému zacházení

Společenskovední výzkum v oblasti policejního násilí zjistil řadu strukturálních podmínek, které mají význam pro výskyt nesprávných policejních postupů. Některé z hlavních podmínek jsou uvedeny v následujícím seznamu:

Podmínky, které obvykle přispívají k nesprávným postupům:

- Relativní izolace organizace od ostatních organizací a společnosti.
- Existence uzavřených organizačních jednotek.
- Dominance účastníků mužského pohlaví, často z nižších socioekonomických vrstev.
- Pracovní prostředí charakterizované nepružným postojem zaměřeným na problematické aspekty společenského života.
- Rozpor mezi tím, co je legální, a tím, co se jeví jako legitimní a spravedlivé („stejně je nepotrestají“).
- Poměrně pevné představy o tom, kdo je v policejní práci tím „jiným“ (stereotypizace skupin a názorů v rámci pevných vzorců jednání).
- Reakce „jiných“ tyto představy obvykle potvrzuje (sebena- plňující odpověď).
- Síla „jiných“ a nebezpečí, že si budou tito „jiní“ účinně stěžovat, se považují za nízké.
- Silné (sub)kulturní znalosti, které se liší od „oficiálního“ názoru.
- Špatně rozvinuté komunikační dovednosti na straně policistů nebo na straně těch „jiných“.

Podmínky, které obvykle brání nesprávným postupům:

- Smíšené funkční a organizační skupiny (z různých policejních útvarů).
- Dobře rozvinuté struktury pro komunikaci mezi vedením a policisty.
- Rozmanité pracovní prostředí.
- Vedení rozpoznává a chválí dobrou policejní práci.
- Jasné povědomí o lidské důstojnosti jako principu lidských práv a činnosti policie.
- Transparentnost a rozmanitost sociálních vztahů s policií.
- Četné a rozmanité kontakty s různými složkami veřejnosti, včetně menšinových skupin.
- Velká míra identifikace s místním prostředím.
- Nepříliš velké zaměření na vlastní skupinu (přátelé, aktivity atd.).
- Nestejnorodé/rozmanité složení (z hlediska věku, pohlaví, etnického původu, sexuální orientace).
- Existence snadno přístupných poradenských struktur.
- Psychosociální podpora/reflexe po obtížných pracovních událostech / dlouhodobých operacích.

2. Některé části materiálu pro účastníky jsou založeny na publikaci Behr, R., *Polizeikultur. Routinen – Rituale – Reflexionen. Bausteine zu einer Theorie der Praxis der Polizei*, Wiesbaden, 2006, s. 88 a další.

Materiál pro účastníky – 1. verze aktivity: Podmínky, které napomáhají, nebo brání špatnému zacházení *(pokračování)*

Otázky k diskusi:

1. Které z těchto faktorů se vám na základě vašich konkrétních pracovních zkušeností jeví jako relevantní?
2. Které z těchto faktorů se na základě vašich zkušeností nejeví jako relevantní?
3. Kdybyste byli požádáni, abyste začali na jednom z těchto faktorů pracovat, kde byste začali?

Materiál pro účastníky – 2. verze aktivity: Hraní rolí a případové studie A a B týkající se špatného zacházení

Hraní rolí: Případ únosu

Neznámý pachatel nebo pachatelé unesou šestiletého chlapce a požadují velké výkupné. Policie okamžitě zahájí vyšetřování, které doprovází velký zájem veřejnosti, protože chlapec trpí astmatem a potřebuje brzy dostat léky. Jinak by se mohl udusit. Náměstek městského policejního ředitele a jeho tým zatknou muže, který byl s dítětem viděn těsně před tím, než se ztratilo. I další důkazy silně nasvědčují tomu, že je podezřelý do případu zapleten. Během výslechu však popírá, že by měl s únosem cokoli společného. Náměstek policejního ředitele, který se obává o chlapcovu bezpečnost, s přihlédnutím k přesvědčivým důkazům a časové tísni vydá rozkaz, aby podezřelému pohrozili mučením, pokud neprozradí, kde dítě ukryl. Tvrdí, že vzhledem k okolnostem je tato metoda opodstatněná. Policista jeho rozkazy z právních a etických důvodů odmítne vykonat.

Otázky k přípravě na televizní debatu:

Jak ve své roli postavy XYZ vnímáte tuto situaci?

Jaké je vaše hledisko, pokud jde o jednání zúčastněných policistů (náměstka policejního ředitele, policisty, který odmítl splnit rozkaz) v této situaci?

Je v této situaci opodstatněné hrozit podezřelému mučením? Proč ano nebo proč ne?

Jak byste jednali v této situaci (jako policista / jako příbuzný oběti)?

Jak očekáváte, že bude policie v této situaci jednat?

Materiál pro účastníky – 2. verze aktivity: Případové studie A a B týkající se špatného zacházení – případy lékařského ošetření a obchodu s drogami (pokračování)

Případová studie A: Zadržení

Dne 5. října 1989 šest policistů zatklo pana H.³ Použili zábleskový granát, vstoupili do bytu pana H. a povalili ho na zem. Nasadili mu pouta a kápi a potom jej odvezli na policejní ředitelství k výslechu. Teprve další den – po příjezdu do věznice – si mohl vzít čistý oděv. Třetího dne požádal, aby mohl navštívit lékaře. Vyšetřen byl ale až osmého dne po svém zatčení, kdy rentgen ukázal, že utrpěl zlomeninu žebra.

Případová studie B: Výslech

Policie za obchod s drogami zatkla pana R.⁴ Pan R uvedl, že ho vyslýchající policisté hrubě uráželi a poté jej opakovaně napadli, aby z něj vynutili přiznání. Bili jej pěstí do hlavy, ledvin a pravé paže a kopali jej do stehna a ledvin. Strhli jej k zemi za vlasy a bili mu hlavou o podlahu.

Policisté ovšem uváděli, že když pan R. s nasazenými pouty vystupoval z vozu, uklouzl a narazil pravou paží do zadních dveří. K poraněním došlo před zahájením výslechu.

Po svém propuštění se pan R. dostavil na vyšetření do nemocnice, kde lékaři zjistili pohmožděninu na vnitřní i vnější straně jeho pravé paže.

Je nesporné, že poranění pan R. utrpěl v době svého zadržování policií. Po dobu zadržení byl zcela pod kontrolou policistů. Kvůli nedostatku důkazů nebyli žádní jednotliví policisté uznáni vinnými. To však nezbavuje zemi X povinnosti podle Evropské úmluvy o lidských právech (EÚLP) podat věrohodné vysvětlení příčiny poranění stěžovatele.

3. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (ESLP) ze dne 28. ledna 1994, *Hurtado v. Švýcarsko*, č. 17549/90.

4. Rozsudek ESLP ze dne 4. prosince 1995, *Ribitsch v. Rakousko*, č. 18896/91.

Poznámky pro školitele

Tyto poznámky pro školitele obsahují pokyny k aktivitám modulu a materiálům pro účastníky týkajícím se tématu mučení nebo nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání. Poznámky pro školitele mají tuto strukturu:

1. **Klíčové pojmy**
2. **Co je nelidské či ponižující zacházení?**
3. **1. verze aktivity – Podmínky, které napomáhají, nebo brání špatnému zacházení**
  - a. Milgramův experiment
  - b. Stanfordský vězeňský experiment
4. **2. verze aktivity – Hraní rolí a případové studie A a B týkající se špatného zacházení**

1. Klíčové pojmy

Evropská úmluva o lidských právech, článek 3
Listina základních práv Evropské unie, článek 4

Nikdo nesmí být mučen ani podroben nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.

Zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání je zakotven v článku 3 Evropské úmluvy o lidských právech (EÚLP) a v článku 4 Listiny základních práv Evropské unie. Na rozdíl od většiny ostatních práv je zákaz mučení a nelidského a ponižujícího zacházení nebo trestání absolutní. To znamená, že zacházení s osobami způsobem, který představuje mučení nebo nelidské či ponižující zacházení nebo trestání, nelze ničím ospravedlnit.

Podrobnější definici mučení lze nalézt také v článku 1 Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Tuto definici používá Evropský soud pro lidská práva (ESLP) ohledně judikatury týkající se článku 3 EÚLP.

Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání
Článek 1

Mučení znamená jakékoli jednání, jímž je člověku úmyslně působena silná bolest nebo tělesné či duševní utrpení s cílem získat od něho nebo od třetí osoby informace nebo přiznání, potrestat jej za jednání, jehož se dopustil on nebo třetí osoba nebo z něhož jsou podezřelí, nebo s cílem zastrašit nebo přinutit jej nebo třetí osobu nebo z jakéhokoli jiného důvodu založeného na diskriminaci jakéhokoli druhu, když taková bolest nebo utrpení jsou působeny veřejným činitelem nebo jinou osobou jednajícím z úředního pověření nebo z jejich podnětu či s jejich výslovným nebo tichým souhlasem. Toto vymezení nezahrnuje bolest nebo utrpení, které vznikají pouze v důsledku zákonných sankcí, jsou od těchto sankcí neoddělitelné nebo jsou jimi vyvolány náhodou.

2. Co je nelidské či ponižující zacházení nebo trestání?

Na základě judikatury ESLP platí, že aby bylo zacházení považováno za „nelidské či ponižující“:

- utrpení a ponížení jednotlivce musí jít nad rámec nevyhnutelné složky utrpení nebo ponížení, která je spojena s danou formou oprávněného zacházení nebo trestu,⁵
- špatné zacházení s jednotlivcem musí dosáhnout minimální úrovně závažnosti⁶, která závisí na konkrétních okolnostech případu a souvisí mimo jiné s:
  - dobou trvání zacházení,
  - fyzickými nebo psychickými účinky na jednotlivce,
  - pohlavím, věkem a zdravotním stavem jednotlivce.⁷

V případě osob zbavených svobody každé použití fyzické síly, které v důsledku chování dané osoby nebylo nezbytně nutné, snižuje lidskou důstojnost a představuje v zásadě porušení článku 3 EÚLP.⁸

Při posuzování otázky, zda jsou trest nebo zacházení „ponižující“ ve smyslu článku 3 EÚLP, ESLP zvažuje:

- zda je účelem zacházení ponižít a pokořit danou osobu⁹ anebo
- zda svými důsledky negativně ovlivňuje její osobnost způsobem neslučitelným s článkem 3.¹⁰
- Za ponižující se považuje také zacházení vyvolávající pocity strachu, duševních muk a méněcennosti, které mohou oběť ponižít nebo pokořit a případně zlomit její fyzický nebo morální odpor.¹¹ Například se mělo za to, že nasazení pout lékařů před jeho rodinou a sousedy bez jakýchkoli důkazů o tom, že představuje nebezpečí, tyto pocity vyvolává, a tedy představuje ponižující zacházení.¹²

Podle definice uvedené v Úmluvě OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání tak, jak je vykládána soudy, „mučení“:

- působí silnou bolest nebo tělesné či duševní utrpení,
- je prováděno úmyslně,
- má určitý cíl: získat informace nebo přiznání, potrestat či zastrašit nebo je prováděno z důvodu diskriminace,
- je prováděno veřejným činitelem, nebo alespoň s jeho tichým souhlasem (na mučení se musí nějakým způsobem podílet veřejní činitelé, buď přímo svým jednáním, nebo tím, že neučiní vhodná opatření, aby zabránili mučení prováděnému jinými osobami).

Jak se rozlišuje mezi mučením a nelidským či ponižujícím zacházením?

Při rozhodování o tom, zda určité jednání představuje mučení, nebo nelidské/ponižující zacházení, je třeba zvážit tři hlavní podmínky:

1. **Úmysl:** Je nutné posoudit úmysly, kterými je jednání dané osoby vedeno. K mučení nemůže dojít „náhodou“. Naproti tomu nelidské či ponižující zacházení může být způsobeno nedbalostí nebo nezamýšlenými důsledky jednání, například je-li zadržované osobě neúmyslně způsobena bolest nebo utrpení.

5. Rozsudek ESLP ze dne 26. října 2000, *Kudla v. Polsko*, č. 30210/96, bod 92.

6. Rozsudek ESLP ze dne 25. dubna 1978, *Tyrer v. Spojené království*, č. 5856/72, bod 30.

7. Rozsudky ESLP ze dne 3. dubna 2001, *Keenan v. Spojené království*, č. 27229/95, bod 108, a ze dne 25. února 1982, *Campbell a Cosans v. Spojené království*, č. 7511/76, 7743/76, bod 30.

8. Rozsudek ESLP ze dne 4. prosince 1995, *Ribitsch v. Rakousko*, č. 18896/91, bod 38.

9. Rozsudek ESLP ze dne 25. února 1982, *Campbell a Cosans v. Spojené království*, č. 7511/76, 7743/76, bod 30.

10. Tamtéž.

11. Rozsudek ESLP ze dne 3. dubna 2001, *Keenan v. Spojené království*, č. 27229/95, bod 109.

12. Rozsudek ESLP ze dne 6. března 2007, *Erdogan Yagiz v. Turecko*, č. 27473/02.

2. **Intenzita bolesti:** Aby spadalo do působnosti článku 3 EÚLP, musí špatné zacházení dosahovat minimální úrovně závažnosti.¹³ Tato minimální úroveň se posuzuje relativně: závisí na době trvání zacházení, jeho fyzických nebo psychických účincích a v některých případech na pohlaví, věku a zdravotním stavu oběti.¹⁴ Má-li se určit, zda určité zacházení dosahuje minimální úrovně pro článek 3 EÚLP, je tedy třeba posoudit všechny okolnosti daného případu. Rozlišování mezi úrovněmi závažnosti, které vymezují mučení a nelidské zacházení, je obzvláště obtížné. Navíc, protože lidská práva jsou „živé nástroje“, mají na toto rozlišení vliv měnící se povědomí a postoje veřejnosti. Proto není překvapivé, že o relevantnosti a míře potřebné závažnosti probíhají intenzivní diskuze. V evropském kontextu má největší význam judikatura ESLP.

- V 70. letech 20. století ESLP ve známé a široce kritizované věci *Irsko v. Spojené království* stanovil vysokou míru závažnosti, když metody smyslové deprivace používané při výsleších osob podezřelých z terorismu (nasazení kápe, vystavení nepřerušovanému a monotónnímu zvuku, spánková deprivace, nepodávání jídla a vody, stání proti zdi) označil za nelidské zacházení, ale nikoli za mučení.¹⁵
- Tento vysoký práh však již není použitelný – současný standard byl stanoven rozsudkem ve věci *Selmouni*. Policisté pana Selmouniho bili, vyhrožovali mu a ponižovali ho v rámci útoku, který trval řadu dní, ve snaze přimět ho k přiznání k trestnému činu. Toto fyzické a duševní týrání bylo dostatečně závažné, aby bylo označeno za mučení.¹⁶
- Ve světle rozsudku ve věci *Selmouni* je zjevné, že výše popsané metody smyslové deprivace, které v rámci boje proti terorismu používá několik států, zejména od útoků ve Spojených státech v září 2001, představují mučení.¹⁷
- Mezi tělesným a duševním mučením se nerozlišuje. Působení silného duševního utrpení, kdy se mučením „pouze“ hrozí, se proto rovněž považuje za mučení.¹⁸

3. **Účel:** Na rozdíl od nelidského zacházení je mučení jednáním s určitým cílem: získat informace, například přiznání, potrestat, zastrašit nebo diskriminovat. Jak je ovšem uvedeno výše, nadměrné použití síly může vést ke špatnému zacházení i bez takového účelu.

3. 1. verze aktivity: Podmínky, které napomáhají, nebo brání špatnému zacházení

Aktivita 1 ukazuje, že k nesprávným postupům, včetně zakázaného jednání, jako je mučení nebo špatné zacházení s ostatními lidmi, přispívají nejen činy jednotlivců, ale také strukturální podmínky.

13. Rozsudek ESLP ze dne 25. dubna 1978, *Tyrer v. Spojené království*, č. 5856/72, bod 30.

14. Rozsudky ESLP ze dne 3. dubna 2001, *Keenan v. Spojené království*, č. 27229/95, bod 108, a ze dne 25. února 1982, *Campbell a Cosans v. Spojené království*, č. 7511/76 a 7743/76, bod 30.

15. Rozsudek ESLP ze dne 18. ledna 1978, *Irsko v. Spojené království*, č. 5310/71, bod 96.

16. Rozsudek ESLP ze dne 28. července 1999, *Selmouni v. Francie*, č. 25803/94, viz též Reid (2007), s. 574 a 575.

17. Viz Výbor proti mučení OSN (1997), bod 257; McArthur a Nowak, *The United Nations Convention against Torture. A Commentary*, Oxford University Press, New York, 2008.

18. Rozsudky ESLP ze dne 10. října 2000, *Akkoc v. Turecko*, č. 22947/93 a 22948/93, bod 116, a ze dne 1. června 2010, *Gäfgen v. Německo*, č. 22978/05.

Sociální psychologové se snaží toto téma prozkoumat prostřednictvím studia nesprávného jednání ve vztahu k lidskému chování a organizačním strukturám, jako jsou hierarchie s autoritativními postavami. Pro účely analýzy zvažují tři hlavní atributy: „co do každého prostředí vnáší jednotlivci, co se v těchto aktérech projeví vlivem situačních sil a jak systémové síly vytvářejí a udržují situace“.¹⁹ To znamená, že jednání jednotlivce není nezbytně jediným důvodem nesprávných postupů, jako jsou mučení nebo špatné zacházení. Situační síly mohou být natolik mocné, že obyčejné lidi promění v pachatele. Jak může struktura ovlivnit chování, ukazují výsledky dvou slavných sociálních experimentů.

a. Milgramův experiment

Milgramův experiment byla ve skutečnosti řada sociálněpsychologických pokusů provedených v 60. letech 20. století s cílem změřit ochotu účastníků řídit se příkazy autoritativních postav, i když jsou tyto příkazy pravděpodobně v rozporu s osobními hodnotami účastníků.

Experiment: Účastníci dostali pokyn dávat jiné osobě bolestivé elektrické šoky o síle až 450 voltů, pokud nesprávně zodpoví určitou otázku.²⁰ S minimálním nátlakem ze strany autorit mnoho účastníků příkazy plnilo a udělovalo šoky, přestože si uvědomovali, že tím druhé osobě ubližují. Celkem 65 % účastníků použilo 450voltový šok, který byl v rámci pokusu nejsilnější možný. I když se účastníci necítili dobře, obvykle popírali osobní odpovědnost a své jednání ospravedlňovali tvrzením, že jenom plnili své úkoly nebo jenom poslouchali příkazy.

Výsledky: Autority v rámci experimentu dospěly k závěru, že navzdory jasným důkazům o tom, že „jednání [účastníků je] neslučitelné se základními morálními normami, poměrně málo lidí má potřebné schopnosti, aby se dokázali vzepřít autoritě“²¹.

b. Stanfordský vězeňský experiment

Stanfordský vězeňský experiment provedl v roce 1971 tým výzkumných pracovníků, kteří chtěli pochopit, jak osobnostní rysy ovlivňují chování ve vězeňském prostředí. Zkoumali také psychologické účinky spojené s hraním rolí vězňů a vězeňských dozorců.

Experiment: Účastníci byli rozděleni na dvě skupiny, kterým byly náhodně přiděleny role vězňů a dozorců v prostředí simulované věznice. Účastníci se svým úlohám přizpůsobili daleko nad rámec očekávání výzkumníků. „Dozorcí“ se ztotožnili s rolí autoritářských postav a v rámci kontroly „vězňů“ neváhali různými psychologickými a fyzickými metodami trestat neposlušnost. Obdobně byli do pokusu vtaženi i „vězňové“, kteří se nejprve pokusili o vzpouru proti taktice dozorců a potom internalizovali svou roli pasivních vězňů a špatné zacházení snášeli. Pět vězňů se dostalo do tak špatného psychického stavu, že experiment předčasně opustili. Nakonec byl celý experiment zpochybněn z morálního hlediska a byl ukončen po pouhých šesti dnech z plánovaných dvou týdnů.²²

Výsledky: Výzkumníci zjistili, že když byli účastníci vrženi do sociálního a institucionálního prostředí legitimizujícího uplatňování určité ideologie, byli snadno ovlivnitelní a poslušní. Vědci dospěli k závěru, že chování účastníků bylo způsobeno danou situací, spíše než osobností jednotlivců. Tento experiment ukazuje sílu autority.

19. Zimbardo, P., *The Lucifer effect: Understanding how good people turn evil*, New York, 2007, s. 9.

20. Milgram, S., *Obedience to authority: An experimental view*, Harper & Row, New York, 1974.

21. Tamtéž.

22. Prezentaci o stanfordském vězeňském experimentu naleznete zde: www.prisonexp.org/.

Tip pro školení: Využití sociálněpsychologických experimentů v rámci školicích kurzů

Mučení nebo špatné zacházení nejsou v životě většiny lidí běžné. Jestliže tedy účastníkům popíšeme tyto dva experimenty nebo jeden z nich, může jim to pomoci lépe porozumět tomu, jak mohou být obyčejní lidé ovlivněni strukturami a autoritami ve svém okolí. Zhodnocení nesprávných postupů z tohoto hlediska může účastníkům pomoci:

- pochopit, že u mučení nebo špatného zacházení nejde nezbytně jednoduše o to, že je někdo „zlý“ nebo „špatný,“ ale že důležitý je také kontext,
- uvědomit si, že existují způsoby, jak nesprávným postupům předcházet, protože odpovědnost nezbytně nenesou jednotlivci; jejich chování totiž může potenciálně ovlivnit několik reálných faktorů.

4. 2. verze aktivity: Hraní rolí a případové studie A a B týkající se špatného zacházení

Scénář a dvě případové studie v materiálu pro účastníky pro 2. verzi aktivity jsou příklady policie v situacích souvisejících s mučením nebo nelidským či ponižujícím zacházením. Policisté musí zachovávat křehkou rovnováhu mezi dodržováním a ochranou lidských práv na jedné straně a používáním síly na straně druhé. Proto musí chápat a uplatňovat zásady nezbytnosti a přiměřenosti a zajišťovat tak, aby se z oprávněného použití síly nestalo nadměrné použití síly, jako je mučení nebo nelidské či ponižující zacházení. V případě použití síly musí též cíle i prostředky odpovídat vnitrostátním právním předpisům, služebním předpisům policie a mezinárodním lidskoprávním předpisům.²³

Proto je užitečné, aby si policisté zapamatovali, že je důležité:

- zajišťovat, aby podmínky zadržovaných osob odpovídaly lidskoprávním normám,
- rychle, nestranně a účinně vyšetřovat případy údajného mučení nebo špatného zacházení,
- poskytovat ochranu před mučením a špatným zacházením ze strany jiných osob.

Obdobně Úmluva OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání také obsahuje pokyny ohledně toho, jak mají příslušné orgány, jako je policie, řešit situace související s mučením nebo nelidským či ponižujícím zacházením.

Úmluva OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání**Článek 12**

Každý stát, který je smluvní stranou této Úmluvy, zajistí, aby jeho příslušné orgány provedly urychlené a nestranné vyšetření, když mají dostatečné důvody se domnívat, že došlo k mučení na kterémkoli území pod jeho jurisdikcí.

Úmluva OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání**Článek 13**

Každý stát, který je smluvní stranou této Úmluvy, zajistí, aby každá osoba, která tvrdí, že byla vystavena mučení na území pod jurisdikcí tohoto státu, měla právo podat stížnost příslušným orgánům tohoto státu a na to, aby tyto orgány věc neprodleně a nestranně projednaly. Budou přijata opatření k zajištění ochrany stěžovatele a svědků před jakýmkoli špatným zacházením nebo zastrášováním v souvislosti s touto stížností nebo učiněnou svědeckou výpovědí.

23. *UN Code of Conduct for Law Enforcement Officials*, článek 3, k dispozici na adrese: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/LawEnforcementOfficials.aspx>, a *UN Basic Principles on the Use of Force and Firearms* (1990), zásady 9–11, k dispozici na adrese: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/UseOfForceAndFirearms.aspx>.

„Kvůli potlačení používání vyšetřovacích metod porušujících článek 3 a v zájmu účinné ochrany osob před jejich používáním proto může být také nutné, aby byl z použití v rámci řízení zpravidla vyloučen věcný důkaz, jehož získání je výsledkem jakéhokoli porušení článku 3, i když je tento důkaz od porušení článku 3 vzdálen více než důkaz získaný bezprostředně v důsledku porušení uvedeného článku. Jinak se proces jako celek stává nespravedlivým. Soud se ovšem domnívá, že spravedlnost trestního procesu i účinná ochrana absolutního zákazu podle článku 3 v této souvislosti jsou v sázce pouze v případě, že bylo prokázáno, že porušení článku 3 mělo vliv na výsledek řízení proti obžalovanému, tedy že mělo dopad na jeho odsouzení nebo trest.“

Rozsudek ESLP ze dne 1. června 2010, *Gäfgen v. Německo*, č. 22978/05, bod 178.

V rámci hraní rolí byly k získání informací od podezřelého použity hrozby mučením. Za účelem zákazu mučení a nelidského či ponižujícího zacházení a současně ochrany práva na spravedlivý proces se důkazy získané mučením nebo špatným zacházením považují za vadné a u soudu nepřijatelné.

Zamezit nesprávným policejním postupům při vyšetřování je tedy důležité nejen z důvodu, že to odráží nejzákladnější hodnoty demokratické společnosti založené na právním státu, ale také proto, že je to nezbytné pro účinnou policejní práci – jelikož důkazy získané mučením nebo špatným zacházením nelze použít v trestním řízení.

Tyto důkazní podmínky stanoví články 3 a 6 EÚLP, které se týkají zákazu mučení a práva na spravedlivý proces, a článek 15 Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (dále také jen „Úmluva proti mučení“).

Judikatura ESLP ukazuje, jak soud k této otázce přistupuje. Lze ji shrnout takto:

- Jakákoli výpověď získaná v důsledku mučení nebo špatného zacházení je nepřijatelná.
- Jakýkoli věcný důkaz získaný v důsledku mučení je nepřijatelný.
- Jakýkoli věcný důkaz získaný v důsledku špatného zacházení je nepřijatelný, jestliže má vliv na odsouzení nebo trest.

Doplňující materiály

1. verze aktivity: **Podmínky, které napomáhají, nebo brání špatnému zacházení**

Strukturální faktory vyjmenované v 1. aktivitě, které vypracoval sociolog, jakož i Milgramův experiment a stanfordský vězeňský experiment v oblasti sociální psychologie ukazují, že dehumanizace a absence osobní odpovědnosti jsou faktory zvyšující riziko mučení a špatného zacházení:

- Na oběti genocidy a závažných forem mučení se pohlíží jako na objekty, odlidštěné prostřednictvím specifického jazyka v rámci propagandy a ideologie, podle kterého jsou méně než lidmi.
- Pachatelé mučení se často necítí osobně odpovědní za své jednání. Svou morální odpovědnost se mohou snažit přesunout na vyšší autoritu. Tato mentalita typu „Jenom plním svoje povinnosti“ nebo „Pouze vykonávám rozkazy“ vyřazuje morální kompas dané osoby a vede ji ke spolupachatelství na činech, kterých by se normálně nedopustila.

Další literatura

Další informace viz Zimbardo, P., *The Lucifer effect – Understanding how good people turn evil*, New York, 2008, k dispozici na adrese: www.lucifereffect.com/.

Další informace o Milgramově experimentu viz Milgram, S., *Obedience to authority: An experimental view*, Harper & Row, New York, 1974; užitečná je také stránka https://cs.wikipedia.org/wiki/Milgram%C5%AFv_experiment, kde je vidět fyzické uspořádání experimentu. To může pomoci udělat si o něm představu.

Další informace o stanfordském vězeňském experimentu naleznete na adrese: www.prisonexp.org/.

2. verze aktivity: Hraní rolí a případové studie A a B týkající se špatného zacházení

Zákaz mučení a jiného špatného zacházení je absolutní a bezvýjimečný. V každé situaci platí, že mučení není nikdy ospravedlnitelné nebo přijatelné, a to ani za těch nejobtížnějších okolností, například tváří v tvář teroristickým činům nebo organizované trestné činnosti.²⁴

Absolutní povaha tohoto zákazu je ovšem někdy zpochybňována, a to i v členských státech EU. Do středu pozornosti se tato diskuze dostala v případě únosu 11letého Jakoba von Metzlera Magnusem Gäfgenem, k němuž došlo v roce 2002 v Německu. Právě z tohoto případu vychází hraní rolí v tomto modulu. Někteří význační právní teoretici zde argumentovali ve prospěch použití mučení za velmi omezených podmínek.

Také účastníci mohou nastolit otázky týkající se absolutního zákazu a tvrdit, že hrozba mučením je mnohem méně škodlivá než skutečné mučení.

Účastníci mohou například považovat za přijatelné vystavit podezřelého silnému tlaku, aniž by mu byla způsobena tělesná újma, zejména pokud jsou v sázce také práva uneseného dítěte. Znění Úmluvy proti mučení je však jasné a mučení definuje jako: „[...] jakékoli jednání, jímž je [...] úmyslně působena silná bolest nebo tělesná či duševní utrpení [...]“

A fyzické mučení není jediným, a dokonce ani nejzávažnějším zdrojem újmy. To pomůže pochopit následující příklad. Představte si, že policista během výslechu takto tlačí na podezřelého: „Víme, kde pracuje vaše žena a kam chodí vaše děti do školy. Když nebudete mluvit, někoho za nimi pošlu. Máme takovou jednotku na špinavou práci, která si s těmihle situacemi dokáže dobře poradit. Vaše žena je určitě hezká a ráda si s nimi zašpásuje. A možná i vaše děti?“ Přestože nevznikne žádná fyzická újma, lze si snadno představit silný psychický stres, který tyto výhrůžky působí a jak mohou zlomit něčí vůli.

Oběti mučení také často uvádějí, že nejtraumatičtější součástí jejich zkušenosti je psychologický účinek toho, že jsou vydáni na milost a nemilost mučitelů, pocit bezmoci a vystrašení. Redukovat mučení pouze na fyzickou újmu by znamenalo neporozumět podstatě mučení a hledisku oběti.

Další otázkou, kterou mohou účastníci zmínit, je aspekt rovnováhy práv. Jinými slovy:

„Není snad správné použít mučení kvůli záchraně životů nevinných lidí? Dokonce i základní právo na život může být za určitých okolností omezeno. Proč by se totéž nemělo týkat také mučení?“

Níže uvádíme seznam osvědčených argumentů ve prospěch absolutního zákazu mučení.

Pandořina skříňka

Historie učí, že nad používáním mučení lze rychle ztratit kontrolu. I když zpočátku může být mučení metodou používanou jen ve výjimečných případech, hrozí, že se rozšíří a stane se z něj všeobecně používaná praxe. Jakmile se otevře „Pandořina skříňka“, věci se mohou rychle vymknout kontrole. Ukazuje se, že institucionalizace mučení – pod jakýmkoli názvem, například „mírný fyzický nátlak“ – je cesta do pekla, která ohrožuje ty nejzákladnější právní zásady, na nichž je založen demokratický právní stát.

24. Rozsudek ESLP ze dne 15. listopadu 1996, *Chahal v. Spojené království*, č. 70/1995/576/662.

Traumatické důsledky pro oběti

Důsledky mučení jsou často traumatické a sahají daleko nad rámec bezprostředně působené bolesti. Mnoho obětí trpí posttraumatickou stresovou poruchou s příznaky, jako jsou psychotické reminiscence (flashbacky), silná úzkost, nespavost, noční můry, deprese a výpadky paměti. Oběti mučení mají často pocity viny a hanby vyvolané prožitým ponižením. Mnoho z nich cítí, že zradili sami sebe nebo přátele a rodinu. Všechny tyto symptomy jsou normální lidskou reakcí na nenormální a nelidské zacházení.²⁵

Neúčinný nástroj

Ze studia starších i novějších případů vyplývá, že informace získané mučením obvykle nepřispívají k účinným vyšetřováním. Zaprvé má člověk podrobovaný mučení tendenci přiznat se ke všemu, co po něm vyšetřovatel chce, bez ohledu na to, zda je to pravda – jenom aby už utrpení skončilo. Přinutíme-li nesprávnou osobu k přiznání něčeho, co nespáchala, znamená to, že skutečný pachatel unikne spravedlnosti. Zadruhé nelze výpovědi ani věcné důkazy získané pomocí mučení použít v trestním řízení. Zatřetí, pokud se policisté spoléhají na mučení, nezdokonalují své profesní dovednosti v oblasti policejní práce, které by jim mohly umožnit získat spolehlivější důkazy.

Kam až je možné zajít?

I v případě, že mučení považujete za nezbytnou krajní možnost, jde-li o záchranu životů, jako v rámci hraní rolí na téma únosu malého Jakoba von Metzlera, je stále ještě třeba vymezit okolnosti, za kterých lze mučení použít. Co když hrozba mučením nepřinese zamýšlený výsledek? Co když podezřelý – poté, co mu způsobíte silné utrpení – stále neposkytuje potřebné informace? V jakém okamžiku byste přestali? Jak se v praxi uplatní zásada přiměřenosti? Co považujeme za „náležité“ mučení?

Mučení jako náplň práce?

Používání mučení jako náležité metody výslechu a vyšetřování – i když pouze výjimečně – by znamenalo, že by mučení muselo patřit do náplně práce policistů, přinejmenším některých zvláštních jednotek. Povinnosti policisty by tedy za zvláštních okolností zahrnovaly použití mučení. Jak ukázal výzkum, lidé skutečně používající mučení jsou ohroženi psychickou újmou. I když může být pochopitelné, když rodiče Jakoba von Metzlera policii vyzývají, aby k získání informací pro nalezení jejich syna použila jakékoli prostředky, systém trestního práva nefunguje na základě takovýchto emocionálních výzev. Místo toho profesionálové řeší případy podle objektivních norem a uplatňují profesionální odstup, nikoli emoce těch, kteří jsou případem přímo dotčeni.

Proč je zákaz mučení absolutním právem, kdežto právo na život není

Policisté jsou oprávněni zasahovat do práva na život pachatele za účelem ochrany života ostatních (srovnej článek z EÚLP). Dejme tomu, že například bankovní lupič vezme rukojmí a hrozí, že je zabije. V rámci záchrany rukojmích má policie – jako poslední možnost – právo lupiče zastřelit. Proč tedy při hraní rolí založeném na Metzlerově případě nelze použít mučení? Protože v Metzlerově případě neexistuje přímá vjemová/smyslová souvislost mezi pachatelem a obětí. Nemůžete si nikdy být jisti, že je podezřelý skutečně pachatelem, kdežto bankovní lupič zjevně přímo ohrožuje životy jiných osob.

25. Viz Mezinárodní rada pro rehabilitaci obětí mučení, k dispozici na adrese: <http://www.ircd.org/what-is-torture/effects-of-torture.aspx>.

Evropská úmluva o lidských právech

Článek 2 – právo na život

1. Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.
2. Zbavení života se nebude považovat za způsobené v rozporu s tímto článkem, jestliže bude vyplývat z použití síly, které není víc než zcela nezbytné, při:
  - a. obraně každé osoby proti nezákonnému násilí;
  - b. provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené;
  - c. zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury.

Lidská důstojnost

Mučení je přímým porušením lidské důstojnosti. Redukuje člověka na věc a jeho blaho odevzdává do absolutní moci jiného. Kromě tělesných zranění zanechává mučení člověka poníženého, bezmocného a poškozeného nejhorším zneužitím moci. Vezmeme-li v úvahu zlaté pravidlo jako zjednodušený princip lidských práv, je velice jasné, že mučení nemůže být nikdy v souladu s normami lidských práv. Totéž platí pro klasickou formulaci druhého kategorického imperativu Immanuela Kanta: „Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek.“

Používání síly policií za přísného dodržování zásad nezbytnosti a přiměřenosti

Je-li síla použita nadměrně, může použití síly ze strany policistů vést k porušení článku 3 EÚLP. K situacím, kdy může dojít ke špatnému zacházení, patří: nasazení pout podezřelému během zatýkání nebo po zatčení, použití fyzické síly pro překonání odporu nebo použití zbraně. Přestože většina policejní práce není spojena s používáním síly, jde o zásadní složku této práce, která může mít závažné důsledky jak pro veřejnost, tak pro samotné policisty.

Použití síly je oprávněné, pouze je-li nezbytně nutné, a to v míře potřebné pro plnění úkolů policie. Policisté by měli nejprve usilovat o pokojné řešení konfliktu pomocí komunikačních dovedností, jako jsou vyjednávání, mediace nebo přesvědčování. Teprve když jsou tyto pokojné prostředky neúčinné nebo se zdá, že nepovedou k zamýšlenému výsledku, je možné použít důraznější prostředky, včetně fyzické síly. Smrtící zbraně by měly být použity pouze jako krajní prostředek v případě ohrožení životů.

Vedle článku 3 EÚLP se použitím síly zabývají i další mezinárodní nástroje zaměřené na chování policistů. Jedním z nich je Evropský kodex policejní etiky, přijatý Radou Evropy v roce 2001. Tento dokument není právně závazný; jeho článek 37 nicméně stanoví: „Policie může použít sílu pouze tehdy, když je to nezbytně nutné, a to v míře potřebné pro dosažení legitimního cíle.“

„Východiskem je, že policejní operace, včetně použití síly, musí mít vždy právní základ. Svévolné použití síly není nikdy přijatelné. Tento článek navíc ukazuje, že použití síly policií je třeba vždy považovat za výjimečné opatření, a pokud je zapotřebí, nesmí se použít větší síla, než jaká je naprosto nezbytná.

Z toho vyplývá, že by použitá síla měla být přiměřená legitimnímu cíli, jehož má být daným opatřením dosaženo. V souladu s tím musí existovat náležitá rovnováha mezi použitím síly a situací, ve které je použita. Z praktického hlediska to znamená, že by se fyzická síla vůbec neměla použít, ledaže je to nezbytně nutné, zbraně by se neměly použít, ledaže je to nezbytně nutné, a považují-li se za nezbytně smrtící zbraně, neměly by se použít v míře větší, než jaká se pokládá za nezbytně nutnou.

Vnitrostátní právní předpisy by obvykle měly obsahovat ustanovení o použití síly založená na zásadách nezbytnosti a přiměřenosti.“

Rada Evropy, Výbor ministrů (2001), *Explanatory memorandum - Recommendation Rec(2001)10 - of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics*, článek 37

Tip pro školení: Použití přiměřené síly

Správné používání síly v náročných situacích, kdy může být ohrožena osobní bezpečnost policistů, je jednou z nejdůležitějších a nejcitlivějších otázek praktického uplatňování lidských práv. Užitečné je připravit vhodné příklady a případové studie o použití síly. Je důležité zvýšit povědomí účastníků o přísném omezení, které se na použití síly vztahuje, a o odpovědnosti policistů v případě, že tuto tenkou hranici překročí.

V rámci diskuzí o zásadách nezbytnosti a přiměřenosti pro použití síly mohou být účastníci znepokojeni z toho, že mohou snadno nastat problémy, které budou mít pro daného policistu závažné důsledky. I když je důležité zvyšovat povědomí o povinnostech policisty, stejně důležité je předat sdělení, že lidská práva nepředstavují nereálné vysoké normy – odpovídají totiž plnění norem profesionální policejní práce. Abyste to objasnili, srovnajte vnitrostátní právní předpisy o použití síly a střeňných zbraní s mezinárodními lidskoprávními normami nebo uveďte praktické příklady použití síly, například zatčení osoby nebo udržování veřejného pořádku, a zhodnoťte je z hlediska lidských práv.

Povinnost chránit před mučením a špatným zacházením

Vedle povinnosti policie dodržovat zákaz mučení a používat sílu pouze v nezbytných případech a v souladu se zásadou přiměřenosti existují také pozitivní povinnosti týkající se zákazu mučení a špatného zacházení. Případová studie A o zadržení i případová studie B o výsledku se týkají různých aspektů ochrany.

Případová studie A se věnuje nedostatku pozornosti, které se dostalo zraněnému muži v době jeho zadržení. V této věci dospěl ESLP k závěru, že byl porušen článek 3 EÚLP, protože pan H. byl vyšetřen lékařem až osm dní po svém zatčení. Nedostatečná lékařská péče o zadržované osoby může představovat porušení článku 3 EÚLP. Stát musí chránit osobní nedotknutelnost osob, jejichž právo na osobní svobodu je omezeno.

Povinnost ochrany

Ochrana dětí před domácím násilím

Úřady se dozvěděly, že otčím bije chlapce holí. Stěžovatel byl vyšetřen lékařem, který u něj zjistil řadu pohmožděnin svědčících o tom, že byl bit rákoskou, a to několikrát a značnou silou. Otčím byl obžalován z násilného útoku s následkem tělesné újmy a souzen před porotou. Obhajoba nerozporovala skutečnost, že otčím chlapce bil, ale tvrdila, že se jednalo o přiměřený trest, což byla podle anglických právních předpisů možná obrana před obžalobou z násilného útoku rodiče na dítě. Stěžovatel si stěžoval, že jej anglické právo dostatečně neochránilo před špatným zacházením ze strany otčima.

ESLP shledal, že zacházení otčima se stěžovatelem bylo natolik závažné, že dosáhlo úrovně, kterou článek 3 zakazuje. Kromě toho shledal, že stát by měl nést odpovědnost podle EÚLP, protože zejména děti a další zranitelné osoby mají právo na ochranu před takovými formami špatného zacházení v podobě účinného odrazení. Anglické právní předpisy, které stanovily, že obžaloba musí prokázat, že útok na dítě šel nad rámec přiměřeného trestu, stěžovateli neposkytly dostatečnou ochranu. Proto došlo k porušení článku 3.

Zdroj: rozsudek ESLP ze dne 23. září 1998, A v. Spojené království, č. 25599/94.

Pokud jde o případovou studii B, která se týká zranění se spornou příčinou způsobených během zadržení, ESLP soustavně judikuje, že z pozitivních povinností podle článku 2 EÚLP o právu na život a článku 3 EÚLP o zákazu mučení vyplývá, že stát musí náležitě vyšetřit veškerá tvrzení o špatném zacházení.

Další literatura

Další informace o případu Jakoba von Metzlera viz: Jessberger, F., „*Bad Torture – Good Torture?*“, *Journal of International Criminal Justice*, ročník 3, č. 5, 2005, s 1059–1073, k dispozici na adrese: <http://jicj.oxfordjournals.org/content/3/5/1059.full.pdf+html>.

Rozsudek ESLP ze dne 1. června 2010, *Gäfgen v. Německo*, č. 22978/05.

Sdružení pro prevenci mučení, „*Defusing the ticking bomb scenario – Why we must say no to torture, always*“, Ženeva, 2007.

„Soud má za to, že za těchto okolností, kdy jednotlivec vznese hájitelné tvrzení, že se stal nezákonně a v rozporu s článkem 3 obětí závažného špatného zacházení ze strany policie nebo jiných státních subjektů, [...] se implicitně vyžaduje, aby bylo provedeno účinné úřední vyšetřování. Toto vyšetřování, stejně jako vyšetřování podle článku 2, by mělo být takové, aby mohlo vést ke ztotožnění a potrestání odpovědných osob [...]. Kdyby tomu tak nebylo, pak by všeobecný zákonný zákaz mučení a nelidského a ponižujícího zacházení a trestání navzdory svému zásadnímu významu [...] byl v praxi neúčinný a v některých případech by bylo možné, aby státní subjekty prakticky beztrestně porušovaly práva osob, které mají pod kontrolou.“

Rozsudek ESLP ze dne 28. října 1998, *Assenov a další v. Bulharsko*, č. 24760/94, bod 102.

MODUL 5: ROZMANITOST, ROVNOST A ZÁKAZ DISKRIMINACE

Úvod	137
1. verze aktivity 1: Levá ruka / pravá ruka	138
2. verze aktivity 1: Více identit	142
Materiál pro účastníky – 2. verze aktivity 1: Více identit.....	145
Aktivita 2: Hraní rolí – žádosti o zaměstnání	146
Materiál pro účastníky – aktivita 2: Hraní rolí – žádosti o zaměstnání.....	149
Aktivita 3: Lidskoprávní analýza – zákaz diskriminace	150
Materiál pro účastníky – aktivita 3: Lidskoprávní analýza – zákaz diskriminace.....	152
Poznámky pro školitele	155
1. Klíčové pojmy.....	155
a. Rozmanitost a identita.....	155
b. Rovnost a zákaz diskriminace: základní pojmy.....	158
c. Diskriminace a profilování.....	161
2. Analytické schéma – zákaz diskriminace.....	162
Materiál pro účastníky – aktivita 3: Lidskoprávní analýza – zákaz diskriminace.....	164
Doplňující materiály	169

Rozmanitost, rovnost a zákaz diskriminace

Úvod

Tento modul se nejprve zaměřuje na rozmanitost v současných společnostech Evropské unie (EU). To poslouží jako odrazový můstek pro zásadní otázky rovnosti a zákazu diskriminace, což jsou pro moderní společnosti založené na lidských právech i pro policejní práci založenou na lidských právech ústřední pojmy.

Tento modul představuje analytické schéma pro zákaz diskriminace jako pomůcku pro analýzu policejní praxe, včetně využívání policejních pravomocí, z hlediska zákazu diskriminace. Stejně jako analytická schémata v modulu 3, která se týkají dodržování a ochrany lidských práv, se ani analytické schéma pro zákaz diskriminace účastníkům nesnaží předkládat hotové odpovědi, ale pomáhá jim klást správné otázky. Schéma účastníkům pomůže určit, zda došlo k diskriminaci.

Modul obsahuje dvě případové studie a postupnou analýzu relevantních aspektů každého případu s cílem přispět k rozvoji příslušných policejních dovedností.

Případové studie modul doplňuje hraním rolí, které nejen pomáhá účastníkům lépe porozumět nuancím otázek diskriminace ve formě diskriminace na základě pohlaví a věku, ale má také tu výhodu, že ukazuje problém diskriminace v rámci policejních struktur. Policisté se mohou sami stát oběťmi diskriminace a přístup k tématu z tohoto úhlu pohledu představuje účinný způsob, jak porozumět tomu, jaké to je být diskriminován.

Aby bylo možné s tímto tématem pracovat profesionálně, je velice důležité důkladně porozumět tomu, co je diskriminace a jak funguje analytický proces. K tomuto porozumění slouží poznámky pro školiče. Modul také věnuje zvláštní pozornost „diskriminačnímu etnickému profilování“ – vzhledem k citlivé povaze této otázky a jejímu významu pro policejní práci.

1. verze aktivity 1: Levá ruka / pravá ruka¹

Tip pro školení: Rozmanitost ve středu pozornosti

Toto cvičení se doporučuje zvláště v případech, že nejste zkušený školitel v oblasti rozmanitosti. Rozmanitost a její důsledky představuje interaktivním způsobem. Je-li vhodně moderováno, umožňuje účinně probrat hlavní otázky s významem pro rozmanitou společnost, včetně jejich lidskoprávních dimenzí.

Účel:

Rozmanité společnosti jsou v dnešní EU skutečností. V důsledku širších globálních kontaktů a interakcí ve všech oblastech, a zejména v důsledku migrace existují vedle sebe v každém členském státě EU čím dál rozmanitější životní styly a kulturní praktiky. V rámci tohoto cvičení účastníci v bezpečném studijním prostředí prozkoumají otázky týkající se vědomých a nevědomých předsudků a jejich vlivu.

Cíle:

Znalosti

- Rozšířit znalosti o realitě rozmanitých společností.
- Lépe porozumět důvodům změn ve společnosti a způsobům, jak k nim dochází (např. historie migrace, potřeba pracovní síly, mimo jiné ve zdravotnictví).
- Pochopit, jak s lidskými právy souvisejí nové společenské změny, jako jsou migrace (např. práva nelegálně zaměstnaných nelegálních migrantů na trhu práce) nebo demografické změny (např. práva starších osob).
- Porozumět kulturním dopadům, například ohledně jazyka a přístupu k informacím v příslušných jazycích v souvislosti s řízeními a spravedlivým procesem.
- Získat základní porozumění významu lidských práv pro zvládnání výzev policejní práce v rozmanitých/multikulturních společnostech.

Postoj

- Zvýšit empatii vůči ostatním, zejména vůči menšinovým skupinám.
- Porozumět rozmanitosti jakožto realitě dnešních společností a přijmout potřebu pracovat s ní konstruktivně.

Dovednosti

- Reflektovat o svých vlastních vědomých a nevědomých předsudcích.
- Diskutovat o otázkách rozmanitosti, identity a policejní práce v policejním prostředí.

¹ Autorem tohoto cvičení je Gamal Turawa, konzultant a školitel pro podporu různorodosti Metropolitní policie Londýn.

Požadavky:

- čas: 35–40 minut,
- materiály:
  - flipchart,
  - volitelně: powerpointové prezentace a projektor,
- prostory: místnost pro společnou práci a dvě místnosti pro pracovní skupiny,
- velikost skupiny: nanejvýš 20–25 osob.

Popis 1. verze aktivity 1: Levá ruka / pravá ruka

- ❶ Napište na flipchart/tabuli větu o přibližně 10 slovech. Pak účastníky požádejte, aby ji opsali.
- ❷ Následně je požádejte, aby větu napsali znovu, a těsně před tím, než začnou psát, jim řekněte, aby použili druhou ruku (říkejte vždy „druhou ruku“, abyste zohlednili jak praváky, tak leváky). Beze slova zaznamenejte reakci účastníků na tento úkol, například smích, ironické poznámky a v některých případech úplné odmítnutí.
- ❸ Když jsou hotovi, úkol přezkoumejte z následujících čtyř hledisek a odpovědi запиšte na flipchart (asi 5 minut).
  - Jak jste se cítili, když jste větu opisovali poprvé?
  - Co jste si mysleli, když jsem vás požádal/a, abyste použili druhou ruku?
  - Jaké to bylo, když jste větu psali podruhé?
  - Co by se muselo stát, aby vás to přimělo používat druhou rukou?
- ❹ Zhodnocení cvičení: doporučené otázky/náměty k diskusi:
  - Požádejte skupinu, aby si představila společnost, ve které dominují praváci a všechny zákony, normy, politiky i kultura odpovídají jenom jejich potřebám. Bylo by to zdravé?
  - Kdyby v takové společnosti žila malá skupina leváků, jak by se cítili?
  - A kdyby platili daně a přispívali společnosti, ale necítili by, že do ní patří, že si jich lidé váží, jaké by to pro ně bylo?
  - Co by se dalo udělat pro to, aby se leváci cítili začlenění do společnosti praváků?
  - Kdo patří do skupin/y leváků ve vaší společnosti/zemi a proč?
  - Co lidská práva skupiny leváků? Jaká práva jsou zvláště významná? Jsou tato práva vždy dodržována a brána vážně?
  - Co by se muselo stát, aby skupina praváků začala zohledňovat potřeby a práva skupiny leváků?
  - Jak by bylo možné řešit otázku rovnováhy mezi oběma skupinami?
  - Byli jste někdy levákem v nějaké skupině nebo společnosti?
  - Odkud pocházejí vaše představy o levácích?
  - Má skupina praváků ze skupiny leváků nějaký prospěch (např. v oblasti kultury, hudby, jídla nebo módy)?

- 5 Některá klíčová sdělení, která je třeba předat účastníkům:
- Objasněte postoje a překážky bránící změně; použijte zejména odpovědi z první části cvičení.
  - Upozorněte na to, že potřebnost změny může být těžké pochopit, zvláště pokud se lidé obávají jejích negativních důsledků.
  - Předsudky nejsou vždy vědomé ani zlovolné. Někdy může být obtížné změnit podmíněné způsoby chování a myšlení.
  - Pro dosažení změny máme zákony, včetně lidskoprávních předpisů, soudní případy, nátlakové skupiny, angažované občany a v krajních případech povstání, nepokoje a oběti na životech.
- 6 Vneste do diskuze některá z obecnějších témat zmíněných v poznámkách pro školitele:
- Důsledky rozmanitosti pro policejní práci a policejní organizace.
  - Lidská práva jako normy použitelné v tomto kontextu.

2. verze aktivity 1: Více identit²

Tip pro školení: Zaostřeno na identitu

Tato aktivita se doporučuje pro zkušené školitele v oblasti rozmanitosti. Zaměřuje se na identitu a její konstrukci a účastníky vybízí k tomu, aby o sobě prozradili dosti osobní věci a hovořili o svých emocích. Vyžaduje tedy pocit bezpečí a podpory v rámci skupiny. Pokud se provede dobře, může posloužit jako velice účinný nástroj sebereflexe a podpořit sebepoznání.

Účel:

Toto cvičení nastoluje důležité otázky týkající se (sebe)obrazů a identit jednotlivců a skupin ve společnosti, jakož i základních pravidel soužití v rozmanitých společnostech. Diskriminace může vyplývat z jednostranného zaměření pouze na jeden aspekt identity určité osoby; toto cvičení jasně ukazuje, že identita každého z nás má mnoho aspektů.

Cíle:

Znalosti

- Zlepšit znalosti o realitě rozmanitých společností a významu identit.
- Poznat, jak identity souvisejí s lidskými potřebami a lidskými právy.
- Získat základní porozumění významu lidských práv pro zvládnání výzev policejní práce v rozmanitých/multikulturních společnostech.

Postoj

- Zvýšit sebepoznání ohledně své vlastní identity a toho, jak ovlivňuje způsob, kterým vidíme svět.
- Zvýšit empatii vůči ostatním, zejména vůči lidem z menšinových skupin.
- Porozumět rozmanitosti jakožto realitě dnešních společností a přijmout potřebu pracovat s ní konstruktivně.

---

2. Převzato a upraveno podle vzdělávacího programu o rozmanitosti institutu *A World of Difference* organizace *Anti-Defamation League*.

Dovednosti

- Reflektovat o svých vlastních příslušnostech/identitách a jejich emocionálním významu.
- Diskutovat o otázkách rozmanitosti, identity a policejní práce v policejním prostředí.

Požadavky:

- čas: 40–60 minut,
- materiály:
  - materiál pro účastníky č. 1 s diagramem,
  - volitelně: powerpointové prezentace a projektor,
- prostory: místnost pro společnou práci a dvě místnosti pro pracovní skupiny,
- velikost skupiny: nanejvýš 15–20 osob.

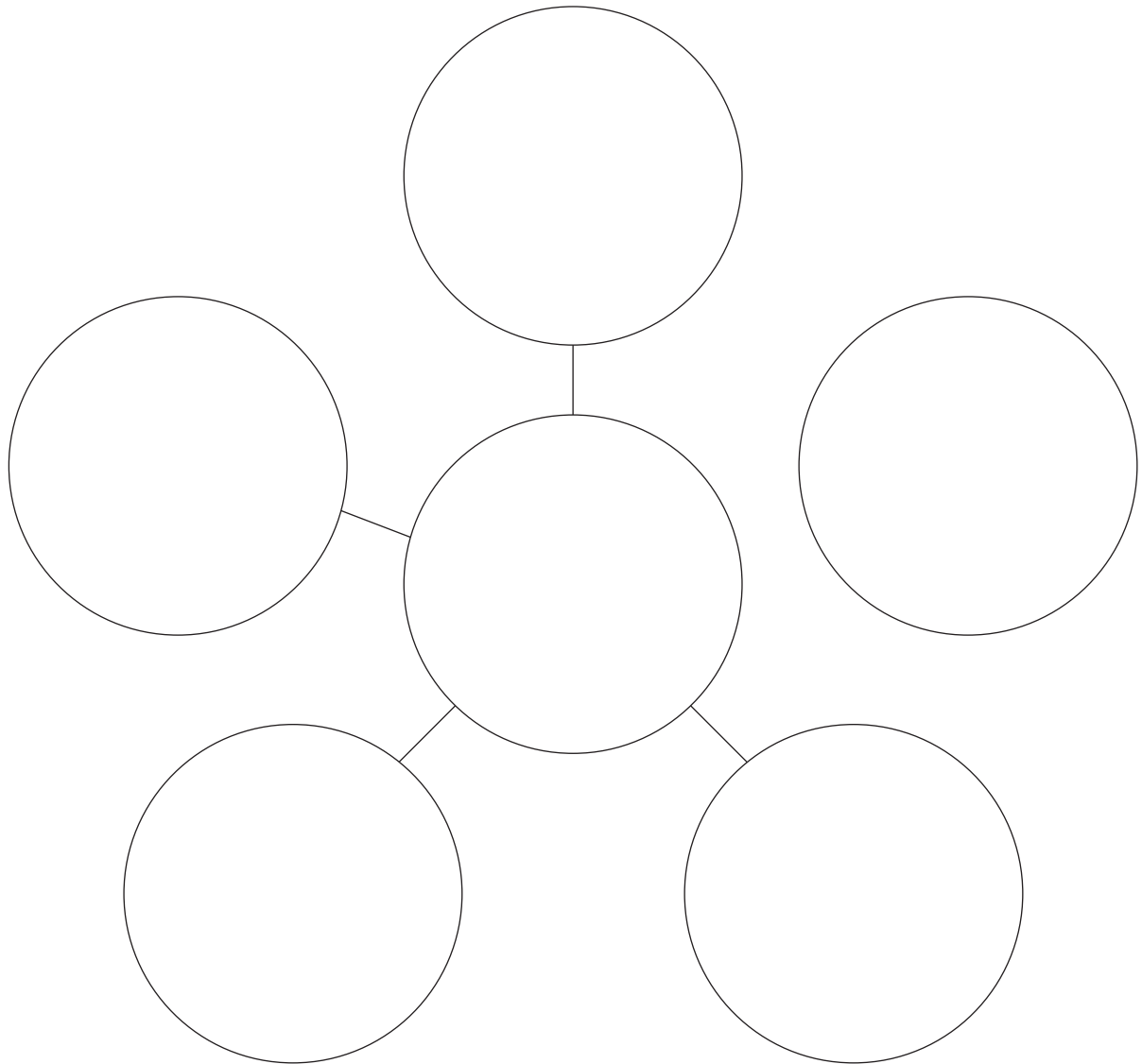
Popis 2. verze aktivity 1: Více identit

- 1 Rozdejte materiál pro účastníky. Uvedte, že odpovědi mají být rychlé a spontánní (asi 5 minut).
- 2 Požádejte účastníky, aby podtrhli hlavní skupinu, se kterou se v současnosti identifikují.
- 3 Účastníci vytvoří skupiny po třech až čtyřech a prodiskutují výsledky:
  - Bylo těžké, nebo snadné určit pět skupin?
  - Jaký je to pocit, být příslušníkem nějaké skupiny? Příjemný? Těžký?
- 4 Čtěte nahlas různé kategorie identit a požádejte účastníky, aby se postavili, pokud napsali kategorii, která se právě čte:

Rodina	Fyzické vlastnosti/schopnosti
Povolání	Politické názory / politická příslušnost
Pohlaví	Dobrovolnická práce (nevládní organizace)
Sexuální orientace	Jazyk
Státní příslušnost / země původu	Skupiny přátel
Etnický původ	Zájmová / volnočasová činnost / sport
Náboženství	Společenské postavení / majetek
Věk	Jiná, dosud neuvedená skupina? Která?

- 5 Zeptejte se stojících, kterou z přečtených skupin označili jako svou hlavní kategorii. Tyto osoby zůstanou stát, zatímco ostatní se znovu posadí.
- 6 Zhodnoťte aktivitu se vstáváním. Některé relevantní otázky:
  - Jaké to bylo, postavit se? Snadné? Těžké?
  - Je postavit se s velkou skupinou jiné než postavit se sám?
  - Všimli jste si něčeho, o co byste se chtěli podělit se skupinou?
- 7 Proveďte celkové zhodnocení. Některé relevantní otázky:
  - Jaké to bylo, zúčastnit se tohoto cvičení?
  - Bylo těžké nebo náročné určit pět skupin?
  - Uvědomili jste si během této aktivity něco nového? Co?
  - Jakou roli hrají identity v policejní práci?
  - Jaký význam mají identity ve vnitřních policejních strukturách?
  - Chcete uvést ještě něco jiného?
- 8 Vneste do diskuze některá z obecnějších témat zmíněných v poznámkách pro školitele:
  - Důsledky rozmanitosti pro policejní práci a policejní organizace.
  - Lidská práva jako normy použitelné v tomto kontextu.

Materiál pro účastníky – 2. verze aktivity 1: Více identit

Pokyny:

1. Do kruhu uprostřed napište svoje jméno.
2. Do vnějších kruhů napište pět relevantních společenských kategorií/skupin (v nejširším smyslu slova, např. šachisté), do kterých podle svého názoru nebo názoru ostatních patříte.
3. Podtrhněte skupinu, kterou v současnosti považujete za hlavní kategorii, se kterou se identifikujete.

Aktivita 2: Hraní rolí – žádosti o zaměstnání³

Účel:

Vzhledem k širším globálním kontaktům, interakcím, a zejména migraci existují vedle sebe v každém členském státě EU čím dál rozmanitější životní styly a kulturní praktiky. V rámci tohoto cvičení účastníci prozkoumají otázky týkající se diskriminace při přijímání do zaměstnání.

Cíle:

Znalosti

- Porozumět zásadnímu významu a charakteristikám zásady rovnosti a zákazu diskriminace tak, jak jsou použitelné v každodenních situacích.
- Porozumět relevantnosti otázek diskriminace pro vnitřní struktury.
- Porozumět přínosu lidských práv a zásady zákazu diskriminace.

Postoj

- Pocítit, jaké to je, když jsou práva odpírána nebo porušována.
- Akceptovat ve větší míře lidská práva ostatních prostřednictvím poznání svých vlastních práv.
- Posílit závazek vůči rovnosti.
- Dosáhnout většího porozumění vůči menšinovým skupinám.

Dovednosti

- Být schopen aplikovat analýzu diskriminace na organizační struktury a postupy.

Požadavky:

- čas: 50–60 minut,
- materiály:
  - materiál pro účastníky – popis rolí,
  - volitelně: powerpointové prezentace a projektor,
- prostory: místnost pro společnou práci a dvě místnosti pro pracovní skupiny,
- velikost skupiny: nanejvýš 15–25 osob.

---

3. Autorem této aktivity je rakouský policejní velitel Günther Berghofer.

Popis aktivity 2: Hraní rolí – žádosti o zaměstnání

- 1 Před začátkem lekce vyberte dva účastníky, kteří budou hrát role žadatelů o zaměstnání při pracovním pohovoru. Přidělte každému z nich roli nebo zvolte role uvedené v příslušném materiálu pro účastníky a dejte jim nějaký čas na přípravu rolí.

Tip pro školení: Úprava hraní rolí

Popisy hraní rolí lze pozměnit podle toho, jakým výzvám čelí daná policejní organizace (například diskriminace na základě sexuální orientace, etnické/náboženské příslušnosti nebo politických názorů).

- 2 Oba „žadatelé o zaměstnání“ zůstanou na chodbě. Ostatní účastníci se shromáždí v učebně. Požádejte účastníky, aby tuto situaci zaznamenali, a podejte jim toto vysvětlení: V policejním oddělení je volné místo, o které se uchází řada policistů. Prostřednictvím pohovorů se hledá nejvhodnější uchazeč.
- 3 Pozvěte prvního „žadatele“ a sehraje svou roli podle scénáře pro žádosti o zaměstnání. Nejprve pohovor vedte nestranně, ale pak postupně začněte diskriminovat (v závislosti na obsazení rolí diskriminujte na základě pohlaví, věku nebo sexuální orientace). Po skončení pohovoru žadatele požádejte, aby si sedl k ostatním.
- 4 Stejným způsobem provedte i druhý pohovor.
  - a. Zhodnocení hraní rolí: Zeptejte se „žadatelů“ na jejich dojmy z pohovoru. Jak se cítili, když se stali terčem diskriminace? Jaké emoce v nich diskriminace vyvolala? Jak by se dalo v takovýchto situacích reagovat?
  - b. Zahajte diskuzi všech účastníků: Jaký pocit z pohovorů měli diváci? Bylo by něco takového představitelné ve skutečnosti? Proč ano nebo proč ne? V jakém ohledu má tato situace význam z hlediska lidských práv?
  - c. Využijte tuto zkušenost jako východisko pro další úvahy o otázkách diskriminace na základě poznámek pro školitele.

Tip pro školení: Citlivý přístup k hraní rolí

Pohovor je nutné vést velmi uvážlivě: Musíte být dostatečně citliví, aby se „žadatel“ necítil osobně uražen, když ho podrobíte příliš silnému diskriminačnímu zacházení. Na druhou stranu musíte diskriminovat dostatečně jasně, aby bylo neadekvátní chování patrné.

Návrhy pro pohovory:

Diskriminace na základě pohlaví:

- Plánujete rodinu?
- Kdo podle vás převezme vaše povinnosti, až budete na mateřské dovolené?
- Budete po návratu z mateřské pracovat jenom na částečný úvazek?
- Proč bych měl/a vybrat policistku, která velmi brzy odejde na mateřskou?
- Kdybyste byla v mé kůži, nepostupovala byste stejně?
- Nemám nic proti vám osobně – podle mě dosud odvádíte dobrou práci, ale opravdu si nemyslím, že by vaše osobní situace odpovídala požadavkům na tohle místo.

Diskriminace na základě věku:

- Říká se, že starší lidé nejsou dost flexibilní pro zvládání každodenních problémů. Proč bych vám měl/a dát přednost před mladšími a patrně dynamičtějšími policisty?
- Proč se zajímáte o tohle místo, když jste už na půli cesty do důchodu?
- Náš policejní útvar je moderní a dynamická organizace. Jak by do něj zapadl člověk vašeho věku?
- Proč bych měl/a vybrat staršího policistu, který nejspíš tak rychle nepochopí příslušné požadavky této pozice?
- Nemám nic proti vám osobně – podle mě dosud odvádíte velice dobrou práci, ale opravdu si nemyslím, že byste věkově odpovídal požadavkům na tohle místo.

Materiál pro účastníky – aktivita 2: Hraní rolí – žádosti o zaměstnání

ŽÁDOST O ZAMĚSTNÁNÍ 1

Jste mladá, 28letá policistka. Máte skvělé služební hodnocení a žádáte o volné místo na střední úrovni řízení policie. Jste vdaná a v blízké budoucnosti chcete mít děti.

Můžete doplnit další podrobnosti o svém osobním a profesním zázemí, ale držte se výše uvedených skutečností.

ŽÁDOST O ZAMĚSTNÁNÍ 2

Jste 53letý policista. Máte dobré služební hodnocení a žádáte o volné místo na střední úrovni řízení policie. Máte mnohaleté zkušenosti s prací hlídkového policisty. Máte motivaci pustit se do nových výzev.

Můžete doplnit další podrobnosti o svém osobním a profesním zázemí, ale držte se výše uvedených skutečností.

Aktivita 3: Lidskoprávní analýza – zákaz diskriminace

Účel:

Zásada rovnosti a zákazu diskriminace má v oblasti lidských práv ústřední význam. V kontextu dnešních rozmanitých evropských společností je vysoce relevantní. Důkladné porozumění tomu, jak analyzovat situace z hlediska zákazu diskriminace, musí být součástí základních dovedností policistů. Toto porozumění povede k účinnější a efektivnější policejní práci a pomůže předcházet chybným postupům a stížnostem.

Cíle:

Znalosti

- Porozumět zásadnímu významu a charakteristikám zásady rovnosti a zákazu diskriminace.
- Porozumět diskriminačnímu etnickému profilování a jeho negativním účinkům na menšinové skupiny a účinnou policejní práci.

Postoj

- Akceptovat potřebu stavět se k otázkám rozmanitosti a zákazu diskriminace konstruktivně.
- Osvojit si silnější závazek k policejní práci zohledňující potřebu rovnosti.
- Prohloubit porozumění menšinám.

Dovednosti

- Dokázat analyticky posoudit, kdy je rozdílné zacházení zakázané a kdy je oprávněné (pokud jde o celkové zacházení).
- Dokázat odlišit diskriminační etnické profilování od zákonných policejních metod (pokud jde konkrétně o profilování).

Požadavky:

- čas: 60–90 minut,
- materiály:
  - materiály pro účastníky,
  - volitelně: powerpointová prezentace a projektor,
- prostory: místnost pro společnou práci a dvě místnosti pro pracovní skupiny,
- skupina: nanejvýš 20–25 osob.

Popis aktivity 3: Lidskoprávní analýza – zákaz diskriminace

- ❶ Představte účel a cíle aktivity.
- ❷ Rozdějte a stručně představte analytické schéma (materiál pro účastníky: Lidskoprávní analýza – zákaz diskriminace); při tom vycházejte z reálných situací z praxe účastníků nebo z příspěvků facilitátora týkajících se reálných situací (asi 15 minut).
- ❸ Rozdělte účastníky do skupin a rozdejte materiály pro účastníky s případovými studii (asi 25–30 minut). Postarejte se o to, aby skupiny:
  - dobře pochopily zadaný úkol,
  - jmenovaly zpravodaje, který přednese výsledky před všemi účastníky.
- ❹ Zodpovězte otázky, které se objeví během skupinové práce.
- ❺ Požádejte skupiny, aby svou práci prezentovaly přede všemi účastníky.
- ❻ Uspořádejte všeobecnou diskuzi s reflexí o tom, co se účastníci naučili.
- ❼ Shrňte hlavní body a v případě potřeby poskytněte individuální vyjádření založené na poznámkách pro školitele, zejména pokud jde o diskriminační etnické profilování.

Materiál pro účastníky – aktivita 3: Lidskoprávní analýza – zákaz diskriminace

Případová studie A: Vrácení od kontrolního stanoviště

Pan T., občan státu B menšinového etnického původu, cestoval automobilem s řidičem z jedné provincie státu B do jiné. Na policejním kontrolním stanovišti na hranici mezi provinciemi policie jeho vůz zastavila a pan T. se musel vrátit, ačkoli ostatní auta stanovištěm projížděla bez jakýchkoli problémů. Existují dvě různé verze toho, co se stalo.

Verze pana T.: Policisté z inspektorátu dopravní policie mu znemožnili vjezd s odkazem na ústní pokyn provinčních orgánů, aby nevpuštěli nikoho s jeho etnickým původem.

Verze úřadů: Pan T. se pokusil předjet frontu aut čekajících na průjezd stanovištěm, a když nedostal před ostatními přednost, otočil se a jel zpátky.

Otázky k diskuzi:

1. Existuje rozdíl mezi tím, jak policie zachází s panem T. a jak s ostatními řidiči? Pokud ano, v čem spočívá?
2. Jestliže je zacházení rozdílné, souvisí to také s některým z chráněných důvodů? Se kterým?
  - a. Podle verze pana T.
  - b. Podle verze státních orgánů.
3. Jestliže se jedná o rozdílné zacházení související s chráněným důvodem, je důvodné, nebo je diskriminační?

Materiál pro účastníky – aktivita 3: Lidskoprávní analýza – zákaz diskriminace (pokračování)

Případová studie B: Kontrola totožnosti na nádraží

Paní W. s manželem a synem přijela na nádraží v zemi E. Poté, co vystoupila z vlaku, přistoupil k ní policista a požádal ji o občanský průkaz. Policista nekontroloval průkazy totožnosti nikoho jiného, kdo se v té době nacházel na nástupišti, ani jejího manžela a syna. Paní W. policistu požádala, aby vysvětlil důvody kontroly totožnosti. Policista odpověděl, že musí kontrolovat totožnost „barevných lidí“, jako je ona, protože mnoho z nich jsou nelegální přistěhovalci. Manžel paní W. konstatoval, že jde o rasovou diskriminaci. Policista to popřel a tvrdil, že kontroly totožnosti musí provádět kvůli vysokému počtu nelegálních přistěhovalců pobývajících v zemi E. Manželé policistu požádali, aby předložil svůj vlastní občanský průkaz a policejní odznak. Ten odpověděl, že pokud nezmění svoje chování, tak je zatkne. Předvedl je na služebnu na nádraží, kde si zapsal jejich osobní údaje a současně jim ukázal svůj identifikační odznak. Paní W., která původně pochází ze země X, získala státní občanství země E před dvaceti lety.

Otázky k diskusi:

1. Existuje rozdíl v zacházení? Pokud ano, v čem spočívá?
2. Jestliže je zacházení rozdílné, souvisí to také s některým z chráněných důvodů? Se kterým?
3. Jestliže se jedná o rozdílné zacházení související s chráněným důvodem, je důvodné, nebo je diskriminační?

Materiál pro účastníky – aktivita 3: Lidskoprávní analýza – zákaz diskriminace (pokračování)

Lidskoprávní analýza – zákaz diskriminace

ČÁST 1: ROVNÉ ZACHÁZENÍ, NEBO ROZDÍLNÉ ZACHÁZENÍ?

1.1. Svědčí něco o rozdílném zacházení?

Zachází se s obdobnými situacemi rozdílně?

Zachází se s rozdílnými situacemi obdobně?

1.2. Je rozdílné zacházení založeno na chráněném důvodu?

Chráněné důvody: pohlaví, „rasa“, barva pleti, etnický nebo sociální původ, genetické rysy, jazyk, náboženské vyznání nebo přesvědčení, politické názory či jakékoli jiné názory, příslušnost k národnostní menšině, majetek, narození, zdravotní postižení, věk nebo sexuální orientace.

ČÁST 2: ODŮVODNĚNÉ ZACHÁZENÍ, NEBO DISKRIMINACE

2.1. Je rozlišování založeno na rozumných a objektivních důvodech?

- Sleduje se rozdílným zacházením legitimní cíl?
- Je vhodné? Je nezbytné? Jde o nejméně omezující opatření? Existují nějaké jiné možnosti?

Poznámky pro školitele

Tyto poznámky obsahují užitečné informace pro čtyři aktivity zahrnuté do tohoto modulu, a to v této struktuře:

1. Klíčové pojmy

- a. Rozmanitost a identita
- b. Rovnost a zákaz diskriminace: základní pojmy
- c. Diskriminace a profilování

2. Analytické schéma – zákaz diskriminace

- Aktivita 3: případové studie A a B

„Jedna z ústředních otázek [ohledně „multikulturalismu a svobody“] se týká toho, jak se pohlíží na lidi. Měli by být klasifikováni z hlediska zděděných tradic, zejména zděděného náboženství společnosti, do kterého se náhodou narodili, s tím, že tato nezvolená identita má automaticky přednost před jinými příslušnostmi, jež souvisejí s politikou, povoláním, třídou, pohlavím, jazykem, literaturou, společenskou angažovaností a mnoha dalšími svazky? Nebo by měli být chápáni jako osoby s mnoha příslušnostmi a vazbami, jejichž relativní prioritu si musí sami zvolit (a přijmout odpovědnost, která je spojena s racionální volbou)?“

Amartya Sen, *Identity and Violence*, Norton, New York, Londýn, 2006, s. 150.

1. Klíčové pojmy

a. Rozmanitost a identita

Rozmanitost je v současnosti velmi důležitým aspektem EU. A z demografických údajů vyplývá jasný trend směrem k ještě větší rozmanitosti. Tato realita staví EU před specifické výzvy, protože se zdá, že staré parametry společenského života, které přispěly k nastolení sociálního smíru, mizí a místo nich nastupují intenzivnější pocity ztráty kontroly a nejistoty. Členské státy EU musí vytvořit integrující a inkluzivní společnost pro všechny lidi žijící v těchto zemích a přizpůsobit této realitě strukturu státní správy i společnost jako celek.

Zvláštní význam má v této souvislosti otázka (sociální) identity a toho, jak lidé vnímají sebe samé a ostatní. Identita je tak relevantní pojem, protože diskriminace z různých důvodů, etnicky a rasově motivované násilí a mnoho jiných druhů porušování lidských práv jsou s otázkami identity nerozlučně spjaté.

Z psychologického hlediska představuje identita základní lidskou potřebu. Toto „uvědomění si vlastního já“ vede k pocitu sounáležitosti a funguje jako zdroj sebeúcty. „Potřeba pozitivní identity je potřeba mít dobře rozvinutý pocit vlastního já a pozitivní pojetí toho, kým jsme a kým chceme být.“⁴

Potřeby týkající se identity jsou důležitým pojmem v oblasti výzkumu míru a konfliktů a vedle přežití, blaha a svobody představují jednu ze čtyř základních potřeb.⁵ Pokud něčí identita není ceněna, není uznávána jako legitimní nebo je považována za podřadnou, pak vznikají komunikační problémy a společenské konflikty jak v osobních interakcích, tak v mezinárodních vztazích. Společenské konflikty související s identitou jsou například v posledních desetiletích široce rozšířené:

- Občanské války v bývalé Jugoslávii v 90. letech 20. století měly kromě širších mocenských faktorů také silný náboženský/etnický rozměr.
- Identita hrála velkou roli také při občanských nepokojích v několika členských státech EU, například brixtonských nepokojích ve Spojeném království.

4. Staub, E., „Basic Human Needs, Altruism, and Aggression“, in Miller, A. (ed.), *The Social Psychology of Good and Evil*, Guilford Press, New York, 2004, s. 56.

5. Galtung, J., *Transcend and Transform, An Introduction to Conflict Work*, Paradigm Publishers, Boulder, 2004, s. 2.

Více identit

Redukovat identitu člověka pouze na jeden nebo dva prvky, jako jsou etnický původ nebo náboženství, a vyvozovat z této charakterizace obecné závěry – jinými slovy zařazovat lidi do etnických nebo náboženských „škatulek“ – je problematické. Tato redukce lidské identity na jednu hlavní kategorii je patrná také v obecné kategorizaci lidí podle civilizačních okruhů.⁶

Podrobnější zkoumání ukazuje, že všichni máme mnoho příslušností nebo identit, které společně tvoří různé části naší identity. Někdo může být například francouzský občan alžírského etnického původu, policista, triatlonista, svobodný, nábožensky založený a dobrý kuchař.

Rozhodující úlohu pro určení, které příslušnosti/identity člověk považuje za relevantní a jak je řadí podle významu, hraje jak individuální volba, tak společenský kontext. Vnější faktory a kontexty mohou být pro konstrukci identity zvláště důležité, zejména v případě, že je na těchto vnějších prvcích založeno diskriminační zacházení, které zabraňuje uznání důležité součásti naší identity.

Rozmanitost a policejní práce

Rostoucí rozmanitost má dalekosáhlé důsledky pro státní instituce i pro společnost jako celek. Rotterdamská charta je prvním systematickým pokusem zabývat se dopadem rozmanitosti na policejní práci v prostředí EU. Dokument *Rotterdam Charter: Policing for a Multi-Ethnic Society* z roku 1996, který je iniciativou rotterdamské policie, rotterdamské městské rady a antidiskriminační organizace Radar, obsahuje konkrétní pokyny, jak tuto otázku řešit.

„V tomto světě etnické a kulturní rozmanitosti hraje policie zásadní úlohu. Vzhledem ke své zvláštní odpovědnosti za udržování zákonitosti a pořádku ve společnosti je policie zásadním strážcem našeho společenského uspořádání. Je také nejviditelnějším z orgánů plnících občanské úkoly. To má dva hlavní důsledky.

Především musí policie vždy jednat s nezpochybnitelnou spravedlivostí vůči všem skupinám a s jasným respektem k etnickým a kulturním rozdílům – a její jednání tak musí být i vnímáno. Vzhledem ke své vysoké viditelnosti musí policie akceptovat, že v oblasti podpory základních práv musí jít příkladem všem veřejným orgánům.

Zadruhé, mají-li menšiny překonat tyto hrozby [že budou předmětem útlaku a diskriminačního zacházení] a plně se zapojit do společnosti, musí se policie snažit své zvláštní a jedinečné pravomoci využívat na podporu multietnických ideálů. Musí v největším možném rozsahu uplatňovat zákon v boji proti činům motivovaným rasismem a xenofobií. Policie musí těmto činům také aktivně předcházet a napomáhat etnické a sociální integraci.“

Robin Oakley (1997), nezávislý konzultant pro otázky rasové rovnosti, který se podílel na vzniku Rotterdamské charty, ve svém úvodu k dokumentu *Rotterdam Charter: Policing for a Multi-Ethnic Society*, který je k dispozici na adrese: <http://legislationline.org/documents/action/popup/id/8562>.

6. Sen, A., *Identity and Violence*, Norton, New York, Londýn, 2006, s. 40 a další.

Stále rozmanitější společnost klade na policejní organizace zvláštní nároky. Aby mohla poskytovat služby, které se stejně týkají všech občanů a jsou všem občanům stejně přístupné, musí policejní organizace přizpůsobit:

- svou operativní práci, kvalitu služeb a širší úkoly potřebám neustále se měnící populace,
- své organizační struktury, včetně nábory a udržení příslušníků, kariérního řádu, ukazatelů výkonnosti a vnitřních prostředí pro rozmanitost (například sdružení gay policistů),
- svou počáteční a průběžnou odbornou přípravu a zvláštní osvětové činnosti jakožto doplňková opatření (která nemohou kompenzovat nečinnost na operativní a organizační úrovni).

Tip pro školení: Využití aktivit 1 a 2 pro představení klíčových pojmů

Aktivity 1 a 2 jsou užitečné nástroje pro seznámení účastníků s klíčovými pojmy modulu, pokud je neznají nebo si je potřebují zopakovat. Účastníkům pomáhají těmto pojmům porozumět pomocí snadno uchopitelných přístupů. Vhodné je, aby tyto základní myšlenky důkladně pochopili dříve, než se pustí do abstraktnějších otázek v aktivitě 3.

ČINNOST AGENTURY FRA

Zlepšení vztahů mezi policií a menšinami

Modul 2 se zabývá důležitostí vztahu důvěry mezi policií a všemi složkami společnosti. Klíčem k tomuto vztahu je zacházet s každým stejně a bez diskriminace. V rámci výzkumu agentury FRA – Šetření o menšinách a diskriminaci v Evropské unii (EU-MIDIS, 2010) – bylo 23 500 přistěhovalců a příslušníků etnických menšin dotazováno na jejich zkušenosti s diskriminací a kriminální viktimizací. Bylo zjištěno, že existuje velký prostor pro zlepšení vztahů mezi policií a menšinami, které je naléhavě zapotřebí. Výzkum poskytl důkazy o řadě otázek, včetně policejních kontrol, a ukázal:

- že je nutné „zlepšit vnímání policie ze strany menšin jako veřejné služby, která je schopna řešit potřeby obětí trestných činů, a především [...] potřeby obětí rasistické viktimizace“,
- že v důsledku vysoké míry vnímaného diskriminačního etnického profilování „je třeba usilovat o řešení a zlepšení vztahů menšin a policie“,
- že příslušníci menšinových skupin, kteří mají pocit, že je policie zastavila na základě jejich etnického původu, mají v policii menší důvěru. To má škodlivý sociální dopad, protože to může oslabit důvěru menšin v policii a v předpokládané spravedlivé zacházení. Současně to vede také k nedostatečnému ohlašování trestných činů ze strany přistěhovalců a příslušníků etnických menšin.

Další informace viz FRA (2010), EU MIDIS – Zpráva Zaměřeno na údaje č. 4: Policejní kontroly a menšiny, říjen 2010, s. 14 a 17, k dispozici na adrese: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1132-EU-MIDIS-police_CS.pdf.

b. Rovnost a zákaz diskriminace: základní pojmy

Právní zdroje

Zásada rovnosti a zákazu diskriminace má v oblasti lidských práv zvláštní význam. Důležitost rovnosti zdůrazňují první dva články Všeobecné deklarace lidských práv.

Všeobecná deklarace lidských práv

Článek 1

Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovni co do důstojnosti a práv.

Článek 2

Každý má všechna práva a všechny svobody, stanovené touto deklarací, bez jakéhokoli rozlišování, zejména podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení. [...]

Základní myšlenka rovnosti je snadno pochopitelná: Prostá skutečnost, že má někdo určité rysy, jako jsou barva pleti, pohlaví nebo náboženství, nesmí vést k tomu, že se s ním bude ve srovnatelné situaci zacházet rozdílně / méně příznivě než s ostatními. Uplatňování této jednoduché myšlenky v konkrétních případech je ovšem obtížnější. Stejně jako v případě lidských práv obecně musí být všechny významné okolnosti vzaty v potaz a posouzeny ve vzájemném vztahu.

Všechna lidská práva mají být zaručena na nediskriminačním základě. V právnickém jazyce se jedná o tzv. „akcesorický“ zákaz diskriminace, který je obsažen ve všech obecných mezinárodních smlouvách o lidských právech, například v článku 14 EÚLP. To znamená, že například do práva na osobní svobodu a práva na soukromí se nesmí zasahovat diskriminačním způsobem, například soustavným zastavováním a prohledáváním černochoů.

Kromě toho je právo na rovnost a nediskriminaci zaručeno jako zvláštní a samostatné právo zaručující komplexnější ochranu před diskriminací, například v člancích 20 a 21 Listiny základních práv Evropské unie, dodatkovém protokolu č. 12 EÚLP a článku 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech OSN.

Podrobný rámec pro boj proti diskriminaci prostřednictvím širokého spektra opatření stanoví zvláštní právní předpisy na mezinárodní úrovni a úrovni EU.

Úroveň OSN:

- Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (1965),
- Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (1979),
- Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (2006).

Úroveň EU:

- směrnice o rovnosti žen a mužů v oblasti sociálního zabezpečení: směrnice Rady 79/7/EHS ze dne 19. prosince 1978 o postupném zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti sociálního zabezpečení,
- směrnice o rasové rovnosti: směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ,
- směrnice o rovnosti v zaměstnání: směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27. listopadu 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání,
- směrnice o rovném zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám: směrnice Rady 2004/113/ES ze dne 13. prosince 2004, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování,
- směrnice o rovném zacházení s muži a ženami (přepracované znění): směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/54/ES ze dne 5. července 2006 o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání (přepracované znění),
- rámcové rozhodnutí o rasismu: rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva.

Chráněné důvody

V současnosti nejobsáhlejší seznam chráněných důvodů je uveden v článku 21 Listiny základních práv Evropské unie. Obsahuje tyto důvody: pohlaví, rasa, barva pleti, etnický nebo sociální původ, genetické rysy, jazyk, náboženské vyznání nebo přesvědčení, politické názory či jakékoli jiné názory, příslušnost k národnostní menšině, majetek, narození, zdravotní postižení, věk nebo sexuální orientace.

Povinnosti vyplývající ze zásady zákazu diskriminace

Podle antidiskriminačního práva mají státy tyto povinnosti:

- respektovat rovnost (rovnost před zákonem): to znamená, že výkonná moc a soudní moc musí právní předpisy uplatňovat nediskriminačním způsobem,
- chránit před diskriminací na legislativní úrovni (stejná ochrana zákona),
- přijmout správní a politická opatření pro účinnou ochranu před diskriminací, mimo jiné:
  - chránit před diskriminací mezi soukromými osobami, například v přístupu k zaměstnání a na pracovišti a v přístupu ke zboží a službám, včetně bydlení, a v jejich poskytování. Takovouto ochranu poskytuje například směrnice EU o rasové rovnosti,
  - zakázat zákonem veškeré veřejné podněcování k násilí nebo nenávisti vůči osobám (skupinám osob) na základě jejich „rasy“, barvy pleti, náboženství, původu nebo národnostní či etnické příslušnosti. Tento zákaz stanoví například rámcové rozhodnutí EU o rasismu,

- zavést zvláštní nebo specifická opatření pro překonání minulých znevýhodnění nebo pro vyrovnání či prevenci současných znevýhodnění a pro urychlení pokroku směrem k rovnosti určitých skupin. Přijetí a uplatňování těchto „specifických opatření“ – která mohou spadat pod označení „pozitivní diskriminace“, „vyrovnávací postupy“ nebo „preferenční zacházení“ – je v lidskoprávních předpisech výslovně povoleno a samo o sobě nepředstavuje diskriminaci. Příkladem je přijetí zvláštních opatření pro odstranění dlouhotrvajících diskriminačních vzorců postihujících ženy. Tato opatření by ovšem měla mít dočasnou povahu a nesmějí jít nad rámec toho, co je nutné pro řešení dané nerovnosti. Má zde také zásadní význam zásada přiměřenosti.

V kontextu policejní práce má zvláštní význam zásada rovnosti před zákonem. Za stěžejní v boji proti diskriminaci se v rostoucí míře považuje také lidskoprávní závazek přijímat účinná opatření na ochranu proti diskriminaci, například podnikat kroky proti trestným činům z nenávisťi. Zvýšené povědomí o potřebě přijímat pozitivní opatření se odráží v rámcovém rozhodnutí o rasismu z roku 2008.

„Policie musí své úkoly plnit spravedlivě, vedena zejména zásadami nestrannosti a zákazu diskriminace.“

Rada Evropy, Výbor ministrů, *European Code of Police Ethics*, Rec(2001)10.

„Soud ve své judikatuře stanovil, že aby vyvstala otázka podle článku 14 [zákaz diskriminace z určitých důvodů], musí existovat rozdíl v zacházení s osobami v relevantně podobných situacích [...] Tento rozdíl v zacházení je diskriminační, pokud nemá objektivní a rozumné zdůvodnění; jinými slovy, jestliže nesleduje legitimní cíl nebo jestliže neexistuje rozumný vztah přiměřenosti mezi použitými prostředky a sledovaným cílem.“
Rozsudek ESLP ze dne 29. dubna 2008, *Burden v. Spojené království*, č. 13378/05, bod 60.

Definice diskriminace⁷

Diskriminace může být chápána takto:

- rozdíl v zacházení s osobami, které jsou v podobné situaci,
- rozdílné zacházení souvisí s „chráněným“ důvodem,
- toto rozdílné zacházení nemá objektivní a rozumné zdůvodnění.

Právo EU rozlišuje mezi přímou a nepřímou diskriminací:

Přímou diskriminací se „rozumí případ, kdy je s jednou osobou zacházeno z důvodu rasy nebo etnického původu méně příznivým způsobem, než je, bylo nebo by bylo s jinou osobou ve srovnatelné situaci“.

Nepřímou diskriminací se „rozumí případ, kdy by v důsledku navenek neutrálního předpisu, kritéria nebo zvyklosti byla znevýhodněna osoba určité rasy nebo etnického původu v porovnání s jinými osobami, ledaže uvedený předpis, kritérium nebo zvyklost je objektivně odůvodněn legitimním cílem a ledaže prostředky k dosažení tohoto cíle jsou přiměřené a nezbytné“.

Zdroj: směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ (směrnice o rasové rovnosti), čl. 2 odst. 2, k dispozici na adrese: <http://data.europa.eu/eli/dir/2000/43/oj>.

Evropský soud pro lidská práva (ESLP) definuje přímou diskriminaci jako rozdíl v zacházení s osobami v podobných situacích, u kterého nejsou náležitě respektovány zásady legitimního cíle a přiměřenosti. U nepřímé diskriminace se zaměřuje na neutrální pravidla, kritéria nebo postupy a následně zkoumá, zda nemají negativní účinek na skupiny vymezené podle „chráněného důvodu“. Pojem nepřímá diskriminace je nyní přítomen také v judikatuře ESLP.⁸

Odůvodnění/obhajoba méně příznivého zacházení – rozdílné, avšak podobné přístupy v EÚLP a právu EU

Tato citace ESLP obsahuje obecnou formulaci pro obhajobu nebo odůvodnění všech druhů diskriminace: „pokud [rozdílné zacházení] nemá objektivní a rozumné zdůvodnění“. Jinými slovy, rozdílné

7. Založeno na publikaci: FRA a Rada Evropy, *Příručka evropského antidiskriminačního práva*, Úřad pro publikace Evropské unie (Úřad pro publikace), Lucemburk, 2011, s. 21–55, k dispozici na adrese: <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/handbook-european-non-discrimination-law>.

8. Rozsudek ESLP ze dne 13. listopadu 2007, *D. H. a ostatní v. Česká republika*, č. 57325/00.

ČINNOST AGENTURY FRA

Mapování vícenásobné diskriminace

Vícenásobná diskriminace je diskriminace založená na více než jednom chráněném důvodu, například když je někdo diskriminován, protože je žena a protože je Romka. Většina soudů EU se v každém případě přímé nebo nepřímé diskriminace zabývá jen jedním důvodem diskriminace. Výzkum agentury FRA ukazuje, že zavedení pojmu vícenásobná diskriminace do právních předpisů by mohlo přispět k většímu souladu mezi právem a zkušenostmi, které mají lidé s diskriminací.

Další informace o vícenásobné diskriminaci viz oddíl „Doplňující materiály“ tohoto modulu a publikace: FRA, Inequalities and multiple discrimination in access to and quality of healthcare, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2013, k dispozici na adrese: <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/inequalities-discrimination-healthcare>.

zacházení je diskriminační, jestliže pro něj neexistuje objektivní a rozumné zdůvodnění. Naproti tomu právo EU tento obecný přístup k obhajobě uplatňuje pouze u nepřímé diskriminace. U přímé diskriminace se mají brát v potaz pouze zvláštní a omezené prostředky obhajoby.

I když jsou tyto přístupy formulovány rozdílně, svou podstatou jsou dosti podobné: zvláštní prostředky obhajoby podle práva EU lze zasadit do širšího kontextu obecných prostředků obhajoby vypracovaných v rámci judikatury ESLP. Jinými slovy jsou zvláštní prostředky obhajoby podle antidiskriminačních směrnic určitými aspekty obecného prostředku obhajoby.⁹

Níže uvedené analytické schéma týkající se zákazu diskriminace proto vychází z přístupu založeného na „obecném prostředku obhajoby“.

Tip pro školení: Využití aktivity 3 k prozkoumání zákazu diskriminace

Aktivita 3 je vhodný nástroj, který účastníkům pomůže seznámit se s myšlenkami zákazu diskriminace a spravedlivého zacházení. Dostanou tak příležitost interaktivně pracovat s příklady toho, jak může docházet k diskriminaci a jak řešit problémy, které s tímto tématem souvisejí.

c. Diskriminace a profilování

Státní instituce včetně policie musí při výkonu svých funkcí respektovat rovnost. Vysoce relevantní otázkou je v tomto ohledu policejní profilování podle etnických a dalších kritérií.

Co je profilování?

- Obecně profilování znamená kategorizování jednotlivců podle jejich charakteristických vlastností, ať jde o vlastnosti „nezměnitelné“ (například pohlaví, věk, etnickou příslušnost, výšku), nebo „změnitelné“ (například zvyky, preference a jiné prvky chování).
- I když je samo o sobě cenným nástrojem, může profilování vést k chybnému spojování určitých vlastností s určitými preferencemi nebo způsoby chování.
- Sociálněpsychologický výzkum ukazuje, že lidé mají tendenci na „jiné“ aplikovat stereotypy a – na tomto základě – rychle činit ukvapené a nesprávné závěry.¹⁰

9. Další informace o tomto tématu viz FRA a Rada Evropy, *Příručka evropského antidiskriminačního práva*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2011, s. 43 a další, k dispozici na adrese: <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/handbook-european-non-discrimination-law>.

10. Hogg, M. a Vaughan, G., *Social Psychology*, 6. vydání, Pearson Education Limited, Essex, 2011, s. 356 a další.

Profilování v policejní práci

Po spáchání trestného činu může být profilování legitimním nástrojem pro zadržení podezřelých. Obdobně může být profilování založeno na poučených předpokladech odvozených ze zkušeností a odborné přípravy a zaměřeno na chování, spíše než na rasové, etnické nebo náboženské charakteristiky. Policisté mohou například pracovat s profily, jež jim nařizují hledat osoby, které opakovaně navštěvují určitá místa, které se setkávají a před tím, než se rozejdou, si vyměňují zavazadla, které se chovají chaoticky nebo nervózně nebo které opakovaně nakupují za velké částky v hotovosti.

Profilování může být problematické v případě, že jediným nebo hlavním důvodem, který policistu uvádí do pohotovosti, je některý z chráněných důvodů, jako jsou například etnický původ, „rasa“ nebo náboženské vyznání. Policista může dostat pokyn, aby se zaměřil na konkrétní skupiny, nebo může při přijímání opatření přihlížet k jednomu z těchto atributů, ale tyto druhy chráněných důvodů by neměly být hlavní motivací pro činnost policie. Jednání policie musí vycházet z jiných faktorů, které stanoví vnitrostátní právní předpisy. Výchozím bodem je obvykle stanovení „rozumných důvodů“ pro pojetí „podezření“, například důvodů založených na chování, které je v daných souvislostech podezřelé nebo neobvyklé. Opatření přijímaná na základě profilování založeného na konkrétních chráněných důvodech, jako je etnický původ, jinak mohou být diskriminační.

Co je diskriminační etnické profilování?

Etnické profilování se stalo významným tématem po teroristických útocích v New Yorku, Pensylvánii a Washingtonu D.C. (2001), Madridu (2004) a Londýně (2005). Mezinárodní organizace, například OSN, Rada Evropy a EU, jakož i nevládní organizace vyjádřily v této souvislosti obavy, a účastníci proto mohou mít o tuto problematiku zvláštní zájem. Je tudíž užitečné být s tímto konkrétním druhem profilování obeznámen.

Publikace agentury FRA nazvaná *Pochopení a prevence diskriminačního etnického profilování: průvodce*, který se tomuto tématu věnuje, obsahuje následující terminologii:

„Diskriminační etnické profilování znamená:

zacházení s určitou osobou méně příznivým způsobem, než jakým by se zacházelo s jinými osobami ve srovnatelné situaci (jinými slovy „diskriminaci“), například při výkonu pravomocí policie, jako je zastavení a prohlídka, je-li toto rozhodnutí o výkonu pravomocí policie založeno pouze nebo zejména na rase, etnickém původu či náboženském vyznání dané osoby.“

Zdroj: FRA, *Pochopení a prevence diskriminačního etnického profilování: průvodce*, Úřad pro publikace, říjen 2010, s. 15, k dispozici na adrese: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/understanding-and-preventing-discriminatory-ethnic-profiling-guide>.

2. Analytické schéma – zákaz diskriminace¹¹

Nyní přejdeme k tomu, jak analyzovat otázku, zda určitá situace představuje diskriminaci.

Stejně jako u lidskoprávní analýzy v modulu 3 je i v tomto případě vhodný přístup složený ze dvou kroků. Jednotlivé kroky analýzy se liší od kroků uvedených v modulu 3, který se týká povinnosti dodržovat a chránit lidská práva. Existují mezi nimi však také podobnosti ohledně zásady přiměřenosti.

¹¹ Založeno na publikaci Suntinger, W., *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, Bundesministerium für Inneres, Vídeň, 2005, s 84-88.

Část 1: Došlo k nerovnému zacházení souvisejícímu s určitou vlastností dané osoby?

Část 2: Existují pro toto nerovné zacházení nějaké objektivní a rozumné důvody?

Tato analýza je zaměřena na aktivitu 3 a materiál pro účastníky 3. Příslušné informace však mohou být užitečné pro všechny činnosti obsažené v tomto modulu.

Analytický proces

ČÁST 1: ROVNÉ ZACHÁZENÍ NEBO ROZDÍLNÉ ZACHÁZENÍ?

1.1. Svědčí něco o rozdílném zacházení?

Zachází se s obdobnými situacemi rozdílně?

Zachází se s rozdílnými situacemi obdobně?

Zodpovězení těchto otázek pomáhá odhalit podobnosti a rozdíly v zacházení. Pochopíme-li, jak se tyto atributy překrývají a rozcházejí, můžeme analýzu snadněji zaměřit na prvky, které se mohou podílet na diskriminačním zacházení.

1.2. Je rozdílné zacházení založeno na chráněném důvodu?

Chráněnými důvody jsou: pohlaví, „rasa“, barva pleti, etnický nebo sociální původ, genetické rysy, jazyk, náboženské vyznání nebo přesvědčení, politické názory či jakékoli jiné názory, příslušnost k národnostní menšině, majetek, narození, zdravotní postižení, věk nebo sexuální orientace.

ČÁST 2: ODŮVODNĚNÉ ROZDÍLNÉ ZACHÁZENÍ NEBO DISKRIMINACE

Jestliže je v části 1 analýzy zjištěno rozdílné zacházení související s chráněným důvodem, pak lze část 2 použít ke zjištění toho, na jaké argumentaci je rozdílné zacházení založeno a zda je toto zacházení odůvodněné. Podle mezinárodních lidskoprávních předpisů lze rozdílné zacházení ospravedlnit pouze v případě, že pro něj existují rozumné a objektivní důvody. Zodpovězení níže uvedených otázek pomůže určit, zda tomu tak je.

- Všechny otázky zodpovězeny „**ANO**“: rozdílné zacházení je odůvodněné.
- Alespoň jedna otázka zodpovězena „**NE**“: rozdílné zacházení není odůvodněné a považuje se za diskriminaci.

2.1. Je rozlišování založeno na rozumných a objektivních důvodech?

- Sleduje se rozdílným zacházením legitimní cíl?
- Je vhodné? Je nezbytné? Jde o nejméně omezující opatření? Existují nějaké jiné možnosti?

Materiál pro účastníky – aktivita 3: Lidskoprávní analýza – zákaz diskriminace

Případová studie A: Vracení od kontrolního stanoviště

Tato analýza je založena na rozsudku ESLP ze dne 13. prosince 2005, *Timishev v. Rusko*, č. 55762/00 a 55974/00.

Tento případ je dobrou ilustrací...

...faktorů, kvůli nimž se z rozdílného zacházení stává diskriminace,

...toho, že je legitimní zacházet s lidmi rozdílně na základě rozumných a objektivních důvodů, jako je chování, ale že je diskriminační zacházet s nimi rozdílně na základě chráněných důvodů, jako je etnický původ.

Analýza

ČÁST 1: ROVNÉ ZACHÁZENÍ NEBO ROZDÍLNÉ ZACHÁZENÍ?

1.1. Svědčí něco o rozdílném zacházení?

Zachází se s obdobnými situacemi rozdílně?

Zachází se s rozdílnými situacemi obdobně?

Panu T. byl odepřen vstup do provincie Ka-Ba ve státě B, zatímco jiným řidičům – osobám ve stejné situaci – bylo povoleno správně hranici překročit a vjet do provincie Ka-Ba.

1.2. Je rozdílné zacházení založeno na chráněném důvodu?

Otázka, zda bylo rozdílné zacházení založeno na chráněném důvodu, je v tomto případě sporná. Pan T. odepření vstupu spojoval se svou etnickou příslušností, což je chráněný důvod, přičemž etnický původ se překrývá s „rasou“. Úřady tvrdily, že rozdíl v zacházení s takovýmto důvodem nesouvisel, nýbrž že jej vyvolalo chování pana T.

ESLP považoval za věrohodnou stěžovatelovu verzi událostí, kterou potvrzovalo nezávislé šetření státního zastupitelství a policejních orgánů. (Tamtéž, bod 44)

„Pokud jde o okolnosti tohoto případu, soud konstatuje, že vysoký policejní důstojník [provincie Ka-Ba] nařídil dopravním policistům, aby nepouštěli [„osoby etnického původu X“]. Jelikož podle podání vlády není etnický původ osoby v dokladech totožnosti [státu B] nikde uveden, znemožňovalo toto nařízení průjezd nejen osobám, které měly skutečně etnický původ [X], ale také těm, které byly pouze považovány za příslušníky této etnické skupiny. Nebylo tvrzeno, že by podobným omezením byli podrobováni zástupci jiných etnických skupin [...] To podle názoru soudu představovalo zjevnou nerovnost v zacházení, pokud jde o požívání práva na svobodu pohybu, z důvodu etnického původu.“ (Tamtéž, bod 54)

ČÁST 2: ODŮVODNĚNÉ ROZDÍLNÉ ZACHÁZENÍ NEBO DISKRIMINACE**2.1. Je rozlišování založeno na rozumných a objektivních důvodech?**

Jestliže je prokázáno, že došlo k rozdílnému zacházení souvisejícímu s chráněným důvodem, je na státu, aby prokázal, že lze tento rozdíl odůvodnit. Jinými slovy musí stát doložit náležité důvody, které lze považovat za rozumné a objektivní.

V tomto případě „vláda nepředložila žádné odůvodnění rozdílu v zacházení s osobami etnického původu [X] a jiného etnického původu, pokud jde o požívání jejich práva na svobodu pohybu. V každém případě má soud za to, že žádný rozdíl v zacházení, který vychází výlučně nebo v rozhodující míře z etnického původu dané osoby, nemůže být v současné demokratické společnosti založené na zásadách pluralismu a respektu vůči odlišným kulturám objektivně odůvodněný.“ (Tamtéž, bod 58)

Proto bylo shledáno, že tento rozdíl v zacházení představuje diskriminaci.

Analýza je založena na zápisu z jednání Výboru pro lidská práva OSN ze dne 17. srpna 2009 ve věci *Williams v. Španělsko*, č. 1493/2006.

Případová studie B: Kontrola totožnosti na nádraží

Tento případ je dobrou ilustrací...

... hlavních rysů zakázaného etnického profilování ze strany policie, tj. jednání založeného pouze nebo především na „rase“, etnickém původu nebo náboženském vyznání nějaké osoby [...],

... etnického profilování jako porušení lidské důstojnosti dotčených osob.

Další podrobnosti o případu

Paní W. napadla způsob, jakým s ní policie zacházela, žalobou podanou k soudům země E. Tyto soudy shledaly, že selektivní kontrola totožnosti policií je zákonná, protože ji lze odůvodnit legitimním cílem, kterým je kontrola nelegálního přistěhovalectví. Paní W. podala stížnost k Výboru pro lidská práva OSN, který sleduje uplatňování Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Tvrdila, že země E porušila článek 26 uvedeného paktu, který zakazuje diskriminaci.

Analýza

ČÁST 1: ROVNÉ ZACHÁZENÍ NEBO ROZDÍLNÉ ZACHÁZENÍ?

1.1. Svědčí něco o rozdílném zacházení?

Zachází se s obdobnými situacemi rozdílně?

Zachází se s rozdílnými situacemi obdobně?

Nebylo sporu o tom, že paní W. byla jediným cestujícím, kterého policista zastavil a jehož totožnost zkontroloval. Bylo s ní tedy zacházeno jinak než s ostatními cestujícími, kteří kontrolováni nebyli.

1.2. Je rozdílné zacházení založeno na chráněném důvodu?

Jaké byly důvody tohoto rozdílného zacházení s paní W.?

Ve vnitrostátním řízení se jasně ukázalo, že ji policista zastavil a zkontroloval kvůli barvě její pleti. Policista to otevřeně přiznal. Tato skutečnost tedy nebyla před vnitrostátními soudy předmětem sporu. Nejasné zůstalo to, zda policista jednal na základě písemného rozkazu. I kdyby tomu tak bylo, nic by to ovšem nezměnilo na klíčové otázce: jasné souvislosti mezi barvou pleti paní W. a způsobem, jakým s ní policista zacházel.

Výbor pro lidská práva uvedl:

„V tomto případě lze ze spisu dovodit, že dotyčná kontrola totožnosti měla obecnou povahu. Stěžovatelka tvrdí, že nebyla kontrolována totožnost nikoho v její bezprostřední blízkosti, a že policista, který ji zastavil a vyslyšel, odkazoval na její fyzické rysy, když vysvětloval proč byla o předložení dokladů totožnosti požádána ona a nikdo jiný v okolí. Tato tvrzení nebyla vyvrácena správními a soudními orgány, kterým stěžovatelka svou věc předložila, ani v řízení před výborem.“

Organizace spojených národů, Výbor pro lidská práva, *Williams v. Španělsko*, č. 1493/2006, 17. srpna 2009, bod 7.4.

„Mezinárodní odpovědnost státu za porušení Mezinárodního paktu o občanských a politických právech je třeba posuzovat objektivně; může vyplývat z jednání nebo opomenutí kteréhokoli z jeho orgánů veřejné moci. V tomto případě, i když v [zemi E] podle všeho neexistoval žádný písemný příkaz výslovně vyžadující, aby policisté prováděli kontroly totožnosti podle kritéria barvy pleti, se zdá, že se dotyčný policista domníval, že jedná v souladu s tímto kritériem,

přičemž soudy, jež věc projednávaly, považovaly toto kritérium za odůvodněné.“ (Tamtéž, bod 7.3)

„Za těchto okolností nemůže výbor učinit jiný závěr, než že stěžovatelka byla pro dotýčnou kontrolu totožnosti vybrána pouze na základě svých rasových charakteristik, a že tyto charakteristiky byly rozhodujícím faktorem proč byla podezřívána z nezákonného jednání.“ (Tamtéž, bod 7.4)

ČÁST 2: ODŮVODNĚNÉ ROZDÍLNÉ ZACHÁZENÍ NEBO DISKRIMINACE

Jestliže rozdílné zacházení skutečně souvisí s chráněným důvodem, je ještě třeba zodpovědět otázku, zda toto rozdílné zacházení nemůže být odůvodněné. Podle mezinárodních lidskoprávních předpisů lze rozdílné zacházení ospravedlnit pouze v případech, že pro něj existují rozumné a objektivní důvody.

Výbor pro lidská práva: „[...] připomíná svou judikaturu, podle které ne každé rozlišování v zacházení bude představovat diskriminaci, jsou-li kritéria pro toto rozlišování rozumná a objektivní a cílem je dosažení účelu, který je podle paktu legitimní.“

2.1. Je rozlišování založeno na rozumných a objektivních důvodech?

Orgány země E tvrdily, že provedení kontroly totožnosti bylo v tomto případě zcela zákonné, a že sledovalo legitimní cíl, kterým je kontrola nelegálního přistěhovalectví. Jestliže souhlasíme s tím, že je tento cíl legitimní, musíme podle jejich názoru souhlasit také s tím, že „*policijní kontroly prováděné za tímto účelem – s náležitým respektem a nezbytným smyslem pro přiměřenost – mohou brát v potaz určité fyzické nebo etnické charakteristiky jako rozumný ukazatel toho, že daná osoba nepochází ze [země E]*“. (Tamtéž, bod 4.3).

Výbor s vládou souhlasil ohledně legitimnosti účelu kontroly nelegálního přistěhovalectví, ale nesouhlasil ve věci jednání policie vyvolaného pouze fyzickými a etnickými charakteristikami.

„V projednávané věci je výbor toho názoru, že kritéria rozumnosti a objektivnosti nebyla splněna. Stěžovatelce navíc nebylo nabídnuto žádné zadostiučinění, například ve formě omluvy jako prostředku nápravy.“ (Tamtéž.)

Toto zjištění ohledně absence rozumnosti a objektivnosti bylo učiněno v kontextu známých účinků takového zacházení: „Jednat jinak [zaměřovat se pouze na osoby s určitými charakteristikami] by znamenalo nejen negativně působit na důstojnost dotčených osob, ale také přispívat k šíření xenofobních postojů v široké veřejnosti a bylo by v rozporu s účinnou politikou zaměřenou na boj proti rasové diskriminaci.“ (Tamtéž, bod 7.2.)

Tip pro školení: Brát vážně obavy účastníků

Někteří účastníci mohou mít námitky a říkat, že policisté k plnění svých úkolů potřebují využívat vnější charakteristiky. Může je zajímat, zda toto rozhodnutí znamená, že barvu pleti nebo jiné tělesné znaky nemohou nikdy použít jako relevantní kritéria pro policejní práci. Jiní se mohou ptát, kudy vede hranice mezi náležitým používáním vnějších charakteristik a zakázaným profilováním.

Takovéto komentáře jasně ukazují, proč je v rámci školení policistů tak obtížné věnovat se etnickému profilování. Zdá se totiž, že tato otázka zpochybňuje některé z nejzákladnějších předpokladů o tom, co je dobrá policejní práce. A to může vyvolat pocit nejistoty, na který účastníci často velmi emocionálně reagují.

Během školení je proto velice důležité dokázat se vcítit do kůže účastníků a nebrat jejich obavy na lehkou váhu.

Doplňující materiály

„Klasické“ a „nové“ chráněné důvody

Z historického evropského hlediska byla zásada rovnosti zaměřena především na výsady určitých společenských skupin, jako jsou muži, urozené osoby nebo majetné osoby. Tuto historii odrážejí ústavně-právní předpisy mnoha členských států EU.

Uvedené důvody lze považovat za „klasické“. Ve 20. století došlo k důležitému rozšíření seznamu zakázaných důvodů diskriminace. V současnosti nejobsáhlejší seznam je uveden v článku 21 Listiny základních práv Evropské unie, který obsahuje tyto důvody: „pohlaví, rasa, barva pleti, etnický nebo sociální původ, genetické rysy, jazyk, náboženské vyznání nebo přesvědčení, politické názory či jakékoli jiné názory, příslušnost k národnostní menšině, majetek, narození, zdravotní postižení, věk nebo sexuální orientace“. V článku 14 EÚLP, jejíž text vznikl v roce 1950, nejsou výslovně uvedeny zdravotní postižení, věk, sexuální orientace ani genetické rysy. Je ovšem třeba mít na paměti, že seznamy zakázaných důvodů ve většině lidsko-právních nástrojů nejsou taxativní, a tedy mohou být rozšiřovány prostřednictvím judikatury.

Proč je na toto rozšiřování seznamu důvodů důležité upozornit? Protože zajímavým způsobem odráží dvě vzájemně související otázky:

- Společenské vnímání a hodnoty se neustále mění a to se odráží v dynamické povaze vývoje v oblasti lidských práv.
- Toto rozšiřování motivují společenské síly nebo hnutí. Ty na podporu svých požadavků přejímají jazyk lidských práv: jak to učinilo hnutí za ženská práva a v nedávnější době hnutí leseb, gayů, bisexuálů a transgender osob.

Tip pro školení: Rozšiřování seznamu

Policejní kultura je obvykle charakterizována určitým konzervativním postojem, pokud jde o změny společenského vnímání. Při diskuzi o těchto otázkách se často setkáváme s jistým instinktivním odporem. Zkušenost ale ukazuje, že diskutovat o tomto rozšiřovaném seznamu důvodů může být užitečný způsob, jak věc ukázat v širších souvislostech. Díky tomu lze toto obtížné téma snadněji pojmout konstruktivním způsobem.

Vícenásobná diskriminace

U lidí náležejících k „viditelným“ menšinám, jako jsou Romové nebo lidé afrického původu, je pravděpodobnější než u jiných menšin, že se stanou obětí vícenásobné diskriminace – tedy diskriminace založené na více než jednom důvodu. Vůči vícenásobné diskriminaci mohou být lidé zranitelnější také kvůli sociálně-ekonomickým faktorům, jako je nízký příjem.

Jak je uvedeno v poznámkách pro školitele, většina soudů v EU se v jednom řízení zabývá jen jedním důvodem diskriminace. To znamená, že pro oběti vícenásobné diskriminace je obtížnější

předložit svou věc soudu a domoci se odškodnění za všechny druhy diskriminace, kterým byly vystaveny. Zavedení pojmu „vícenásobná diskriminace“ do právních předpisů by mohlo přispět k většímu souladu mezi právem a složitými zkušenostmi s diskriminací, se kterou se lidé ve skutečnosti setkávají.

ČINNOST AGENTURY FRA

Získávání důkazů o diskriminaci

V rámci Šetření o menšinách a diskriminaci v Evropské unii (EU-MIDIS, 2010), které provedla FRA, bylo 23 500 přistěhovalců a příslušníků etnických menšin dotazováno na jejich zkušenosti s diskriminací a kriminální viktimizací. Bylo zjištěno, že každý čtvrtý respondent z řad etnických menšin nebo přistěhovalců v EU se během 12 měsíců předcházejících šetření cítil diskriminován na základě dvou nebo více důvodů. Za nejvýznamnější důvod diskriminace ve svých odpovědích označovali etnický nebo přistěhovalecký původ. Šetření se zabývalo těmito důvody diskriminace: etnický nebo přistěhovalecký původ, pohlaví, sexuální orientace, věk, náboženské vyznání nebo přesvědčení, zdravotní postižení a další důvody významné pro respondenta.

Další informace viz FRA, EU-MIDIS Data in Focus 5: Multiple Discrimination, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2011, k dispozici na adrese: <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/eu-midis-data-focus-report-5-multiple-discrimination>.

Profilování: definice a možné účinky

Etnické profilování

ČINNOST AGENTURY FRA

Zamezování diskriminačnímu etnickému profilování

Diskriminační etnické profilování je praxe, která je obvykle nedostatečně ohlašovaná a nedostatečně chápaná. Publikace agentury FRA „Pochopení a prevence diskriminačního etnického profilování: průvodce“ se zabývá profilováním jako praxí při prosazování práva a vysvětluje, jak je profilování využívající rasu, etnický původ nebo náboženství považováno za diskriminační, a tudíž nezákonné.

Další informace viz FRA, Pochopení a prevence diskriminačního etnického profilování: průvodce, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2010, k dispozici na adrese: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1133-Guide_ethnic_profiling_CS.pdf.

Jak je uvedeno v poznámkách pro školitele, průvodce agentury FRA obsahuje terminologii pro „etnické profilování“, která je založena na definicích a vysvětleních pocházejících od různých subjektů, například:

- Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti (ECRI) přijala dokument *General Policy Recommendation No. 11 on Combating racism and racial discrimination in policing*, kde je „rasové profilování“ definováno takto:¹²
„Policejní využití informací o rase, barvě pleti, jazyku, náboženském vyznání, státní příslušnosti nebo zemi původu či etnickém původu v rámci činností zaměřených na kontrolu, dohled nebo vyšetřování, a to bez objektivního a přiměřeného důvodu.“
- ESLP o této otázce ve svém zásadním rozsudku konstatoval:
„[...] žádný rozdíl v zacházení, který vychází výlučně nebo v rozhodující míře z etnického původu dané osoby, nemůže být v současné demokratické společnosti založené na zásadách pluralismu a respektu vůči odlišným kulturám objektivně odůvodněný.“¹³
- Výbor pro lidská práva OSN k danému tématu vypracoval tuto pasáž:
„[...] Když úřady provádějí takovéto kontroly [totožnosti], o fyzických nebo etnických charakteristikách osob, které jsou kontrolám podrobovány, by se nemělo mít za to, že samy o sobě svědčí o jejich možném neoprávněném pobytu v zemi. Ani by neměly být prováděny tak, že budou cílit pouze na osoby s určitými fyzickými nebo etnickými charakteristikami. Jednat jinak by znamenalo nejen negativně působit na důstojnost dotčených osob, ale také přispívat k šíření xenofobních postojů v široké veřejnosti a bylo by v rozporu s účinnou politikou zaměřenou na boj proti rasové diskriminaci.“¹⁴

Tři druhy policejního profilování:

- **Profily založené na konkrétních poznatcích o podezřelém:**
Po spáchání trestného činu je profilování zcela zjevně legitimním nástrojem pro zadržení podezřelých. Používání profilu, který vypočítává charakteristiky konkrétních podezřelých, jako nástroje napomáhajícího jejich zadržení se obvykle považuje za přístup k policejní práci založený na „zdravém rozumu“. Tento přístup vychází z důkazů shromážděných o určité události nebo řetězci událostí.
- **Profily, které nejsou založené na konkrétních poznatcích:**
Profilování může být také legitimním a užitečným nástrojem při odhalování osob, které mohou páchat trestný čin „skrytým“ způsobem, například ukrývat zakázané předměty, nebo u nichž je pravděpodobné, že trestný čin spáchají v budoucnosti, například jsou-li na cestě na místo plánované loupeže. U profilů, které jsou výrazně založeny na typech chování, je méně pravděpodobné, že budou považovány za diskriminující na základě „rasy“, etnického původu a náboženského vyznání.
- **Profilování založené na zobecněních:**
K tomu může docházet v důsledku politiky organizace, například jsou-li vydány výslovné písemné nebo ústní pokyny zaměřit se na určité skupiny. Může k němu docházet také na operativní úrovni, kde mohou jednotliví policisté uplatňovat stereotypy nebo zobecnění založené na „rase“, etnickém původu nebo náboženství. To může být vědomě motivováno osobními předsudky nebo si policisté ani nemusí uvědomovat, do jaké míry zobecnění a stereotypy uplatňují.

12. Rada Evropy, Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti, *Combating racism and racial discrimination in policing*, CRI(2007)39, Rada Evropy, Štrasburk, 29. června 2007.

13. Rozsudek ESLP ze dne 13. prosince 2005, *Timishev v. Rusko*, č. 55762/00 a 55974/00, bod 58.

14. Organizace spojených národů, Výbor pro lidská práva, *Williams v. Španělsko*, č. 1493/2006, 17. srpna 2009, bod 7.2.15. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1133-Guide-ethnic-profiling_IT.pdf

16. Ibid., pagg. 37 e segg.

Rozlišení mezi přípustným profilováním a diskriminačním etnickým profilováním

Jestliže policisté zastavují jednotlivce a jejich volba je založena jedině nebo hlavně na „rase“, etnickém původu či náboženském vyznání dané osoby, znamená toto jednání přímou diskriminaci a je nezákonné. „Hlavním důvodem“ je myšleno to, že daný policista by konkrétní osobu nezastavil, kdyby nebylo její „rasy“, etnického původu nebo náboženského vyznání. Ačkoli je přijatelné, aby „rasa“, etnický původ nebo náboženské vyznání byly jedním z faktorů, které daný policista bere v úvahu, nesmí se jednat o jediný nebo hlavní důvod zastavení.¹⁵

Příklad z publikace agentury FRA „Pochopení a prevence diskriminačního etnického profilování: průvodce“: Po sérii násilných loupeží v rakouském hlavním městě Vídni, které údajně spáchali dva pachatelé tmavé pleti, bylo donucovacím orgánům nařízeno zastavovat ke kontrolám totožnosti všechny muže černé pleti pohybující se ve skupinách. Po protestech veřejnosti byl příkaz pozměněn tak, že se týkal „Afričanů černé pleti ve věku asi 25 let, s výškou 170 cm, štíhlé postavy, oblečených do [...] lehkých lyžařských bund“. V jednom dni policie zastavila a prohledala 136 mužů černé pleti, u nikoho z nich však nebylo zjištěno žádné spojení s uvedenými loupežemi. Zastavování osob na základě původního popisu podezřelého by bylo pravděpodobně považováno za příklad přímé diskriminace, zatímco využití druhého profilu pravděpodobně nikoli. Je samozřejmé, že etnický původ podezřelých je pro jejich identifikaci důležitý. Nesmí to však být jediný důvod opatření v rámci vymáhání práva vůči určité osobě. Z výše uvedených případů vyplývá, že „podezření“, které má policie, by mělo být vyvoláno chováním jednotlivce nebo podobným činitelem, který osobu vyčleňuje, a nikoli charakteristikami, jako jsou „rasa“, etnický původ nebo náboženské vyznání. (Tamtéž, s. 22)

Záměrná diskriminace – diskriminační účinek

V diskuzích o etnickém profilování se můžete setkat s námitkami v tom smyslu, že etnické profilování nemůže být diskriminační, protože chybí úmysl diskriminovat. Na to je třeba reagovat dvěma argumenty:

- Mezinárodní lidskoprávní předpisy jasně stanoví, že diskriminace zahrnuje nejen případy, kdy se s osobou záměrně zachází méně příznivě, ale také situace, kdy je méně příznivé zacházení pouze účinkem některých opatření bez jakéhokoli „zlého úmyslu“.
- Policisté vnímaví k otázkám rovnosti proto musí přihlížet k tomu, jak jejich protějšek vnímá a prožívá jejich jednání.

Proč je diskriminační etnické profilování škodlivé a kontraproduktivní¹⁶

- **Negativní účinky na individuální úrovni:** Poškozuje lidskou důstojnost a může jednotlivce ponížit, nebo dokonce traumatizovat. Široce pojaté profilování opomíjí jedinečnou osobnost každého z nás. Právo vyžaduje, aby bylo s každou osobou zacházeno jako s jednotlivcem. I když může být pravda, že islámští extremističtí teroristé spojovaní s určitou hrozbou jsou obvykle muslimského a asijského vzhledu, nemůže to vést k předpokladu, že všichni, kdo jsou muslimové nebo jsou asijského vzhledu, jsou teroristé.
- **Negativní účinky na úrovni komunity:** Z podobných důvodů lze diskriminační etnické profilování považovat také za kontraproduktivní. Jestliže je proveden zásah na základě nezákonného

15. http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1133-Guide_ethnic_profiling_CS.pdf.

16. Založeno na téže publikaci, s. 37 a další.

profilování, může to zvýšit rasové napětí a podnítit u menšinových skupin odpor vůči policii a většinovému obyvatelstvu. Souhrn těchto „individuálních zkušeností může vyústit v negativní skupinové účinky“. Pokud se používá rasový, etnický nebo náboženský profil, může se z vnitřního pohledu u menšinové skupiny rozvinout negativní vnímání sebe samotné a z vnějšího pohledu může širší komunita začít menšinovou skupinu vnímat negativně. Menšinová skupina se může stát „podezřelou komunitou“, kterou veřejnost spojuje s trestnou činností. To může vést k dalším nepříznivým důsledkům, jako je nárůst rasových předsudků. Policie může na dohled nad menšinovou skupinou používat neúměrný objem zdrojů, což pak nejspíš povede k vyššímu počtu zatčení. Může tak vzniknout soběstačný vztah mezi intenzivní činností policie a vyššími počty zatčení.

Negativní účinky na účinnost policejní práce: Na záporné důsledky diskriminačního etnického profilování na účinnost policejní práce poukazují dva problémy:

- Etnické profilování může vést v rámci policejní práce ke snížení objasněnosti a počtu zatčení. Některé poznatky z výzkumu drogových kurýrů ukazují, že vynětí „rasy“ či etnického původu z obecného kriminálního profilu (nikoli z profilu konkrétního podezřelého) a požadavek, aby se policisté zajímali o specifikovaná etnická kritéria, mohou pomoci zlepšit účinnost policejní práce neboli objasněnost a počty zatčení a současně se vyhnout diskriminačnímu zacházení. Profily jsou předvídatelné a lze se jim vyhnout. Přílišné spoléhání na stereotypizující profil může dokonce postupem času zvýšit celkovou míru páchaní daného trestného činu, a to ze dvou důvodů:
  - Zprvce mohou skupiny, jež nejsou s určitou trestnou činností spojovány, tuto trestnou činnost páchat, zatímco pozornost policie zůstává zaměřena na jinou skupinu. Proto ačkoli může vymáhání práva dosáhnout mezi menšinami určité objasněnosti a počtu zatčení, míra trestné činnosti ve většinové populaci může narůstat právě proto, že na její příslušníky se pozornost nezaměřuje, a tím je jejich dopadení méně pravděpodobné.
  - Zadruhé se mohou kriminalizované skupiny osob začít daným stereotypem řídit – což je proces, který sociologové a kriminologové teoreticky popisují jako „nálepkování“.
- Etnické profilování může vést k nedostatečné spolupráci, která může snížit účinnost policejní práce: činnost policie zásadně závisí na spolupráci veřejnosti; pokud je důvěra v policii narušena, stává se spolupráce méně pravděpodobnou. Donucovací orgány se na veřejnost spoléhají nejen jako na svědky při vyšetřování trestné činnosti, ale i v oblasti prevence a odhalování trestných činů. Bez spolupráce veřejnosti mohou pracovníci donucovacích orgánů jen zřídkakdy identifikovat či zadržet podezřelé či dosáhnout jejich usvědčení. Výzkum ve Spojeném království a Spojených státech ukazuje, že pokud nemá veřejnost z kontaktů s policií dobrý pocit, oslabuje to důvěru veřejnosti v donucovací orgány a její spolupráci s těmito orgány. Je to způsobeno tím, že jednotlivci se mohou o své zkušenosti dělit s rodinnými příslušníky, přáteli a kolegy.

MODUL 6: LIDSKÁ PRÁVA POLICISTŮ

Úvod	177
Aktivita 1: Zkušenosti s lidskými právy	178
Aktivita 2: Případová studie – diskriminace na pracovišti	180
Materiál pro účastníky – aktivita 2: Případová studie – diskriminace na pracovišti	182
Poznámky pro školitele	184
1. Klíčové pojmy	184
a. Mají policisté lidská práva?	184
b. Výzvy pro lidská práva policistů	186
c. Která lidská práva mají pro policisty zvláštní význam?	188
2. Návod pro aktivitu: lidskoprávní analýza	190

Lidská práva policistů

Úvod

Téma lidských práv policistů je důležitou složkou školení, která přijde na přetřes prakticky během každého školicího kurzu o lidských právech: „A co moje lidská práva? Komu záleží na nich?“ Budeme-li tyto obavy brát vážně, může to napomoci tomu, aby policisté přijali za svůj celý systém lidských práv. Je třeba, aby policisté porozuměli přínosu lidských práv nejen pro ostatní, ale také pro sebe samé. Policisté se při plnění svých povinností setkávají s mnoha otázkami s významem pro lidská práva; přímý dopad na ně mají také otázky související s jejich vlastními právy.

Lze uvažovat o tom, že se školicí kurz tímto modulem zahájí, aby účastníci viděli, že se jejich starosti berou vážně. Pomohlo by to omezit morální „náboj“ lidských práv a podpořilo pozitivní přístup k lidským právům během celého kurzu.

Znepokojení účastníků někdy vychází z pocitu, že si veřejnost ani policejní orgány jejich práce neváží. V rámci diskuze může být užitečné požádat účastníky, aby uvedli konkrétní příklady, které pak posoudíte z hlediska lidských práv. Aby byl váš příspěvek do diskuze co nejkvalitnější, seznamte se s vnitrostátními pravidly a předpisy pro zvláštní ochranu policistů, například v trestním zákoníku, vnitřními organizačními předpisy o pracovních podmínkách, operativními opatřeními na ochranu policistů a činnostmi policejních odborů.

Aktivita 1: Zkušenosti s lidskými právy

Účel:

Policisté během školení o lidských právech často zmiňují otázku svých lidských práv, protože nemají pocit, že by je tato práva chránila. Proto je vhodné postavit se k této otázce iniciativně a začlenit ji do počáteční fáze školení.

Cíle:

Znalosti

- Porozumět pojmu lidská práva policistů.

Postoj

- Prostřednictvím uznání svých vlastních lidských práv přijmout ve větší míře lidská práva ostatních.
- Zvýšit povědomí účastníků o jejich vlastních právech a o funkci lidských práv jako prostředku k posílení postavení.
- Cítit se jako součást systému lidských práv, ne jako jeho protivník.

Dovednosti

- Být schopen provést lidskoprávní analýzu organizačních struktur a postupů.

Požadavky:

- čas: 60–70 minut,
- materiály:
  - flipcharty s otázkami k diskuzi,
  - volitelně: powerpointové prezentace a projektor,
- prostory: místnost pro společnou práci a dvě místnosti pro pracovní skupiny,
- velikost skupiny: 15–20 osob.

Popis aktivity 1: Zkušenosti s lidskými právy

- 1 Představte účel a cíl aktivity.
- 2 Požádejte účastníky, aby se individuálně zamysleli nad 2–3 případy, které sami zažili nebo o kterých slyšeli, kdy byla jejich lidská práva jako policistů dodržována nebo chráněna, a nad 2–3 jinými případy, kdy tomu tak nebylo. Obě kategorie napište na flipchart (asi 10 minut).
- 3 Uváděné příklady by měly být co nejkonkrétnější; měly by popisovat organizační praxi, rozkaz, skutečnou situaci nebo krátký scénář/případ. Jinými slovy dejte přednost konkrétnímu příkladu jako „Minulý týden mi nadřízený zavolal a řekl [...]“ před obecnějším tvrzením jako „Nadřízení se nestarají o potřeby podřízených“.
- 4 Požádejte účastníky, aby vytvořili diskusní skupiny po 3–4 osobách, prodiskutovali svoje zkušenosti a vybrali 2–3 pozitivní a negativní příklady, které předloží všem účastníkům (asi 25 minut).
- 5 Zodpovězte dotazy, které se objeví během skupinové práce.
- 6 Skupiny prezentují svoje příklady přede všemi účastníky. Diskutujte o nich (Jaký dojem z nich mají ostatní účastníci? Je tento příklad relevantní i pro pracovní prostředí ostatních účastníků?) Podívejte se na tyto příklady z hlediska lidských práv: jakým způsobem jsou relevantní pro lidská práva? Kterých práv se týkají? Jaké organizační struktury obvykle napomáhají, nebo brání tomu, aby mohli policisté plně požívat svých lidských práv (asi 30 minut)?
- 7 Shrňte hlavní body a poskytněte individuální vyjádření, podle potřeby při tom vycházejte z informací v poznámkách pro školitele.

Aktivita 2: Případová studie – diskriminace na pracovišti

Účel:

Policisté během školení o lidských právech často zmiňují otázku svých lidských práv, protože nemají pocit, že by je tato práva chránila. Proto je vhodné postavit se k této otázce iniciativně a začlenit ji do počáteční fáze školení.

Cíle:

Znalosti

- Porozumět pojmu lidská práva policistů.
- Znat příslušné otázky lidskoprávní analýzy s ohledem na svá vlastní práva.

Postoj

- Prostřednictvím uznání svých vlastních lidských práv přijímat ve větší míře lidská práva ostatních.
- Zvýšit povědomí účastníků o jejich vlastních právech a o funkci lidských práv jako prostředku k posílení postavení.
- Cítit se jako součást systému lidských práv, ne jako jeho protivník.

Dovednosti

- Dokázat uplatnit hledisko lidských práv vůči svým vlastním právům.
- Být schopen nastolit příslušné otázky týkající se lidskoprávní analýzy a použít je v kontextu vlastních organizací účastníků.

Požadavky:

- čas: 60–90 minut,
- materiály:
  - materiál pro účastníky 1 s případovou studií a otázkami k diskusi,
  - volitelně: powerpointové prezentace a projektor,
  - flipchart,
- prostory: místnost pro společnou práci a dvě místnosti pro pracovní skupiny,
- velikost skupiny: 15–20 osob.

Popis aktivity 2: Případová studie – diskriminace na pracovišti

- 1 Představte účel a cíle aktivity.
- 2 Případ představte všem účastníkům.
- 3 Rozdějte materiál pro účastníky (případovou studii plus otázky k diskusi).
- 4 Požádejte účastníky, aby se individuálně zamysleli nad svým přístupem k řešení případové studie.
- 5 Požádejte účastníky, aby vytvořili skupiny po 5–6 osobách a případ prodiskutovali.
- 6 Zodpovězte otázky, které se objeví během skupinové práce.
- 7 Požádejte skupiny, aby své výsledky prezentovaly přede všemi účastníky. Diskutujte o navržených řešeních – některé důležité body napište na flipchart.
- 8 Shrňte hlavní body a poskytněte individuální vyjádření, podle potřeby při tom vycházejte z informací v poznámkách pro školitele.

Materiál pro účastníky – aktivita 2: Případová studie – diskriminace na pracovišti

Případová studie: Diskriminace na pracovišti

Navzdory mnoha žádostem podávaným po dobu sedmi let nebyla náměstkyně policejního ředitele Alison Halfordová povýšena. Podle jejího názoru ji nadřídil, policejní ředitel, nepovýšil, protože má námitky k její angažovanosti ve věci rovného zacházení s muži a ženami. Zahájila proto řízení o diskriminaci na základě pohlaví.

V následujících měsících měla pocit, že proti ní kvůli podané stížnosti někteří příslušníci jejího útvaru vedou „kampaň“. Uvedla, že pevný telefon v její kanceláři je odposloucháván kvůli získání informací, které by v rámci řízení o diskriminaci mohly být použity proti ní. Předložila důkazy na podporu svých tvrzení a trvala na tom, že došlo k porušení jejích lidských práv.

Otázky k diskusi:

1. Která lidská práva jsou v tomto případě relevantní?
2. Představuje odposlouchávání telefonu v kanceláři zásah do lidských práv?
3. Představuje odposlouchávání telefonu v kanceláři porušení lidských práv?
4. O jaké (protichůdné) zájmy v tomto případě jde?
5. Jaké další oblasti napětí se mohou objevit v souvislosti s lidskými právy na pracovišti?

Materiál pro účastníky – aktivita 2: **Případová studie – diskriminace na pracovišti** *(pokračování)*

ČÁST 1: RELEVANTNÍ LIDSKÁ PRÁVA / ZÁSAH STÁTU?

1.1. Která lidská práva se vztahují na danou situaci?

1.2. Zasahuje do příslušných lidských práv nějaké opatření státu?

ČÁST 2: ODŮVODNĚNÝ ZÁSAH, NEBO PORUŠENÍ?

2.1. Existuje vnitrostátní právní základ pro opatření státu?

Poznámky pro školitele

Tyto poznámky se zabývají lidskými právy policistů. Následně je v nich analyzována případová studie o dodržování lidských práv pomocí analytického schématu uvedeného v modulu 3.

1. Klíčové pojmy

- a. Mají policisté lidská práva?
- b. Výzvy pro lidská práva policistů.
- c. Která lidská práva mají pro policisty zvláštní význam?

2. Návod pro aktivitu: lidskoprávní analýza

- Použití lidskoprávní analýzy, zejména zásady přiměřenosti v souvislosti s lidskými právy policistů.

1. Klíčové pojmy

a. Mají policisté lidská práva?

V kontextu lidských práv je nejdůležitějším aspektem vztah mezi soukromými osobami a státem. Hovoříme-li o lidských právech a policii, je třeba v první řadě uvážit, že policie jedná jako státní subjekt, a tedy je povinna dodržovat a chránit práva lidí. Samotní policisté však často kladou otázku, zda jsou při plnění svých povinností také oni nositeli práv. Odpověď je jednoduchá: „ano“.

- Policistům náleží stejná práva a svobody jako jiným osobám a při plnění svých povinností jsou chráněni lidskými právy. Mohou se odvolávat na svá práva stanovená v různých mezinárodních lidskoprávních dokumentech, jako jsou Evropská úmluva o lidských právech (EÚLP) nebo Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Pro lidská práva policistů platí stejné zásady jako pro lidská práva obecně. Práva policistů mohou být omezena, ale pouze v případě, že jde o relativní práva a jejich omezení je nezbytné v demokratické společnosti k tomu, aby policie fungovala v souladu se zákonem, a to s respektem k zásadě přiměřenosti.¹
- Lidská práva jsou nedělitelná a týkají se všech lidí na základě jejich přirozené důstojnosti. Vstoupit do policejní organizace nebo obléknout si uniformu neznamená, že je nutné obětovat lidská práva ve prospěch vnitřních pravidel této organizace. Podle dřívějšího výkladu se lidská práva na policisty nevztahovala,² ale toto restriktivní pojetí je v současnosti zastaralé.

---

1. Rada Evropy, Výbor ministrů, *Explanatory Memorandum, Recommendation Rec(2001)10 of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics*, 19. září 2001.

2. To se týkalo například také zástupců státních subjektů, příslušníků ozbrojených sil, jakož i odsouzených.

- Výjimku z tohoto obecného pojetí lidských práv policistů najdeme v článku 11 EÚLP³, který se týká práva na svobodu shromažďování a sdružování. Čl. 11 odst. 2 státům nebrání v uložení zákonných omezení na výkon práva na svobodu shromažďování a sdružování příslušníky ozbrojených sil, policie a státní správy. Vzhledem ke zvláštnímu postavení příslušníků státních subjektů může být jejich právo na svobodu shromažďování a sdružování předmětem přísnějších omezení než u běžných občanů. To odráží zájem státu upřednostňovat zásadní bezpečnostní funkce před individuálními zájmy. Úplné odepření práva na svobodu shromažďování a sdružování však může být porušením čl. 11 odst. 2 EÚLP. Omezení musí být v souladu s vnitrostátním právem a nesmějí být svévolná.⁴ V případě maďarského ústavního zákazu politické činnosti policistů a jejich členství v politických stranách nebylo shledáno, že porušuje články 10 a 11 EÚLP, protože sledoval legitimní cíl odpolitizovat policii po komunistické éře a během transformace od totalitního režimu k pluralitní demokracii nebyl nepřiměřený.⁵

Náročné situace jsou součástí práce policisty. Přitom je pochopitelné, že takovéto situace mohou vyvolávat emoce, jako jsou hněv nebo agresivita. Během školicího kurzu mohou účastníci používat například takovéto argumenty: „Jako policista musím snášet, když na mě lidé křičí, plivou na mě, nerespektují mě, házejí na mě kameny, a já musím být přesto pořád uctivý, zdvořilý a klidný. To je na člověka příliš.“

Policejní organizace proto musí zajistit, aby její policisté obdrželi dostatečné operativní pokyny před tím, než se do takových situací dostanou. Je také třeba, aby byl po obtížných policejních operacích k dispozici prostor pro reflexi. Školení nabízí příležitost ke zvýšení povědomí policistů o tom, proč je důležité – pro ně samotné, pro policii a pro společnost jako celek – aby byla lidská práva chráněna a dodržována i v obtížných situacích.

Policisté často považují agresivní jednání vůči policii za porušování lidských práv, ale v případě činů jednotlivců proti policistům o porušování lidských práv hovořit nelze. Příslušná osa lidských práv ve skutečnosti vede mezi policistou a policejní organizací. Jak jsou policisté připraveni na operaci? Jaká opatření je chrání v nebezpečných situacích? Jaké vybavení potřebují? Jaká strategická operativní opatření byla zavedena?

3. Viz též: Organizace spojených národů (OSN), *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*, 16. prosince 1966, čl. 22 odst. 2.

4. Grabenwarter, C., *Europäische Menschenrechtskonvention*, Verlag C. H. Beck, Vídeň, 2005, s. 263 a 271.

5. Rozsudek ESLP ze dne 20. května 1999, *Rekvényi v. Maďarsko*, č. 25390/94.

Evropský kodex policejní etiky, Výbor ministrů Rady Evropy, Rec(2001)10

Články

31. Policisté zpravidla požívají stejných občanských a politických práv jako ostatní občané. Omezení těchto práv smějí být zaváděna pouze v případě, že jsou nezbytná pro plnění úkolů policie v demokratické společnosti, a to podle zákona a v souladu s Evropskou úmluvou o lidských právech.
32. Policisté požívají sociálních a ekonomických práv jakožto úředníci v nejširším možném rozsahu. Zejména mají policisté právo organizovat se nebo se účastnit činnosti zastupujících organizací, právo na náležitou odměnu a sociální zabezpečení a právo na zvláštní opatření v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví s přihlédnutím ke specifické povaze policejní práce.
33. Kázeňská opatření přijatá vůči policistům jsou přezkoumatelná nezávislým orgánem nebo soudem.
34. Orgány veřejné moci podporují policisty, kteří jsou vystaveni nepodloženým obviněním v souvislosti s plněním svých povinností.

b. Výzvy pro lidská práva policistů

- Jestliže pracovní podmínky a organizační struktury nebo opatření nezajišťují, nebo dokonce ohrožují/porušují lidská práva policisty. „Můj nadřízený jenom vydává rozkazy. Vždycky říká: Když se vám to nelíbí, můžete jít. Dokud jste tady, podléháte mému velení.“ Nebo: „Požádali nás o vzorky DNA, to je proti našim lidským právům.“

Policejní velitelé mají povinnost zabývat se lidskými právy svých podřízených. Na občanská, hospodářská a sociální práva policistů mají vliv také strukturální faktory a kultura policejního sboru, například pracovní podmínky a pracovní doba, sociální zabezpečení, transparentnost a účast na komunikačních a řídicích procesech, řízení lidských zdrojů, manažerská odpovědnost či vzdělávání a odborná příprava. Bližší pohled na organizaci z lidskoprávního hlediska přináší důležité informace o tom, zda prostředí podporuje lidská práva policistů.

- Jestliže se policisté setkávají s agresivním, vysoce provokativním nebo násilným chováním a jsou omezeni – ze svého hlediska – na použití mírných zákroků. „Během protestů musím stát v řadě. Protestující nás provokují, plivou na nás, házejí na nás předměty a chovají se násilně, kdežto my máme povoleno nanejvýš se krčit za štíty.“

Při výkonu policejních funkcí, zejména při uplatňování policejních pravomocí, policista nejedná jako soukromá osoba, nýbrž jako státní orgán. Povinnost státu dodržovat a chránit lidská práva má proto přímý vliv na možnosti, které má policista k dispozici pro reakci na agresi. Práva policistů, kteří mohou při plnění svých povinností riskovat zranění nebo smrt, musí být rovněž dodržována a chráněna, například poskytováním ochranných prostředků, pečlivým plánováním policejních operací nebo zaváděním preventivních opatření. Omezení jejich práv mohou být nezbytná pro výkon policejních funkcí, ale každé omezení musí odpovídat zásadě přiměřenosti. Vzhledem k jejich zvláštní úloze státního orgánu mohou být práva policistů omezena více než práva „obyčejného občana“. Vrátime-li se k příkladu demonstrace, která začne být násilná, tak „obyčejný občan“ může utéct nebo vyhledat pomoc, zatímco policista je povinen chránit lidská práva ostatních a obnovit veřejný pořádek.

- Jestliže je policista obviňován ze špatného zacházení nebo činěn odpovědným za jednání/opomenutí při plnění svých povinností.

Obvykle budou policistu volat k odpovědnosti jeho nadřízení prostřednictvím kázeňského řízení v rámci policie. Pokud má jednání policie závažné důsledky, musí policista za své jednání nebo opomenutí nést individuální odpovědnost v rámci trestního řízení a mohou mu být uloženy tresty, včetně trestu odnětí svobody. V takovýchto případech se střetávají důležité zájmy: každý má právo na přezkum jednání policie a na odškodnění v případě jejího nesprávného postupu, zatímco policisté mají právo na spravedlivý proces, včetně presumpce neviny. Tyto protichůdné zájmy musí být vyváženy s přihlédnutím k funkci policie a zásadě přiměřenosti. Ke spravedlivému řízení v těchto případech přispívají normy vytvořené na základě judikatury mezinárodních soudů pro lidská práva.

Tip pro školení: Jak pracovat s pocitem „My nemáme žádná práva, na nás nikomu nezáleží.“

- Zdůrazněte, že policisté mají legitimní nárok na lidská práva na základě právních předpisů v oblasti lidských práv.
- Objasněte individuální odpovědnost policisty za své jednání a diskutujte o jejích důsledcích.
- Použijte případové studie o lidských právech policistů, například případ policistky Halfordové.
- Zahajte den situací, ve které musí policisté tuto záležitost řešit, například slyšením.
- V rámci školení podle scénáře vysvětlíte a výslovně uvedte, že lidská práva policistů jsou také chráněna.
- Uvedte, že monitorovací orgány, jako je Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, berou v potaz pracovní podmínky a organizační struktury s významem pro lidská práva policistů.
- Vysvětlíte z lidskoprávního hlediska vnitrostátní postupy pro ochranu práv policistů (pracovní práva, policejní odbory, bezpečnostní předpisy, otázky sociálního zabezpečení, postupy proti diskriminaci a proti obtěžování).

Lidská práva a demokracie určují úlohu a cíle policejní práce, včetně povinností policie a způsobu, jak by měly být vykonávány. Uznávání lidských práv policistů je důležitou složkou právního státu a pomáhá začlenit policii do společnosti, které slouží.⁶

Lidská práva policistů mají hodnotu sama o sobě a podpora práv policistů souvisí s kvalitou jejich práce z hlediska lidských práv. Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání například sleduje vazební/zajišťovací zařízení po celé Evropě, přičemž se zaměřuje na podmínky, ve kterých žijí zadržované osoby. Za tímto účelem se zabývá také pracovními podmínkami příslušníků v těchto zařízeních. Pro kvalitu práce z hlediska lidských práv mají význam faktory jako nedostatek personálu, pracovní doba a materiální podmínky.

6. Rada Evropy, Výbor ministrů, *Explanatory Memorandum, Recommendation Rec(2001)10 of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics*, 19. září 2001, s. 30.

c. Která lidská práva mají pro policisty zvláštní význam?

Lidská práva policistů určují vnitrostátní právní předpisy a vnitřní organizační předpisy. Kromě toho existuje pohled na lidská práva z vyšší úrovně. V mnoha policejních organizacích se o právech policistů hovoří v souvislosti s konkrétními pravidly a předpisy, které se týkají otázek jako odměňování, práce přesčas, dovolená nebo pracovní podmínky. Tato debata je ovšem jen zřídka formulována v jazyce lidských práv. Případ policistky Halfordové je dobrým příkladem rozdílného přístupu. Ukazuje, že lidská práva mají význam pro vnitřní normy organizace.

Omezení práv policistů musí mít právní základ a může být povoleno jen v případě, že existuje legitimní cíl a je dodržena zásada přiměřenosti.

Tabulka 6.1: Příklady lidských práv policistů

<p>Právo na život Článek 2 EÚLP Článek 2 Listiny základních práv Evropské unie Článek 6 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech</p>	<p>Právo na ochranu v nebezpečných situacích. Vybavení, výcvik, profesionální policejní operace, přidělování dostatečných zdrojů, účinné vyšetřování v případě, že policista zemře ve službě.</p>
<p>Právo na spravedlivý proces Článek 6 EÚLP Články 47 a 48 Listiny základních práv Evropské unie Články 14 a 15 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech</p>	<p>Jestliže je policista obžalován v trestním řízení kvůli činům, kterých se dopustil jako úřední osoba, uplatní se všechny náležitosti spravedlivého procesu (právo být seznámen s obviněním, právo na obhajobu včetně práva nevypovídat, právní pomoc, presumpce nevin, přezkum nezávislým orgánem).</p>
<p>Právo na soukromí včetně ochrany údajů Článek 8 EÚLP Články 7 a 8 Listiny základních práv Evropské unie Článek 17 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech</p>	<p>Mít přiměřené očekávání ohledně soukromí na pracovišti (<i>Halford v. UK</i>). Citlivé otázky: sledování na pracovišti, monitorování e-mailů a telefonních hovorů, testování na drogy, požadavek na poskytnutí vzorku DNA, otisky prstů, předpisy týkající se zevnějšku.</p>
<p>Svoboda projevu Článek 10 EÚLP Článek 11 Listiny základních práv Evropské unie Článek 19 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech</p>	<p>Politická činnost policistů s ohledem na zajištění politické neutrality policejního sboru, důvěrnost služebních informací.</p>
<p>Svoboda shromažďování a sdružování Článek 11 EÚLP Článek 12 Listiny základních práv Evropské unie Články 5 a 6 Evropské sociální charty Články 21 a 22 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech Článek 8 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech</p>	<p>Zakládání policejních odborových organizací. Mají policisté dovoleno stávkovat?</p>
<p>Zákaz diskriminace Článek 14 EÚLP, články 20 a 21 Listiny základních práv Evropské unie Článek 26 Evropské sociální charty Články 2 a 24 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech Čl. 2 odst. 2 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech</p>	<p>Diskriminační náborové postupy, pracovní podmínky, povyšování, rovné odměňování mužů a žen, propouštění ze služebního poměru, obtěžování.</p>
<p>Právo na slušné a spravedlivé pracovní podmínky Články 2, 3 a 4 Evropské sociální charty Článek 31 Listiny základních práv Evropské unie Článek 7 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech</p>	<p>Přiměřená pracovní doba, doby odpočinku, placené dovolené, náležité odměňování, předpisy v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví.</p>
<p>Sociální zabezpečení Články 8, 12, 27 a 32 Evropské sociální charty Článek 34 Listiny základních práv Evropské unie Články 9 a 10 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech</p>	<p>Důchodový systém, pracovní neschopnost (zejména v souvislosti s úrazem ve službě), pojištění pro případ invalidity, mateřská dovolená, péče o děti.</p>

Zdroj: Informace v této tabulce pocházejí především z publikace: Rada Evropy, Evropská platforma pro policejní práci a lidská práva, *Police officers have rights too!*, Rada Evropy, Štrasburk.

2. Návod pro aktivitu: lidskoprávní analýza

Případová studie: Diskriminace na pracovišti

Tento případ je dobrou ilustrací...

... toho, že lidská práva se vztahují také na policisty. ESLP projednává případy týkající se toho, zda byla lidská práva policistů dodržována nebo chráněna,

... toho, že na pracovišti / policejní stanici existuje přiměřené očekávání ohledně soukromí. Zásah do článku 8 EÚLP musí být v souladu se zákonem, odpovídat legitimnímu cíli a náležitě zohledňovat zásadu přiměřenosti.

Analýza

Případ náměstkyně policejního ředitele Halfordové se týká povinnosti státu dodržovat její lidská práva. Použijeme nástroj pro analýzu lidských práv zavedený v modulu 3, abychom zjistili, zda je zásah odůvodněný, nebo došlo k porušení lidských práv.

ČÁST 1: RELEVANTNÍ LIDSKÁ PRÁVA / ZÁSAH STÁTU?

1.1. Která lidská práva se vztahují na danou situaci?

Dodatkový protokol č. 12 k Evropské úmluvě o lidských právech Článek 1

1. Užívání každého práva přiznaného zákonem musí být zajištěno bez jakékoli diskriminace z důvodu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka a náboženství, politického či jiného smýšlení, národnostního či sociálního původu, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, rodu či jiného postavení.
2. Nikdo nesmí být diskriminován žádným orgánem veřejné moci z jakéhokoli důvodu, zejména z důvodů uvedených v odstavci 1.

Dodatkový protokol č. 12 k EÚLP obsahuje všeobecný zákaz diskriminace, který má význam pro nepovyšování dané policistky. V době, kdy k tomuto případu došlo, však protokol č. 12 dosud nevstoupil v platnost. Ohledně nepovyšování přiznal vnitrostátní soud náměstkyni policejního ředitele Halfordové odškodnění za diskriminaci. Svou stížnost k ESLP tedy zaměřila na odposlouchávání svého telefonu v kanceláři. V současnosti je dodatkový protokol č. 12 k EÚLP závazný pro sedm členských států EU. Odpovídající ustanovení v článku 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech je použitelné pro všechny členské státy EU.

Evropská úmluva o lidských právech**Článek 8: právo na soukromí**

1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.
2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

Ohledně článku 8 konstatoval ESLP, že „na telefonní hovory z pracoviště, stejně jako z domova se mohou vztahovat pojmy „soukromý život“ a „korespondence“.“

Rozsudek ESLP ze dne 25. června 1997, *Halford v. Spojené království*, č. 20605/92, bod 44.

Článek 8 zahrnuje různé aspekty soukromí, jako jsou osobní nezávislost a identita, obydlí, rodina, manželství a důvěrnost korespondence. Přestože se pojem korespondence původně vztahoval na psané dopisy, v současnosti se týká všech moderních forem komunikace a datových přenosů, včetně telefonních hovorů a e-mailů.

1.2. Zasahuje do příslušných lidských práv nějaké opatření státu?

Jakékoli zadržování, cenzura, prohlášení, zachycování nebo zveřejňování soukromé korespondence představuje zásah.⁷

Náměstkyně policejního ředitele Halfordová uvedla, že byly odposlouchávány její telefony v kanceláři. Proto vyvstává otázka, zda se pojem soukromí vztahuje také na místa výkonu zaměstnání nebo – v tomto konkrétním případě – na policejní stanice.

Nebyly předloženy žádné důkazy o tom, že by paní Halfordová jako uživatelka interního telekomunikačního systému provozovaného v jejím oddělení dostala jakékoli upozornění, že hovory prováděné v tomto systému mohou být odposlouchávány. (Tamtéž, bod 45) „Mohla tedy přiměřeně očekávat, že [tyto hovory] budou soukromé,“ (tamtéž) uvedl ESLP.

ESLP nesouhlasil s názorem žalované strany, že „zaměstnavatel by měl mít v zásadě možnost bez předchozího vědomí zaměstnance monitorovat hovory uskutečňované zaměstnancem pomocí telefonů poskytnutých zaměstnavatelem“. (Tamtéž, bod 43)

ESLP dospěl k závěru, že „telefonní konverzace paní Halfordové na jejím telefonu v kanceláři lze zahrnout pod pojmy „soukromý život“ a „korespondence“, a na tuto část stížnosti proto lze použít článek 8“. ESLP uvedl, že „existovala přiměřená pravděpodobnost, že hovory byly jejím oddělením odposlouchávány především za účelem shromáždění materiálů na pomoc obhajobě v rámci antidiskriminačního řízení.“

Nebylo přitom pochyb, že se jednalo o „zásah orgánu veřejné moci“. (Tamtéž, bod 48)

7. Meziparlamentní unie / Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva (OHCHR), *Human Rights: Handbook for Parliamentarians*, Meziparlamentní unie / OHCHR, 2005, s. 104 a následující..

ČÁST 2: ODŮVODNĚNÝ ZÁSAH, NEBO PORUŠENÍ?

2.1. Existuje vnitrostátní právní základ pro opatření státu?

Dalším krokem je určit, zda byl zásah „v souladu se zákonem“. V zájmu ochrany před svévolnými zásahy „musí být vnitrostátní právní předpisy dostatečně jasně formulované, aby byli občané náležitě informováni o tom, za jakých okolností a podmínek jsou orgány veřejné moci oprávněny přistoupit k takovýmto tajným opatřením“. (Tamtéž, bod 49) Podle zavedené judikatury ESLP uvedený výraz nejen „vyžaduje soulad s vnitrostátním právem, ale týká se také kvality tohoto práva, tedy vyžaduje, aby bylo slučitelné s právním státem“. (Tamtéž)

„V souvislosti s tajnými opatřeními v oblasti dohledu nebo odposlouchávání komunikace orgány veřejné moci musí vnitrostátní právo z důvodu nedostatku veřejné kontroly a rizika zneužití moci poskytovat jednotlivci určitou ochranu před svévolnými zásahy do článku 8.“ (Tamtéž)

V tomto případě vnitrostátní právo neupravovalo odposlech telefonních hovorů v interních komunikačních systémech provozovaných orgány veřejné moci. Pravidla stanovená pro veřejné telekomunikační systémy se proto nevztahovala na interní komunikační systémy používané policií.

Zásah do práva paní Halfordové tedy nebyl „v souladu se zákonem, protože vnitrostátní právo nijak neupravovalo odposlechy hovorů uskutečňovaných v telekomunikačních systémech mimo veřejnou síť“. (Tamtéž, bod 50)

ESLP učinil závěr, že absence právní úpravy stanovující možnosti orgánu veřejné moci zasahovat do práva na soukromí v tomto konkrétním kontextu, znamená, že byl porušen článek 8. Další kroky, zkoumající, zda použité opatření mělo legitimní cíl a bylo v souladu se zásadou přiměřenosti, proto pro rozhodnutí o porušení nebyly nutné.

Tento případ je zásadním precedents pro pojetí práv policistů a pro otázku, na kterou se zaměřuje: právo na soukromí je použitelné také v rámci policejní organizace. Jasně ukazuje, že práva policistů se nijak neliší od práv ostatních občanů. Platí pro ně stejné zásady.

Další otázky související s právem na soukromí policistů:

- sledování na pracovišti (videokamery, monitorování e-mailů a telefonních hovorů),
- používání soukromých mobilních telefonů,
- povinné testování na drogy,
- povinné krevní testy na HIV,
- poskytnutí vzorků DNA nebo otisků prstů,
- omezení týkající se individuálního vzhledu/zvyklostí (např. účesy, tetování, líčení, náboženské symboly, náušnice, kouření na veřejnosti).

PŘÍLOHY

Příloha 1: Programy seminářů.....	195
Příloha 2: Základní pokyny pro školitele.....	202
Příloha 3: Příprava případových studií – tipy.....	206
Příloha 4: Soubor postupů	211

Příloha 1: Programy seminářů

Cílová skupina:

Policisté pod úrovní velení.

Velikost skupiny: 18–20 osob

Cíle:

Znalosti

- Porozumět klíčovým pojmům v oblasti lidských práv a souvisejících povinností.
- Porozumět povinnosti policie dodržovat a chránit lidská práva v demokratické společnosti.
- Porozumět významu a charakteristikám zásady zákazu diskriminace.

Postoj

- Přijmout lidská práva jako základ a cíl policejní práce.
- Zaujmout pozitivnější přístup vůči lidským právům a zásadě zákazu diskriminace.
- Osvojit si silnější závazek k policejní práci zohledňující potřebu rovnosti.

Dovednosti

- Uplatňovat lidskoprávní normy a zásadu zákazu diskriminace v praxi posuzováním konkrétních situací v oblasti policejní práce pomocí analytického nástroje pro lidská práva.

Seminář A (2,5 dne)

Seminář A je navržen jako standardní přístup k policejní práci založené na lidských právech. Otázky lidských práv jsou probírány účinným, avšak bezpečným způsobem. Tyto osnovy kurzu se doporučují školitelům, kteří mají jen malou nebo nulovou zkušenost se školením v oblasti lidských práv.

1. DEN

Dopolední program (asi 3,5 hodiny)

1 jednotka (50 minut)	Úvod do semináře.	Představení školitelů a účastníků. Očekávání a cíl školení (flip-chart s didaktickým trojúhelníkem v oblasti lidských práv). Organizační záležitosti.	
10 minut	<i>Přestávka</i>		
1 jednotka (50 minut)	Úvod do tématu. Policie a lidská práva – diskuze. <i>Je vražda porušením lidských práv?</i>	Policejní práce z pohledu lidských práv. Skupinová práce, poté diskuze všech účastníků.	Modul 2 Aktivita 1
10 minut	<i>Přestávka</i>		
1 jednotka (50 minut)	Základní myšlenky a pojmy v oblasti lidských práv. <i>„Myšlenka lidských práv je stejně jednoduchá jako silná: jednat s lidmi důstojně.“</i>	Porozumění základům lidských práv. Skupinová práce, poté diskuze všech účastníků, individuální vyjádření školitele.	Modul 1 Materiál pro účastníky.
10 minut	<i>Přestávka</i>		
1/2 jednotky (25 minut)	Lidskoprávní analýza. Lidskoprávní analýza – povinnost dodržovat. Lidskoprávní analýza – povinnost chránit. <i>Co je porušení lidských práv?</i>	Představení analytických schémat pro lidská práva (dodržování a ochrana) pomocí případových studií. Absolutní a relativní lidská práva.	Modul 3 Materiál pro účastníky 1. Materiál pro účastníky 2.
90 minut	<i>Přestávka na oběd</i>		

Odpolední program (asi 3 hodiny)

1/2 jednotky (25 minut)	Případové studie: A a B o povinnosti dodržovat, C a D o povinnosti chránit.	Skupinová práce. Čtyři případové studie (dodr- žovat a chránit), čtyři skupiny.	Modul 3 Materiál pro účastníky 1. Materiál pro účastníky 2.
1 jednotka (50 minut)	Případové studie (pokračování). Poznámky pro školitele. 2. Návod pro aktivitu: lidskoprávní analýza. Doplňující materiály.	Prezentace a diskuze před všemi účastníky, individuální vyjádření školitele.	Modul 3
20 minut	<i>Přestávka</i>		
1 jednotka (50 minut)	Případové studie (pokračování).	Prezentace a diskuze před všemi účastníky, individuální vyjádření školitele.	Modul 3
15 minut	Zakončení, otevřené otázky, stručná zpětná vazba.		

2. DEN**Dopolední program (asi 3,5 hodiny)**

1 jednotka (50 minut)	Lidská práva policistů. <i>Zkušenosti s lidskými právy: kde jsou lidská práva policistů dodržována, nebo odepírána.</i>	Skupinová práce, reflexe, diskuze se všemi účastníky.	Modul 6 Aktivita 1
1 jednotka (50 minut)	Případová studie – diskriminace na pracovišti.	Skupinová práce, poté diskuze všech účastníků.	Modul 6 Aktivita 2
20 minut	<i>Přestávka</i>		
1 jednotka (50 minut)	Rozmanitost, rovnost a zákaz diskriminace. <i>Levá ruka / pravá ruka.</i>	Reflexe a diskuze se všemi účastníky.	Modul 5 1. verze aktivity 1
10 minut	<i>Přestávka</i>		
1/2 jednotky (25 minut)	Lidskoprávní analýza. <i>Analytické schéma: zákaz diskriminace.</i>	Představení analytického sché- matu pro diskriminaci pomocí příkladů z praxe a případových studií.	Modul 5 Aktivita 3
90 minut	<i>Přestávka na oběd</i>		

Odpolední program (asi 3 hodiny)

1/2 jednotky (25 minut)	Případové studie: A – vrácení od kontrolního stanoviště, B – kontrola totožnosti na nádraží.	Skupinová práce, dvě případové studie / čtyři skupiny.	Modul 5 Aktivita 3
1 jednotka (50 minut)	Případové studie (pokračování). Poznámky pro školitele. 2. Analytické schéma – zákaz diskriminace. Aktivita 3: Lidskoprávní analýza – zákaz diskriminace. Doplňující materiály.	Prezentace a diskuze před všemi účastníky, individuální vyjádření školitele.	Modul 5
20 minut	<i>Přestávka</i>		
1 jednotka (50 minut)	Případové studie (pokračování).	Prezentace a diskuze před všemi účastníky, individuální vyjádření školitele.	Modul 5
(15 minut)	Dokončení, otevřené otázky, stručná zpětná vazba.		

3. DEN

Dopolední program (asi 3,5 hodiny)

1 a 1/2 jednotky (75 minut)	Podmínky, které napomáhají, nebo brání špatnému zacházení. Debata u kulatého stolu, zákaz mučení.	Skupinová práce a diskuze všech účastníků.	Modul 4 1. verze aktivity
20 minut	<i>Přestávka</i>		
1 jednotka (50 minut)	Policejní práce z pohledu lidských práv. <i>Reflexe o praktických příkladech s cílem porozumět úloze policie při ochraně lidských práv.</i>	Skupinová práce, poté reflexe a diskuze všech účastníků.	Modul 2 Materiál pro účastníky 2
10 minut	<i>Přestávka</i>		
1/2 jednotky (25 minut)	Závěrečné otázky, zpětná vazba, zakončení.		

Seminář B (2,5 dne)

V rámci semináře B jsou prvky přístupu založeného na lidských právech více propojeny s otázkami rozmanitosti a zákazu diskriminace. Jako školitel se proto budete muset vyrovnat se složitější strukturou a uvádět různé otázky do souvislosti.

Některá doporučená cvičení vyžadují pokročilé dovednosti facilitátora, jakož i pocit bezpečí a podpory v rámci skupiny. Pokud jste zkušený školitel v oblasti lidských práv a rozmanitosti, měl by tento seminář odpovídat vašim schopnostem.

1. DEN

Dopolední program (asi 3,5 hodiny)

1 jednotka (50 minut)	Rozmanitost, rovnost a zákaz diskriminace. Levá ruka / pravá ruka.	Reflexe a diskuze se všemi účastníky.	Modul 5. 1. verze aktivity 1.
1 jednotka (50 minut)	Úvod do semináře.	Představení školitelů a účastníků. Očekávání a cíle školení. Organizační záležitosti.	
20 minut	<i>Přestávka</i>		
1 jednotka (50 minut)	Základy lidských práv. <i>Základní myšlenky a pojmy v oblasti lidských práv.</i>	Skupinová práce, čtyři skupiny, diskuze se všemi účastníky.	Modul 1. Materiál pro účastníky.
1/2 jednotky (25 minut)	Diskuze na téma policie a lidská práva <i>Je vražda porušením lidských práv?</i>	Diskuze se všemi účastníky.	Modul 2. Materiál pro účastníky 1.
90 minut	<i>Přestávka na oběd</i>		

Odpolední program (asi 3 hodiny)

1 jednotka (50 minut)	(pokračování) Poznámky pro školitele. 1. Klíčové pojmy. Doplňující materiály. Lidskoprávní analýza. Lidskoprávní analýza – povinnost dodržovat. Lidskoprávní analýza – povinnost chránit. <i>Co je porušení lidských práv?</i>	Dvoji úloha policie (povinnost dodržovat a chránit). Absolutní a relativní lidská práva. Představení analytických schémat pro lidská práva (dodržování a ochrana) pomocí krátkých příkladů nebo případových studií.	Modul 2. Modul 3. Modul 3. Materiál pro účastníky 1. Materiál pro účastníky 2.
1/2 jednotky (25 minut)	Případové studie: A a B o povinnosti dodržovat, C a D o povinnosti chránit.	Skupinová práce. Dvě případové studie (dodržovat, chránit), čtyři skupiny.	Modul 3.
20 minut	<i>Přestávka</i>		
1 jednotka (50 minut)	Případové studie (pokračování). Poznámky pro školitele. 2. Analytické schéma – zákaz diskriminace. Aktivita 3: případové studie A a B. Doplňující materiály.	Prezentace a diskuze před všemi účastníky, individuální vyjádření.	Modul 3.
(15 minut)	Dokončení, otevřené otázky, stručná zpětná vazba.		

2. DEN

Dopolední program (asi 3,5 hodiny)

1 jednotka (50 minut)	Případové studie (pokračování).	Prezentace a diskuze před všemi účastníky, individuální vyjádření školitele.	Modul 3.
10 minut	<i>Přestávka</i>		
1 jednotka (50 minut)	Rozmanitost, rovnost a zákaz diskriminace. <i>Více identit.</i>	Skupinová práce a diskuze všech účastníků.	Modul 5. Materiál pro účastníky – 2. verze aktivity 1.
10 minut	<i>Přestávka</i>		
1/2 jednotky (25 minut)	Lidskoprávní analýza. <i>Lidskoprávní analýza – zákaz diskriminace.</i>	Představení analytického schématu pro diskriminaci pomocí příkladů z praxe a případových studií.	Modul 5. Materiál pro účastníky – aktivita 3.
1/2 jednotky (25 minut)	Případové studie: A – vrácení od kontrolního stanoviště, B – kontrola totožnosti na nádraží.	Skupinová práce, dvě případové studie / čtyři skupiny.	Modul 5. Materiál pro účastníky – aktivita 3.
1/2 jednotky (25 minut)	Případové studie (pokračování). Poznámky pro školitele. 2. Analytické schéma – zákaz diskriminace. Aktivita 3: lidskoprávní analýza – zákaz diskriminace. Doplňující materiály.	Diskuze o případových studiích se všemi účastníky	Modul 5.
90 minut	<i>Přestávka na oběd</i>		

Odpolední program (asi 3,5 hodiny)

1 a 1/2 jednotky (75 minut)	Případové studie (pokračování).	Diskuze o případových studiích se všemi účastníky (pokračování).	Modul 5.
20 minut	<i>Přestávka</i>		
1 a 1/2 jednotky (75 minut)	Podmínky, které napomáhají, nebo brání špatnému zacházení.	Skupinová práce a diskuze všech účastníků.	Modul 4. 1. verze aktivity.
(15 minut)	Dokončení, otevřené otázky, stručná zpětná vazba.		

3. DEN

Dopolední program (asi 3,5 hodiny)

1 jednotka (50 minut)	Hraní rolí: žádosti o zaměstnání.	Zásada zákazu diskriminace, má význam také pro lidská práva policistů.	Modul 5. Aktivita 2. Modul 6.
10 minut	<i>Přestávka</i>		
1 jednotka (50 minut)	Lidská práva policistů (pokračování). Zkušenosti s lidskými právy: kde jsou lidská práva policistů dodržována, nebo odepírána.	Skupinová práce a diskuze všech účastníků.	Modul 6. Aktivita 1.
10 minut	<i>Přestávka</i>		
1 jednotka (50 minut)	Policejní práce z pohledu lidských práv. <i>Praktické příklady o lidských právech s cílem porozumět úloze policie při ochraně lidských práv.</i>	Skupinová práce, reflexe a diskuze se všemi účastníky o lidských právech a jejich účinnosti.	Modul 2. Materiál pro účastníky 2.
10 minut	<i>Přestávka</i>		
1/2 jednotky (25 minut)	Dokončení, závěrečné otázky, zpětná vazba, zakončení.		

Příloha 2: Základní pokyny pro školitele

Tato příloha pro vás může být užitečná, jestliže...

... nemáte příliš zkušeností se školením v oblasti lidských práv, nebo
... vedli jste mnoho školení, která nesouvisela s lidskými právy, nebo
... chcete-li si oživit znalosti a přístupy týkající se školení.

Obecné poznámky o tom, jak vést policejní školicí kurz o lidských právech

Jaká je moje cílová skupina?

Snažte se před začátkem školení získat co nejvíce informací o účastnících. Čím více toho o nich víte, tím lépe můžete analyzovat jejich potřeby a očekávání a podle toho upravit koncepci kurzu. S analýzou a přípravou na danou skupinu účastníků vám může pomoci předchozí znalost těchto aspektů:

- Postavení/hodnost: nováčci, policisté pod úrovní velení, střední úroveň řízení, nejvyšší úroveň řízení.
- Funkce: specialisté, všeobecně zaměřeni.
- Osobní charakteristiky: věk, pohlaví.
- Předchozí školení: školení o lidských právech, míra zkušeností se školením o lidských právech.
- Motivace/očekávání: Co účastníky motivuje k účasti na tomto školení? Co od tohoto školení očekávají?
- Stejnorodost a rozmanitost: Nakolik a jak je skupina stejnorodá? Nakolik a jak je různorodá? Jak může stejnorodost nebo rozmanitost skupiny ovlivnit školení?

Zvažte, co od účastníků a školení očekáváte vy sami. Reflektujte o svých případných předpokladech ohledně školení a účastníků, a příslušným způsobem upravte svou perspektivu.

Jaké jsou cíle školení pro tuto konkrétní skupinu účastníků?

Když přemýšlíte o cílech školení, vezměte v úvahu všechny tři rozměry učení: znalosti, postoj a dovednosti. Přizpůsobte je cílové skupině a délce školení. Buďte realističtí! Zaměřte se na 2–3 klíčové cíle učení, které můžete rozčlenit na menší části.

Jaký národní nebo kulturní kontext může mít význam pro tuto skupinu účastníků?

Školení uvedená v této příručce by měla být přizpůsobena národnímu kontextu země, ve kterých se používají. To znamená:

- citlivost ke kulturním nuancím země při probírání všech otázek lidských práv a zákazu diskriminace. Například o otázce homofobie je třeba diskutovat se zvláštním přístupem, pokud je obecné povědomí o tomto tématu v dané zemi omezené,
- povědomí o aktuálních událostech a tématech souvisejících s lidskými právy, které mohou být během školení zmiňovány,
- znalost vnitrostátních pravidel a právních předpisů týkajících se policejní práce,
- použití vnitrostátní judikatury jako doplňku evropské judikatury nebo použití další judikatury ESLP týkající se země, kde probíhá školení (další informace o vyhledání judikatury a přípravě případových studií viz příloha 3).

Obecné tipy pro vedení školení

Úcta

Během školení je vaší povinností zajistit, aby bylo se všemi účastníky zacházeno s úctou, i když diskuze začnou být emocionální, což se u otázek lidských práv může stát. Účastníci by měli na začátku každého semináře souhlasit s tím, že úcta bude základním pravidlem. Díky tomu jim toto pravidlo budete moci snadno připomenout později během kurzu. Úcta neznámá, že spolu účastníci musí souhlasit; úcta znamená zacházet s ostatními účastníky s respektem a tolerancí. Promluvte si s účastníky také o osobních zkušenostech a příbězích, které vnášejí do diskuze. Dohodněte se, že o nich mimo skupinu nebudou hovořit. To je důležité zejména u skupin složených z policistů, kteří spolu úzce spolupracují. Jako školitel/ka byste se měli snažit vytvořit atmosféru důvěry. Pokud účastník pronese něco nevhodného nebo diskriminačního, reagujte s respektem, abyste pomáhali zajistit uctivé studijní prostředí.

Internalizace

Postavte školení na tomto předpokladu: lidská práva mají praktickou hodnotu pro policisty ve službě. Klíčovými rozměry učení v rámci školení jsou znalosti, postoj a dovednosti. Pouhá znalost lidskoprávních norem a nástrojů nestačí; je totiž nutné mít akceptující postoj vůči lidským právům a také dovednosti pro uplatňování lidskoprávních norem v praxi. Práce na všech třech rozměrech učení účastníkům pomáhá lidská práva internalizovat – a to je celkový cíl vzdělávání v oblasti lidských práv.

Moderování školení

Interaktivní metodiky školení obsažené v modulu často vyžadují, aby školitel plnil úlohu facilitátora. Zahájíte diskuzi, nastolíte „správné“ otázky, budete pracovat s různými perspektivami a zkušenostmi účastníků, doplníte diskuzi vlastním vyjádřením a vyvodíte závěry, které objasníte účastníkům. Aby byla vaše práce účinná, musíte nejprve vytvořit atmosféru důvěry, ve které se budou účastníci cítit dost bezpečně na to, aby mohli projevovat své názory a být otevření vůči názorům ostatních. V případě potřeby účastníkům připomeňte, aby se chovali uctivě a zůstávali otevření.

Flexibilita

Školení, která povedete, byste měli pečlivě naplánovat a snažit se předem počítat se všemi významnými faktory. Jakmile však přijdete na školení, věci se mohou vyvíjet jinak, než jste čekali. Buďte flexibilní. Zabývat se otázkami lidských práv se skupinou lidí je dynamický proces, který vyžaduje, aby školitel přizpůsobil metodiku a obsah tempu skupiny. Držte se svých cílů, ale buďte připraveni realizovat program školení flexibilním způsobem. Připravte si alternativní aktivity a témata, abyste měli k dispozici varianty pro řešení různých situací v rámci školení.

Zahájení školení

První dojmy jsou důležité. Dobrý první dojem může přispět k vytvoření pevného základu pro školení a udat tón pro zbytek kurzu. Chcete-li školení dobře zahájit, snažte se o následující:

- **Vytvořit pozitivní atmosféru vstřícnou k učení a plnou důvěry.** Aby se mohli účastníci učit a věnovat se novým myšlenkám, musí se cítit „bezpečně“. Je vhodné stanovit pravidla semináře a shodnout se na nich. Pomozte účastníkům zorientovat se a prodiskutujte s nimi cíle a rozvrh kurzu s cílem vytvořit pevný rámec, ve kterém se budou všichni cítit dobře.
- **Získat si pozornost.** Zaujměte účastníky – zejména v případě, že se setkáte se skupinou, která má ke školení negativní nebo pohrdavý postoj. Použijte vhodný prostředek k „prolomení ledů“ nebo zahajte diskuzi, která vám pomůže docílit pozitivnějšího postoje.
- **Porozumět potřebám a očekáváním.** Během zahájení se pokuste získat představu o tom, kdo účastníci jsou, abyste mohli porozumět jejich potřebám a očekáváním. Podle těchto informací pak budete moci školení upravit.
- **Stanovit jasný plán školení.** Jako školitel účastníky kurzem provádíte. Proto je důležité, abyste měli jasnou představu o tom, co chcete během školení dělat, a dbali na to, aby vás účastníci mohli snadno sledovat a chápat, kam školení směřuje. Pokud máte ohledně školení nejasnosti a nejste si jisti, jak vést účastníky, může to vyvolat zmatky a pro účastníky může být obtížnější učit se a porozumět probíraným tématům.

Některé nápady o tom, jak školení zahájit, obsahuje soubor školicích postupů v příloze 4 (k dispozici pouze online).

Zakončení

Počítejte s časem navíc na konci semináře, abyste mohli odpovědět na případné nezodpovězené otázky. Jestliže čas vyprší a ještě zbývají nedorozřešená témata, pokuste se účastníkům pomoci s vyřešením jejich otázek například tak, že s nimi budete komunikovat individuálně, zašlete informace skupině nebo se daným tématem budete zabývat na příštím školení.

Mluvte s účastníky a požádejte je o zpětnou vazbu ohledně školení. Vyhodnoťte cíle učení, které jste stanovili na začátku školení: do jaké míry byly splněny? Zapište si odpovědi účastníků a jejich připomínky využijte jako cenné informace, které vám pomohou se zdokonalením a přizpůsobením pro další školení, které povedete.

Další literatura

Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva, *Human Rights and Law enforcement, A Trainer's guide on human rights for the police*, Ženeva, 2002, k dispozici na adrese: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/trainings5Addzen.pdf>.

OBSE, *Trainer Skills Course for Anti-Trafficking Trainers* (kurz, složený z 12 lekcí, který vytvořila jednotka pro rozvoj policie pozorovatelské mise OBSE proti přelévání konfliktu ve Skopje), k dispozici na adrese: <https://polis.osce.org/node/4051> (nutná registrace).

UNHCR, *Protection Training Manual for European Border Guards and Entry Officials*, 2011, k dispozici na adrese: www.unhcr.org/4d948c736.html.

Příloha 3: Příprava případových studií – tipy

Tato příručka obsahuje některé případové studie vycházející z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (ESLP), které se týkají povinnosti dodržovat a chránit lidská práva, zákazu diskriminace a lidských práv policistů. V závislosti na cílech školicího kurzu a cílové skupině je možné, že budete chtít použít jiné případové studie, které v příručce uvedeny nejsou. Zde najdete několik užitečných tipů, jak připravit vlastní případovou studii. Jako základ případových studií můžete využít judikaturu ESLP. Může být také vhodné prozkoumat vnitrostátní judikaturu.

Sestavení případové studie

Rozsudek ESLP obsahuje důkladnou analýzu případu a je plný právnických argumentů a informací. Původní rozsudky jsou však vzhledem ke své délce a použitému právníckému jazyku nevhodné pro školicí kurz. Je třeba rozdělit je na stravitelné části, které budou účastníkům srozumitelné.

1. Jak vyhledat judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (ESLP)

Databáze judikatury ESLP (HUDOC)

Databáze HUDOC poskytuje bezplatný přístup k judikatuře ESLP: <http://HUDOC.echr.coe.int>. Je dostupná v angličtině a francouzštině a obsahuje uživatelsky vstřícný vyhledávač.

V sekci nápovědy na stránkách HUDOC jsou k dispozici instruktážní videa a uživatelské příručky. Pro nápovědu k funkcím a možnostem vyhledávání může uživatel umístit ukazatel myši na otazník . Zobrazí se tak další podrobnosti a příklady, per ottenerere maggiori informazioni ed esempi.

Odkazy na judikaturu v této příručce dávají čtenáři obsáhlé informace, které mu umožní snadno vyhledat úplný text rozsudku nebo rozhodnutí.

Než začnete vyhledávat, všimněte si, že ve výchozím nastavení vyhledávání zobrazí rozsudky velkého senátu (*Grand Chamber*) a senátu (*Chamber*) v obráceném chronologickém pořadí. Pokud chce uživatel vyhledávat v jiných sbírkách, například ve sbírce rozhodnutí, měl by zaškrtnout příslušné políčko v sekci *Document Collections* v levé horní části obrazovky.

Nejjednodušší způsob, jak najít určitou věc, je zadat číslo stížnosti do pole *Application Number* v sekci *Advanced Search* v pravé horní části obrazovky a pak stisknout modré tlačítko *Search*.

Chce-li uživatel získat přístup k další judikatuře týkající se jiných otázek, například otázek souvisejících s azylem, může použít vyhledávací pole se symbolem lupy v pravé horní části obrazovky. Do vyhledávacího pole může uživatel zadat:

- jedno slovo (např. *asylum* [azyl] nebo *refugees* [uprchlíci]),
- slovní spojení (např. „*asylum seekers*“ [žadatelé o azyl]),
- název věci,
- stát,
- booleovský výraz (s operátory AND, OR, NOT a NEAR).

Kromě toho může uživatel kliknout na šipku uvnitř vyhledávacího pole a otevřít jednoduché booleovské vyhledávání. Toto vyhledávání nabízí šest možností hledání: přesně toto slovo nebo spojení, všechna tato slova, kterékoli z těchto slov, žádné z těchto slov, blízko těchto slov a booleovské vyhledávání. Při booleovském hledání je důležité mít na paměti, že slovní spojení musí být ohraničena dvojitými uvozovkami a booleovské operátory musí být vždy napsány velkými písmeny.

Po zobrazení výsledků vyhledávání může uživatel výsledky zúžit pomocí filtrů v sekci „*Filters*“ na levé straně obrazovky, například „*Language*“ nebo „*State*“. Filtry je možné použít jednotlivě nebo lze výsledky dále zúžit jejich kombinací. Filtr „*Keywords*“ může být užitečným nástrojem, protože často obsahuje výrazy z textu EÚLP a přímo souvisí s argumentací a závěry ESLP.

Příklad: Jak vyhledat judikaturu ESLP týkající se správního vyhoštění žadatelů o azyl, které je vystavuje riziku mučení nebo nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestu podle článku 3 EÚLP

- 1) Nejprve zadejte spojení „*asylum seekers*“ [žadatelé o azyl] do vyhledávacího pole a klikněte na modré tlačítko „*Search*“.
- 2) Po zobrazení výsledků vyhledávání vyberte v sekci „*Filters*“ u filtru „*Violation*“ možnost „3“. Tím výsledky zúžite na ty, které souvisejí s článkem 3.
- 3) Poté pomocí filtru „*Keywords*“ vyberte klíčová slova, která hledání zúží na výsledky s významem pro článek 3, například „*(Article 3) Prohibition of torture*“.

U významnějších případů je v databázi HUDOC k dispozici právní shrnutí. Shrnutí obsahuje popisné záhlaví a stručný popis skutkových a právních okolností s důrazem na právně významné aspekty. Jestliže shrnutí existuje, odkaz na ně se objeví ve výsledcích spolu s odkazem na znění rozsudku nebo rozhodnutí. Kromě toho může uživatel vyhledávat pouze právní shrnutí, jestliže v sekci „*Document Collections*“ zaškrtně políčko „*Legal Summaries*“.

Pokud byly zveřejněny neoficiální překlady dané věci, odkazy na ně se objeví ve výsledcích spolu s odkazem na znění rozsudku nebo rozhodnutí. Na stránkách HUDOC jsou uvedeny také odkazy na internetové stránky třetích stran, které obsahují další překlady judikatury ESLP. Další informace získáte po kliknutí na odkaz „*Language versions*“ v sekci „*Help*“ internetových stránek HUDOC.

Další zdroje informací o judikatuře

„Stránka tiskových zpráv“ ESLP na portálu HUDOC: užitečný výchozí bod pro shrnutí rozsudků ESLP a informace o jejich podstatě. Tato stránka je k dispozici na adrese: <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press#>

Judikatura Soudního dvora Evropské unie: Soudní dvůr Evropské unie provozuje databázi judikatury CURIA, která poskytuje bezplatný přístup k judikatuře Soudního dvora Evropských společností / Soudního dvora Evropské unie: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/. Vyhledávač umožňuje vyhledávat ve všech dokumentech informace související s uzavřenými i stále projednávanými věcmi Soudního dvora, Tribunálu a Soudu pro veřejnou službu.

Nizozemský institut pro lidská práva: Tento zdroj obsahuje shrnutí rozsudků různých soudů a výborů pro lidská práva. Je k dispozici na adrese: <https://www.uu.nl/en/research/netherlands-institute-of-human-rights-sim>.

Orgány státní správy a nevládní organizace: Tyto organizace často vytvářejí shrnutí příslušných rozsudků v oblasti lidských práv a mohou být dobrým zdrojem pro přípravu případových studií pro školení.

2. Příprava případové studie

Když jste se tedy rozhodli, které případy pro školení použijete, je třeba, abyste určili, které skutkové okolnosti jsou důležité z hlediska cílů školení. Skutečnosti případové studie uveďte na pracovním listu pro účastníky, ale pamatujte, že méně je někdy více! Neměli byste se ztratit v podrobnostech případu. Cílem je uvést dostatek informací, aby účastníci při procházení případovou studií pochopili různé dimenze lidských práv a aby bylo možné analyzovat detaily případu, jakož i uvažovat o argumentaci soudu. S příliš mnoha podrobnostmi může být obtížné případovou studii pochopit nebo sledovat.

Jako vodítko při studiu případů a výběru relevantních podrobností použijte analytické schéma obsažené v modulech. Zamyslete se nad závěry daného případu: Jaké jsou jeho významné závěry? O jakých aspektech lidských práv se mohou účastníci z těchto závěrů poučit?

Zvažte také různé skutkové okolnosti případu a připravte se na dotazy účastníků. Často se objevují například tyto otázky: Kdy byl vydán rozsudek v této věci? Kdo rozsudek vydal? Byla zveřejněna nesouhlasná stanoviska soudců? Jaké měl rozsudek důsledky (odškodnění, uložení trestu atd.)? Jaká byla reakce veřejnosti?

Užitečná kritéria, která je při výběru případů a sestavování případových studií vhodné zvažovat:

- **Relevantnost pro praktickou policejní práci:** Rozsudek poskytuje vodítko k důležitým otázkám souvisejícím s policejní prací, například ohledně použití síly při řízení velkého množství lidí nebo zásady přiměřenosti při řešení domácího násilí.
- **Užitečnost v rámci školení:** Účastníci mohou snadno sledovat argumentaci soudu. Příklad může také obsahovat pozitivní sdělení, například ohledně lidských práv policistů nebo ohledně toho, jak policie plní svou povinnost chránit.
- **Aktuální/nedávné případy:** Pokud případ vyvolal velký zájem veřejnosti, účastníci jej mohou znát ze sdělovacích prostředků.
- **Významné právní případy:** případy, které mají velký právní význam a jsou základem následné judikatury, například *Ribitsch v. Rakousko*, *Mc Cann v. Spojené království*.
- **Případy, které objasňují obsah některého práva nebo povinnosti:** Účastníci porozumí teoretickému základu povinnosti dodržovat a chránit lidská práva a praktickému uplatňování zásady, kterou případová studie obsahuje. Příklad vrhá světlo na hmotněprávní obsah lidskoprávní normy – objasňuje například, co se rozumí právem na život a jaké jsou povinnosti státu související s tímto právem.

Výběr důležitých věcí ESLP souvisejících s policejní prací:

Evropská úmluva o lidských právech

Článek 2: právo na život

Kontrova v. Slovensko

Mc Cann a další v. Spojené království

Nachova a další v. Bulharsko

Opuz v. Turecko

Osman v. Spojené království

Scavuzzo-Hager a další v. Švýcarsko

Stewart v. Spojené království

Článek 3: zákaz mučení a špatného zacházení

A v. Spojené království

Aksoy v. Turecko

Ilhan v. Turecko

Hurtado v. Švýcarsko

Kaya v. Turecko

Keenan v. Spojené království

Ribitsch v. Rakousko

Selmouni v. Francie

Článek 5: svoboda a osobní bezpečnost

McVeigh, O'Neill a Evans v. Spojené království

Fox, Campbell a Hartley v. Spojené království

K-F v. Německo

Litwa v. Polsko

Článek 6: spravedlivý proces

Vilho Eskelinen v. Finsko

Článek 8: právo na soukromí

Halford v. Spojené království

Článek 11: svoboda shromažďování a sdružování

Bączkowski v. Polsko

Giuliani a Gaggio v. Itálie

Molnár v. Maďarsko

Öllinger v. Rakousko

Plattform Ärzte für das Leben v. Rakousko

Článek 14: zákaz diskriminace

Timishev v. Rusko

Příloha 4: Soubor postupů

Účelem přílohy 4 je poskytnout představu o tom, jak školení o lidských právech provádějí jiné instituce pro odbornou přípravu policistů. Tyto postupy obsahují informace o některých dalších znalostech a zkušenostech školitelů v oblasti lidských práv z různých částí Evropy.

Jsou k dispozici online na adrese: <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/fundamental-rights-based-police-training>.

JAK ZÍSKAT PUBLIKACE EU

Bezplatné publikace:

- jeden výtisk: prostřednictvím stránek EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- více výtisků, plakáty či pohlednice:
v zastoupeních Evropské unie (http://ec.europa.eu/represent_cs.htm) a v delegacích Evropské unie v zemích mimo EU (http://eeas.europa.eu/delegations/index_cs.htm); můžete se také obrátit na síť Europe Direct na adrese http://europa.eu/europedirect/index_cs.htm nebo na telefonní lince 00 800 6 7 8 9 10 11 (zdarma v rámci EU) (*).

(*) Informace jsou poskytovány zdarma, stejně jako většina telefonních hovorů (někteří operátoři, telefonní automaty nebo hotely však mohou telefonické spojení zpoplatnit).

Placené publikace:

- prostřednictvím stránek EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

Předplatné:

- u některého z prodejců Úřadu pro publikace Evropské unie (http://publications.europa.eu/others/agents/index_cs.htm).

HELPING TO MAKE FUNDAMENTAL RIGHTS A REALITY FOR EVERYONE IN THE EUROPEAN UNION

Policisté, kteří zajišťují, aby lidé mohli uplatňovat svá základní práva a svobody, si získávají respekt a důvěru veřejnosti. Cílem této příručky Agentury Evropské unie pro základní práva (FRA) je proto podpořit policejní práci založenou na lidských právech začleněním školení o lidských právech do samých základů odborné přípravy příslušníků policie – v souladu s cíli Evropské unie v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí. „Vysoké“ zásady při tom příručka převádí na konkrétní praktická cvičení, které usnadňují policejní práci, a pomáhá policistům internalizovat pojmy, o které se policejní práce založená na lidských právech opírá. Tímto způsobem přispívá k tomu, aby byli připraveni správně se rozhodovat ve své každodenní práci. Příručka se zaměřuje na zásadní otázky týkající se policie, jako jsou rozmanitost a zákaz diskriminace, absolutní zákaz mučení, jakož i lidská práva policistů. Příručka, která byla vyzkoušena a osvědčila se v různých policejních akademiích v EU, má sloužit jako praktický nástroj pro policejní práci založenou na základních právech v EU.

FRA – AGENTURA EVROPSKÉ UNIE PRO ZÁKLADNÍ PRÁVA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vídeň – Rakousko
Tel. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
facebook.com/fundamentalrights
linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency
twitter.com/EURightsAgency

Úřad pro publikace